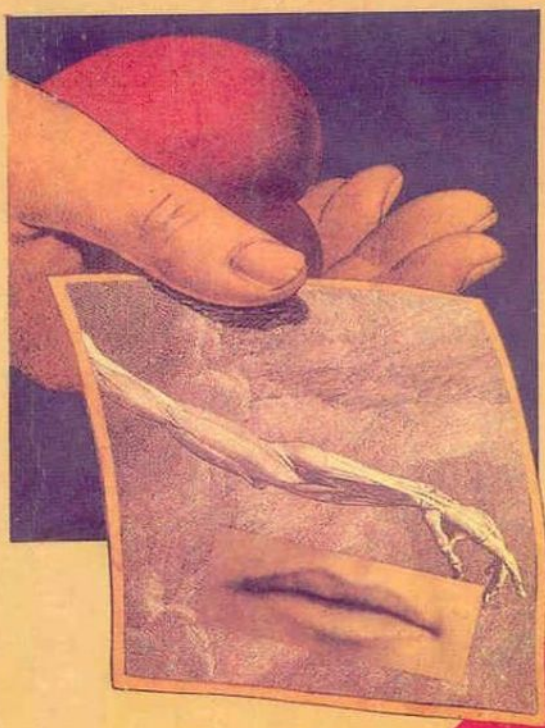
REMZİ KİTABEVİ

AŞKIN CELLADI

VE

Diğer Psikoterapi Öyküleri

Irvin D. YALOM

10. Basım

AŞKIN CELLADI

Aileme:
Karım Marilyn ve çocuklarım Eve, Reid, Victor ve Ben

Irvin D. Yalom

Aşkın Celladı

ve
Diğer Psikoterapi Öyküleri

Çeviren:
Handan Saraç

10. Basım

Remzi Kitabevi

AŞKIN CELLADI / Irvin D. Yalom

©Irvin D. Yalom, 1989

Türkçe yayın hakları ©Remzi Kitabevi
Yayın hakları Kesim Telif Hakları Ajansı
aracılığıyla satın alınmıştır.

ISBN 975-14-0475-4

BİRİNCİ BASIM: Ocak, 1995
ONUNCU BASIM: Temmuz, 2001

Remzi Kitabevi A.Ş., Selvili Mescit Sok. 3, Cağaloğlu 34440, İstanbul.
Tel (212) 513 9424-25, 513 9474-75, Faks (212) 522 9055
WEB: http://www.remzi.com.tr E-POSTA: post@remzi.com.tr

Remzi Kitabevi A.Ş. tesislerinde basılmıştır.

İçindekiler

Sunuş 7

Önsöz 11

Aşkın Celladı 23

"Tecavüz Yasal Olsaydı... 82

Şişman Bir Hanım 103

"Yanlış Çocuk Öldü" 137

"Benim Başıma Geleceğini Hiç Düşünmemiştim" 165

"Usulca Gitme" 174

İki Tebessüm 191

Üç Açılmamış Mektup 213

Terapide Tek Eşlilik 241

Sahibini Arayan Düşler 260

Sunuş

Bu kitabın yarısından fazlası bol bol seyahat ettiğim bir akademik izin yılı boyunca yazıldı. Beni konuk eden ve yazmamı kolaylaştıran birçok kişi ve kuruma teşekkür borçluyum: Stanford Üniversitesi İnsani Bilimler Merkezi, Rockefeller Vakfı Bellagio Araştırma Merkezi, Tokyo ve Hawaii'de Dr. Mikiko Hasegawa ve Dr. Tsunehito Hasegawa, San Francisco'daki Caffe Malvina ve Bennington Üniversitesi'nin Yaratıcı Yazma Programı.

Eşim Marilyn'e (ki her zaman benim en amansız eleştirmenim ve en sadık desteğim olmuştur); Basic Books tarafından daha önce yayımlanan kitaplarımda olduğu gibi bu kitapta da bana güç veren editörüm Phoebe Hoss'a ve Basic Books'taki proje editörüm Linda Carbone'a teşekkür borçluyum. Ayrıca, beni elimde yeni bir öyküyle yaklaşırken gördüklerinde irkilip kaçmayan ve eleştirilerini esirgemeyen, beni yüreklendiren ya da avutan pek çok meslektaşıma ve dostuma da teşekkür ediyorum. Bu uzun bir süreçti ve kuşkusuz bazı adları atlamış olabilirim. Ama Pat Baumgardner'a, Helen Blau'ya, Michele Carter'a, Isabel Guerard'a, Maclin Guerard'a, Ruthellen Josselson'a, Herant Katchadourian'a, Stina Katchadourian'a, Marguerite Lederberg'e, John L'Heureux'ye, Morton Lieberman'a, Dee Lum'a, K. Y. Lum'a, Mary Jane Moffatt'a, Nan Robinson'a, kız kardeşim Jean Rose'a, Gena Sorensen'a, David Spiegel'e, Winfried Weiss'a, oğlum Benjamin Yalom'a, Stanford 1988 sınıfı tıp asistanlarına ve stajyer psikologlara ve on yıldır bu öykülerin kaynağını oluşturan klinik notları ve fikirleri daktilo eden sekreterim Bea Mitchell'a şükranlarımı sunuyorum. Her zamanki gibi, çalışmalarım için vazgeçilmez olan entelektüel ortamı, akademik özgürlüğü ve desteği sağlayan Stanford Üniversitesi'ne teşekkür borçluyum.

Bu sayfaları onurlandıran on hastaya büyük bir minnet borcum var. Her biri (ben kitabı bitirmeden ölen bir hasta dışında) kendi öyküsünü satır satır okudu ve yayımlanması için onayını verdi. Her

biri, gerçeklerin maskelenme derecesini kontrol edip onayladı, birçoğu yayına hazırlama konusunda yardım önerdi, bir kişi (Dave) öyküsünün adını koydu; bazıları maskelemenin gereksiz ölçüde olduğunu söyleyerek beni gerçeğe daha çok yaklaşmaya teşvik etti, birkaçı benim kendimi kişisel biçimde ortaya koyuşumdan ya da dramatik cüretimden tedirgin oldu, ama yine de, öykünün terapistlere ve/veya diğer hastalara yararlı olması umuduyla onayını ve hayır duasını esirgemedi. Tümüne en derin şükranlarımı sunuyorum.

Bu öyküler gerçek öyküler, ama hastaların kimliklerini korumak için pek çok değişiklik yapmak zorunda kaldım. Çoğu kez bir hastanın kimliğinin ve yaşam koşullarının çeşitli yönleri için simgesel eşdeğerde ögeler kullandım; zaman zaman bir başka hastanın kimliğinin bir bölümünü kahramanın kişiliğine aşıladım. Karşılıklı konuşmalar çoğu kez hayali olup benim kişisel düşüncelerim de sonradan eklenmiştir. Hikâyelerde maskeleme olabildiğince derindir ve her bir vakada yalnızca hastanın kendisi tarafından nüfuz edilebilecek niteliktedir. Bu on kişiden herhangi birini tanıdıklarını sanan okurların yanılmış olacaklarından eminim.

AŞKIN CELLADI

Bu kitapta yer alan hikâyelerdeki
kişilerin isimleri, karakteristik özellikleri,
ve diğer ayrıntılar değiştirilmiştir.

Önsöz

Şöyle bir sahne düşünün: birbirlerini tanımayan üç dört yüz kişiye çift çift ayrılmaları ve eşlerine şu bir tek soruyu tekrar tekrar sormaları söyleniyor: "Ne istiyorsun?"

Daha basit bir şey olabilir mi? Masum bir soru ve onun yanıtı. Oysa ben, bu grup alıştırmasının beklenmedik güçte duygular uyandırdığına defalarca tanık olmuşumdur. Çoğu kez birkaç dakika içinde oda yoğun bir heyecanla sarsılır. Erkekler ve kadınlar – hem hiç de çaresiz ve yoksul olmayan, başarılı, sağlıklı, iyi giyimli, yürürken ışıltılar saçan insanlar – ta derinlerinde çalkantılar yaşarlar. Sonsuza dek yitirmiş oldukları kişilere – ölmüş ya da yanlarında olmayan anne ve babalara, eşlere, çocuklara, arkadaşlara – seslenirler: "Seni tekrar görmek istiyorum." "Sevgini istiyorum." "Benimle gurur duyduğunu bilmek istiyorum." "Seni sevdiğimi ve bunu sana hiç söylemediğim için ne kadar pişman olduğumu bilmeni istiyorum." "Dönmeni istiyorum – öyle yalnızım ki." "Hiç yaşamadığım çocukluğumu istiyorum." "Sağlıklı olmak, yeniden genç olmak istiyorum. Sevilmek, sayılmak istiyorum. Yaşamımın bir anlamı olsun istiyorum. Bir şey başarmak istiyorum. Umursanmak, önemli olmak, anımsanmak istiyorum."

Ne çok istek. Ne çok özlem. Ve ne çok acı, yüzeye ne kadar yakın, yalnızca birkaç dakika derinde. Yazgı acısı. Varoluş acısı. Hep orada olan, yaşam zarının hemen altında sürekli uğuldayan acı. Ulaşılması böylesine kolay olan acı. Pek çok şey – basit bir grup alıştırması, birkaç dakikalık derin düşünce, bir sanat yapıtı, bir vaaz, kişisel bir kriz, bir kayıp – bize en derindeki isteklerimizin hiçbir zaman gerçekleşemeyeceğini anımsatır: genç kalmak, yaşlanmayı durdurmak, yitirdiğimiz insanların dönmesi, ebedi aşkı bulmak, himaye edilmek, anlam ve önem kazanmak, ölümsüzlüğe kavuşmak.

Ne zaman ki bu ulaşılmaz istekler tüm yaşamımıza egemen olur, o zaman yardım almak için aileye, dostlara, dine – bazen de psikoterapistlere – yöneliriz.

Bu kitapta, yardım için terapiye yönelen ve çalışmaları sırasında varoluş sancılarıyla cebelleşen on kişinin öyküsü var. Aslında bu kişilerin bana geliş nedeni bu değildi; tersine, tümünün dertleri günlük yaşamın sıradan sorunlarıydı: yalnızlık, değersizlik duygusu, iktidarsızlık, şiddetli baş ağrıları, kompülsif cinsellik, şişmanlık, yüksek tansiyon, keder, karasevda, değişken ruh durumları, depresyon. Yine de, her nasılsa (her bir öyküde farklı biçimde gelişen bir "her nasılsa"), terapi bu gündelik sorunların derin köklerini – varoluşun temeline doğru uzanan kökleri – açığa çıkardı.

Öykülerin tümünde aynı çığlık yankılanıyor: "İstiyorum! İstiyorum!" Hastalardan biri, yaşayan iki oğlunu ihmal ederken, "Ölen sevgili kızımı geri istiyorum," diye haykırıyordu. Bir diğeri, lenf kanseri bedeninin her köşesine yayılırken, "Gördüğüm her kadını düzmek istiyorum," diyordu ısrarla. Bir başkası ise, açmak'cesaretini bulamadığı üç mektubun sancılarıyla kıvranırken, "Hiç yaşamadığım çocukluğumu, annemi, babamı istiyorum," diye yalvarıyordu. Kendinden otuz beş yaş genç bir erkeğe duyduğu saplantısal aşktan vazgeçemeyen yaşlı bir kadın da, "Sonsuza dek genç olmak istiyorum," diyordu.

Psikoterapinin ana maddesinin, çoğu kez iddia edildiği gibi bastırılmış içgüdüsel yönelişler ya da trajik bir kişisel geçmişin iyi gömülmemiş kırık dökük parçaları değil, daima bu tür bir varoluş sancısı olduğuna inanıyorum. Bu on hastanın her biriyle sürdürdüğüm terapideki başlıca bilimsel varsayımım – ki tekniğim de bu varsayım üzerine kurulmuştur – temel kaygıların, insanların yaşamın acımasız gerçekleriyle yani varoluşun "verileriyle" başa çıkmak için harcadıkları bilinçli ve bilinçsiz çabalardan kaynaklandığıdır.[1]

Psikoterapi açısından özellikle önem taşıyan dört değiştirilemez gerçek görüyorum: her birimiz ve sevdiklerimiz için ölümün kaçınılmazlığı; yaşamınızı kendi irademizle biçimlendirme özgürlüğümüz; nihai yalnızlığımız; ve son olarak, yaşamın belirgin bir anlamdan yoksun oluşu. Bu veriler ne kadar acımasız da görünse, aynı zamanda aklın ve kurtuluşun tohumlarını taşırlar. Bu on psikoterapi öyküsünde, varoluşun gerçekleriyle yüzleşmenin ve bu gerçeklerin gücünü kişisel değişim ve büyümenin hizmetinde kullanmanın mümkün olduğunu göstermeyi umuyorum.

---

(1) Bu varoluşçu perspektif ve ona dayalı bir psikoterapinin kuram ve uygulaması, yazarın *Existential Psychotherapy* (New York: Basic Books, 1980) adlı kitabında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Yaşamın bu gerçekleri arasında en açık olanı, sezgisel biçimde en kolay anlaşılanı ölümdür. Erken bir yaşta, çoğu kez sanıldığından çok daha erken çağlarda, ölümün geleceğini ve ondan kurtuluş olmadığını öğreniriz. Yine de, Spinoza'nın deyişiyle, "Her şey kendi varlığı içinde sürekliliğini korumaya çabalar." İnsanın özünde, varolmayı sürdürme dileği ile kaçınılmaz ölüm bilinci arasında kesintisiz sürüp giden bir çatışma vardır.

Ölüm gerçeğine uyum sağlayabilmek için, onu yadsıma ya da ondan kaçıp kurtulma yolları tasarlamakta üstümüze yoktur. Çocukluğumuzda, anne ve babalarımızın pekiştirdiği güvenin yanı sıra dini ve dünyevi masalların da yardımıyla ölümü yadsırız; sonraları, onu bir canavar, bir kum adam, bir şeytan gibi bir varlığa dönüştürerek kişileştiririz. Ne de olsa, eğer ölüm peşimize düşen bir varlıksa ondan kaçıp kurtulmanın bir yolunu bulabiliriz; üstelik ölüm taşıyan bir canavar ne kadar ürkütücü olursa olsun gerçeğin kendisinden, yani insanın kendi ölümünün tohumlarını kendi içinde taşıdığı gerçeğinden, daha az ürkütücüdür. Daha sonra, çocuklar ölüm korkusunu hafifletecek başka yöntemler denerler: ölümle alay ederek onun zehrini alırlar, gözüpek davranışlarla ona meydan okurlar, ya da tereyağlı sıcak patlamış mısırla akranlarının güven veren beraberliğinde hayalet öyküleri dinleyip korku filmleri izleyerek onu köreltirler.

Yaşımız büyüdükçe ölümü kafamızdan çıkarmayı öğreniriz; dikkatimizi başka şeylere veririz; ölümü olumlu bir şeye dönüştürürüz (öbür tarafa göçmek, yuvaya dönmek, Tanrı'ya kavuşmak, nihayet huzur bulmak); yüreklendirici mitlerle onu yadsırız; kalıcı yapıtlarla, tohumumuzu çocuklarımız aracılığıyla geleceğe göndererek ya da cinsel süreklilik vaat eden bir din sistemini benimseyerek ölümsüzlüğü yakalamaya çabalarız.

Pek çok kişi ölümü yadsımanın böyle açıklanmasına karşı çıkar. "Saçma!" derler. "Biz ölümü yadsımıyoruz ki. Herkes ölecek. Bunu biliyoruz. Gerçekler apaçık ortada. Ama bunun üzerinde durmanın ne anlamı var?"

Gerçek şu ki, biliyoruz ama bilmiyoruz. Ölüm *hakkında* bir şeyler biliyoruz, akıl yoluyla gerçekleri kavrıyoruz, ama, aklımızın bizi başa çıkamayacağımız dozda kaygıdan koruyan bilinçdışı bölümü, ölümün çağrıştırdığı dehşeti ayırıp safdışı bırakıyor. Bu ayırma işlemi bilinçdışı, gözle görülmeyen bir şey, ama yadsıma mekanizmasının bozulup ölüm korkusunun olanca gücüyle ortaya çıktığı nadir durumlarda, onun varlığına inanabiliyoruz. Bu çok seyrek, bazen yaşam boyunca

yalnızca bir ya da iki kez olabilir. Kimi zaman uyanık durumda, bazen ölüme kıl payı yaklaşmanın ardından, ya da sevilen bir kimse öldüğü zaman olur bu; ama ölüm korkusu daha yaygın olarak karabasanlarda yüzeye çıkar...

Karabasan, amacına ulaşamamış bir düştür; kaygıyı "denetlemeyerek" uykunun bekçisi rolünde başarısız olmuş bir düş. Karabasanlar görünür içerikleri bakımından farklı da olsalar her karabasanın temelindeki süreç aynıdır: işlenmemiş ölüm korkusu muhafızlarından kurtulup bilince fırlamıştır. "Sahibini Arayan Düşler" öyküsü, ölüm korkusunun kaçıp kurtuluşunun ve aklın onu denetim altında tutmak için harcadığı son çabaların eşsiz bir kulis görünümünü veriyor: burada, Marvin'in karabasanındaki her tarafa yayılmış karanlık ölüm imgeleri arasında yaşamı destekleyen, ölüme meydan okuyan bir alet var – düşü görenin ölümle cinsel bir düelloya girişmek için kullandığı parlak beyaz uçlu baston.

Cinsel eylem öbür öykülerin kahramanları tarafından da güçsüzleşmeyi, yaşlanmayı ve yaklaşan ölümü defedecek bir tılsım gibi görülüyor: örneğin, genç bir adamın öldürücü kanserine inat, karşı konulmaz bir itkiyle giriştiği rasgele cinsel eylemler ("Tecavüz Yasal Olsaydı...") ve yaşlı bir adamın artık yaşamayan sevgilisinden gelmiş otuz yıllık sararan mektuplara sımsıkı tutunuşu ("Usulca Gitme").

Yaklaşan ölümle yüz yüze kalan kanser hastalarıyla çalıştığım uzun yıllar boyunca, onların ölüme ilişkin korkularını hafifletmek için benimsedikleri özellikle güçlü ve yaygın iki inanç ya da kuruntu dikkatimi çekmişti. Bir güvenlik duygusu yaratan bu inançlardan biri insanın kendi kişisel özelliğine olan inancı, diğeri ise nihai bir kurtarıcının varlığına ilişkin inançtır. Bunlar "sabit yanlış inançları" temsil etmeleri açısından kuruntu kapsamına girmekle birlikte, burada *kuruntu* terimini küçük düşürücü anlamda kullanmıyorum: bunlar herhangi bir bilinç düzeyinde hepimizin içinde varolan ve bu öykülerin birkaçında rol oynayan evrensel inançlardır.

Özel olma, bir kimsenin insan biyolojisinin olağan yasalarının ve yazgının ötesinde, dokunulmaz ve incitilemez olduğu inancıdır. Yaşamın herhangi bir noktasında, hepimiz bir krizle karşı karşıya kalabiliriz: bu ciddi bir hastalık, meslekte başarısızlık veya boşanma olabilir; ya da "Benim Başıma Geleceğini Hiç Düşünmemiştim" öyküsünde Elva'ya olduğu gibi, cüzdanını çaldırma türünden basit fakat insanın sıradanlığını bir anda açıkça ortaya koyup yaşamın sürekli yükselen

bir sarmal olacağı yolundaki yaygın varsayıma kafa tutan bir olay olabilir.

Özel olduğumuza inanmak içten içe bir güvenlik duygusu sağlarken, ölümü yadsımaya ilişkin diğer önemli mekanizma – *nihai bir kurtarıcıya inanç* – bir dış güç tarafından sürekli gözetilip korunduğumuzu hissetmemize olanak verir. Sendelesek de, hasta da olsak, yaşamın tam sınırına da gelsek, inanınız ki bizi daima geri getirecek olan büyük ve her şeye gücü yeten bir hizmetkâr vardır.

Bu iki inanç sistemi, insanlık durumuna verilen bu iki taban tabana zıt yanıt, birlikte bir diyalektik oluşturur. İnsan ya kahramanca bir kendine güvenle özerkliğini vurgular ya da üstün bir güçle kaynaşma yoluyla güvenlik arar: yani belirir veya birleşir, ayrılır veya içine gömer. Ya kendi kendinin ana babası olur ya da ebedi çocuk olarak kalır.

Çoğumuz, çoğu zaman, ölümün bakışından tedirgince kaçınarak rahatımıza bakar, kıs kıs gülüp Woody Allen'le aynı fikirde olduğumuzu söyleriz: "Ölümden korkmuyorum. Sadece geldiği zaman orada olmak istemiyorum." Oysa bir başka yol – psikoterapiye uygulanabilen eski bir gelenek – vardır ki bize tam ölüm bilincinin aklımızı olgunlaştırıp yaşamımızı zenginleştirdiğini öğretir. Hastalarımdan birinin ölümün eşiğindeki sözleri ("Tecavüz Yasal Olsaydı..." öyküsünde), somut ölüm *gerçeğinin* bizi yok etmesine karşın ölüm *fikrinin* bizi kurtarabileceğini ortaya koymaktadır.

Varoluşun bir başka verisi olan özgürlük, bu on hastadan bazılarını bir çıkmaz karşısında bırakmaktadır. Şişman bir hasta olan Betty, beni görmeye gelmeden hemen önce çılgınca yediğini ve ofisimden ayrılır ayrılmaz yine çılgınca yemeyi planladığını bildirdiği zaman, beni kendisinin denetimini üstlenmeye ikna ederek kendi özgürlüğünden vazgeçmeye kalkışıyordu. Bir başka hastanın ("Aşkın Celladı" öyküsündeki Thelma) tüm terapi süreci, eski bir sevgiliye (ve terapiste) teslim olma temasının ve benim ona kendi gücünü ve özgürlüğünü yeniden kazanmasına yardım amacıyla strateji arayışlarımın çevresinde dönüyordu.

Bir veri olarak özgürlük, ölümün tam antitezi gibi görünür. Ölümden korkarken özgürlüğü genellikle su götürmez bir biçimde olumlu bir şey olarak düşünürüz. Batı uygarlığının tarihi özgürlük özlemiyle kesintilere uğramış, hatta onun gücüyle sürüklenmiş değil midir? Oysa varoluşçu bir bakış açısından özgürlük, gündelik deneyimlerin tersine, yaşam sürecimizi ebedi ve görkemli bir planı olan bir evrende

geçirmediğimizi öne sürmesi bakımından kaygıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Özgürlük, insanın kendi seçimlerinden, eylemlerinden, kendi yaşam durumundan sorumlu olduğu anlamına gelir.

Sorumlu kelimesi çeşitli biçimlerde kullanılabilmekle birlikte ben Sartre'ın tanımını tercih ediyorum: sorumlu olmak, "yaratıcısı olmak" demektir, yani her birimiz kendi yaşam planımızın yaratıcısı olmak durumundayız. Her şey olma özgürlüğümüz vardır, yalnızca özgür olmama özgürlüğümüz yoktur: Sartre'ın dediği gibi, özgürlüğe mahkûmuz biz. Aslında bazı filozoflar daha da fazlasını iddia etmektedir: insan aklının yapısı her birimizi, dış gerçekliğin yapısından, zamanın ve uzayın biçimlenişinden bile sorumlu kılar. Kaygı işte burada, kendi kendini yapılandırma fikrinde yatar: bizler belirgin bir yapı arayan yaratıklarız ve altımızda hiçbir şeyin, hiçbir temelin bulunmadığını ima eden bir özgürlük kavramı bizi ürkütür.

Her terapist bilir ki terapideki ilk can alıcı adım hastanın kendi olumsuz yaşam durumunun sorumluluğunu üstlenmesidir. İnsan, sorunlarına kendisinin dışındaki bir gücün ya da aracının neden olduğuna inandığı sürece terapinin bir etkisi olamaz. Öyle ya, eğer sorun dışarıda bir yerdeyse neden insanın kendisini değiştirmesi gereksin? Değiştirilmesi – ya da değiş tokuş edilmesi – gereken, dış dünya, yani arkadaşlar, iş, eş gibi şeylerdir. Nitekim "Usulca Gitme" öyküsünde, her şeye burnunu sokan, mütehakkim bir muhafız-eşten yakınan Dave, o hapishanenin inşasından nasıl kendisinin sorumlu olduğunu kavrayıp teslim edene dek terapide bir ilerleme kaydedememişti.

Hastaların sorumluluk almaya direnme eğilimi göstermesi nedeniyle terapistler onların kendi sorunlarını nasıl kendilerinin yarattıklarını fark etmelerini sağlayacak teknikler geliştirmek zorundadırlar. Bu vakaların birçoğunda kullandığım güçlü bir teknik, burada-ve-şimdi'ye odaklanmayı esas alır. Hastalar, dışarıdaki yaşantılarında kendilerini çileden çıkartan insanlararası sorunların aynılarını *terapi ortamında* da yaratma eğiliminde olduklarından, dikkatimi hastanın geçmiş ya da şimdiki yaşamındaki olaylardan çok onunla benim aramda o anda olup bitenler üzerinde yoğunlaştırırım. Terapi ilişkisinin (ya da, bir terapi grubunda, grubun üyeleri arasındaki ilişkilerin) ayrıntılarını inceleyerek bir hastanın diğer insanların tepkilerini nasıl etkilediğini hemen orada gösterebilirim. Şöyle ki, Dave evliliğine ilişkin sorunların sorumluluğunu üstlenmekten kaçınabilse de, grup terapisinde doğrudan doğruya kendisinden kaynaklanan verilere karşı çıkamıyordu: bir başka deyişle, onun ketum, taciz edici, kaçamak dav-

ranışları grubun diğer üyelerini de kendisine karşı tıpkı evde karısının gösterdiği gibi tepki göstermeye itiyordu.

Benzer bir biçimde, Betty'nin ("Şişman Bir Hanım") terapisi de, Betty yalnızlığının sorumluluğunu o uçuk, köksüz Kaliforniya kültürüne yükleyebildiği sürece etkisiz kalmıştı. Ancak ben, birlikte geçirdiğimiz saatlerde, onun kişisel düzeye inmeyen, uzaklaştırıcı, çekingen tutumunun terapide de nasıl aynı kişisellikten uzak ortamı yarattığını gösterdikten sonradır ki kendi yalnızlığını yaratma sorumluluğunu araştırmaya başlayabilmişti.

Sorumluluk üstlenmek hastayı değişim geçidine sokmakla birlikte değişimle eşanlamlı değildir. Ve bir terapist, içgörüyle, sorumluluk almayla ve kendini gerçekleştirmeyle ne denli ilgilenirse ilgilensin, gerçek arayışı daima değişimdir.

Özgürlük, bizim yalnızca yaşam seçimlerimizin sorumluluğunu üstlenmemizi gerektirmekle kalmaz, aynı zamanda değişimin iradeye dayalı bir eylem gerektirdiğini de öne sürer. *İrade*, terapistlerin seyrek olarak açıkça kullandıkları bir kavram olmakla birlikte, aslında bir hastanın iradesini etkilemek için çok çaba harcarız. Anlamanın kaçınılmaz bir biçimde değişime yol açacağını varsayarak (ve bu, inandırıcı deneysel destekten yoksun, dünyevi bir inançtır) durmaksızın açıklar ve yorumlarız. Yıllar süren açıklama ve yorumlar değişimi gerçekleştirmede etkisiz kaldığı zaman, doğrudan doğruya iradeye hitap etmeye başlayabiliriz. "Çaba da gereklidir. Çaba göstermek zorundasın. Düşünmenin ve analizin bir sırası vardır ama eylemin de bir sırası vardır." Bu doğrudan uyarı da sonuç vermezse, terapist, bu öykülerin tanıklık ettiği gibi, bir insanın diğer bir insanı etkilemek için kullanabileceği tüm bilinen yöntemleri kullanmak durumunda kalır. Böylece, öğüt vererek, tartışarak, kızdırarak, tatlı sözlerle kandırarak, dürterek, yalvararak ya da yalnızca katlanarak, hastanın nevrotik dünyasının düpedüz yorgunluktan yıkılıp gideceğini umut ederim.

Eylemin itici gücü olan irade yoluyladır ki özgürlüğümüz icra edilmiş olur. İradeye dayanan hareketin iki aşamadan oluştuğunu düşünüyorum: kişi bir şeyi dilekle başlatır ve kararla gerçekleştirir.

Bazı insanlar bir tür istek tıkanıklığı yaşarlar; ne hissettiklerini de, ne istediklerini de bilmezler. Kendi fikirleri, dürtüleri, eğilimleri olmadığından, başkalarının arzularına tutunan asalaklara dönüşürler. Bu tür insanlar genellikle sıkıcıdır. Betty de kendi arzularını bastırdığı için sıkıcıydı ve diğer insanlar ona istek ve düş gücü sağlamaktan usanıyorlardı.

Bazı hastalar da karar veremezler. Ne istediklerini ve ne yapmaları gerektiğini tam olarak bildikleri halde eyleme geçemezler ve karar kapısının önünde bir aşağı bir yukarı dolaşarak azap çekerler. "Üç Açılmamış Mektup"taki Saul, aklı başında her insanın mektupları açacağını biliyordu, ama mektupların uyandırdığı korku iradesini felce uğratıyordu. Thelma ("Aşkın Celladı") aşk saplantısının yaşamını gerçeklikten yoksun kıldığını biliyordu. Kendi deyişiyle, yaşamını sekiz yıl öncesinde yaşadığını ve bundan kurtulmak için bu çılgınca sevdadan vazgeçmesi gerektiğini *biliyordu*. Ama bunu yapamıyor ya da yapmak istemiyor ve benim iradesini güçlendirip harekete geçirme yolundaki tüm çabalarıma şiddetle direniyordu.

Karar vermek, bazıları varoluşun özüne kadar inen pek çok nedenle güçtür. John Gardner'ın *Grendel* adlı romanında yarattığı bilge bir adam, yaşamın gizleri üzerindeki düşüncelerini iki basit fakat korkunç önermeyle özetler: "Her şey solup gider: her seçenek diğerlerini safdışı bırakır." İlk önermeden, yani ölümden, zaten söz etmiştim. İkincisi, yani seçeneklerin birbirlerini safdışı bırakması, karar vermenin neden güç olduğunu anlamak için önemli bir anahtardır. Her karar kaçınılmaz bir biçimde feragate yol açar: her evet için bir de hayır olması gerekir, her karar öbür seçenekleri safdışı bırakır ya da öldürür.[1] Thelma da sevgilisiyle ilişkisini bir kez daha canlandırma olasılığına, bu olasılık son derece küçük olsa da, sıkıca tutunuyordu, çünkü bu olasılıktan vazgeçmek ölüm anlamına geliyordu.

Üçüncü bir veri olan varoluşsal yalnızlık, insanın kendisiyle diğerleri arasındaki aşılmaz boşluktur, kişiler arasındaki derin ve doyurucu ilişkilerde bile varolan bir boşluk. İnsan yalnızca başka varlıklardan değil, kendi dünyasını oluşturduğu ölçüde dünyadan da yalıtılmış durumdadır. Bu yalnızlığın diğer iki tür yalnızlıktan, kişilerin arasındaki ve kişinin içindeki yalnızlıktan ayırt edilmesi gerekir.

İnsan *kişiler arası* yalnızlığı, yakın sosyal etkileşime olanak veren sosyal becerilerden ya da kişilik yapısından yoksun olması halinde yaşar. *Kişinin içindeki* yalnızlık ise benliği oluşturan parçaların birbirinden kopması halinde, örneğin insanın duygularını bir olayın anısından koparıp ayırdığı zaman olduğu gibi, ortaya çıkar. Bunun en aşırı

(1) İngilizce karar vermek anlamına gelen *decide* kelimesinin kökü, *hamicide* (adam öldürme, katil) ve *suicide* (intihar) kelimelerinde olduğu gibi "öldürmek" anlamına gelir. (Ç. N.)

ve dramatik biçimi olan bölünmüş kişilik, nispeten seyrek görülür (ama giderek daha yaygın bir biçimde tanınmaktadır); görüldüğü zaman da terapist, benim Marge'ın tedavisinde ("Terapide Tek Eşlilik") karşılaştığım gibi, hangi kişiliği benimseyeceğine ilişkin serseмletici bir çıkmazla karşı karşıya kalır.

Varoluşsal yalnızlığın gerçek bir çözümü olmamakla birlikte, terapistler sahte çözümlerin önüne geçmek durumundadır. Kişinin yalnızlıktan kurtulma çabaları diğer insanlarla ilişkilerini baltalayabilir. Pek çok dostluk ya da evlilik, insanların birbiriyle ilişki kurması ve birbirini sevmesi yerine, bir kişinin bir diğerini yalnızlığa karşı bir kalkan olarak kullanması nedeniyle başarısızlığa uğramıştır.

Varoluşsal yalnızlığa bir çözüm getirmek amacını taşıyan ve bu öykülerin birçoğunda rastlanan yaygın ve güçlü bir yaklaşım da birleşmedir, yani kişinin kendi sınırlarını yumuşatması, bir başkasının içinde eriyip gitmesidir. Birleşmenin gücü, bilinçaltı algılama deneylerinde, "Annemle ben biriz" mesajının bir ekranda bilinç düzeyinde algılanamayacak kadar çabuk bir biçimde görünüp kaybolmasının deneklerin kendilerini daha iyi, daha güçlü ve iyimser hissettiklerini söylemeleri ve hatta sigara tiryakiliği, şişmanlık ya da ergenlik dönemi davranış bozuklukları gibi sorunların tedavisinde diğer insanlardan daha iyi yanıt vermeleri (davranışsal değişim sergilemeleri) sonucunu doğurmasıyla ortaya konulmuştur.

Yaşamın büyük paradokslarından biri de insanın benlik bilincinin kaygıya yol açmasıdır. Birleşme, bu bilinci bertaraf ederek kaygıyı kökünden söküp atar. Âşık olan ve ve mutlu bir birleşme durumu yaşayan bir insan kendi benliğini düşünmez çünkü sorgulayan yalnız *ben* (ve ona eşlik eden yalnızlık kaygısı) *biz* duygusu içinde eriyip gider. Böylece insan kaygıdan kurtulur ama kendisini de yitirir.

İşte bu nedenle terapistler âşık olmuş hastaları tedavi etmekten hoşlanmazlar. Terapi ile aşktaki birleşme hali birbiriyle uyuşmaz, çünkü terapi süreci, sonuçta iç çatışmalara rehberlik edecek olan sorgulayıcı bir benlik bilincini ve kaygıyı gerektirir.

Ayrıca, terapistlerin çoğu gibi benim için de âşık olmuş bir hastayla ilişki kurmak güçtür. Örneğin, "Aşkın Celladı" öyküsünde Thelma benimle ilişki kurmak istemiyordu: aşk saplantısı enerjisini tümüyle tüketiyordu. Tek kişide odaklanan güçlü sevgiden sakının; bu, insanların bazen sandığı gibi, aşkın saflığının kanıtı değildir. Böyle her şeyi dışarıda bırakarak bir kapsüle hapsedilmiş – kendi kendisiyle beslenen, başkalarını umursamayan ve onlara bir şey vermeyen – bir aşk,

kendi üzerine çökmeye mahkûmdur. Aşk iki insan arasında parlayan bir tutku kıvılcımı değildir yalnızca; aşka düşmekle aşkın içinde ayakta durmak arasında sonsuz fark vardır. Aşk bir varoluş biçimidir, "vurulmak" değil "vermek"tir; bir tek insanla sınırlanmış bir eylem değil genel anlamda bir ilişki kurma biçimidir.

Yaşamımızı çift çift ya da gruplar içinde geçirmek için çok çaba harcasak da, gerçeğin – yalnız doğduğumuz ve yalnız ölmek zorunda olduğumuz gerçeğinin – özellikle ölüme yaklaşırken ürpertici bir berraklıkla ortaya çıktığı anlar vardır. Ölüme yaklaşan pek çok hastadan, ölmenin en korkunç yanının onu yalnız yapmak zorunda olmaları olduğunu duydum. Yine de, ölum anında bile, bir başkasının tüm varlığıyla yanımızda olma isteği bu yalnızlığın içine işleyerek onu hafifletebilir. "Usulca Gitme" öyküsünde bir hastanın dediği gibi, "Teknende yalnız da olsan, yakınlarda inip çıkan diğer teknelerin ışıklarını görmek her zaman avutucudur."

Peki, eğer ölüm kaçınılmazsa, eğer tüm yapıtlarımız, hatta tüm güneş sistemi bir gün yok olup gidecekse, dünya tesadüfi ise (yani, her şey pekâlâ başka türlü de olabilir idiyse), eğer dünyayı ve o dünyanın içindeki insani düzeni insanlar kurmak zorundaysa, o zaman yaşamın ne gibi bir kalıcı anlamı olabilir?

Bu soru çağdaş erkek ve kadınların huzurunu kaçırır ve pek çoğu yaşamlarının anlamsız ve amaçsız olduğunu hissettikleri için terapiden yardım umarlar. Bizler anlam arayan yaratıklarız. Biyolojik bakımdan sinir sistemimiz, beynin kendisine gelen uyaranları otomatik olarak belli bir sistem içinde gruplandırması esasına göre düzenlenmiştir. Anlam aynı zamanda bir egemenlik duygusu da sağlar: belli bir örüntüden yoksun, gelişigüzel olayların karşısında kendimizi çaresiz ve şaşkın hissettiğimiz için onları düzene koymaya ve bunu yaparken de onların üzerinde bir denetim duygusu kazanmaya çalışırız. Daha da önemlisi, anlam, değerlerin ve dolayısıyla davranış kurallarının kaynağını oluşturur: bu durumda *niçin* sorularının (Niçin yaşıyorum?) yanıtı, *nasıl* sorularına (Nasıl yaşıyorum?) bir yanıt getirir.

Bu on psikoterapi öyküsünde, yaşamın anlamı açık bir biçimde pek az tartışılmaktadır. Anlam arayışı, haz arayışına çok benzer şekilde, dolaylı olarak yönlendirilmelidir. Anlam, anlamlı etkinlikler sonucunda oluşur: doğrudan doğruya ne kadar ardına düşersek onu bulmamız olasılığı da o kadar azalır; anlam hakkında sorulabilecek mantıklı sorular daima yanıtlardan daha uzun ömürlü olacaktır. Yaşamda ol-

duğu gibi terapide de anlam, ilişki ve yüklenimin bir yan ürünüdür ve terapistler çabalarını bu yönde yoğunlaştırmalıdır. İlişki, anlama ilişkin sorulara mantıklı bir yanıt getirmez ama onları önemsiz kılar.

Varoluşsal çıkmazın – anlam ve kesinlikten yoksun bir evrende bunları arayan bir varlığın durumu – psikoterapistlerin mesleğiyle yakın ilişkisi vardır. Terapistler günlük çalışmalarında hastalarıyla gerçek bir ilişki kuracaklarsa, epey belirsizlik yaşarlar. Hastanın karşı karşıya kaldığı yanıtlanamaz sorular terapisti de aynı sorulara maruz bırakmakla kalmaz, aynı zamanda terapist, benim "İki Tebessüm" öyküsünde yapmak zorunda kaldığım gibi, öbür insanın yaşadıklarının sonuçta geçit vermez bir biçimde kişisel ve bilinemez olduğunu kabul etmek zorunda kalır.

Gerçekten de belirsizliğe katlanma yeteneği bu mesleğin bir önkoşuludur. İnsanlar terapistlerin hastaları sistematik ve güvenilir bir biçimde terapinin önceden tahmin edilebilen evrelerinden geçirip önceden bilinen bir hedefe yönelttiklerini sanabilirler ama bu pek seyrek rastlanan bir durumdur: aslında, bu öykülerin de tanıklık ettiği gibi, terapistler sık sık yalpalar, doğaçlama yapar ve el yordamıyla yön bulmaya çalışırlar. Bir ideolojik ekole ve katı bir terapi sistemine sarılarak kesinliğe ulaşmanın güçlü çekiciliğine kapılma eğilimi tehlikelidir: böyle bir inanç etkin bir terapi için gerekli olan, kesinlikten uzak, içten gelen, doğal karşılaşmanın önünü kesebilir.

Psikoterapinin kalbi olan bu karşılaşma, biri (her zaman olmamakla birlikte genellikle hasta konumundaki) diğerinden daha dertli iki kişi arasındaki sıcak, alabildiğine insanca buluşmadır. Terapistlerin ikili bir rolü vardır: hastalarının yaşamını hem gözlemek hem de ona katılmak zorundadırlar. Gözlemci olarak, terapist hastaya gerekli temel rehberliği sağlamak için yeterince nesnel olmalıdır. Katılımcı olarak ise, hastanın yaşamına girer ve bu karşılaşmadan etkilenir bazen de değişime uğrar.

Her bir hastanın yaşamına tümüyle girmeyi seçerken, terapist olarak ben de yalnızca hastalarımın karşılaştığı varoluş sorunlarının aynılarıyla karşılaşmakla kalmayıp bu sorunları aynı sorgulama kuralları çerçevesinde incelemeye hazır olmak zorundayım. Bilmenin bilmemekten, riske girmenin girmemekten daha iyi olduğunu; büyü ve yanılsamanın, ne kadar zengin, ne kadar çekici olsalar da sonunda insan ruhunu zayıflattığını varsaymak zorundayım. Thomas Hardy'nin şu güçlü sözlerini son derece ciddiye alıyorum: "Eğer daha iyiye giden bir yol varsa, bu en kötüye eksiksiz bir bakışı gerektirir."

Gözlemci ve katılımcı olarak oynanan bu ikili rol, terapisti hayli zorlar. Beni de bu on vakada hırpalayıcı sorularla karşı karşıya bırakmıştı. Örneğin, benden aşk mektuplarını saklamamı isteyen bir hastanın, benim tam da kendi yaşamımda kaçındığım türden sorunları ele almasını bekleyebilir miydim? Onun benden daha ileriye gitmesine yardımcı olmak mümkün müydü? Ölmek üzere olan bir adama, bir dul kadına, çocuğunu yitirmiş bir anneye ve doğaüstü düşleri olan vesveseli bir emekliye, varoluşa ilişkin acımasız sorular – yanıtlarını benim de bilmediğim sorular – sormalı mıydım? Öbür kişiliğini çok baştan çıkarıcı bulduğum bir hastaya zaafımı ve sınırlarımı belli etmeli miydim? Dış görünüşünü itici bulduğum şişman bir hanımla dürüst ve sevecen bir ilişki kurabilir miydim? Yaşlı bir kadını, bilinçlendirme adına, akıldışı fakat güç verici ve avutucu bir aşk yanılsamasından yoksun mu bırakmalıydım? Ya da, kendi çıkarları doğrultusunda hareket edemediği için üç açılmamış mektup karşısında dehşete düşen bir adama kendi irademi zorla kabul mü ettirmeliydim?

Bu psikoterapi öykülerinin *hasta* ve *terapist* kelimeleriyle dolu olmaları sizi yanıltmasın: bunlar her erkeğin, her kadının öyküleridir. Hastalar her yerdedir; bu etiketin kullanılması büyük ölçüde keyfi olup çoğu kez hastalığın vahametinden çok kültürel, eğitimsel ve ekonomik etmenlere bağlıdır. Terapistler de hastalarla aynı ölçüde bu varoluş sorunlarıyla yüzleşmek zorunda olduklarından, mesleki yaklaşımın bilimsel yöntem için çok gerekli olan tarafsız nesnelliği burada geçerli değildir. Biz psikoterapistler yalnızca anlayışla kafa sallayıp hastalara kendi sorunlarıyla sebatla mücadele etmelerini öğütleyemeyiz. Onlara *siz* ve *sizin* sorunlarınız diyemeyiz. Bunun yerine bizden ve bizim sorunlarımızdan söz etmeliyiz, çünkü yaşamımız, varlığımız daima ölüme; sevgi yitirişe; özgürlük korkuya ve gelişme ayrılığa perçinlenmiştir. Biz, hepimiz, bu işin içinde birlikteyiz.

Aşkın Celladı ve Diğer
Psikoterapi Öyküleri
Irvin D. Yalom

Aşkın Celladı

Âşık olan hastalarla çalışmaktan hoşlanmam. Bu belki kıskançlıktandır; çünkü ben de aşkın büyüsüne kapılmayı çok isterim. Belki de aşk ve psikoterapi temelde uyuşmadığından. İyi bir terapist karanlıkla savaşır ve aydınlanmayı arar, oysa romantik aşk gizemle beslenir ve incelendiğinde ufalanıp dağılır. Aşkın celladı olmaktan nefret ederim.

Ancak Thelma, ilk görüşmemizin ilk dakikalarında, umutsuzca, trajik bir biçimde âşık olduğunu söylemişti ve ben bir an bile duraksamadan onun tedavisini üstlenmeyi kabul etmiştim. İlk bakışta gördüğüm her şey – yaşlılıktan titreyen çenesiyle yetmiş yaşındaki buruşuk yüzü; seyrelmiş, rengi atmış, bakımsız sarı saçları; bir deri bir kemik kalmış mavi damarlı elleri – bana onun yanılıyor olması gerektiğini, âşık olamayacağını söylüyordu. Nasıl olurdu da aşk bu sarsak, çelimsiz, kocamış bedeni harap etmeyi ya da o şekilsiz polyester eşofmanın içinde barınmayı seçebilirdi?

Hem aşk mutluluğunun ruhu neredeydi? Thelma'nın acı çekmesi beni şaşırtmamıştı, çünkü aşka her zaman acı bulaşır; ama onun aşkı korkunç derecede dengeden yoksundu – aşkının *hiç* keyifli bir tarafı yoktu, yaşamı tümüyle bir işkenceydi.

Bu durumda onu tedavi etmeyi kabul etmiştim çünkü aşk nedeniyle değil, aşk olduğunu sandığı, az rastlanır, benzeri bir duygu nedeniyle acı çektiğinden emindim. Hem yalnızca Thelma'ya yardım edebileceğime inanmakla kalmıyordum; aynı zamanda bu sahte aşkın, gerçek aşkın derin gizlerine kısmen ışık tutabilecek bir fener işlevi görebileceği düşüncesi de merakımı körüklüyordu.

İlk görüşmemizde Thelma mesafeli ve gergindi. Bekleme odasında onu karşıladığımda gülümsememe karşılık vermemiş ve

ona koridor boyunca eşlik ederken beni bir iki adım geriden izlemişti. Ofisime girince çevresini incelemeden hemen oturdu. Sonra benim bir şey söylememi beklemeden ve eşofmanının üstüne giymiş olduğu kalın ceketin düğmelerini bile açmadan ansızın derin bir soluk alıp söze başladı:

"Sekiz yıl önce terapistimle bir aşk macerası yaşadım. O zamandan beri aklımdan hiç çıkmadı. Bir defasında kendimi neredeyse öldürüyordum ve bir dahaki sefere başaracağıma inanıyorum. Son umudum sizsiniz."

İlk cümleleri her zaman dikkatle dinlerim. Çoğu kez olağanüstü ipuçları verirler ve bir hastayla kurabileceğim ilişkinin türünü önceden sezdirirler. Kelimeler insana bir başkasının yaşamına girme izni verirler, ama Thelma'nın ses tonunda daha yakına gelmem için hiçbir çağrı yoktu.

Sözlerine devam ediyordu: "Bana inanmakta güçlük çekiyorsanız, belki de bunlar yardımcı olabilir size!"

Soluk kırmızı renkte, ağzı torba gibi büzgülü bir çantanın içinden çıkardığı iki eski fotoğrafı bana uzattı. Birincisi parlak siyah dar bir bale giysisi içinde genç ve güzel bir dansçının resmiydi. Dansçının yüzüne baktığımda, Thelma'nın yılların ötesinden bana dikkatle bakan iri gözleriyle karşılaşıp irkildim.

Altmış yaşlarında, güzel fakat duyarsız görünen bir kadının resmi olan ikinci fotoğrafa döndüğümü gören Thelma, "Bu resim sekiz yıl önce çekilmişti," diye bilgi verdi. Parmaklarını taranmamış saçlarının arasından geçirerek, "Gördüğünüz gibi artık görünüşüme dikkat etmiyorum," dedi.

Bu kılıksız yaşlı kadının terapistiyle bir macera yaşamasını hayal etmekte güçlük çekmekle birlikte, ona inanmadığım yolunda hiçbir şey söylememiştim. Hatta başka bir şey de söylememiştim. Tarafsızlığımı tümüyle korumaya çalışmıştım, ama o bir inanmazlık belirtisi sezmiş olmalıydı, küçük bir işaret, belki gözlerimin belli belirsiz irileşmesi gibi bir şey. Onun kendisine inanmadığım yolundaki suçlamasına itiraz etmemeye karar verdim. İncelik göstermenin sırası değildi, hem gerçekten de yetmiş yaşında perişan bir kadının sırılsıklam âşık olması durumunda bir uyumsuzluk vardı. Bunu o da biliyordu, ben de biliyordum ve o benim bunu bildiğimi de biliyordu.

Çok geçmeden Thelma'nın son yirmi yıldır kronik depresyonda olduğunu ve hemen hemen sürekli psikoterapi gördüğünü öğrendim. Terapinin büyük bir bölümü ilçedeki akıl hastalıkları kliniğinde bir dizi stajyer tarafından yürütülmüştü.

On bir yıl kadar önce Matthew adında genç ve yakışıklı bir stajyer psikologla terapiye başlamış ve onu sekiz ay süreyle haftada bir kez klinikte gördükten sonra bir yıl daha özel muayenehanesinde görmeye devam etmişti. Ertesi yıl Matthew bir devlet hastanesinde tam gün çalışmaya başlayınca bütün özel hastalarının terapisini sona erdirmek zorunda kalmıştı.

Thelma onunla vedalaşmaktan büyük üzüntü duymuştu. Hayatında karşılaştığı en iyi terapistti o; Thelma onu giderek daha çok sevmiş ve o yirmi ay boyunca her hafta terapi saatini dört gözle beklemişti. Daha önce hiçbir zaman hiç kimseye bu kadar açılmamıştı. Daha önce hiçbir zaman hiçbir terapist ona bu kadar titizce dürüst, dolambaçsız ve nazik davranmamıştı.

Thelma birkaç dakika boyunca Matthew'a övgüler düzdü. "O kadar sevgi doluydu ki. Sıcak davranmaya, insanı rahatlatmaya çalışan başka terapistlere de gittim ama Matthew farklıydı. O beni *gerçekten* seviyor, *gerçekten* kabul ediyordu. Ne yapsam, ne kadar korkunç şeyler düşünsem beni kabul edeceğini ve yine – nasıl söylesem - doğrulayacağını, hayır *onaylayacağını* biliyordum. Bana terapistlerin genellikle yaptığı biçimde yardım etti ama çok daha fazlasını yaptı."

"Örneğin?"

"Beni yaşamın manevi, dini boyutuyla tanıştırdı. Bana tüm canlıları sevmeyi öğretti. Bana dünyaya gelmiş olmamın nedenleri üzerinde düşünmeyi öğretti. Ama öyle bulutların üzerinde değildi. Tam yanımda, benimle birlikteydi."

Thelma çok heyecanlanmıştı – kesik kesik konuşuyor, konuşurken bir yeri bir bulutları gösteriyordu. Matthew'dan söz etmekten hoşlandığını görebiliyordum. "Benimle dalaşmasına bayılıyordum. Hiçbir şeyden kaçmama izin vermezdi. Hep o boktan alışkanlıklarımı sorgulardı."

Bu deyim beni irkiltmişti. Diğer anlattıklarına pek uymuyordu. Ama Thelma kelimelerini öyle kasıtlı bir biçimde seçmişti ki onların Matthew'a ait olduğunu varsaydım, belki de adamın ince

tekniğinin bir örneğiydi bu! Ona karşı olumsuz duygularım hızla büyüyordu ama onları kendime saklıyordum. Thelma'nın sözleri Matthew'a ilişkin herhangi bir eleştiriyi hiç de hoş karşılamayacağını açıkça ortaya koymuştu.

Matthew'dan sonra Thelma başka terapistlerle terapiye başlamış ama hiçbiri ona asla Matthew gibi ulaşamamış ya da yaşamına değer vermesine onun kadar yardımcı olamamıştı.

Bu durumda, son buluşmalarından bir yıl sonra bir cumartesi öğle sonrası geç saatlerde San Francisco'da Union Meydanı'nda ona rastlayınca, düşünün ne kadar memnun olmuştu Thelma. Hemen sohbete dalmışlar ve alışverişçilerin girdabından kurtulmak için St. Francis Oteli'ndeki pastaneye girip kahve içmişlerdi. Konuşacak öyle çok şey vardı ki, Thelma'nın geçen yılı hakkında Matthew'nun bilmek istediği o kadar çok şey vardı ki, kahve saati yemek saatine dek uzamış ve yengeç çorbası yemek için Fisherman's Wharf'taki Scoma'nın Yeri'ne yürümüşlerdi.

Her şey o denli doğal görünüyordu ki, sanki defalarca böyle birlikte yemek yemişlerdi. Gerçekte son derece profesyonel bir ilişkileri olmuş ve bu ilişki hiçbir biçimde resmi hasta-terapist sınırını aşmamıştı. Birbirlerini her hafta tam elli dakikalık zaman dilimlerinde tanımayı öğrenmişlerdi, ne daha fazla ne de daha az.

Ama o akşam, Thelma'nın şimdi bile anlayamadığı nedenlerle, o ve Matthew günlük gerçekliğin dışına kaymışlardı. İkisi de saate bakmıyordu, kişisel konuları konuşmalarında ya da birlikte kahve içip yemek yemelerinde olağandışı hiçbir şey yokmuş gibi davranmakta sessizce işbirliği yapıyorlardı. Matthew'nun kırışan gömleğinin yakasını düzeltmek, ceketine yapışan bir iplik parçasını almak, Nob Hill'e tırmanırken onun koluna girmek Thelma'ya doğal geliyordu. Matthew'nun Haight'teki yeni "kulübesini" tarif etmesi de, Thelma'nın orayı görmeye can attığını söylemesi de çok doğal geliyordu. Thelma kocasının şehir dışında olduğunu söyleyince kıkırdaşmışlardı. Amerika'nın Erkek İzcileri'nin danışma kurulunda üye olan Harry, haftanın hemen hemen her gecesi Amerika'nın herhangi bir yerinde Erkek İzciler'in toplantılarında konuşmalar yapardı. Matthew hiçbir şeyin değişmemiş olmasına gülüyordu; ona hiçbir şeyi açıklamak gerekmiyordu – ne de olsa Thelma hakkında her şeyi biliyordu.

"Akşamın geri kalan kısmı hakkında fazla bir şey hatırlamıyorum," diye sürdürdü Thelma, "ilk kimin kime dokunduğunu, sevişmeye nasıl karar verdiğimizi. Aslında karar da vermedik, her şey hiç çaba harcamadan kendiliğinden oluverdi. En iyi hatırladığım şey Matthew'nun kollarında yatarken kendimden geçişimdi – hayatımın en müthiş anlarından biriydi o."

"Sonra neler olduğunu anlat bana."

"O günden sonraki yirmi yedi gün, 19 Haziran'dan 16 Temmuz'a kadar, büyüleyiciydi. Günde birkaç defa telefonda konuşuyorduk, on dört defa da görüştük. Uçuyor, kayıyor, dans ediyordum."

Thelma'nın sesine bir kıvraklık gelmişti, başını sekiz yıl önceki bir melodinin ritmiyle sallıyordu. Gözlerinin hemen hemen kapalı oluşu sabrımı fena halde zorluyordu. Kendimi görünmez hissetmekten hiç hoşlanmam.

"Hayatımın doruk noktasıydı bu. Daha önce ya da sonra hiç o kadar mutlu olmadım. O zamandan beri olup bitenler onun bana o zaman verdiklerini asla silemez."

"O zamandan beri neler oldu peki?"

"Onu son defa 16 Temmuz günü öğlen yarımda gördüm. İki gündür ona telefonla ulaşamamıştım, ben de haber vermeden ofisine uğrayıverdim. Bir sandviç yiyordu ve yirmi dakika kadar sonra bir terapi grubunu yönetmesi gerekiyordu. Telefonlarıma neden yanıt vermediğini sorduğumda, 'Yaptığımız doğru değil ve bunu ikimiz de biliyoruz,' dedi yalnızca." Thelma durakladı, sessizce ağlıyordu.

Bunun doğru olmadığını keşfetmenin tam da zamanı diye düşündüm. "Devam edebilir misin?"

"Ona, 'Peki seni gelecek yıl ya da beş yıl içinde arasam?' diye sordum. 'Benimle görüşür müydün? Golden Gate Köprüsü'nde bir kez daha yürüyebilir miydik? Seni kucaklamama izin verir miydin?' Matthew soruma, elimi tutup beni kucağına çekerek ve birkaç dakika süreyle sımsıkı kucaklayarak yanıt verdi."

"O günden sonra onu defalarca aradım ve telesekreterine mesajlar bıraktım. Başlangıçta beni birkaç kez aradı ama sonra ondan hiç haber alamaz oldum. Beni yaşamından koparıp attı. Tam bir suskunluğa gömüldü."

Thelma öteye doğru dönüp pencereden dışarı baktı. Sesindeki kıvraklık kaybolmuştu. Acı, umutsuz bir tonda, daha yavaş konuşuyordu ama gözyaşları kesilmişti. Şimdi ağlamaktan çok saldırmaya ve parçalamaya yakın olduğunu düşündüm.

"Nedenini hiç anlayamadım – *neden* böyle bitiverdiğini. Son konuşmalarımızdan birinde gerçek yaşamlarımıza dönmek zorunda olduğumuzu ve yeni biriyle ilişkisi olduğunu söylemişti." Matthew'nun yaşamındaki yeni kişinin başka bir hastası olduğundan için için kuşkulanıyordum.

Thelma bu yeni kişinin bir erkek mi yoksa bir kadın mı olduğundan emin değildi. Matthew'nun eşcinsel olduğundan kuşkulanıyordu: San Francisco'da eşcinsellerin yaşadığı bölgelerden birinde oturuyordu ve özenle taranmış bıyığı, çocuksu yüzü ve Merkür gibi bedeniyle pek çok eşcinsel erkekte görülen türden bir güzelliğe sahipti. Bu olasılık Thelma'nın aklına birkaç yıl sonra, şehir dışından gelen bir konuğuna çevreyi gezdirirken gelmişti; Castro Caddesi üzerindeki bir eşcinsel barına çekinerek girip de on beş tane Matthew'nun barda oturduğunu görünce hayretler içinde kalmıştı – on beş tane ince yapılı, çekici, düzgün bıyıklı genç adam.

Matthew'dan birdenbire kopmak Thelma'yı yıkmıştı; bunun nedenini bilmemek ise katlanılır gibi değildi. Sürekli onu düşünüyor, onunla ilgili uzun bir düş kurmadan bir tek saat bile geçiremiyordu. *Neden* sorusu aklından çıkmıyordu. *Neden* onu reddedip kendinden uzaklaştırmıştı? *Neden* o zaman? *Neden* onu görmek ya da onunla telefonda bile konuşmak istemiyordu?

Matthew ile temas kurma girişimlerinin tümü sonuçsuz kalınca Thelma derin bir umutsuzluğa kapılmıştı. Bütün gün evde oturup dalgın dalgın pencereden bakıyordu; uyuyamıyordu; hareketleri ve konuşması ağırlaşmıştı; hiçbir şey yapmaya hevesi kalmamıştı. Yemek yemez olmuş ve çok geçmeden depresyonu psikoterapinin ve antidepresan ilaçların gücünü aşmıştı. Uykusuzluğu konusunda üç ayrı doktora danışıp her birinden bir uyku ilacı reçetesi alarak kısa sürede öldürücü bir miktar biriktirmişti. Union Meydanı'nda Matthew'a rastlamasından tam altı ay sonra, bir haftalığına şehir dışında olan kocası Harry'ye bir veda notu bırakmış, onun Doğu Kıyısı'ndan iyi geceler demek için ara-

masını beklemiş, sonra telefonu açık bırakmış, tüm tabletleri yutmuş ve yatmıştı.

O gece bir türlü uyuyamayan Harry, Thelma'yı tekrar aramış ve sürekli meşgul sinyalinden gitgide telaşa kapılmıştı. Komşularını aramış, onlar da boş yere Thelma'nın kapısına ve pencerelerine vurup durmuşlardı. Çok geçmeden polisi aramışlar, eve fırtına gibi dalan polis, Thelma'yı ölümün eşiğinde bulmuştu.

Thelma'nın yaşamı ancak cesurca tıbbi çabalarla kurtarılabilmişti. Kendine gelir gelmez yaptığı ilk telefon konuşması Matthew'nun telesekreteriyle olmuştu. Ona ortak sırlarını saklayacağına söz vermiş ve hastaneye gelip kendisini görmesini rica etmişti. Matthew onu ziyarete gelmiş ama yanında yalnızca on beş dakika kalmıştı ve Thelma'nın dediğine göre oradaki varlığı suskunluğundan da beterdi: Thelma'nın yirmi yedi günlük aşklarına ilişkin her imasından kaçınmış, ısrarla resmi ve profesyonel bir tavrı sürdürmüştü. Yalnızca bir kez rolünden çıkmıştı: Thelma ona yaşamındaki yeni kişiyle olan ilişkisinin nasıl gittiğini sorduğunda, Matthew, "Bu seni ilgilendirmez!" demişti tersçe.

"İşte o kadar!" Thelma ilk kez yüzünü tamamen bana çevirdi ve yazgısına boyun eğmiş, bezgin bir sesle, "Onu bir daha hiç görmedim," diye ekledi. "Önemli günlerde ona telefon edip telesekretere mesajlar bırakıyorum: doğum gününde, 19 Haziran (ilk buluşmamız), 17 Temmuz (son buluşmamız), Noel ve yılbaşında. Her terapist değiştirişimde onu arayıp haber veriyorum. O beni hiç aramıyor.

"Sekiz yıldır durmadan onu düşünüyorum. Sabah saat yedide onun uyanıp uyanmadığını merak ediyorum, sekizde yulaf ezmesini yemekte olduğunu hayal ediyorum (yulaf ezmesine bayılır, Nebraska'da bir çiftlikte büyümüş). Caddede yürürken gözlerim sürekli onu arıyor. Çoğu kez onu gördüğümü sanıp yanlışlıkla bir yabancıya selam veriyorum. Onun hakkında hayallere dalıyorum. O yirmi yedi gün süresince gerçekleşen her bir buluşmamızı kafamda tekrar tekrar yaşıyorum. Zaten hayatımın çoğu bu hayallerde geçiyor; şimdiki zamanda olup bitenler umurumda bile değil. Hayatım sekiz yıl öncesinde yaşanıyor."

Hayatım sekiz yıl öncesinde yaşanıyor – çarpıcı bir cümle. Onu gelecekte kullanmak üzere depoladım.

"Bana son sekiz yıl içinde – intihar girişiminden sonra – gördüğün terapileri anlat."

"Bu süre boyunca hiç terapistsiz kalmadım. Bana bol bol depresyon ilacı verdiler, uyumamı sağlamak dışında pek bir işe yaramayan ilaçlar. Bunun dışında pek fazla terapi uygulanmadı. Konuşma tedavileri hiçbir zaman yardımcı olmadı. Sanırım terapiye fazla bir şans vermediğimi de söyleyebilirsiniz, çünkü Matthew'dan ve onunla olan maceramdan başka hiçbir terapiste söz etmeyerek onu korumaya karar vermiştim."

"Yani *sekiz yıllık* terapi boyunca Matthew'dan hiç söz etmedin!"

Kötü bir teknik! Acemice bir hata – ne var ki şaşkınlığımı gizleyememiştim. Yıllardır üzerinde düşünmediğim bir sahne kafamda canlanıverdi: Tıp Fakültesinde öğrenciyken bir mülakat dersi alıyordum. İyi niyetli fakat yüksekten atmaya meraklı, duyarsız bir öğrenci (neyse ki sonra ortopedik cerrah oldu) sınıf arkadaşlarının önünde bir mülakat yürütüyor ve hastayı konuşturmak için onun sözlerini, genellikle de cümlesinin son sözcüğünü yinelemeyi öneren Rogerian tekniğini kullanmayı deniyordu. Zorba babasının iğrenç davranışlarını sayıp dökmekte olan hasta son olarak, "Ve çiğ hamburger yer!" dedi. O ana kadar tarafsızlığını korumak için büyük bir çaba harcamış olan mülakatçı artık öfkesini denetleyemeyerek âdeta kükredi: "*Çiğ hamburger mi?*"

O yılın geri kalan bölümünde "çiğ hamburger" deyimi derslerde sık sık fısıldanıp her defasında sınıfı kahkahaya boğmuştu.

Tabii ki bu hayali kendime sakladım. "Ama bugün, gelip beni görmeye ve kendin hakkında dürüst olmaya karar verdin. Bana bu karardan söz et."

"Sizi soruşturdum. Beş eski terapistimi arayıp terapiye son bir şans daha tanıyacağımı söyledim ve onlara kimi görmem gerektiğini sordum. Sizin adınız listelerin dördünde vardı – sizin iyi bir 'son çare' terapisti olduğunuzu söylediler. Bu sizin lehinizde bir noktaydı.

Ama onların sizin eski öğrencileriniz olduğunu da biliyordum, bu bakımdan biraz daha araştırma yaptım. Kütüphaneye gidip kitaplarınızdan birini ödünç aldım. İki şeyden etkilendim: İfadeniz berraktı – yazdıklarınızı anlayabiliyordum – ve ölümden açıkça söz etmeye hazırdınız. Ben de sizinle açık konuşacağım: Er

geç intihar edeceğimden hemen hemen eminim. Buraya, bir zerre mutlulukla yaşamanın bir yolunu bulabilmek için terapide son bir deneme yapmak üzere geldim. Bu olmazsa, ölmeme ve aileme olabildiğince az acı verecek bir yol bulmama yardım edeceğinizi umuyorum."

Thelma'ya birlikte çalışabileceğimizi düşündüğümü söyledim, ama durumu biraz daha etraflı ele almak ve onun benimle çalışıp çalışamayacağını saptamasına olanak vermek için bir danışma saati daha geçirmemizi önerdim. Daha bir şeyler söyleyecektim ki Thelma saatine baktı ve, "Görüyorum ki elli dakikam dolmuş," dedi, "başka hiçbir şey öğrenmediysem bile terapide süremi aşmamayı öğrendim."

Ben bu son sözlerinin tonu üzerinde düşünürken – ne tam alaycı, ne tam cilveli – Thelma ayağa kalktı ve odadan çıkarken bir sonraki randevumuzu sekreterimle ayarlayacağını söyledi.

Bu seanstan sonra düşünecek epey şey vardı. Önce Matthew. Bu adam beni deli ediyordu. Terapistler tarafından cinsel bakımdan kullanılarak fena halde incitilmiş çok fazla hasta gördüm. Bir hastaya *daima* zarar verir bu.

Terapistlerin mazeretleri her zaman kendilerine ayrıcalık sağlayan ve işlerine yarayan bahanelerdir; örneğin, terapistin hastanın cinselliğini kabul etmesi ve onaylaması gibi.

Pek çok hasta cinsel onaylanmaya gereksinme duyabilir – göze çarpacak kadar çirkin, son derece şişman olanlar, bedenleri cerrahi hasarla bozulmuş olanlar – ama *bunlardan* birini onaylayan bir terapistten söz edildiğini henüz hiç duymadım. Onaylanma için seçilenler hep çekici kadınlardır. Tabii ki cinsel onaylanmaya gereksinimi olanlar ve bunu özel yaşamlarında elde edecek kaynaklardan ya da becerilerden yoksun olanlar bu suçlu terapistlerin kendileridir.

Öte yandan Matthew biraz gizemli bir durum koyuyordu ortaya. Thelma'yı baştan çıkardığı (ya da kendisinin baştan çıkarılmasına izin verdiği – aynı şey!) zaman ihtisasını henüz tamamlamıştı ve otuzuna yakın ya da otuzun biraz üstünde olmalıydı. Öyleyse *neden*? Çekici ve herhalde başarılı bir genç adam neden yıllardır ruhsal çöküntü içinde olan, canlılığını yitirmiş, altmış iki yaşında bir kadını seçsin? Thelma'nın onun eşcinsel olduğu yo-

lundaki tahmini üzerinde düşündüm. Belki de en mantıklı varsayım, Matthew'nun bazı kişisel psikoseksüel sorunlar üzerinde çalışıyor (ya da onları uyguluyor) olması ve bunu yapmak için de hastasını (hastalarını) kullanmasıydı.

Stajyerlerin uzun bir kişisel terapiden geçmesi konusunda işte tam bu nedenle ısrar ederiz. Ama günümüzde, kısa eğitim programlarıyla, daha az gözetimle, staj standartlarının ve lisans alma koşullarının gevşetilmesiyle, terapistler bunu çoğu kez reddediyor ve pek çok hasta terapistin kendi kendisini yeterince tanımayışından zarar görüyor. Sorumsuz profesyonellere merhamet beslemiyorum; cinsel suç işleyen terapistleri mesleki ahlak kurullarına bildirmeleri için pek çok hastaya ısrarda bulunmuşumdur. Bir an için Matthew konusunda ne gibi bir başvuru hakkım olabileceğini düşündüm ama onun zaman aşımı yasasının kapsamına girmediğini tahmin ediyordum. Yine de vermiş olduğu zararı bilmesini istiyordum.

Dikkatimi Thelma'ya yöneltip Matthew'nun güdülerine ilişkin soruyu şimdilik kaydıyla bir yana bıraktım. Ama bu terapi sonuçlanmadan önce pek çok kez bu soruyla cebelleşmek zorunda kalacaktım ve o sırada, Thelma vakasındaki tüm bilmeceler arasında en eksiksiz biçimde çözmeye yazgılı olduğum bilmecenin Matthew bilmecesi olacağını tahmin bile edemezdim.

Thelma'yı dışarıdan hiç beslenmeden sekiz yıl boyunca etkisi altına almış olan bu aşk saplantısının direngenliği beni hayrete düşürmüştü. Bu saplantı tüm yaşam alanını dolduruyordu. Haklıydı: gerçekten de hayatını sekiz yıl öncesinde yaşıyordu. Saplantı, gücünün bir bölümünü kadının varoluşunun diğer alanlarının fakirleşmesinden alıyor olmalıydı. Önce yaşamının diğer alanlarını zenginleştirmesine yardımcı olmadan onu bu saplantıdan kurtarmanın mümkün olacağından kuşkuluydum.

Acaba günlük yaşantısındaki ilişkilerde ne kadar yakınlık ve içtenlik vardı? Bana anlatmış olduğu kadarıyla evliliğinde kocasıyla kendisi arasında pek az yakınlık var gibiydi. *Belki de bu saplantının işlevi yalnızca yakın bir ilişki yaratmak; onu bir başkasına bağlamaktı* – ama gerçek bir insana değil bir hayale.

Umut edebileceğim en iyi şey onunla aramızda yakın ve anlamlı bir ilişki kurmak ve sonra bu ilişkiyi, içinde onun saplantı-

sının çözüleceği bir çözücü olarak kullanmaktı. Ama bu kolay olmayacaktı. Terapi konusunda anlattıkları tüyler ürperticiydi. Düşünün, sekiz yıl boyunca terapi görmek ve gerçek sorundan hiç söz etmemek! Bunu ancak özel tipte bir insan yapabilir; hatırı sayılır derecede iki yüzlülüğe katlanabilecek bir insan hayallerinde vakınlığa dört elle sarılan ama gerçek yaşamda ondan kaçabilen bir insan.

Bir sonraki seansta Thelma söze berbat bir hafta geçirdiğini söyleyerek başladı. Terapi onun karşısına her zaman bir paradoks çıkarıyordu. "Terapiye gitmem gerektiğini biliyorum, terapisiz yapamıyorum. Ama olup bitenleri ne zaman anlatsam çok mutsuz bir hafta geçiriyorum. Terapi seansları her zaman yalnızca durgun suları karıştırıyor. Hiçbir şeyi çözmüyor, her şeyi daha da kötüleştiriyor."

Bu pek hoşuma gitmemişti. Bunlar gelecek programların parçaları mıydı? Thelma bana neden eninde sonunda terapiyi bırakacağını mı anlatıyordu?

"Bu hafta uzun bir ağlama nöbetinden ibaretti. Matthew aklımdan hiç çıkmadı. Harry ile konuşamıyorum çünkü kafamda yalnızca iki şey var – Matthew ve intihar – ve her iki konu da yasak bölgede.

"Kocama Matthew'dan asla, asla söz etmeyeceğim. Yıllar önce ona Matthew'u bir kez tesadüfen kısaca gördüğümü söylemiştim. Çok fazla konuşmuş olmalıyım çünkü daha sonra Harry, Matthew'nun bir şekilde benim intihar girişimimden sorumlu olduğuna inandığını söyledi. Gerçeği öğrenirse Matthew'u öldüreceğine inanıyorum. Harry Erkek İzciler'in onur sloganlarıyla doludur – Erkek İzciler, onlardan başka düşündüğü yok zaten – ama yapısında şiddet vardır. İkinci Dünya Savaşı sırasında bir İngiliz komando subayıydı ve göğüs göğüse savaşta öldürme yöntemlerini öğretme konusunda uzmanlaşmıştı."

"Bana Harry'den biraz daha söz etsene." Olup bitenleri bilseydi Harry'nin Matthew'u öldüreceğini söylediği sırada Thelma'nın sesindeki yoğun heyecandan etkilenmiştim.

"Harry ile otuzlu yıllarda Avrupa'da profesyonel olarak dans ederken karşılaştım. Her zaman iki şey için yaşamışımdır: sevişmek ve dans etmek. Çocuk sahibi olmak için dansı bırakmayı red-

dettim ama otuz bir yıl önce ayağımın başparmağında gut hastalığı başlayınca dansı bırakmak zorunda kaldım – bir balerin için hiç de iyi bir hastalık değildi bu. Aşka gelince, daha gençken çok, pek çok sevgilim oldu. O resmimi gördünüz, doğru söyleyin, güzel değil miymişim?" Yanıtımı beklemeden sözüne devam etti. "Ama ne zaman ki Harry ile evlendim, aşk faslı kapandı. Bazı erkekler olduysa da pek azı beni sevecek kadar yürekliydi; herkesin Harry'den ödü patlıyordu. Harry ise yirmi yıl önce seksten vazgeçti (bir şeylerden vazgeçmekte ustadır). Şimdi hemen hemen hiç temasımız yok, galiba onun olduğu kadar benim de hatam bu."

Harry'nin bir şeylerden vazgeçmekte usta olması konusunu soracaktım ama Thelma son hızla devam ediyordu. Konuşmak istiyordu ama hâlâ benimle konuşuyor gibi değildi. Benden bir yanıt isteme belirtisi göstermiyordu. Bakışları başka taraftaydı. Çoğunlukla anılara dalıp gitmiş gibi havalara bakıyordu.

"Düşündüğüm ama sözünü edemediğim öbür şey de intihar. Er geç bunu yapacağımı biliyorum, tek kurtuluş yolu bu. Ama Harry'ye bundan hiç söz etmiyorum. İntihara kalkışmam onu neredeyse öldürüyordu. Hafif bir inme geçirdi ve gözlerimin önünde on yaş ihtiyarladı. Hastanede, hiç beklemezken, canlı olarak uyanınca aileme ne yapmış olduğum konusunda çok düşündüm. O zaman ve orada bazı kararlar aldım."

"Ne gibi kararlar?" Sormama pek gerek yoktu çünkü Thelma zaten bu kararları açıklamak üzereydi, ama onunla biraz iletişim kurmam gerekiyordu. Bol bol bilgi alıyordum ama aramızda bir ilişki yoktu. Pekâlâ ayrı odalarda da olabilirdik.

"Hiçbir zaman Harry'yi üzebilecek bir şey söylemeye ya da yapmamaya karar verdim. Ona her şeyimi vermeye, her konuda ona boyun eğmeye karar verdim. Egzersiz aletleri için yeni bir oda mı inşa etmek istiyor – peki. Meksika'ya tatile mi gitmek istiyor – peki. Kilise toplantılarına katılıp insanlarla tanışmak mı istiyor – peki."

Thelma, kilise toplantılarına ilişkin soran bakışımı fark ederek açıklamaya girişti: "Son üç yıldır, er geç intihar edeceğimi anladığım andan bu yana, yeni birileriyle tanışmak istemedim. Yeni arkadaşlar, yalnızca veda edilecek ve acı verilecek daha çok insan demek."

Kendilerini gerçekten öldürmeye kalkışmış pek çok kişiyle çalıştım; genellikle deneyimleri onları bir şekilde değiştirmiş ve yeni bir olgunluğa, yeni bir bilgeliğe eriştirmiştir. Ölümle gerçek bir yüzleşme çoğu kez insanın o ana kadarki yaşamının hedeflerini ve yaşanış biçimini gerçek bir ciddiyetle sorgulamasına yol açar. Ölümcül bir hastalık nedeniyle ölümle yüzleşenler için de durum aynıdır: kimbilir kaç kişi feryat etmiştir, "Ne yazık, nasıl yaşanacağını öğrenmek için şimdiye kadar, bedenimin kanserle delik deşik olduğu şu ana kadar beklemek zorunda kaldım!" Oysa Thelma farklıydı. Ölüme bu denli yaklaşan ama ondan bu kadar az şey öğrenen birine pek nadir rastlanışımdır. Aşırı dozda ilaç aldıktan sonra yeniden kendine gelince verdiği kararlara bakın: Harry'nin her talebini düşünmeden onaylayarak ve kendi istek ve düşüncelerini gizleyerek onu mutlu edeceğine gerçekten inanabilir miydi? Ve Harry için, karısının tüm hafta boyunca ağlayıp kendisiyle hiçbir şey paylaşmamasından daha beter ne olabilirdi? Bu kadın tepeden tırnağa aldanış içindeydi.

Kendi kendini aldatışı özellikle Matthew'dan söz ederken ortaya çıkıyordu. "Onda kendisiyle temasta bulunan herkesin yüreğine dokunan bir yumuşaklık vardır. Bütün sekreterler onu severdi. Her birine sevecen bir şey söylerdi, hepsinin çocuklarının adlarını bilirdi, haftada üç dört sabah onlara çörekler getirirdi. O yirmi yedi gün boyunca ne zaman birlikte çıktıysak, garsonun ya da tezgâhtarın hoşuna gidecek bir şeyler söylemeyi hiç ihmal etmedi. Budistlerin meditasyonu hakkında bir şey biliyor musunuz?"

"A evet, aslında ben.. " Ama Thelma cümlemin sonunu beklemedi.

"Öyleyse 'şefkat' meditasyonunu bilirsiniz. O bunu günde iki kez yapardı ve bana da öğretmişti. Tam da bu nedenle, yüz yıl düşünsem bana böyle davranacağı aklıma gelmezdi. Suskunluğu beni mahvediyor. Bazen derin düşüncelere daldığımda, onun – bana açık olmayı öğreten bu insanın – mutlak suskunluktan daha korkunç bir ceza tasarlayabilmesinin mümkün olmayacağını hissediyorum. Bu günlerde – burada Thelma'nın sesi neredeyse bir fısıltıya dönüştü – giderek daha çok inanıyorum ki beni kasten intihara sürüklemeye çalışıyor. Bu size çılgınca bir düşünce gibi mi geliyor?"

"Çılgınca olup olmadığını bilmem ama umutsuz ve müthiş acı veren bir düşünce gibi geliyor."

"Beni intihara sürüklemeye çalışıyor. Benden temelli kurtulmak için. Mümkün olan tek açıklama bu!"

"Oysa böyle düşünmene karşın bütün bu yıllar boyunca yine de onu korudun. Neden?"

"Çünkü, dünyada her şeyden çok, Matthew'nun hakkımda iyi düşünmesini istiyorum. Bir tür mutluluk için tek şansımı tehlikeye atmak istemiyorum!"

"Ama Thelma, *sekiz* yıl olmuş. *Sekiz* yıldır ondan hiç haber almadın!"

"Ama bir ihtimal var – küçük bir ihtimal. Yüzde iki veya hatta yüzde bir ihtimal bile hiç yoktan iyidir. Matthew'nun beni tekrar sevmesini beklemiyorum, onun yalnızca benim bu gezegenin üzerinde olmamı umursamasını istiyorum. Çok büyük bir istek değil bu – onunla Golden Gate Parkı'nda yürürken bir karınca yuvasına zarar vermemek için neredeyse bileğini burkmuştu. Elbette bu şefkatin birazını da bana gönderebilir!"

Bu denli tutarsızlık, alaya yaklaşan bu denli öfke böylesine bir saygıyla iç içe olsun! Thelma'nın deneyimsel dünyasına yavaş yavaş giriyor ve Matthew hakkındaki abartılı değerlendirmelerine giderek alışıyor olmakla birlikte bir sonra söyledikleri beni gerçekten afallattı.

"Beni yılda bir kez arasa, benimle beş dakika olsun konuşsa, hatırımı sorsa, ilgilendiğini gösterse, bu bile mutlu olmama yeterdi. Çok şey mi istiyorum?"

Bir başkasına bu kadar güç atfeden bir kimseye hiç rastlamamıştım. Düşünün – yılda bir kez beş dakikalık bir telefon konuşmasının onu iyileştireceğini iddia ediyordu. Acaba iyileştirebilir miydi? Başka hiçbir şey sonuç vermezse pekâlâ böyle bir deneye kalkışabileceğimi düşündüğümü anımsıyorum! Terapide başarı şansının fazla olmadığını teslim ediyordum: Thelma'nın kendi kendini aldatışı, psikolojik kafa yapısından yoksun oluşu, iç gözleme karşı direnci, intihar eğilimi – hepsi "Dikkatli ol!" işaretini veriyordu.

Öte yandan, Thelma'nın sorunu beni büyülemişti. Yaşamının sekiz yılına hükmetmiş olan bu aşk saplantısı – başka ne denebi-

lirdi? – güçlü ve inatçıydı. Ancak, saplantının kökleri olağanüstü gevrek ve kırılgan görünüyordu. Biraz çaba, biraz ustalık, bu yabani otu kökünden söküp atmaya yetmeliydi. Ama sonra? Saplantının altında ne bulacaktım? İnsan deneyiminin, büyünün gizlediği acımasız gerçekleriyle mi karşılaşacaktım? Belki o zaman aşkın işlevi hakkında gerçekten bir şeyler öğrenebilirdim. Tıbbi araştırmacılar, on dokuzuncu yüzyıldaki tıbbi araştırmaların ilk döneminde, bir endokrin organının amacını anlamak için en iyi yolun organı çıkarmak ve laboratuvar hayvanının bunu izleyen dönemde gösterdiği fizyolojik değişimleri gözlemek olduğunu keşfetmişlerdi. Kurduğum paralelin acımasızlığı tüylerimi ürpertmekle birlikte, merak etmekten kendimi alamıyordum: *Aynı prensip burada da geçerli olamaz mıydı?* Şimdiye kadar belliydi ki Thelma'nın Matthew'a olan aşkı gerçekte başka bir şeydi – belki bir kaçış, yaşlanma ve yalnızlığa karşı bir kalkan. Bunun içinde Matthew'dan pek az şey vardı, ne de – eğer aşk sevecen, verici, ihtiyaçtan bağımsız bir ilişkiyse – pek fazla aşk vardı.

Hastalığın gidişatına ilişkin diğer belirtiler de dikkatimi çekmeye çabalıyordu, ama onları görmezlikten gelmeyi tercih ettim. Örneğin, Thelma'nın *yirmi yıllık* psikiyatrik tedavisi üzerinde daha ciddi bir biçimde durabilirdim! Ben Johns Hopkins Psikiyatri Kliniği'nde öğrenciyken orada çalışanların müzminliğe ilişkin pek çok "arka oda" göstergesi vardı. Bunların en saygısızca olanı ağırlık göstergesiydi: hastanın klinik dosyası ne kadar ağırsa, durumu da o kadar ağır, olası sonuçlar da o kadar kötüydü. Yetmişlik Thelma'nın dosyası en az beş kilo çekerdi ve hiç kimse, kesinlikle hiç kimse, psikoterapi tavsiye etmezdi.

O zamanki ruh durumuma dönüp baktığım zaman bu kaygıları uygun bahanelerle safdışı bıraktığımı fark ediyorum.

Yirmi yıllık terapi mi? Eh, Thelma'nın ketumluğu nedeniyle son sekiz yılı terapi sayılamaz. Hasta temel sorunları gizlerse hiçbir terapinin şansı yoktur.

Ya Matthew'dan önceki on yıllık terapi? Eh, bu da çok uzun bir süre önceydi! Hem terapistlerin çoğu genç stajyerlerdi. Elbette ben ona daha çok şey verebilirdim. Thelma ve Harry, sınırlı maddi olanaklarıyla, öğrenci terapistler dışında hiç kimseye gidebilecek durumda değildiler. Oysa şu sıralar bana bir araştırma

kurumu tarafından yaşlıların psikoterapisi üzerinde çalışmam için fon sağlanmıştı ve bu durumda Thelma'yı asgari bir ücret karşılığında terapiye alabilecektim. Kuşkusuz bu onun deneyimli bir psikiyatrdan terapi görmesi için karşısına çıkan bulunmaz bir fırsattı.

Benim Thelma'nın tedavisini üstlenmemin gerçek nedenleri ise başkaydı: önce, aynı anda hem derin köklü hem de korunmasız, yaralanmaya açık durumda olan bir aşk saplantısıyla karşılaşmak beni büyülemişti ve kimse beni bunu eşeleyip incelemekten caydıramazdı; ikinci olarak, şu anda "hubris"[1] olarak niteleyebileceğim bir derdim vardı – her hastaya yardım edebileceğime, hiç kimsenin benim becerilerimin ötesinde olmadığına inanıyordum. Sokrat'tan önce *hubris*, "tanrısal yasaya itaatsizlik" olarak tanımlanmıştı; tabii ki ben tanrısal yasaya değil doğal yasaya, kendi meslek alanımda olayların akışını yöneten yasalara karşı çıkıyordum. Sanırım o sırada, Thelma'yla işim bitmeden önce, "hubris" için hesap vermeye çağrılacağım içime doğmuştu.

İkinci saatimizin sonunda, Thelma'yla bir tedavi sözleşmesi üzerinde konuştum. Thelma uzun vadeli bir tedavi bağlantısına girmek istemediğini açıkça belirtmişti; zaten ben de altı ay içinde ona yardım edip edemeyeceğimi anlamam gerektiğini düşünüyordum. Böylece altı ay süreyle haftada bir kez buluşmak (eğer gerekli görürsek bir altı ay daha uzatmak) üzere anlaştık. Onun yükümlülüğü seanslara düzenli olarak gelmek ve bir psikoterapi araştırma projesine katılmaktı. Bu da bir araştırma mülakatına girmesini ve biri terapinin başlangıcında, diğeri bitiminden altı ay sonra olmak üzere iki kez uygulanacak, sonuçları ölçmeye yönelik bir dizi psikolojik test almasını gerektiriyordu.

Terapinin kuşkusuz sarsıntılara yol açacağını ona anlatmaya özen gösterdim ve sonuna kadar dayanmaya söz vermesini sağlamaya çalıştım.

"Thelma, Matthew hakkında sürekli düşünceye dalışın – buna kısaca saplantı diyelim..."

---

(1) Aşırı gurur. (Ç. N.)

"O yirmi yedi gün büyük bir armağandı," dedi hırçınlaşarak. "Öbür terapistlere o günlerden söz etmememin nedenlerinden biri de bu - onların bir hastalık olarak görülmesini istemiyorum."

"Hayır, Thelma, ben sekiz yıl öncesinden söz etmiyorum. Ben bu andan ve kafanda sürekli geçmişi tekrarladığın için nasıl hayatını yaşayamadığından söz ediyorum. Kendine işkence etmekten vazgeçmek istediğin için beni görmeye geldiğini sanıyordum."

Thelma içini çekti, gözlerini kapadı ve başını salladı. Bana istediği uyarıyı yapmıştı, şimdi de koltuğunda arkasına yaslandı.

"Şunu demek istiyordum ki, bu saplantı – *saplantı* seni rahatsız ediyorsa daha iyi bir kelime bulalım..."

"Hayır, önemi yok. Şimdi ne söylediğinizi anlıyorum."

"Bu saplantı sekiz yıl boyunca zihninin merkezine yerleşmiş. Onu yerinden oynatmak güç olacak. Senin bazı inançlarını sorgulamam gerekecek, bu bakımdan terapi stresli olabilir. Benimle birlikte bu işi sürdürmen için senden söz almaya ihtiyacım var."

"Tamam. Bir karar verdiğim zaman asla geri dönmem."

"Bir de, Thelma, tepemde bir intihar tehdidiyle iyi çalışamam. Önümüzdeki altı ay boyunca kendine bedensel zarar verecek hiçbir şey yapmayacağın konusunda senden ciddi bir söz istiyorum. Kendini sınırda hissedersen beni ara. Bana ne zaman telefon etsen sana yardıma hazır olacağım Ama küçük de olsa herhangi bir girişimde bulunursan, sözleşmemiz bozulur ve seninle çalışmaya devam edemem. Genellikle bunu bir kâğıda yazar ve imza isterim, ama senin kararlarına daima sadık kalma yolundaki iddiana saygı duyuyorum."

Thelma'nın başını olumsuz anlamda sallaması beni şaşırtmıştı. "Böyle bir söz vermeme imkân yok. Bazen tek çıkar yolun o olduğunu bildiğim bir ruh hali içinde oluyorum. Bu seçeneği safdışı bırakamam."

"Yalnızca önümüzdeki altı aydan söz ediyorum. Daha uzun bir taahhüt istemiyorum, ama bu da olmadan başlamayacağım. Bu konuda biraz daha düşünmek ister misin, Thelma, gelecek haftaya bir randevu ayarlayalım mı?"

Thelma derhal uzlaşma havasına girdi. Galiba benim bu kadar kesin bir tavır almamı beklemiyordu. Hiç belli etmediyse de, sanırım rahatlamıştı.

"Bir hafta daha bekleyemem. Şimdi bir karar vermemizi ve hemen terapiye başlamamızı istiyorum. Elimden geleni yapmayı kabul ediyorum."

"Elimden geleni" – Bunun yeterli olmadığını hissediyordum ama bu kadar çabuk bir denetim mücadelesine girmeye de çekiniyordum. Bu durumda hiçbir şey söylemeden yalnızca kaşlarımı kaldırdım.

Bir ya da bir buçuk dakika (terapide uzun bir sessizlik) sonra, Thelma ayağa kalktı, bana elini uzattı ve "Söz veriyorum," dedi.

Ertesi hafta çalışmamıza başladık. Dikkatimi konuyla ilgili ve şu andaki sorunlar üzerinde yoğunlaştırmaya karar vermiştim. Thelma'nın gelişme yıllarını araştırmak için yeterince zamanı (yirmi yıllık terapi!) olmuştu; dikkatimi üzerinde yoğunlaştırmak isteyeceğim son şey altmış yıl öncesine uzanan olaylardı.

Thelma terapi konusunda çelişkili duygular içindeydi: terapiyi tek umudu olarak görmekle birlikte hiç doyurucu bir seans geçirmiyordu. İlk on hafta boyunca öğrenmiştim ki, eğer Matthew'a karşı duygularını analiz edersek saplantısı ona bir hafta boyunca azap veriyordu. Öte yandan, eğer başka konuları, hatta Harry ile ilişkisi gibi önemli konuları ele alırsak, daha önemli olan Matthew sorununu ihmal ettiğimiz için seansı bir zaman kaybı olarak görüyordu.

Onun hoşnutsuzluğunun sonucu olarak, birlikte geçirdiğimiz süreler beni de tatmin etmez olmuştu. Thelma'yla yaptığım çalışmadan hiçbir kişisel ödül beklememeyi öğrenmiştim. Onunla birlikte olmaktan hiç zevk almıyordum ve daha üçüncü ya da dördüncü seansta, bu terapiden herhangi bir doyum alabileceksem bunun zihinsel düzeyde kalmak zorunda olacağını fark etmiştim.

Birlikte geçirdiğimiz zamanın çoğu Matthew'a hasrediliyordu. Thelma'ya kurduğu hayallerin ayrıntılı içeriğini soruyordum, o da bunlardan söz etmekten hoşlanıyor gibiydi. Düşüncelerinde çok tekrar vardı: çoğu o yirmi yedi gün boyunca gerçekleşen herhangi bir buluşmanın oldukça aslına yakın bir yinelemesiydi. En sık yinelenen de ilk buluşmalarıydı – Union Meydanı'ndaki karşılaşma, St. Francis'de içilen kahve, Fisherman's Wharf'a yürüyüş, Scoma'nın restoranından körfezin görünüşü, arabayla Matt-

hew'nun "kulübesine" gidişin heyecanı; ama çoğu kez, Thelma yalnızca onun sevgi dolu telefon konuşmalarından birini düşünüyordu.

Bu düşüncelerde seksin rolü önemsizdi: Thelma nadiren bir cinsel uyarılma yaşıyordu. Zaten Matthew ile geçirdiği yirmi yedi gün boyunca hatırı sayılır miktarda cinsel okşamaya karşın yalnızca bir defa, o da ilk akşam, cinsel ilişkide bulunmuşlardı. İki defa daha ilişkide bulunmaya kalkışmışlardı ama Matthew iktidarsızdı. Matthew'nun davranışı konusundaki tahminimin, yani Thelma'yı (ve belki başka talihsiz hastaları da) kullanmasına yol açan önemli psikoseksüel sorunları oluşunun doğruluğuna giderek daha çok inanıyordum.

O kadar çok sayıda verimli yol vardı ki bir tanesini seçip onun üzerinde yoğunlaşmak güçtü. Ama önce saplantının kökünden sökülüp atılmasının şart olduğunu Thelma'yı tatmın edecek biçimde kabul ettirmek gerekiyordu. Çünkü bir aşk saplantısı, benim kendi yaşamımdan da bildiğim gibi, iyisiyle kötüsüyle yeni deneyimleri engelleyerek yaşamın gerçekliğini emip tüketir. Gerçekten de terapi konusundaki köklü inançlarımdan çoğu ve psikolojik ilgimin en yoğun olduğu alanlar kendi kişisel deneyimlerimden kaynaklanmıştır. Nietszche bir filozofun düşünce sisteminin daima kendi otobiyografisinden doğduğunu öne sürer ve ben de bunun tüm terapistler için – hatta düşünce üzerinde düşünen herkes için – geçerli olduğuna inanıyorum.

Thelma'yla karşılaşmamdan iki yıl kadar önce, bir kongrede rastladığım bir kadın sonradan aklımı, düşüncelerimi, düşlerimi işgal etmişti. Onun hayali kafamda yönetimi ele almış ve onu yerinden oynatma yolundaki tüm çabalarıma meydan okumuştu. Ama bir süre için bunun bir sakıncası yoktu: bu saplantıdan hoşlanıyor ve tekrar tekrar onun tadına varıyordum. Birkaç hafta sonra ailemle birlikte bir haftalık bir tatil için güzel bir Karayib adasına gittik. Ancak birkaç gün geçtikten sonra gezideki her şeyi kaçırdığımı fark ettim – kumsalın güzelliğini, egzotik ve bereketli bitki örtüsünü, ve hatta dalmanın ve sualtı dünyasına girmenin heyecanını. Tüm bu zengin gerçeklik benim saplantım tarafından silinip atılmıştı. Orada değildim ben. Kendi beynimin içinde hapsolmuş, hep aynı ve artık anlamını yitirmiş hayalleri tekrar tekrar

izliyordum. Kendimden bezmiş ve kaygılı bir halde terapiye (bir kez daha) girdim ve birkaç zorlu aydan sonra aklıma tekrar sahip çıkarak yaşamımı *cereyan ettiği gibi* yaşamanın heyecanına dönebildim. (İlginç bir şey: terapistim sonunda yakın bir dostum oldu ve bana yıllar sonra, beni tedavi ettiği sırada kendisinin de, bir başkasına âşık olan güzel bir İtalyan kadına tutkun olduğunu anlattı. İşte böyle, saplantısal aşkın döngüsü hastadan terapiste ve terapistten başka bir hastaya, sürer gider.)

Bu durumda, Thelma'yla çalışmamda saplantısının hayatını nasıl bozduğunu vurguluyor ve kendisinin daha önce söylemiş olduğu, hayatını sekiz yıl öncesinde yaşıyor olduğu görüşünü sık sık yineliyordum. Elbette yaşamaktan nefret edecekti! Hayatı, yalnızca o çoktan geçip gitmiş olan yirmi yedi günün anısıyla havalanan penceresiz, havasız bir hücrede boğulmaktaydı.

Ama Thelma bu tezi – şimdi düşünüyorum da haklı bir nedenle – hiçbir zaman ikna edici bulmadı. Kendi deneyimimden genelleme yaparak yanılgıya düşmüş, yaşamının yalnızca bu saplantı nedeniyle Thelma'nın tadına varamadığı bir zenginliğe sahip olduğunu varsaymıştım. Thelma, o sırada açıkça söylememekle birlikte, saplantısının kendi yaşam deneyiminden çok daha fazla canlılık içerdiğini hissediyordu. (Daha sonra, yine çok az sonuç alarak, bu formülün tersini araştıracaktık – yani bu saplantıya ilk önce yaşamının fakirliği *nedeniyle* sarılmış olmasını.)

Yaklaşık altıncı seansa geldiğimizde onu yeterince yormuştum ve – sanırım benim suyuma gitmek için – saplantısının yok edilmesi gereken bir düşman olduğunu kabul etmişti. Nice seansı sırf bu saplantıyı irdeleyerek geçirmiştik. Bana öyle geliyordu ki bu saplantının Thelma üzerindeki etkisi onun Matthew'a vermiş olduğu güçten kaynaklanıyordu. Biz bu gücü azaltana dek hiçbir şey yapılamazdı.

"Thelma, önemli olan tek şeyin Matthew'nun senin hakkında iyi düşünmesi olduğuna ilişkin şu duygun var ya, onun hakkında bildiğin her şeyi anlat bana."

"Bunu kelimelere dökmek zor. Onun benden nefret etmesi düşüncesine katlanamıyorum. Benim hakkımda *her şeyi* bilen tek insan o. Ve her şeyi bilmesine karşın beni hâlâ sevebilmesi benim için çok şey ifade ediyordu."

İşte tam da bu nedenle terapistlerin hastalarıyla duygusal ilişkilere girmemesi gerektiğini düşünüyordum. Ayrıcalıklı rolleri, derin duygulara ve gizli bilgilere erişebilmeleri nedeniyle onların tepkilerine her zaman doğalın ötesinde anlamlar yüklenir. Terapistleri gerçekte oldukları gibi görmek hastalar için hemen hemen olanaksızdır. Matthew'a karşı öfkem büyüyordu.

"Ama Thelma, o yalnızca bir insan. Onu sekiz yıldır görmemişsin. Senin hakkında şöyle ya da böyle düşünmüş ne fark eder?"

"Nedenini anlatamam. Saçma olduğunu biliyorum ama bütün ruhumla hissediyorum ki o benim hakkımda iyi şeyler düşünseydi ben iyi olurdum, mutlu olurdum."

Bu düşünce, temeldeki bu yanlış inanç, düşmanın ta kendisiydi. Onu yerinden oynatmam gerekiyordu. Hararetli bir itirazda bulundum.

"Sen sensin, kendi varlığın var, bir andan öbürüne, bir günden bir sonrakine hep aynı insan olmayı sürdürüyorsun. Temelde senin varlığın yabancı bir beyinde oluşan gelip geçici düşüncelerden, elektromanyetik dalgacıklardan etkilenmiyor. Bunu görmeye çalış. Matthew'nun sahip olduğu bütün bu gücü, onun her zerresini, ona sen veriyorsun!"

"Onun tarafından hor görülme düşüncesi beni hasta ediyor."

"Başka bir insanın, hiç görmediğin, belki senin varlığının farkında bile olmayan, kendi hayat mücadelesi içinde yuvarlanıp giden bir insanın beyninde olup bitenler senin kim olduğunu değiştirmez ki."

"A, ama o benim varlığımın pekâlâ da farkında Telesekreterine bir sürü mesaj bırakıyorum. Geçen hafta sizi görmekte olduğumu bildirmek için bir mesaj bıraktım. Sanırım sizinle onun hakkında konuştuğumu bilmesi gerekir. Yıllardır ne zaman terapist değiştirsem hep onu arayıp haber verdim."

"Ama bütün bu terapistlere ondan söz etmediğini sanıyordum."

"Etmedim. Ona bu konuda, o bunu hiçbir zaman istemediği halde söz vermiştim, bu sözü de tuttum – şimdiye kadar. Bütün bu yıllar boyunca onun hakkında hiç konuşmadığım halde yine

de hangi terapiste gittiğimi bilmesi gerektiğini düşünüyordum. Pek çoğu onun okulundandı. Hatta arkadaşları bile olabilirlerdi."

Matthew'a beslediğim kin nedeniyle Thelma'nın sözleri bende hoşnutsuzluk yaratmamıştı. Tersine, yıllardır Thelma'nın görünürde kaygı yüklü mesajlarını teybinden dinlerken yaşadığı bozgunu hayal etmek beni eğlendiriyordu. Matthew'a bir karşı darbe indirme yolundaki fikirlerimden vazgeçmeye başlıyordum. Bu hanım onu nasıl cezalandıracağını biliyordu ve bu işte benim yardımıma hiç ihtiyacı yoktu.

"Fakat Thelma, daha önce söylediklerime dön. Bunu kendi kendine yaptığını göremiyor musun? Onun düşünceleri senin nasıl bir insan olduğunu gerçekten değiştiremez. Onun seni etkilemesine *sen* izin veriyorsun. O da senin ya da benim gibi bir insan yalnızca. Eğer *sen* hiç görüşmediğin bir insan hakkında olumsuz şeyler düşünürsen, *senin* düşüncelerin – beyninde dolaşan ve yalnızca senin tarafından bilinen zihinsel görüntüler – *o* insanı etkiler mi? Bu olsa olsa büyü yoluyla olur! Kendi gücünü neden Matthew'a teslim ediyorsun? O da herkes gibi bir insan, yaşamaya çabalıyor, bir gün yaşlanacak, yellenecek, ölecek."

Thelma'dan hiç yanıt yoktu. Risk payımı yükselttim.

"Daha önce bir insanın seni daha fazla yaralayabilecek bir davranışı kolay kolay tasarlayamayacağını söylemiştin. Seni belki de intihara sürüklemeye çalıştığını düşünmüştün. Senin sağlığın, mutluluğun onu ilgilendirmiyor. Öyleyse onu bu denli yüceltmenin ne anlamı var? Hayatta hiçbir şeyin onun senin hakkında iyi düşünmesinden daha önemli olmadığına inanmanın anlamı ne?"

"Aslında beni intihara sürüklemeye çalıştığına inanmıyorum. Bu yalnızca zaman zaman gelen bir düşünce. Matthew'a ilişkin duygularımda ileri geri hızlı değişmeler oluyor. Çoğu zaman önemli olan onun benim için iyi şeyler dilemesi."

"Peki ama onun dileği neden bu kadar önemli? Sen onu insanüstü bir konuma yükseltmişsin. Oysa özellikle sorunlu bir insana benziyor. Sen kendin de onun önemli cinsel sorunlarından söz ediyorsun. Şu dürüstlük konusuna, onun ahlak ilkelerine bir bak. Yardım amacı taşıyan her mesleğin temel kuralını çiğnemiş durumda. Sana verdiği acıya bak. Hastasının çıkarlarına en uygun

biçimde hareket etmeye yeminli profesyonel bir terapistin herhangi bir insanı onun seni incittiği gibi incitmesinin düpedüz yanlış olduğunu ikimiz de biliyoruz."

Ama söylediklerim bir kulağından girip öbüründen çıkıyordu. "O ancak profesyonelce davranmaya başladığı, resmi bir role döndüğü zaman beni incitti. Biz yalnızca iki âşık insanken, bana dünyanın en değerli armağanını verdi."

Fazlasıyla sinir bozucu bir durumdu bu. *Besbelli ki* Thelma içinde bulunduğu güç durumdan kendisi sorumluydu. *Besbelli ki* Matthew'nun onun üzerinde gerçek bir gücü olması bir hayal ürünüydü. *Besbelli ki* Thelma ona bu gücü, kendi özgürlüğünü ve kendi yaşamını kurma sorumluluğunu yadsıma çabası içinde vermişti. Özgürlüğünü Matthew'dan geri almayı istemek şöyle dursun, boyun eğmek için karşı konulmaz bir arzu duyuyordu.

Tabii başından beri biliyordum ki salt tartışmanın gücü bir değişim yaratabilecek kadar derinlere nüfuz edemeyecekti. Bu hemen hemen hiç olmaz. Ben terapideyken benim için de hiç olmadı. İnsan ancak bir içgörüyü *kemiklerinde hissettiği zaman* ona sahip olur. Ancak o zaman insan o içgörüyle hareket edip değişebilir. Günümüzün popüler psikologları sürekli "sorumluluk almaktan" söz ederler, ama bu yalnızca lafta kalır: insanın kendi yaşam planını yalnız ve yalnız kendisinin yapabileceği içgörüsüne sahip olmak olağanüstü zor, hatta dehşet vericidir. Bu bakımdan, terapide sorun daima insanın kendisi hakkındaki bir gerçeği akıl düzeyinde etkisiz biçimde kavramasından, o gerçeği *duygusal düzeyde* yaşamasına nasıl geçileceğidir. Terapi ancak derin duyguları seferber edebildiği zaman değişim için güçlü bir etken haline gelir.

Thelma'yla terapimde de sorun güçsüzlüktü. Güç üretme çabalarım utanılacak kadar incelikten yoksundu ve genellikle el yordamıyla araştırmak, Thelma'nın başının etini yemek ve saplantısının çevresinde tekrar tekrar dolanıp ona vurmaya çalışmaktan oluşuyordu.

Böyle kritik noktalarda, genellikle doğru kabul edilen bir görüşe bağlı olmanın getirdiği kesinliği nasıl da özlerim! Psikoterapi alanındaki ideolojik ekollerin en geniş fikirlisi olan psikanaliz, gerekli teknik işlemler hakkında daima öyle güçlü kanaatler orta-

ya koyar ki, gerçekten analistler *her şeyden* benim *hiçbir şeyden* olamadığım kadar emin görünürler. Psikoterapi çalışmalarımda ne yaptığımı tam olarak bildiğimi bir kez olsun hissetmek – örneğin, terapi sürecinin belli evrelerini uygun bir sıra izleyerek itaatkâr bir biçimde aşıyor olduğumu bilmek – ne kadar rahatlatıcı olurdu!

Ama elbette bu bir hayalden ibaret. Eğer karmaşık metafizik yapılarıyla ideolojik okullar hastalara biraz olsun yardımcı olabiliyorlarsa, başarılarının nedeni hastanın değil *terapistin* kaygılarını yatıştırmaları (ve böylece terapistin terapi sürecinde yaşanan kaygıyla yüzleşmesine olanak vermeleridir). Terapist bilmemenin neden olduğu kaygıya ne kadar katlanabiliyorsa, belli ideolojilere sarılma ihtiyacı da o kadar azalır. Bir ideolojinin – *herhangi* bir ideolojinin – yaratıcı üyeleri eninde sonunda bağlı oldukları sistemi aşarlar.

Her durumu daima denetim altında tutabilen, her şeyi bilen bir terapistin insana güven veren bir yanı olsa da, el yordamıyla araştırıp duran, güç veren bir bulguya rastlayana dek hastayla birlikte bata çıka yürümeye hazır bir terapistin de etkileyici bir cazibesi olabilir. Fakat heyhat, Thelma'nın bu vaka sona ermeden bana öğreteceği gibi, hatırı sayılır miktarda harikulade terapi bir hastanın üzerinde ziyan olup gidebilir de!

Güç ararken sınırları zorluyordum. Thelma'yı sarsıp şaşırtmaya çalışıyordum.

"Bir an için farzedelim ki Matthew öldü! Bu seni serbest bırakır mıydı?"

"Bunu hayal etmeyi denedim. Onun ölmüş olduğunu düşününce büyük bir keder çöküyor içime. Bomboş bir dünyada yaşadığımı hissediyorum. Bunun ötesini hiç düşünemiyorum."

"Kendini bundan nasıl kurtarabilirsin? Nasıl serbest kalabilirsin? Seni Matthew serbest bırakabilir mi? Onun seni serbest bırakmasına ilişkin bir konuşma hayal ettin mi hiç?"

Thelma bu soruya gülümsedi. Bana, daha büyük bir saygı taşıdığını sandığım bir ifadeyle baktı – sanki aklını okuma yeteneğimden etkilenmiş gibiydi. Besbelli önemli bir fanteziye dokunmuştum.

"Sık sık, çok sık."

"Benimle paylaş onu. Nasıl oluyordu?"

Rol yapma ya da sandalyeleri değiştirme yöntemlerini pek kullanmam, ama şimdi bunun tam yeri gelmiş gibi görünüyordu. "Bunu rol yaparak oynamayı deneyelim. Öbür koltuğa geçip Matthew rolünü oynar ve bu koltukta oturan Thelma'yla konuşur musun?"

Thelma daha önce önerdiğim her şeye karşı çıkmış olduğu için onu ikna etmek üzere söyleyeceklerimi hazırlıyordum ki, hararetle kabul ederek beni şaşırttı. Belki yirmi yıllık terapisi süresince, bu teknikleri kullanan Gestalt terapistleriyle çalışmıştı; belki de sahne deneyiminin dışa vuran ışıltısıydı bu. Koltuğundan adeta sıçrayarak kalktı, genzini temizledi, pantomim hareketleriyle bir kravat takıp bir ceket ilikler gibi yaptı, melek gibi bir gülümseme ve hoş bir biçimde abartılmış iyiliksever bir yüce gönüllülük ifadesi takındı, yine genzini temizledi, öbür koltuğa oturdu ve Matthew oldu.

"Thelma, seni terapide birlikte yaptığımız çalışmadan olumlu duygularla anımsayarak ve seninle arkadaş kalmayı isteyerek geldim. Seninle alışverişimizden zevk almıştım. Senin boktan alışkanlıkların hakkında şakalaşmaktan zevk almıştım. Hep doğruyu söylüyordum. Sana söylediğim şeylerin her birini gerçekten kastederek söyledim. Sonra sana söylememeyi tercih ettiğim ve fikrimi değiştirmeme yol açan bir olay oldu. Senin yaptığın bir şey değildi – senin nahoş bir tarafın yoktu, ama kalıcı bir ilişki kurmaya yeterli şeylere de sahip değildik. Olan şu ki, bir kadın, Sonia..."

Burada Thelma bir an için rolünden çıktı ve yüksek bir sahne fısıltısıyla konuştu: "Dr. Yalom, dansettiğim dönemde Sonia benim sahne adımdı."

Yeniden Matthew olup konuşmasına devam etti. "Bu kadın, Sonia, ortaya çıktı ve ben onunla birlikte bir yaşamın benim için en uygun yol olacağını fark ettim. Senden uzak durmaya çalıştım, beni aramaktan vazgeçmeni söylemeye çalıştım, ve – dürüst olacağım – bunu yapmaman beni sinirlendirdi. İntihar girişiminden sonra, söyleyeceklerime çok dikkat etmem gerektiğini anladım ve işte *bu nedenle* çok uzaklaştım. Bir psikiyatra gittim ve tam sessizliği *o* tavsiye etti. Sen benim bir arkadaşım olmanı çok iste-

yeceğim birisin ama bunu açıktan açığa yapmaya imkân yok. Senin Harry'n var, benim de Sonia'm."

Thelma sustu ve koltuğuna gömüldü. Omuzları çöktü, iyiliksever gülümsemesi kayboldu ve bitmiş tükenmiş bir halde yeniden Thelma oldu.

Birlikte sessizce oturduk. Thelma'nın, Matthew'nun ağzından söylediği sözleri düşününce bunların çekiciliğini ve bu sahneyi hayalinde kuşkusuz çok sık yinelemesinin nedenini kolayca anlayabiliyordum: bu sözler onun kendi gerçeğini doğruluyor, Matthew'u herhangi bir sorumluluktan kurtarıyor (ne de olsa ona sessiz kalmasını psikiyatrı tavsiye etmişti) ve Thelma'nın kendisinde bir gariplik ya da Matthew ile ilişkilerinde bir aykırılık olmadığını da doğruluyordu; sorun yalnızca Matthew'nun bir başkasına karşı daha büyük bir yükümlülüğü olmasıydı. Öbür kadının Sonia, yani kendi gençliği olması, Thelma'nın yaşı hakkındaki duygularını gözden geçirmek için daha çok zaman harcamam gerektiğini akla getiriyordu.

Serbest bırakma fikri beni büyülemişti. *Matthew'nun ağzından çıkacak bu sözler Thelma'yı gerçekten serbest bırakır mıydı?* O anda, ihtisasımın ilk yılında bir hastayla aramda geçen bir olay aklımda şimşek gibi çaktı (bu ilk klinik deneyimler insanın mesleki çocukluğunun izleri gibi akıldan hiç çıkmaz). Paranoyak olan bu hasta, benim Dr. Yalom değil bir FBI ajanı olduğumu iddia ediyor ve kimliğimi kanıtlamamı istiyordu. Bir sonraki seansta kimlik belgemi, sürücü ehliyetimi ve pasaportumu safça gösterdiğim zaman, kendisinin haklılığını kanıtlamış olduğumu bildirdi: sahte belgeler ancak FBI bağlantılarıyla bu kadar çabuk temin edebilirdi. Bir sistem sınır tanımadan genişliyorsa insanın onun tarafından kuşatılmaması söz konusu olamaz.

Thelma bir paranoyak değildi elbette, ama onun da kendisini serbest bırakmaya yönelik sözleri, Matthew'dan gelseler bile, sonsuza dek daha fazla kanıt ve güvence talebinde bulunarak etkisiz bırakıp bırakmayacağını merak ediyordum doğrusu. Yine de, geriye dönüp bu vakaya baktığım zaman, Matthew'u da terapi sürecine katıp katmamayı ciddi olarak ilk kez bu anda düşünmeye başladığımı sanıyorum – Thelma'nın idealleştirdiği Matthew'u değil, gerçek hayattaki etten kemikten Matthew'u.

"Oynadığın rol konusunda ne hissediyorsun, Thelma? İçinde neleri kıpırdattı?"

"Kendimi bir budala gibi hissediyorum! Benim yaşımdaki birinin büyüme çağında aptal bir genç gibi davranması çok gülünç!"

Bu söylediğinde bana yönelik bir soru mu var? Benim senin hakkında öyle hissettiğimi mi düşünüyorsun?"

"Dürüst olmak gerekirse, bu onun hakkında terapistlerle ya da başkalarıyla konuşmamamın bir diğer (Matthew'a verdiğim sözün yanı sıra) nedeni. Bunun çocukça bir tutku ya da transferans[1] olduğunu söyleyeceklerini biliyorum. 'Herkes terapistine âşık olur' – duyar gibiyim bunu. Ya da ona, şey diyecekler – terapistin hastaya bir şey aktarmasına ne denir?"

"Kontr-transferans."[2]

"Evet, kontr-transferans. Hatta siz de geçen hafta Matthew'nun kişisel sorunlarını benimle terapisinde 'halletmesinden' söz ederken bunu ima etmiştiniz. Açık sözlü olacağım (sizin bana terapide olmamı söylediğiniz gibi): bu beni sinirlendiriyor. Sanki benim hiç önemim yokmuş gibi, sanki onun annesiyle oynadığı bir oyunda ben masum bir seyirciymişim gibi."

Dilimi tuttum. Haklıydı; bunlar tam da benim düşüncelerimdi. Sen ve Matthew, ikiniz de "masum seyirciler"siniz. Her biriniz aslında diğeriyle değil onun bir hayaliyle ilişki kuruyordunuz. Sen Matthew'a değil, onun senin için temsil ettiği kişiye âşık oldun: seni her şeyinle kayıtsız şartsız sevecek birine; kendini tümüyle senin mutluluğuna, rahatına ve gelişmene adamış birine; yaşlanmanı hükümsüz kılıp seni genç, güzel Sonia olarak sevecek birine; sana bağımsız olmanın acısından kurtulma fırsatı veren ve kişilerin kendi kendilerini düşünmedikleri bir birliğin mutluluğunu sunan birine. "Âşık" olmuş olabilirsin, ama kesin olan şu ki sen Matthew'u sevmedin; Matthew'u hiç tanımadın.

Ya Matthew? O kimi ya da neyi seviyordu? Henüz bilmiyordum, ama "âşık" olduğunu da, seviyor olduğunu da sanmıyor-

(1) Unutulmuş ya da bastırılmış deneyimlere ilişkin duyguların başka bir nesneye, genellikle psikanaliste, aktarılarak yeniden yaşanması (aktarım). (Ç. N.)

(2) Karşı aktarım. (Ç. N.)

dum. O seni sevmiyordu, Thelma, seni kullanıyordu. Thelma'ya, etten kemikten Thelma'ya gerçek bir ilgi duymuyordu! Annesiyle oynadığı oyun hakkındaki düşüncen belki de fena bir tahmin sayılmazdı.

Thelma, sanki aklımdan geçenleri okuyormuş gibi, çenesini kaldırıp sözlerini büyük bir dinleyici kitlesine yöneltircesine devam etti. "İnsanlar bizim aslında birbirimizi sevmemiş olduğumuzu düşündüklerinde, bu bizim yaşadığımız aşkı küçültüyor. Derinliğini alıp götürüyor – onu bir hiç haline getiriyor. Bu aşk *gerçekti*, hâlâ da öyle. *Hicbir zaman, hiçbir şey benim için daha gerçek olmadı*. O yirmi yedi gün hayatımın en yüksek noktasıydı. O yirmi yedi gün cennetin ta kendisiydi, o günleri tekrar yaşamak için her şeyimi verirdim!"

Güçlü bir hanımefendi diye düşündüm. Çizgiyi etkili bir biçimde çekmişti: "Hayatımın en yüksek noktasını elimden alma. Başıma gelen tek gerçek şeyi elimden alma." Bunu *herhangi bir kimseye* yapmaya kimin yüreği dayanabilirdi, hele de ruhsal çöküntü içinde olan, intihar eğilimi taşıyan, yetmiş yaşında bir kadına?

Ama böyle bir şantajı sineye çekmeye hiç niyetim yoktu. Ona şu anda boyun eğmek beni tamamen etkisiz kılacaktı. Bu bakımdan heyecansız bir tonda devam ettim. "Bana o olağanüstü mutluluk duygusunu anlat, anımsadığın her şeyi."

"Bedenimin dışına çıkmış gibiydim. Hiç ağırlığım yoktu. Sanki ben orada değildim, ya da en azından acı veren ve beni aşağıya doğru çeken parçam yoktu. Artık kendimi düşünmüyor, kendim için kaygılanmıyordum. Ben, biz olmuştum."

Yalnız *ben*'in coşkuyla eriyip *biz*'e dönüşmesi. Bunu ne çok duymuştum! Eksiksiz mutluluğun her biçiminin – romantik, cinsel, politik, dini, mistik – ortak paydasıdır bu. Herkes bu mutlu birleşmeyi ister ve ona kucak açar. Ama Thelma'nın durumu farklıydı: onu yalnızca *istemiyordu, bir tehlikeden kaçabilmek için ona sahip olması gerekiyordu*.

"Bu bana Matthew ile seks hakkında anlattıklarına uyuyor – onun senin içinde olmasının önemli olmayışına. Önemli olan onun sana bağlanması ya da hatta seninle kaynaşmasıydı."

"Doğru. Cinsel ilişki konusunu fazla abarttığınızı söylediğimde bunu demek istiyordum. Seksin kendisi çok önemli bir rol oynamıyordu."

"Bu senin iki hafta önce gördüğün düşü anlamamıza yardımcı olabilir."

İki hafta önce Thelma kaygı yüklü bir düş görmüştü; bu onun tüm terapi boyunca anlattığı tek düştü:

> *İri yarı bir zenciyle dans ediyordum. Sonra o Matthew'a dönüştü. Dans pistinin üzerine yatmış sevişiyorduk. Ben tam orgazm olmaya başlarken onun kulağına, "Öldür beni," diye fısıldadım. Birden ortadan kayboldu ve ben dans pistinde yapayalnız kaldım.*

"Bu sanki sen bağımsızlığından kurtulmak, kendini kaybetmek (düşte 'Öldür beni' sözleriyle sembolize edilmiş) istiyormuşsun ve Matthew da bunu gerçekleştirmeye alet olmak durumundaymış gibi bir şey. Bunun bir dans pistinde olup bitmesi hakkında bir fikrin var mı?"

"Daha önce yalnızca o yirmi yedi gün boyunca olağanüstü bir mutluluğu yaşadığımı söylemiştim. Bu tümüyle doğru değil. Dans ederken de kendimi sık sık mutluluktan uçar gibi hissederdim. Çoğu kez her şey kaybolup giderdi, ben ve benim dışımdaki her şey, yalnızca dans ve o an kalırdı. Düşlerimde dans ettiğim zaman bu kötü olan her şeyi yok etmeye çalıştığım anlamına gelir. Sanırım bir de yeniden genç olmak demek."

"Yetmiş yaşında olmaya ilişkin duygularından pek az söz ettik. Bu konuyu ne kadar düşünüyorsun?"

"Sanırım yetmiş değil kırk yaşında olsaydım terapiye bakışım da farklı olurdu. Gelecekten beklediğim bir şeyler olurdu. Psikiyatri daha genç insanlarla çalışmayı tercih etmez mi?"

Burada bereketli malzeme olduğunu biliyordum. Thelma'nın yaşlanma ve ölüm korkusunun saplantısını körüklediğini kuvvetle hissediyordum. Aşkın içinde yitip gitmek ve onun tarafından yok edilmek istemesinin nedenlerinden biri de ölüm tarafından yok edilmeyle yüzleşmenin dehşetinden kaçıp kurtulmaktı. Nietzsche, "Ölülerin son ödülü, bir daha ölmemektir." demişti. Öte yandan burada aynı zamanda ilişkimiz üzerinde çalışmak için

harika bir fırsat vardı. Konuşmamızın içeriğini, araştırmakta olduğumuz iki temanın (özgürlükten ve bağımsızlığın yalnızlığından kaçış) oluşturmasına ve oluşturmakta devam edecek olmasına karşın, Thelma'ya yardım etmek için en iyi fırsatımın onunla anlamlı bir ilişki geliştirmeme bağlı olduğunu hissediyordum. Benimle kuracağı yakın bir bağın, Thelma'nın Matthew'a olan bağını yeterince gevşetip kendisini ondan koparmasını sağlayacağını umut ediyordum. Ancak o zaman, onun sosyal yaşamında yakın ilişkiler kurmasını önleyen engellerin belirlenmesine ve ortadan kaldırılmasına dönebilirdik.

"Thelma, sen psikiyatrinin daha genç insanlarla çalışmayı tercih edip etmediğini sorarken, bana öyle geliyor ki orada kişisel bir soru var."

Thelma, her zamanki gibi kişisele değinmekten kaçındı. "Söz gelimi üç çocuklu genç bir anneyle çalışmanın daha çok şey kazandırması akla yakın değil mi? Onun önünde bütün bir hayat var; ruhi durumundaki düzelme çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına yararlı olurdu."

Israr ettim. "Demek istediğim şuydu ki, bir soru olduğunu sanmıştım, kişisel bir soru, bana soruyor olabileceğin, seni ve beni ilgilendiren bir şey."

"Psikiyatrlar yetmiş yaşında bir hastayı tedavi etmektense otuz yaşında bir hastayı tedavi etmeyi tercih etmezler mi?"

"*Psikiyatriyi, psikiyatrları* ve *hastaları* bırakıp dikkatimizi *sana* ve *bana* yöneltebilir miyiz? Sorduğun soru şu değil mi: '*Sen*, Irv' – Thelma gülümsedi. Bana pek seyrek olarak adımla ya da soyadımla hitap ederdi – 'beni, yetmiş yaşında bir kadın olan Thelma'yı, tedavi etme konusunda ne hissediyorsun?'"

Yanıt yok. Pencereden dışarı bakıyordu. Başı belli belirsiz sallanıyordu. Lanet olsun, gerçekten inatçıydı!

"Haklı mıyım? Soru bu mu?"

"Bu bir soru ama ille de asıl soru değil. Soruma ilk sorduğum biçimiyle yanıt vermiş olsaydınız şimdi sorduğunuz sorunun yanıtını da almış olacaktım."

"Yani, psikiyatrinin ortalama bir yaşlı hastanın tedavisi hakkında genelde ne hissettiği konusunda benim fikrimi öğrenecek

ve sonra seni tedavi etmek hakkında da böyle hissettiğimi varsayacaktın."

Başını evet anlamında salladı.

"Ama bu çok dolambaçlı. Bir de gerçeği tam yansıtmayabilir. Genel görüşüm, benim senin hakkındaki kişisel duygularımın ifadesi değil, yalnızca tüm bu alana ilişkin bir tahmin olabilirdi. Bana gerçek soruyu doğrudan sormanı engelleyen nedir?"

"Matthew ile de bu tür şeyler üzerinde çalışmıştık. Benim boktan alışkanlıklarım olarak adlandırdığı şey tam bu işte."

Bu beni duralattı. Matthew ile herhangi bir biçimde ittifak kurmak istiyor muydum? Öte yandan izlenecek doğru yolun bu olduğundan emindim.

"Sorunu yanıtlamaya çalışayım – sorduğun genel soruyu ve sormadığın kişisel soruyu. Daha genel olanla başlayacağım. Ben şahsen daha yaşlı hastalarla çalışmayı severim. Başlamadan önce doldurduğun bütün o anketlerden de bildiğin gibi, bir araştırma projesinin ortasında olup altmış ve yetmiş yaşlarında pek çok hastayla çalışıyorum. Onların terapide genç insanlar kadar, belki daha da başarılı olduklarını öğreniyorum ve ben de bu çalışmalardan aynı derecede doyum alıyorum.

"Genç anne ve onun muhtemel etkileri hakkındaki sorunu anlıyorum ama ben bunu farklı görüyorum. Senin de çok etkin var. Temas ettiğin bütün genç insanlar yaşamlarının gelecek dönemleri için seni bir rehber ya da model olarak görecekler. Senin kişisel görüş noktandan da, yetmiş yaşında tüm geçmiş yaşamına yeni bir anlam ve önem kazandıracak yeni bir bakış açısı keşfetmenin mümkün olacağına inanıyorum. Şu anda bunu görebilmenin güç olduğunu biliyorum, ama inan bana, bu çoğu kez gerçekleşir.

"Şimdi sorunun kişisel bölümünü yanıtlayayım – *seninle* çalışmak konusunda *ben* neler hissediyorum? Ben seni görmeyi *istiyorum*. Acını anladığımı sanıyorum ve onu güçlü bir biçimde hissedebiliyorum – ben de geçmişte bu tür bir acıyı yaşadım. Mücadele etmekte olduğun sorunla ilgileniyorum ve sana yardım edebileceğimi sanıyorum. Hatta sana yardım etmeye kararlıyım. Birlikte çalışmamızda bana en güç gelen şey, senin aramıza koyduğun uzaklıktan kaynaklanan engellenme duygusu. Daha önce, kişisel

olmayan bir soru sorarak kişisel bir sorunun yanıtını bulabileceğini (ya da en azından iyi bir tahminde bulunabileceğini) söylemiştin.

Ama bunun diğer kişi üzerindeki etkisini düşün. Bana birkaç dakika önce yaptığın gibi kişisel olmayan sorular sorup durduğun zaman kendimi itilip uzaklaştırılmış hissediyorum."

"Bu tam Matthew'nun söyleyip durduğu türden bir şey."

Gülümsedim ve sessizce dişlerimi gıcırdattım. Söyleyecek yapıcı bir şey düşünemiyordum. Bu engelleyici, zahmetli etkileşim, türünün ilk örneğiydi. Buna benzer pek çok konuşma yapacaktık.

Güç ve ödülsüz bir çalışmaydı. Haftalarca uğraşıp durdum. Ona yakınlık dilinin ABC'sini öğretmeye çalıştım: örneğin, ben ve sen zamirlerini kullanmayı, duyguları (duygular ve düşünceler arasındaki farktan başlayarak) teşhis etmeyi, duygulara "sahip çıkmayı" ve onları ifade etmeyi. Ona temel duygular (kötü, kederli, öfkeli ve sevinçli) üzerine özel dersler verdim. Tamamlanacak cümleler hazırladım: örneğin; "Irv, bunu söylediğin zaman sana karşı . . . hissediyorum."

Etkileyici bir uzaklaştırma işlemleri repertuarına sahipti. Örneğin, söylemek üzere olduğu şeyi uzun, sıkıcı bir önsözle sunuyordu. Bunu ona belirttiğim zaman, haklı olduğumu kabul etti ama sonra, biri ona saati sorduğu zaman nasıl saat yapımına ilişkin bir konferans verdiğini anlatmaya girişti. Birkaç dakika sonra bu hikâyeyi (kız kardeşiyle kendisinin uzun, daldan dala atlayan hikâyeler anlatma alışkanlığını ilk nasıl geliştirdiklerinin eksiksiz tarihi raporuyla birlikte) bitirdiğinde, başlangıç noktamızdan umutsuzca ayrılmıştık ve ben etkin bir biçimde uzaklaştırılmıştım.

Bir defasında kendini ifade etme konusunda önemli bir sorunu olduğunu kabul etti. Yaşamının yetişkinlik döneminde yalnızca iki durumda bütünüyle doğal bir biçimde kendisi olmuştu – dans ederken ve Matthew ile birbirlerine âşık oldukları yirmi yedi gün boyunca. Bu, Matthew'nun onu kabul etmesini gözünde bu kadar büyütmesinin nedeninin önemli bir parçasıydı. "O beni pek az insanın tanıdığı gibi tanıdı – gerçekten olduğum gibi, tamamen açık, hiçbir şeyi gizlemeden."

Ona bugünkü çalışmamızın nasıl gittiğini sorduğumda, ya da seansta şu ana dek bana yönelik olarak yaşadığı bütün duyguları

anlatmasını istediğimde, pek seyrek yanıt veriyordu. Genellikle herhangi bir duygu yaşadığını inkâr ediyor ama bazen de o seansta – onu özellikle kaçamaklı ve uzak yaşadığım bir seansta – kendini bana çok yakın hissetmiş olduğunu söyleyerek beni büsbütün silahsız bırakıyordu. Görüşlerimiz arasındaki uyuşmazlığı deşmek tehlikeliydi çünkü o zaman muhtemelen kendini reddedilmiş hissedecekti.

Aramızda hiçbir anlamlı ilişkinin gelişmiyor olduğuna ilişkin kanıtlar arttıkça ben de kendimi şaşkın ve reddedilmiş hissediyordum. Görebildiğim kadarıyla kendimi ona açık tutuyordum. Ama bana kayıtsız kalıyordu. Ona bu soruyu sormaya çalıştım, fakat nasıl sorarsam sorayım, onun "Neden beni Matthew kadar sevmiyorsun?" diye sızlandığını hissediyordum.

"Biliyor musun, Thelma, Matthew'nun senin hakkındaki düşüncesinin senin için her şey demek olmasına izin vermenin yanı sıra giden bir şey daha var, bu da benim düşüncemin senin için bir anlam ifade etmesine izin vermemen. Ne de olsa, Matthew gibi ben de senin hakkında pek çok şey biliyorum. Ben de bir terapistim – hatta Matthew'dan yirmi yıl daha deneyimli ve muhtemelen daha bilgiliyim. Acaba neden benim senin hakkında düşündüklerimin ve hissettiklerimin bir değeri yok?"

Thelma duyguyu değil içeriği yanıtladı. Gönlümü almaya çalıştı: "Bu sizinle ilgili değil. İşinizi bildiğinizden eminim. Dünyada hangi terapistle olursam olayım böyle olurdum. Durum şu ki, Matthew tarafından öylesine yaralandım ki bir daha hiçbir terapistin beni yaralamasına olanak vermeyeceğim."

"Her şey için iyi bir yanıtın var, ama hepsinin vardığı nokta şu: 'Yaklaşma.' Harry'le yakınlaşamıyorsun çünkü Matthew ve intihar hakkındaki mahrem düşüncelerini anlatıp onu üzmek istemiyorsun. Arkadaşlarınla yakınlaşamıyorsun çünkü sonunda intihar edince onların üzülmesinden korkuyorsun. Benimle yakınlaşamıyorsun çünkü başka bir terapist seni, sekiz yıl önce, incitmiş. Sözler her birinde farklı ama aslında hep aynı terane."

Nihayet, dördüncü aya geldiğimizde ilerleme işaretleri belirdi. Thelma her noktada mücadele etmekten vazgeçti ve bir seansa, geçen hafta boyunca saatler harcayarak bütün yakın ilişkilerinin ve her birine ne olduğunun listesini yaptığını söyleyerek baş-

layıp beni şaşırttı. Birine gerçekten çok yaklaştığı zaman, şöyle ya da böyle o ilişkiyi kopardığını fark etmişti.

"Belki de haklısınız, belki insanlarla yakınlaşma konusunda ciddi bir sorunum var. Sanırım otuz yıldır iyi bir kız arkadaşım olmadı. Ömrüm boyunca olup olmadığından da emin değilim."

Bu uyarış, terapimizde bir dönüm noktası olabilirdi: Thelma ilk kez belli bir sorunu teşhis etmiş ve onun sorumluluğunu üstlenmişti. Şimdi gerçek çalışmaya girişme umudunu taşıyordum. Oysa bunun tam tersi oldu: Thelma, yakınlığa ilişkin sorununun terapideki çalışmamızı başarısızlığa mahkûm ettiğini öne sürerek daha çok içine kapandı.

Onu bütün gücümle bunun terapide ortaya çıkan olumsuz değil olumlu bir şey olduğuna ikna etmeye çalıştım. Tekrar tekrar, yakınlaşma güçlüklerinin terapinin yoluna tesadüfen çıkan konu dışı bir parazit olmayıp konunun özünü oluşturduğunu anlattım. Onun şimdi ve burada, onu inceleyebileceğimiz bir yerde yüzeye çıkması, olumsuz değil *olumlu* bir gelişmeydi.

Yine de umutsuzluğu derinleşti. Artık her hafta kötü bir haftaydı. Saplantısına daha çok takılıyor, daha çok ağlıyor, Harry'den daha fazla uzaklaşıyor, nasıl intihar edeceğini planlamak için hayli zaman harcıyordu. Terapinin eleştirilerini giderek daha sık işitiyordum. Seanslarımızın yalnızca "durgun suyu karıştırıp" huzursuzluğunu artırmaya yaradığını iddia ediyor ve altı aylık terapi bağlantısına girmiş olmaktan pişmanlık duyuyordu.

Zaman tükeniyordu. Artık beşinci aya giriyorduk ve Thelma, sözüne sadık kalacağı yolunda beni temin etse de terapiyi altı aydan fazla sürdürmeye istekli olmadığını açıkça belirtmişti. Cesaretim kırılmıştı: tüm yorucu çabalarım sonuçsuz kalmıştı. Onunla sağlam bir terapi ilişkisi kurmayı bile başaramamıştım; duygusal enerjisinin tümü, her dirhemi, Matthew'a perçinlenmişti ve ben onu oradan kurtarma yolunu bulamamıştım. Son kozumu oynamanın zamanı gelmişti.

"Thelma, birkaç ay önce Matthew rolünü oynadığın ve seni serbest bırakacak sözleri söylediğin seanstan beri onu ofisime davet etmeyi ve üçlü bir seans – sen, ben ve Matthew – gerçekleştirmeyi düşünüyorum. Yalnızca yedi seansımız kaldı, yani terapiyi

kesme kararını bir kez daha gözden geçirmediğin sürece" – Thelma başını kesin bir tavırla salladı. "Sanırım biraz daha yol almak için yardıma ihtiyacımız var. Matthew'a telefon edip bize katılması için davet etmek konusunda senin iznini rica ediyorum. Sanırım bir tek üçlü seans yeterli olur ama bunu bir an önce yapmamız gerek çünkü öğrendiklerimizi toparlamak için daha sonra da birkaç saate ihtiyaç duyacağımızı düşünüyorum."

Koltuğunda uyuşuk uyuşuk yığılmış oturan Thelma birdenbire fırlayıp dikleşti. Örgü çantası kucağından yere düştü, ama onunla ilgilenmeyip faltaşı gibi açılmış gözlerle beni dinlemeyi sürdürdü. Nihayet, nihayet dikkatini çekmeyi başarmıştım. Birkaç dakika sessizce oturup söylediklerim üzerinde uzun uzadıya düşündü.

Teklifimi enine boyuna düşünmüş olmamakla birlikte, Matthew'nun bizimle buluşmayı kabul edeceğine inanıyordum. Meslekteki adımın onu ürkütüp işbirliği yapmaya iteceğini umuyordum. Üstelik Thelma'nın sekiz yıldır teybine bıraktığı telefon mesajları artık sinirlerini bozuyor olmalıydı ve onun da serbest kalmak için yanıp tutuştuğundan emindim.

Bu olağanüstü üçlü seansta neler olup biteceğinden emin değildim, ama her şeyin en hayırlısı olacağına dair tuhaf bir güven duygusu içindeydim. Her türlü bilgi işe yarayabilirdi. Gerçeğin herhangi bir biçimde gündeme getirilmesi, Thelma'yı Matthew konusundaki saplantısından kurtarmama herhalde yardım edecekti. Matthew'nun karakterindeki çatlak ne kadar derin olursa olsun – ki bunun hatırı sayılır boyutlarda bir hendek olduğundan kuşkum yoktu – benim huzurumda Thelma'nın nihai bir birleşmeye ilişkin hayallerini körükleyecek hiçbir şey yapmayacağından emindim.

Olağanüstü uzun bir sessizlikten sonra, Thelma bu konuda düşünmek için biraz daha zamana ihtiyacı olduğunu bildirdi. "Şu ana dek," dedi, "gördüğüm kadarıyla bunun olumlu tarafları olumsuz taraflarına ağır basıyor..."

İçimi çekip tekrar koltuğuma yerleştim. Thelma'nın kalan süreyi saplantısal ağlar örerek dolduracağını biliyordum.

"Olumlu tarafta, sanırım bu Dr. Yalom'a birtakım doğrudan gözlemler yapma olanağını verirdi."

Daha da derin bir iç çektim. Bu her zamankinden de beter olacaktı: benden üçüncü şahıs olarak söz ediyordu. Onunla aynı odada değilmişim gibi konuştuğuna dikkatini çekmek için söze başladım ama yeterli enerjiyi toplayamadım – beni tüketmişti.

"Olumsuz tarafta birkaç olasılık düşünebiliyorum. Birincisi, sizin telefonunuz onu bana yabancılaştırırdı. Bana dönmesi konusunda yüzde bir ya da iki şansım var. Sizin telefonunuz şansımı sıfıra ya da daha aşağıya indirirdi."

Kesinlikle sinirlenmeye başlamıştım. "*Sekiz yıl* geçti, Thelma, hâlâ anlamıyor musun?" diye düşündüm, "Hem şansın nasıl sıfırdan az olabilir, budala kadın?" Bu gerçekten son kozumdu ve Thelma'nın da kozunu oynayarak onu alacağını hissetmeye başlıyordum. Ama sesimi çıkarmadım.

"Katılmak için tek güdüsü mesleki bir güdü olabilirdi – kendi hayatını yönetemeyecek kadar beceriksiz bir hastacığa yardım etmek. Üçüncüsü..."

Tanrım! Yine listelerle konuşuyordu. Buna dayanamıyordum işte.

"Üçüncüsü, Matthew herhalde gerçeği söyleyecektir ama Dr. Yalom'un varlığından büyük ölçüde etkilenmiş, tepeden bakan bir üslupla. Tepeden bakılmayı kaldırabileceğimi sanmıyorum. Dördüncüsü, bu onu mesleki bakımdan çok ödün vermesini gerektiren sıkıntılı bir duruma sokacaktır. Bunun için beni asla affetmeyecektir."

"Ama Thelma, o bir terapist. Senin iyileşebilmek için kendisinden söz etmen gerektiğini biliyor. Eğer sandığın gibi manevi yönü ağır basan bir insansa, mutlaka o da senin ıstırabın nedeniyle epey suçluluk duymuştur ve yardımcı olmaktan zevk duyacaktır."

Ama Thelma listesini geliştirmeye öylesine dalmıştı ki benim sözlerimi duymuyordu bile.

"Beşincisi, üçlü bir toplantının bana ne gibi bir yardımı olabilir? Benim onun söylemesini umut ettiğim şeyleri söylemesi ihtimali hemen hemen hiç yok. Söylediklerini kastedip etmemesi umurumda bile değil, yalnızca benimle ilgilendiğini söylemesini istiyorum. İstediğim ve ihtiyaç duyduğum şeyi alamayacaksam

neden kendimi bu acıya maruz bırakayım? Yeterince incinmişim zaten. Neden yapayım bunu?" Thelma koltuğundan kalkıp pencereye doğru yürüdü.

Şimdi bayağı kaygılanmıştım işte. Thelma giderek kendini saçma sapan bir cinnete kaptırıyordu ve ona yardım etmek için son şansımın da önünü kesmek üzereydi. Acele etmedim ve kelimelerimi dikkatle düşünüp seçtim.

"Ortaya koyduğun bütün sorulara verebileceğim tek yanıt, Matthew ile konuşmanın bizi gerçeğe daha çok yaklaştıracağıdır. Bunu elbette istersin, değil mi?"

Arkası bana dönüktü, ama sanırım başıyla belli belirsiz bir kabul hareketi yaptığını görebildim. "Bir yalanı ya da yanılsamayı yaşamaya devam edemezsin!

"Thelma, hani bana pek çok kez kuramsal yönelişime ilişkin sorular sormuştun. Çoğu kez yanıt vermedim çünkü terapi ekolleri hakkında konuşmanın bizi sürdürmemiz gereken kişisel sohbetten uzaklaştıracağını düşünüyordum. Ama o soruna şimdi bir yanıt vereyim. Terapiye ilişkin belki de tek ve en önemli inancım şu: 'İncelenmemiş bir yaşam, yaşanmaya değmez.' Matthew'u bu ofise getirmek, sana bu sekiz yıl içinde olanların gerçek anlamda incelenmesinin ve anlaşılmasının anahtarı olabilir."

Yanıtım Thelma'yı yatıştırmıştı. Geri dönüp koltuğuna doğru yürüdü ve oturdu.

"İçimde pek çok şeyi altüst ediyor bu. Başım dönüyor. Bırakın bunu bir hafta düşüneyim. Ama bana bir konuda söz vermelisiniz – benim iznim olmadan Matthew'u aramayacaksınız."

Thelma'ya, ondan haber almadığım takdirde ertesi hafta boyunca Matthew'u aramayacağıma dair söz verdim ve ayrıldık. Onu *hiç* aramayacağıma dair garanti vermeye niyetim yoktu – neyse ki benden bunu istememişti.

Thelma bir sonraki seansa on yaş gençleşmiş görünerek ve seke seke yürüyerek geldi. Saçlarını yaptırmıştı ve her zamanki polyester pantalonları ya da eşofmanı yerine baklava desenli yün bir etek ve uzun çoraplar giymişti. Hemen yerine oturdu ve konuya girdi.

"Bütün haftayı Matthew ile buluşma hakkında düşünerek geçirdim. Lehte ve aleyhteki tüm noktaları gözden geçirdim ve şim-

di sizin haklı olduğunuza inanıyorum – o kadar kötü bir durumdayım ki herhalde hiçbir şey beni daha da kötüleştiremez!"

"Thelma, bunlar benim sözlerim değil. Ben demiştim ki..."

Ama Thelma benim sözlerimle ilgilenmiyor ve konuşmaya devam ediyordu. "Ancak, sizin ona telefon etme planınız iyi bir fikir değildi. Sizden damdan düşer gibi bir telefon gelmesi onun için bir şok olurdu. Bu bakımdan onu sizin telefonunuza hazırlamak için aramaya karar verdim. Tabii ona ulaşamadım ama telesekreterine sizin öneriniz konusunda bir not bıraktım ve ona beni ya da sizi aramasını söyledim ve...ve..."

Burada, yüzünde kocaman bir gülüşle duralayıp merakın tırmanmasını bekledi. Şaşırmıştım. Onu daha önce hiç oynarken görmemiştim. "Ve?"

"Eh, sandığımdan daha fazla etkiniz varmış. Sekiz yıldır ilk kez beni aradı ve yirmi dakikalık dostça bir sohbetimiz oldu."

"Onunla konuşmak nasıl bir duyguydu?"

"Harika! Ne kadar harika olduğunu anlatamam size. Sanki daha bir gün önce konuşmuş gibiydik. O eski nazik, sevecen Matthew idi. Benim hakkımda her şeyi sordu. Depresyonum için kaygılandı. Sizi görüyor olduğuma sevindi. İyi bir sohbetti."

"Ne konuştuğunuzu anlatabilir misin?"

"Tanrım, bilmiyorum. Bir sürü gevezelik ettik."

"Geçmiş hakkında? Şimdiki durum hakkında?"

"Biliyor musunuz, inanılır gibi değil, ama hatırlamıyorum!"

"Birazını olsun hatırlayabilir misin?" Bu noktada pek çok terapist Thelma'nın beni dışarıda bırakma tarzına bir yorum getirirdi. Belki ben de öyle yapmalıydım ama bekleyecek sabrım yoktu. Meraktan ölüyordum! Benim de bazı isteklerim olabileceğini düşünmemek tam Thelma'dan beklenecek bir şeydi.

"Bir şey gizlemeye çalışmıyorum. Yalnızca hatırlayamıyorum. Çok fazla heyecanlanmıştım. Ah evet, bana evlendiğini ve boşandığını ve boşanma konusunda epey bir hengâme yaşadığını söyledi.

"Ama asıl önemlisi, üçlü bir toplantı için buraya gelmeye hazır olması. Gülünç değil mi, can atar gibiydi hatta – sanki ondan kaçınan benmişim gibi. Ona gelecek hafta benim her zamanki saatimde ofisinize gelmesini söyledim, ama o size bunu daha önce

yapıp yapamayacağımızı sormamı istedi. Değil mi ki bunu yapmaya karar verdik, o da bir an önce yapmak istiyor. Galiba ben de öyle hissediyorum."

İki gün sonraki bir saati önerdim, Thelma da Matthew'a haber vereceğini söyledi. Ardından Thelma'nın telefon konuşmasını bir kez daha gözden geçirdik ve gelecek seansı planladık. Thelma telefondaki konuşmanın bütün ayrıntılarını hiçbir zaman anımsayamadı ama ne hakkında konuşmadıklarını anımsıyordu. "Telefonu kapattığımdan beri korkaklık ettiğim ve Matthew'a gerçekten önemli iki soruyu sormadığım için dövünüp duruyorum. Birincisi, sekiz yıl önce *gerçekten* ne oldu? Neden ilişkimizi kopardın? Neden suskun kaldın? İkincisi, şimdi bana karşı gerçekten ne hissediyorsun?"

"Üçlü toplantımızın sonunda da sormayı ihmal ettiğin bir şeyler için dövünmeyeceğinden emin olalım. Sormak istediğin tüm soruları, seni Matthew'a vermiş olduğun gücün etkisinden kurtarabilecek tüm soruları sormana yardımcı olmaya söz veriyorum. Seansta benim başlıca görevim bu olacak."

Kalan sürede Thelma bir yığın eski malzemeyi tekrarladı: Matthew'a karşı duygularından, bunların transferans olmadığından, Matthew'nun ona hayatının en güzel günlerini vermiş olduğundan söz etti. Bitmez tükenmez bir vızıltıyla daldan dala atlayarak konuşuyor, üstelik her şeyi bana ilk kez söylüyormuş gibi söylüyordu. Onun ne kadar az değişmiş olduğunu ve ne çok şeyin gelecek seansta çarpıcı bir şeyin gerçekleşmesine bağlı olduğunu fark ettim.

Thelma seansa yirmi dakika erken geldi. O sabah yazışmalarımı yapıyordum ve sekreterimle görüşürken bekleme odasında birkaç kez yanından geçtim. Kızılımsı mavi renkte hoş bir triko elbise giymişti, yetmiş yaşında bir kadın için cüretkâr bir kıyafetti ama pekâlâ da yakıştırdığını düşündüm. Daha sonra, ofisime davet ettiğimde ona iltifatta bulundum, o da parmağını dudaklarına götürüp beni gizli bir anlaşmaya ortak eden sus işaretiyle, haftanın büyük bir bölümünü bu alışverişe harcadığını söyledi. Sekiz yıldır aldığı ilk yeni giysiydi bu. Rujunu tazelerken bana Matthew'nun birkaç dakika içinde, tam zamanında geleceğini söyledi. Thelma'ya bekleme odasında fazla kalmak istemediğini,

çünkü oradan geçebilecek olan meslektaşlarına rastlama olasılığını azaltmak istediğini söylemişti. Onu bu konuda suçlayamazdım.

Thelma ansızın sustu. Kapımı aralık bırakmıştım; Matthew'nun geldiğini ve sekreterimle konuşmakta olduğunu duyabiliyorduk.

"Bu departman eski binadayken burada birkaç konferansa gelmiştim... Ne zaman taşındınız?... Bu binanın aydınlık, havadar ortamı gerçekten hoşuma gitti, ya sizin?"

Thelma, kalp atışlarını yatıştırmak ister gibi elini göğsüne koyup fısıldadı, "Görüyorsunuz, değil mi? Sevecenliğinin nasıl doğallıkla ortaya çıktığını görüyorsunuz, değil mi?"

Matthew içeri girdi. Thelma'yı sekiz yıldır ilk kez görüyordu ve eğer onun uğramış olduğu bedensel çöküş karşısında irkildiyse de, çocuksu, iyi huylu gülümsemesi onu hiç ele vermedi. Umduğumdan yaşlıydı, belki kırklı yaşların başlarında, ve Kaliforniyalı havası taşımayan üç parçalı takımıyla muhafazakâr bir tarzda giyinmişti. Bunların dışında Thelma'nın tarifine hayli uygundu – ince yapılı, bıyıklı, bronz tenli.

Toksözlülüğüne ve içtenliğine hazırlıklıydım ve bu bakımdan gafil avlanmadım. (Sosyopatlar genellikle kendilerini iyi tanıtırlar diye düşündüm.) Ona geldiği için kısaca teşekkür ederek söze başladım.

Matthew hemen yanıt verdi, "Ben yıllardır böyle bir seans istiyordum. Bunu gerçekleştirdiğiniz için asıl ben size teşekkür borçluyum. Hem yıllardır kitaplarınızı okuyorum. Sizinle tanışmak benim için bir onur."

Çekici bir yanı yok değil, diye düşündüm, ama Matthew ile dikkati dağıtacak kişisel ya da mesleki bir sohbete girmek istemiyordum: en iyisi benim bu seansta geri planda kalmam ve Thelma'yla Matthew'nun olabildiğince çok etkileşimde bulunmalarıydı. Seansı onlara devrettim: "Bugün konuşacak çok şeyimiz var. Nereden başlasak?"

Thelma söze başladı: "Ne tuhaf, ilaçlarımı artırmadım." Matthew'a döndü. "Hâlâ antidepresanlar kullanıyorum. Sekiz yıl oldu – aman Yarabbi, sekiz yıl, inanılır gibi değil – ama sekiz yıl oldu işte, herhalde sekiz yeni antidepresan denedim ve *hâlâ* işe ya-

ramıyorlar. Ama işin ilginç tarafı, bütün yan etkilerin bugün daha çok olması. Ağzım o kadar kuru ki güçlükle konuşabiliyorum. Neden böyle oluyor acaba? Stres yan etkileri çoğaltır mı?"

Thelma daldan dala atlamaya ve önsözlerin önsözleriyle değerli zamanımızın kocaman parçalarını tüketmeye devam ediyordu. Bir ikilem içindeydim: normal koşullarda onun dolambaçlı konuşmasının sonuçlarını açıklamaya kalkışabilirdim. Örneğin, istediğini söylediği açık tartışmanın derhal önünü kesecek olan kırılgan bir role girdiğine dikkat çekebilirdim. Ya da Matthew'u buraya serbestçe konuşması için çağırmış olduğunu ama onun kendisini bırakmasından beri antidepresanlar kullandığını hatırlatarak derhal onun suçluluk duygularını harekete geçirdiğini söyleyebilirdim. Ama bu tür yorumlar yalnızca saatin büyük bir bölümünün geleneksel bir bireysel terapi seansı gibi kullanılması sonucuna yol açardı – bu da tam tamına üçümüzün de istemediği bir şeydi. Üstelik, Thelma, davranışlarını herhangi bir biçimde sorunlu olarak nitelemem durumunda kendini küçük düşürülmüş hissedecek ve beni asla bağışlamayacaktı.

Ama çok fazla şey bu seansa bağlıydı. Thelma'nın bu fırsatı dolambaçlı gezintilerle harcamasına dayanamazdım. Bu onun kendisini sekiz yıldır yiyip bitiren soruları sorma şansıydı. Bu onun serbest bırakılma şansıydı.

"İzin verirsen sözünü bir dakika için keseceğim, Thelma. Eğer siz ikiniz kabul ederseniz ben bugün saat tutucu rolünü üstlenip dikkatimizi konu üzerinde tutmak istiyorum. Gündemimizi belirlemek için birkaç dakika harcayabilir miyiz?"

Kısa bir süre için, Matthew konuşana dek, sessizlik oldu.

"Bugün Thelma'ya yardımcı olmak için buradayım. Kötü günler geçirdiğini biliyorum ve bunun sorumluluğunu taşıdığımın farkındayım. Bütün sorulara elimden geldiğince açık olacağım."

Bu Thelma için mükemmel bir işaretti. Ona bir başlama bakışı fırlattım. Onu yakaladı ve başladı.

"Kendini terk edilmiş hissetmekten, dünyada kesinlikle yapayalnız olduğunu hissetmekten daha kötü bir şey olamaz. Çocukluğumda en sevdiğim kitaplardan biri – onu Washington, D.C.' deki Lincoln Park'a, oradaki banklara oturup okumak için götürürdüm..."

Burada Thelma'ya toparlayabildiğim en kötü, en nahoş bakışı fırlattım. Anladı.

"Sadede geleceğim. Sanırım konunun özü şu (yavaşça ve dikkatle Matthew'a döndü) bana karşı ne hissediyorsun?"

Aferin kızım! Ona resmen gözlerim parlayarak baktım.

Matthew'nun yanıtı beni soluksuz bıraktı. Thelma'nın gözünün içine bakarak, "Şu son sekiz yıl boyunca her gün seni düşündüm," dedi. "Seninle ilgileniyorum. Hem de çok ilgileniyorum. Başına gelenleri bilmek istiyorum. Keşke birkaç ayda bir buluşup olup bitenleri öğrenmenin bir yolu olsaydı dünyada. Kopmak istemiyorum."

"Öyleyse," dedi Thelma, "neden bütün bu yıllar boyunca sessiz kaldın?"

"Bazen sevgi en iyi sessizlikle ifade edilebilir."

Thelma başını olumsuz anlamda salladı. "Bu senin o hiçbir zaman anlayamadığım Zen bilmecelerinden birine benziyor."

Matthew devam etti. "Ne zaman seninle konuşmaya çalışsam, durum daha kötüleşiyordu. Sürekli daha çok istiyordun, sonunda daha fazla vermenin yolunu bulamadığım bir noktaya geldim. Günde on kez arıyordun beni. Defalarca ofisimin bekleme odasına geldin. Sonra kendini öldürmene ramak kaldığında, anladım ki – terapistim de aynı görüşteydi – en iyisi ilişkiyi tamamen koparmaktı."

Matthew'nun söylediklerinin, Thelma'nın rol yapma seansımızda benimle paylaştığı senaryoyla esrarengiz bir benzerlik gösterdiğini düşündüm.

"Ama," dedi Thelma, "bu kadar önemli bir şey insanın elinden bu kadar ani olarak alınırsa kendini terk edilmiş hissetmesi doğaldır."

Matthew Thelma'ya anlayışla başını salladı ve elini bir an için onun elinin üzerine koydu. Sonra bana döndü. "Sanırım sekiz yıl önce tam ne olup bittiğini bilmek sizin için önemlidir. Şimdi Thelma'yla değil sizinle konuşuyorum çünkü ona bu hikâyeyi zaten anlattım, hem de bir defadan fazla." Thelma'ya döndü. "Tüm bunları tekrar dinlemek zorunda olduğun için üzgünüm, Thelma."

Sonra Matthew açık yüreklilikle bana dönüp anlatmaya başladı. "Bu benim için kolay değil. Bunu yapmanın en iyi yolu sadece yapıp bitirmek. O halde işte başlıyorum.

"Sekiz yıl önce, eğitimimi bitirdikten bir yıl kadar sonra ciddi bir psikoz geçirdim. O sıralarda yoğun bir biçimde Budizm'e merak sarmıştım ve Vipassana – Budist meditasyonun bir şekli – yapıyordum..." Matthew başımı salladığımı görünce hikâyesine ara verdi. "Buna aşina görünüyorsunuz – bu konudaki görüşlerinizi öğrenmeyi çok isterdim. Ama bugün, sanırım devam etsem daha iyi olacak... Günde üç dört saat Vipassana yapıyordum. Bir Budist rahibi olmayı düşünüyordum ve otuz günlüğüne Hindistan'a, Bombay'ın kuzeyinde küçük bir köy olan İgapuri'deki bir meditasyon sığınağına gittim. Oradaki düzen benim için fazla katıydı – tam sessizlik, tam yalnızlık, günde on dört saat meditasyon – ve ben ego sınırlarımı yitirmeye başladım. Üçüncü hafta sanrılar içindeydim, duvarların ötesini görebildiğimi ve hem geçmiş hem de gelecek yaşamlarıma tamamen ulaşabildiğimi sanıyordum. Rahipler beni Bombay'a götürdüler, Hintli bir doktor bana antipsikotik ilaçlar verdi ve erkek kardeşime telefon etti, o da uçakla Hindistan'a gelip beni eve götürdü. Los Angeles'te dört hafta kadar hastanede yattım. Taburcu olur olmaz San Francisco'ya döndüm ve hemen ertesi gün, Union Meydanı'nda, tam bir tesadüf eseri, Thelma'yla karşılaştım.

"Hâlâ bölük pörçük bir ruh hali içindeydim. Budist doktrinlerini gerçek bir çılgınlığa çevirmiştim ve herkesle birlik içinde olduğuma inanıyordum. Thelma'yla karşılaştığıma sevinmiştim – seninle karşılaştığıma, Thelma," dedi ona dönerek. "Seni gördüğüme sevinmiştim. Kendimi yeniden bir yere tutunmuş hissetmeme yardım etmişti bu."

Matthew tekrar bana döndü ve hikâyesini bitirene kadar da bir daha Thelma'ya bakmadı.

"Ona karşı yalnızca iyi duygular besliyordum. Thelma'yla kendimi bir hissediyordum. Onun hayatta istediği her şeye sahip olmasını istiyordum. Daha da fazla – onun mutluluk arayışının aynı zamanda benim arayışım olduğunu düşünüyordum. Aynı arayıştı bu, o ve ben aynıydık. Evrensel birlik ve egosuzluğa ilişkin Budist inancını harfi harfine alıyordum. Kendimin nerede bit-

tiğini, bir başkasının nerede başladığını bilmiyordum. Ona istediği her şeyi verdim. Ona yakın olmamı istedi, benimle birlikte eve gelmek istedi, sevişmek istedi – mükemmel bir birlik ve sevgi içinde ona her şeyi vermeye hazırdım.

"Ama o daha fazla istiyordu ve ben daha fazla veremiyordum. Giderek tedirginliğim artıyordu. Üç-dört hafta sonra sanrılarım geri döndü ve tekrar hastaneye yatmak zorunda kaldım – bu kez altı hafta süreyle. Hastaneden çıkalı pek fazla olmamıştı ki Thelma'nın intihar girişimini duydum. Ne yapacağımı bilemiyordum. Bu bir felaketti. Ömrümde başıma gelen en kötü şeydi. Sekiz yıldır aklımdan hiç çıkmıyor. Önceleri telefonlarına yanıt veriyordum ama ardı arkası kesilmiyordu. Sonunda psikiyatrım bütün teması kesmemi, tamamen suskun kalmamı öğütledi. Bunun benim kendi akıl sağlığım için gerekli olduğunu söyledi. Thelma için de en iyisinin bu olacağından emindi."

Matthew'u dinlerken başım dönmeye başlamıştı. Davranışlarına ilişkin çeşitli varsayımlar geliştirmiştim ama henüz duymuş olduğum hikâyeye zerrece hazırlıklı değildim.

Önce, doğru muydu? Matthew bir büyücüydü. Hoş ve yumuşaktı. Bütün bunları benim için mi sahneliyordu? Hayır, her şeyin onun anlattığı gibi olduğundan hiç kuşkum yoktu: sözleri gerçeğin su götürmez çınlamasını taşıyordu. İstediğim takdirde aramam için hastanelerin ve onu tedavi eden doktorların adlarını sakınmadan verdi. Üstelik, bunları kendisine geçmişte anlatmış olduğunu söylediği Thelma, can kulağıyla dinlemiş ve hiçbir itirazda bulunmamıştı.

Dönüp Thelma'ya baktım ama o bakışlarını kaçırdı. Matthew konuşmasını bitirdikten sonra da pencereden dışarı bakmaya başladı. Bütün bunları en baştan biliyor olması ve benden gizlemiş olması mümkün müydü? Yoksa kendi kederine ve kendi ihtiyaçlarına çok fazla dalmış da bütün bu süre boyunca Matthew'nun ruh durumunun hiç farkına varmamış mıydı? Ya da kısa bir süre için bunları bilmiş ama sonra, kendi yaşamsal yalanıyla çatıştığı için, bu bilgiyi bastırmış mıydı?

Bunu bana yalnızca Thelma söyleyebilirdi. Ama hangi Thelma? Beni aldatan Thelma mı? Kendini aldatan Thelma mı? Yoksa

kendisi tarafından aldatılan Thelma mı? Bu soruların yanıtlarını bulacağımdan kuşkuluydum.

Öte yandan, dikkatim asıl Matthew üzerinde sabitleşmişti. Son birkaç ay içinde hayalimde bir Matthew – daha doğrusu birkaç değişik Matthew – oluşturmuştum: hastalarını sömüren, topluma uyum sorunları olan sorumsuz bir Matthew; kişisel çatışmalarını (genel olarak kadınlarla ya da özel olarak annesiyle olanları) eyleme geçiren, cinsel kimliğini bulamamış, duygusuz bir Matthew; arzulanan aşkı gerek duyulan aşkla karıştırmış olan, maceracı, gösterişli, genç terapist.

Oysa o bunların hiçbiri değildi. Başka bir şey, hiç beklemediğim bambaşka bir şeydi. Ama ne? Emin değildim. İyi niyetli bir kurban? Yaralı bir şifacı, kendi bütünlüğünü Thelma için feda etmiş olan bir İsa? Kuşkusuz, onu artık suç işleyen bir terapist olarak görmüyordum: o da Thelma gibi bir hastaydı, üstelik (hâlâ pencereden bakmakta olan Thelma'ya bir göz atarak düşünmekten kendimi alamadım), *çalışan* bir hastaydı, tam benim gönlüme göre bir hasta.

Altüst olduğumu anımsıyorum – ne kadar kısa bir sürede ne kadar çok kurgu yıkılıp gitmişti. Topluma uyumsuz ya da sömürgen terapist olarak kurguladığım Matthew sonsuza dek çekip gitmişti. Şimdi onun yerinde, kafamdan çıkmayan bir soru vardı: *Bu ilişkide kim kimi sömürmüştü?*

Başa çıkabileceğim (ve gerekli olduğunu sandığım) bütün bilgi bundan ibaretti. Seansın geri kalanını ancak hayal meyal anımsıyorum. Matthew'nun Thelma'yı daha çok soru sormaya teşvik ettiğini anımsıyorum. Sanki o da Thelma'nın ancak bilgi sayesinde kurtulabileceğini, yanılsamalarının gerçeğin ışığına dayanamayacağını hissediyor gibiydi. Ve sanırım kendi kurtuluşunu da ancak Thelma'nın kurtuluşu aracılığıyla gerçekleştirebileceğinin farkındaydı. Thelma'nın da benim de birçok soru sorduğumuzu, onun da her birini eksiksiz yanıtladığını anımsıyorum. Karısı onu dört yıl önce terk etmişti. Karısıyla din konusunda görüşleri giderek birbirinden uzaklaşmış ve kadın, köktendinci bir Hıristiyan mezhebine geçen Matthew'u izleyememişti.

Hayır, eşcinsel değildi. Gerçi Thelma bunu ona sık sık sormuştu ama aslında hiçbir zaman öyle olmamıştı. Gülümsemesi

bir tek o anda kısıldı ve sesinden belli belirsiz bir öfke gelip geçti ("Sana kaç kez söyledim, Thelma, Haight'te normal insanlar da yaşar.")

Hayır, başka hiçbir hastayla kişisel bir ilişkisi olmamıştı. Hatta, geçirdiği psikozun ve Thelma'yla olup bitenlerin sonucunda, birkaç yıl önce kendi psikolojik sorunlarının aşılmaz bir engel oluşturduğunu fark etmiş ve terapist olarak çalışmaktan vazgeçmişti. Ama yaşamını hizmete adamış olduğundan birkaç yıl süreyle psikolojik testler uygulamış, sonra bir biyolojik geri iletim laboratuvarında çalışmış ve sonra da, daha yakın geçmişte, bir Hıristiyan sağlık koruma derneğinin yöneticisi olmuştu.

Matthew'nun mesleki kararı hakkında düşünceye dalmıştım, hatta gelişmesinin terapi yapmaya dönmesini gerektirecek noktaya ulaşmış olup olmadığını – belki de şimdi olağanüstü bir terapist olabilirdi – merak etmekteydim ki süremizin dolmak üzere olduğunu fark ettim.

Her şeyi ele almış olup olmadığımızı sordum. Thelma'dan kendisini gelecekteymiş gibi düşünmesini ve birkaç saat sonra kendisini nasıl hissedebileceğini hayal etmesini istedim. Sorulmamış sorularla mı kalacaktı?

Beni hayretler içinde bırakarak öylesine şiddetle hıçkırmaya başladı ki soluk alamaz oldu. Gözyaşları yeni mavi elbisesine dökülürken, Matthew benden önce davranarak ona kâğıt mendil kutusunu uzattı. Hıçkırıkları yatışırken Thelma'nın sözleri de işitilir hale geldi.

"İnanmıyorum, Matthew'nun bana olanları gerçekten umursadığına inanamıyorum." Sözleri ne Matthew'a ne bana, odada ikimizin arasındaki bir noktaya yönelikti. Biraz hoşnutlukla, üçüncü şahıs olarak hitap ettiği tek kişinin ben olmadığımı kaydettim.

Thelma'nın konuşmasına yardım etmeye çalıştım. "Neden? Ona neden inanmıyorsun?"

"Böyle söylemek zorunda olduğu için söylüyor. Söylenecek doğru şey bu. Söyleyebileceği tek şey."

Matthew elinden geleni yapıyordu, ama Thelma'nın hıçkırıkları iletişimi güçleştiriyordu. "Ne diyorsam tam tamına onu kastediyorum. Bu sekiz yıl boyunca her gün seni düşündüm. Sana olanlar beni ilgilendiriyor. Seninle çok ilgileniyorum."

"Ama ilgilenmen – ne anlama gelir ki bu? Senin ilgini biliyorum. Yoksullarla ilgilenirsin, karıncalarla, bitkilerle ve ekolojik sistemlerle ilgilenirsin. Senin karıncalarından biri olmak istemiyorum ben!"

Süremizi yirmi dakika aşmıştık ve Thelma'nın hâlâ sükûnete kavuşmamış olmasına karşın toplantıyı kesmek zorundaydık. Ona yalnızca destek vermek için değil, aynı zamanda onu hemen, bu seansın ayrıntıları aklında henüz tazeyken görmek en iyisi olacağından, bir gün sonrası için randevu verdim.

Üçümüz zincirleme el sıkışarak seansı sona erdirip ayrıldık. Birkaç dakika sonra kahvemi alırken Thelma'yla Matthew'nun koridorda konuştuklarını fark ettim. Matthew ona bir şey anlatmaya çalışıyor ama Thelma uzaklara bakıyordu. Az sonra farklı yönlerde yürüyüp gittiklerini gördüm.

Ertesi gün Thelma kendine gelememişti ve seans boyunca fevkalade değişkendi. Sık sık ağlıyor, zaman zaman da ani bir öfkeye kapılıyordu. Önce, Matthew onu bu denli değersiz bulduğu için sızlandı. Matthew'nun kendisiyle "ilgilendiği" yolundaki sözleriyle uğraşıp zihninde kura kura onları neredeyse bir hakarete dönüştürmüştü. Matthew'nun, kendisinin olumlu niteliklerinin hiçbirine değinmemiş olduğuna dikkat etmiş ve kendisine karşı temel tavrının dostça olmadığına kanaat getirmişti.

Ayrıca belki de benim hazır bulunuşum nedeniyle, onun yukarıdan alan bir sözde-terapi sesini ve tavrını benimsediğine inanıyordu. Thelma konuyu hayli dağıtarak bir önceki seansı yeniden kurmakla ona tepki göstermek arasında gidip geliyordu.

"Bir uzvum kesilmiş gibi hissediyorum kendimi. Benden bir şey kopup gitti. Matthew'nun şatafatlı ahlakçılığına karşın, kendimin ondan daha dürüst olduğuma inanıyorum. Özellikle kimin kimi baştan çıkardığını anlatışında."

Thelma bu konuda ketum kaldı, ben de açıklaması için baskı yapmadım. "Gerçekten" ne olup bittiğini öğrenmek beni tatmin edecekti ama "uzuv kesilmesi" iması daha da fazla aklımı çelmişti.

"Matthew hakkında daha başka fantezim olmadı," diye devam etti Thelma. "Artık hayal kurmuyorum. Ama istiyorum. Sıcak bir hayalin kucağına gömülmek istiyorum. Dışarısı soğuk ve ben kendimi bomboş hissediyorum. Artık hiçbir şey kalmadı."

Tıpkı palamarından kopup sürüklenen bir tekne gibi diye düşündüm – ama umutsuzca bir palamar yeri, herhangi bir palamar yeri arayan duyarlı bir tekne. Şimdi, saplantılar arasında, Thelma az rastlanır bir serbest dolaşım halindeydi. Beklediğim an gelmişti. Böyle durumlar fazla sürmez: serbest kalan saplantı sahibi, oluşum halindeki oksijen gibi, çabucak bir zihinsel imge ya da fikirle birleşiverir. Bu an, saplantıların arasındaki bu kısa süre – Thelma başka bir şeye ya da kimseye takılıp dengesini yeniden kurmadan önce – çalışmamıza uygun, can alıcı bir zaman dilimiydi. Büyük bir olasılıkla Matthew ile geçirdiğimiz saati kafasında yeniden kuracak ve bir kez daha, gerçeğin kendine göre uyarlanması birleşme fantezisini destekleyebilecekti.

Bana öyle geliyordu ki gerçek bir ilerleme olmuştu: ameliyat tamamdı ve şimdi benim görevim, onun kesilen uzvu muhafaza edip çabucak eski yerine dikmesini önlemekti. Thelma kaybının yasını tutmaya girişirken, bu fırsat çok geçmeden ortaya çıktı.

"Olabilecekler hakkındaki kehanetlerim gerçekleşti. Artık daha fazla umudum kalmadı, artık hiçbir zaman daha fazla tatmin olamayacağım. O yüzde bir şansla yaşayabilirdim. Uzun bir süre onunla yaşadım."

"O tatmin neydi, Thelma? Ne için yüzde bir şans?"

"Ne için? O yirmi yedi gün için. Düne kadar Matthew ile benim o zamana dönebilmemiz olasılığı vardı hep. Biz oradaydık, o duygu gerçekti, aşkı hissettiğim zaman tanırım ben. Matthew ve ben hayatta olduğumuz sürece her zaman ona dönme şansımız vardı. Düne kadar. Sizin ofisinizde olanlara kadar."

Koparılması gereken birkaç yarılsama ipliği vardı hâlâ. Saplantıyı hemen hemen tümüyle yıkmıştım. İşi bitirmenin zamanı gelmişti.

"Thelma, şimdi söylemem gereken şey hoş değil, ama sanırım önemli. Düşüncelerimi açık seçik ortaya koymaya çalışayım. Eğer iki insan bir "an"ı paylaşıyorsa ya da aralarındaki bir duyguyu paylaşıyorsa, eğer ikisi de aynı şeyi hissediyorsa, o zaman, hayatta oldukları sürece, aralarındaki bu değerli duyguyu yeniden yaşamalarının nasıl mümkün olacağını görebiliyorum. Hassas bir işlem olurdu bu – ne de olsa insanlar değişir ve aşk hiç yerinde durmaz – ama yine de, bu belki imkân dahilindedir. Tam bir ileti-

şim kurabilirler, derin ve gerçek bir ilişki kurmaya çalışabilirler ve bu da, gerçek aşk mutlak bir durum olduğuna göre, daha önce yaşamış oldukları şeye yaklaşabilir.

"Ama farz edelim ki bu hiçbir zaman paylaşılmış bir deneyim olmadı! Farz edelim ki iki insan hayli farklı deneyimler yaşadılar. Ve farz edelim ki bunlardan biri, yanlışlıkla kendi deneyiminin öbürününkiyle aynı olduğunu sandı."

Thelma'nın gözleri üzerime dikilmişti. Beni mükemmelen anladığından emindim.

Devam ettim. "Matthew ile olan seansta işittiklerim tam tamına böyleydi. Onun deneyimiyle senin deneyimin çok farklıydı. Her birinizin senin içinde bulunduğun ruh halini yeniden yaratmasının ne kadar imkânsız olduğunu görebiliyor musun? İkiniz birbirinize bu konuda yardım edemezsiniz çünkü ortak bir ruh hali değildi bu.

"O bir yerdeydi, sense bir başka yerde. O bir psikoz içinde kaybolmuştu. Sınırlarının nerede olduğunu – kendisinin nerede bitip senin nerede başladığını – bilmiyordu. Senin mutlu olmanı istiyordu çünkü kendisinin seninle aynı olduğunu sanıyordu. Bir aşk deneyimi yaşamıyordu çünkü kendisinin kim olduğunu bilmiyordu. Senin deneyiminse çok farklıydı. İkinizin birbirinize derinden âşık olduğu, paylaşılmış bir romantik aşk halini yeniden yaratamazsın, *çünkü o aşk zaten hiç orada değildi.*"

Ömrümde daha acımasız bir şey söylediğimi sanmıyorum ama söylediklerimin iyice duyulması için öyle güçlü ve katı kelimelerle konuşmak zorundaydım ki ne çarpıtılabilsinler ne de unutulabilsinler.

Sözlerimin tam isabet kaydettiğine hiç kuşku yoktu. Thelma ağlamayı kesmişti ve karşımda kıpırtısız oturmuş söylediklerimi düşünüyordu. Birkaç dakika sonra ağır sessizliği bozdum:

"Söylediklerim hakkında ne hissediyorsun, Thelma?"

"Artık hiçbir şey hissedemiyorum. Hissedecek başka bir şey yok. Zamanımı yaşayıp tüketecek bir yol bulmam gerekiyor. Uyuşmuş gibiyim."

"Sekiz yıldır belli bir biçimde yaşayıp hissetmekteydin ve şimdi birdenbire, yirmi dört saat içinde bunun hepsi senden çekilip alındı. Önümüzdeki birkaç gün kafan çok karışacak. Kendini kay-

bolmuş hissedeceksin. Ama bu beklediğimiz bir şey. Nasıl başka türlü olabilir?"

Böyle söyledim çünkü çoğu kez vahim bir tepkiyi önlemenin en iyi yolu onu önceden haber vermektir. Bir başka yol da hastanın bunun dışına çıkmasına ve gözlemci rolüne girmesine yardım etmektir. Bu bakımdan şunları da ekledim: "Bu hafta kendi iç durumunun gözlemcisi ve kaydedicisi olman çok önemli. Uyanık olduğun zamanlarda dört saatte bir iç durumunu gözleyip gözlemlerini not etmeni istiyorum. Haftaya onları gözden geçireceğiz."

Ama ertesi hafta Thelma ilk kez randevusunu kaçırdı. Kocası telefon edip zamanında uyanamadığı için gelemeyen karısı adına özür diledi ve iki gün sonra görüşmek üzere anlaştık.

Thelma'yı karşılamak için bekleme odasına gittiğimde uğramış olduğu bedensel çöküntü karşısında dehşete düştüm. Yine yeşil eşofmanına dönmüş ve belli ki ne saçını taramış ne de kendine çekidüzen vermek için başka bir çaba harcamıştı. Üstelik, ilk defa olarak kocası Harry, ellerindeki kas güçlendirici yayı sıkarak orada oturan uzun boylu, beyaz saçlı, iri soğan gibi burunlu bir adam, kendisine eşlik ediyordu. Thelma'nın onun savaş zamanı göğüs göğüse çarpışma dersleri verdiğini anlatışını anımsadım. Onu birisini boğarken görebiliyordum.

O gün Thelma'ya eşlik etmesi garibime gitmişti. Thelma yaşına karşın dinç bir kadındı ve ofisime her zaman arabasını kendisi kullanarak gelirdi. Thelma'nın bekleme odasında Harry'nin o gün benimle görüşmek istediğini söylemesi merakımı büsbütün kamçıladı. Harry ile daha önce bir kez karşılaşmıştım; üçüncü ya da dördüncü seansta onu Thelma'yla birlikte on beş dakikalık bir konuşma için – özellikle ne tip bir insan olduğunu anlamak ve evlilikleri hakkında onun açısından bilgi edinmek için – görmüştüm. Daha önce hiç benimle görüşme talebinde bulunmamıştı. Besbelli önemli bir şey olmuştu. Onunla Thelma'nın seansının son on dakikasında konuşmayı kabul ettim ve konuşmamızın tümünü Thelma'ya aktarma konusunda kendimi özgür hissedeceğimi de açıkça belirttim.

Thelma bitkin görünüyordu. Koltuğuna çöktü ve her şeyi oluruna bırakmış bir havada, alçak sesle, ağır ağır konuştu.

"Korkunç bir hafta geçirdim, tam bir cehennemdi! Saplantım geçti ya da hemen hemen geçti sanırım. Uyanık zamanımın yüzde doksanı yerine yüzde yirmisinden azını Matthew hakkında düşünerek geçiriyorum ve o yüzde yirmi bile farklı artık.

"Ama bunun yerine ne yapıyorum? Hiçbir şey. Kesinlikle hiçbir şey. Günde on iki saat uyuyorum. Bütün yaptığım uyumak ve oturup iç çekmek. Gözyaşlarım kurudu, artık ağlayamıyorum. Beni hemen hiç eleştirmeyen Harry, dün akşam iştahsızca yemeğimle oynarken – bu hafta hemen hemen hiç bir şey yemedim – 'Yine mi kendine acıyorsun?' dedi."

"Sana bu olanları nasıl açıklıyorsun?"

"Sanki büyülü bir gösterinin içindeymişim ve şimdi dışarı çıkmışım gibi – ve dışarısı çok kasvetli."

Tüylerimin diken diken olduğunu hissettim. Thelma'nın mecazlarla konuştuğunu hiç duymamıştım; sanki bir başkası konuşuyor gibiydi.

"Kendini nasıl hissettiğini biraz daha anlat."

"Kendimi yaşlı hissediyorum, sahiden yaşlı. İlk defa yetmiş yaşında olduğumu biliyorum, yedi ve sıfır – yani etrafta dolaşan insanların yüzde doksan dokuzundan daha yaşlı. Kendimi bir hortlak gibi hissediyorum, benzinim bitmiş, hayatım bir boşluk, bir çıkmaz. Zamanımı tüketmekten başka yapacak şey yok."

Bu sözler çabuk çabuk söylenmiş ama tempo son cümlede ağırlaşmıştı. Sonra bana dönüp gözlerini gözlerime dikti. Yalnızca bu bile olağandışıydı çünkü daha önce hemen hiç doğruca yüzüme bakmazdı. Belki yanılıyordum, ama sanırım gözleri, "Şimdi tatmin oldun mu?" diyordu. Bakışları hakkında bir yorum yapmadım.

"Bütün bunlar Matthew ile seansımızdan sonra oldu. O seansta seni böylesine altüst edecek ne oldu?"

"Onu sekiz yıl koruduğum için ne kadar aptalmışım!"

Thelma'nın öfkesi onu canlandırmıştı. Örgü çantasını kucağından alıp yere koydu ve kelimelerine büyük bir enerji yükledi. "Ödülüm ne oldu? Söyleyeyim. Dişlerimin ortasına bir tekme! Bütün bu yıllar boyunca sırrını terapistlerimden saklamamış olsaydım belki de dominolar başka türlü düşecekti."

"Anlamadım. Dişlerine atılan tekme neydi?"

"Siz de oradaydınız. Gördünüz. Duyarsızlığını gördünüz. Bana merhaba ya da hoşça kal demedi. Sorularımı yanıtlamadı. Bu ona ne kadar çabaya malolurdu ki? Bana *hâlâ* benimle ilişkisini neden kestiğini söylemedi!"

Ona durumu nasıl farklı gördüğümü, Matthew'nun benim görüşümce nasıl ona karşı sıcak davrandığını ve ondan neden ayrıldığı konusunda uzun ve acı veren ayrıntılara girdiğini anlatmaya çalıştım.

Ama Thelma benim sözlerimi dinlemeden hızla devam etti. "Yalnızca bir tek şey hakkında açık konuştu – Matthew Jennings, Thelma Hilton'dan bıkmış usanmıştır. Siz söyleyin bana: Eski bir âşığı intihara itecek mükemmel senaryo nedir? *Hiç neden vermeden ani reddediş* – bana yaptığı tam bu işte!

"Dün kurduğum hayallerden birinde, Matthew'nun sekiz yıl önce arkadaşlarından birine, psikiyatri bilgisini kullanarak beni önce baştan çıkarıp sonra da yirmi yedi gün içinde tümüyle yıkabileceği yolunda böbürlendiğini (ve bir de bahse girdiğini) gördüm."

Thelma eğildi, çantasını açtı ve cinayet hakkında bir gazete kupürü çekip çıkardı. Benim okumam için birkaç dakika bekledi. İntiharların aslında çifte cinayetler olduğunu öne süren bir paragrafın satır altlarını kırmızı kalemle çizmişti.

"Bunu geçen pazarın gazetesinde gördüm. Bu benim için de geçerli olabilir miydi? Belki de intihara teşebbüs ettiğimde aslında Matthew'u öldürmek istiyordum. Biliyor musunuz, doğru gibi geliyor bu. Tam burada." Kalbini işaret ediyordu. "Bunu daha önce hiç bu şekilde düşünmemiştim!"

Dengemi korumaya çabalıyordum. Doğal olarak depresyonu konusunda kaygılanıyordum. Ama *elbette* umutsuzluk içinde olacaktı. Nasıl başka türlü olabilirdi? Ancak en derin umutsuzluk, sekiz yıl dayanabilecek bir güç ve direnişe sahip bir yanılsama yaratabilirdi. Ve eğer ben o yanılsamayı kökünden söküp attıysam, onun gizlemiş olduğu umutsuzlukla karşılaşmaya hazırlıklı olmalıydım. Bu durumda, Thelma'nın ıstırabı kötü olmasına kötüydü ama hedef üzerinde olduğumuza dair iyi bir işaretti. Her şey yolunda gidiyordu. Hazırlık nihayet tamamlanmıştı ve gerçek terapi artık başlayabilirdi.

Hatta başlamıştı bile! Thelma'nın şaşırtıcı feveranı, Matthew'a karşı aniden patlayan öfkesi, eski savunmaların artık çözüldüğüne işaretti. Thelma akışkan bir durumdaydı. Şiddetli saplantıları olan her hastanın bir öfke çekirdiği vardır ve ben bunun Thelma'da ortaya çıkmasına hazırlıksız değildim. Her şeyi hesaba katarsak, akıldışı öğelerine karşın öfkesini mükemmel bir gelişme olarak görüyordum.

Kafam bu düşüncelerle ve gelecekteki çalışmalarımıza ilişkin planlarla öylesine meşguldü ki, Thelma'nın söylediklerinin ilk bölümünü kaçırmışım – ama cümlenin sonunu fazlasıyla açık seçik bir biçimde duydum.

"...ve işte *bu nedenle* terapiyi kesmek zorundayım!"

Yanıt verebilmek için çabaladım. "Thelma, bunu nasıl düşünebilirsin? Terapiyi kesmek için olabilecek en kötü zaman bu. Ancak şimdi gerçek bir gelişme kaydedebilirsin."

"Artık terapi görmek istemiyorum. Yirmi yıl bir hasta olarak yaşadım ve hasta muamelesi görmekten usandım. Matthew bana bir arkadaş değil bir hasta gibi davrandı. Siz bana bir hasta gibi davranıyorsunuz. Ben de herkes gibi olmak istiyorum."

Sözlerimin sırasını artık anımsamıyorum. Yalnızca tüm tıkaçları açtığımı ve tekrar düşünmesi için olanca gücümle baskı yaptığımı biliyorum. Ona beş haftası kalmış bulunan altı aylık bağlantısını hatırlattım.

Ama Thelma karşı koydu. "Siz bile kabul ederdiniz ki kendinizi korumak zorunda olduğunuz bir zaman vardır. Bu 'tedavi'nin biraz daha fazlası dayanılmaz olacaktı." Haşin bir gülümsemeyle ekledi: "Biraz daha tedavi hastayı öldürecekti."

Bütün itirazlarım benzer bir akıbete uğradı. Gerçek bir ilerleme kaydettiğimizi ısrarla söyledim. Başlangıçta zihnini bu saplantıdan kurtarmak için bana gelmiş olduğunu ve o yönde büyük adımlar atmış olduğumuzu anımsattım. Şimdi, saplantısına yakıt olan temeldeki boşluk ve anlamsızlık duygusunu hedef almanın zamanıydı.

Thelma'nın yanıtı, özünde, kayıplarının çok büyük – kaldırabileceğinden fazla – olmuş olmasıydı. Gelecek için umudunu (bununla uzlaşmaya ilişkin "yüzde bir şansını" kastediyordu) yitir-

mişti; yaşamının en güzel yirmi yedi gününü de yitirmişti (eğer onlar, kendisine göstermiş olduğum gibi, "gerçek" değil idiyseler, o zaman yaşamının en yüksek noktasının bu destekleyici anısını da yitirmiş oluyordu); ve aynı zamanda sekiz yıllık özveriyi de yitirmişti (eğer bir yanılsamayı korumuş idiyse, o zaman özverisi de anlamsız olmuştu).

Thelma'nın sözleri o kadar güçlüydü ki onlara karşı çıkmak için etkili bir yol bulamadım, yalnızca kayıplarının gerçekliğini teslim ederek epey yas tutmak durumunda olduğunu ve yasını tutmasına yardım etmek için yanında olmak istediğimi söyledim. Pişmanlığın bir defa ortaya çıkınca katlanılmasının olağanüstü acı verdiğini, ama daha fazla pişmanlığın kök salmasını engellemek için çok şey yapabileceğimizi de anlatmaya çalıştım. Örneğin, şu anda karşısında bulunduğu kararı düşünelim: bundan bir ay, bir yıl sonra, tedaviyi bırakma kararından ötürü derin bir pişmanlık duymayacak mıydı?

Thelma belki de haklı olduğumu ama terapiyi kesme konusunda kendi kendisine söz vermiş olduğunu söyleyerek yanıtladı beni. Üçlü seansımızı, kanser kuşkusuyla yapılan bir doktor ziyaretine benzetti. "Büyük bir çalkantı içindesiniz – öyle korkuyorsunuz ki bu ziyareti defalarca ertelemişsiniz. Doktor kanser olduğunuzu doğruluyor ve bilmemenin neden olduğu çalkantı duruluyor – ama size ne kalıyor?"

Duygularımı seçmeye çalışırken, ilk tepkilerim arasında dikkat çekmek için yaygara koparan bir tanesinin, "Bunu bana nasıl yapabilirsin?" olduğunu fark ettim. Gerçi kuşkusuz öfkem kısmen benim kendi çaresizliğimden kaynaklanıyordu, ama aynı zamanda Thelma'nın bana beslediği duyguya da yanıt veriyor olduğumdan emindim. Bu üç kaybın tümünden sorumlu olan kişi bendim. Üçlü toplantı *benim* fikrimdi ve Thelma'nın hayallerini yıkan da *bendim*. Gözünü ben açmıştım. Nankör bir iş yapmakta olduğumu düşündüm. *Hayal yıkma* deyiminin olumsuz, nihilistçe çağrışımları beni uyarmalıydı. O'Neill'in *Buzadam Geliyor* adlı yapıtını ve Hickey'in, hayal yıkıcının, yazgısını düşündüm. Gerçeğe kavuşturmak istediği kişiler sonunda onun aleyhine dönüyor ve tekrar yanılsamalar dünyasına giriyorlardı.

Birkaç hafta önce Thelma'nın cezalandırmayı bildiğini ve be-

nim yardımıma ihtiyaç duymadığını keşfedişimi anımsadım. Sanırım intihar denemesi gerçekten bir cinayet girişimiydi ve şimdi inanıyordum ki terapiyi bırakma kararı da bir tür çifte cinayetti. Terapiyi sona erdirmeyi bana yönelik bir saldırı olarak görüyordu – haklıydı da! Başarmanın, entelektüel merakımı tatmin etmenin, her şeyi en son noktasına kadar götürmenin benim için ne denli can alıcı bir önem taşıdığını kavramıştı.

Benden intikamı bu amaçlardan her birinin yolunu kesmekti. Benim için tasarladığı afetin kendisini de içine çekip yutacak olmasının önemi yoktu: hatta sadomazoşist eğilimleri o kadar baskındı ki bu çifte kurban fikri onu cezbediyordu. Mesleki tanılama argosuna başvurmamın ona gerçekten kızdığım anlamına geldiğini acı acı not ettim.

Bu fikirleri Thelma'yla birlikte incelemeyi denedim. "Matthew'a yönelik öfkeni duyabiliyorum, ama acaba aynı zamanda bana da kızgın değil misin diye merak ediyorum. Bana kızgın – gerçekten çok kızgın – olman hayli akla yakın olurdu. Ne de olsa bazı bakımlardan seni şimdi içinde bulunduğun açmaza benim soktuğumu hissediyor olmalısın. Matthew'u davet etmek benim fikrimdi, ona sorduğun soruları sormak benim fikrimdi." Galiba başını salladığını gördüm.

"Eğer durum böyleyse, Thelma, bunun üzerinde şimdi ve burada terapi odasında değilse daha iyi nerede çalışabiliriz?"

Thelma başını daha da güçlü salladı. "Aklım sizin haklı olduğunuzu söylüyor. Ama bazen ne yapmanız gerekiyorsa onu yapmalısınız. Kendi kendime artık bir hasta olmamaya söz verdim ve bu sözü tutacağım."

Pes etmiştim. Taş bir duvarla yüz yüzeydim. Saatimiz çoktan dolmuştu ve daha Harry'yi görmek zorundaydım, ona da on dakika vaat etmiştim. Ayrılmadan önce Thelma'dan birkaç söz söküp aldım: kararı hakkında biraz daha düşünmeyi ve üç hafta içinde benimle tekrar buluşmayı kabul etti ve altı ay sonra araştırma psikoloğuyla buluşup bir dizi anketi doldurarak araştırma projesine ilişkin taahhüdünü yerine getirmeye söz verdi. Seansın sonunda Thelma'nın araştırma projesine ilişkin taahhüdünü yerine getirse de terapiye tekrar başlaması olasılığının pek düşük olduğunu düşünüyordum.

Pirus zaferi[1] elinin altında güvencede olduğundan biraz cömertliğe gücü yetiyordu; ofisimden ayrılırken çabalarım için bana teşekkür etti ve eğer bir gün terapiye dönmeyi düşünürse terapist olarak ilk tercihinin ben olacağımı söyledi.

Thelma'ya bekleme odasına, Harry'ye de odama kadar eşlik ettim. Harry uyanık ve toksözlüydü: "Zor bir gemiyi idare etmenin ne demek olduğunu biliyorum doktor – orduda otuz sene yaptım bunu – ve geç kaldığınızı da görüyorum. Bu randevularınızın gün boyunca kayması demek, değil mi?"

Başımı salladım ama kendisiyle görüşmeye zamanım olduğu konusunda onu temin ettim.

"Pekâlâ, görüşmeyi çok kısa tutabilirim. Ben Thelma gibi değilim. Sözü döndürüp dolaştırmam. Doğruca sadede gelirim. Bana karımı geri verin, doktor, eski Thelma'yı – sadece eski halini."

Harry'nin sesi tehditkâr olmaktan çok yalvarır gibiydi. Yine de tüm dikkatim üzerindeydi – ve o konuşurken iri, boğazlayıcı ellerine göz atmaktan kendimi alamıyordum. Sözlerine devam ederek - ve şimdi sesinde suçlama vardı - benimle birlikte çalışmaya başlamasından bu yana Thelma'nın nasıl adım adım kötüye gittiğini anlattı. Onu dinledikten sonra uzun bir depresyonun aile için de hemen hemen hasta için olduğu kadar çetin bir deneyim olduğunu söyleyerek biraz destek vermeye çalıştım. Açış hamlemi görmezlikten gelerek Thelma'nın her zaman iyi bir eş olduğunu ve belki de kendisinin sürekli hareket halinde olup çok fazla seyahat ederek onun sorununu ağırlaştırmış olduğunu söyledi. Sonunda, Thelma'nın terapiye son verme kararını ona bildirdiğim zaman rahatlamış ve tatmin olmuş göründü: karısına haftalardır bu yönde ısrarda bulunuyordu.

Harry ofisimden ayrıldıktan sonra orada yorgun, şaşkın ve kızgın, öylece oturup kaldım. Tanrım, ne çift! İkisinden de kurtar beni! Kaderin cilvesine bakın. Budala ihtiyar "eski Thelma'sını geri istiyor." Eski Thelma'ya hiçbir zaman sahip olmadığını fark edemeyecek kadar "yok" muydu ortalıkta? Eski Thelma hiç evde değildi: son sekiz yıl boyunca yaşamının yüzde doksanını hiç sa-

(1) Büyük kayıplarla kazanılan zafer. (Ç. N.)

hip olmadığı bir aşkın hayali içinde kaybolarak harcamıştı. Harry de ondan aşağı kalmayarak yanılsamaya sarılmayı seçmişti. Cervantes sormuştu ya, "Hangisini istersin: akıllıca delilik ya da budalaca akıllılık?" Harry ile Thelma'nın hangi tercihi yaptığı açıkça ortadaydı!

Ama parmağımı Thelma ve Harry'ye yöneltmek ya da insan ruhunun – yanılsamalara, boş emellere, büyüye ya da yaşamsal yalanlara tutunmadan yaşayamayan şu güçsüz hayaletin – zayıflığına ağıt yakmak beni pek az avutuyordu. Bu vakayı inanılmaz biçimde yüzüme gözüme bulaştırmıştım ve suçu hastaya ya da kocasına ya da insanlık durumuna atamazdım.

Bunu izleyen birkaç günüm kendi kendimi suçlamak ve Thelma için kaygılanmakla geçti. Başlangıçta intihar konusunda kaygılanırken sonraları Thelma'nın öfkesinin, kendisine karşı çevrilmesi pek umulmayacak kadar açık ve dışa dönük olduğu düşüncesiyle kendimi yatıştırdım.

Kendimi suçlayışımla mücadele etmek için uygun bir terapi stratejisi kullanmış olduğum konusunda kendimi ikna etmeye çalıştım: Thelma bana danıştığı sırada en uç noktadaydı ve derhal bir şeyler yapılması gerekiyordu. Şimdi de kötü durumda olmakla birlikte başladığından daha kötü değildi. Kimbilir, belki de daha iyiydi, belki onu yanılsamalarından başarıyla kurtarmıştım ve herhangi bir terapiye devam etmeden önce bir süre yalnız kalıp yaralarını yalamaya ihtiyaç duyuyordu. Dört ay boyunca daha muhafazakâr bir yaklaşım denemiş ve ancak başka seçeneğim olmadığı ortaya çıkınca köklü bir müdahaleye başvurmuştum.

Ama bunların tümü kendini aldatmaktan ibaretti. Suçluluk duymak için yeterli nedenim vardı. Bir kez daha, herkesi tedavi edebileceğim yolundaki şaşaalı inancım kurbanı olmuştum. Kibir ve merakımla sürüklenerek daha başlangıçta Thelma'nın psikoterapi için kötü bir aday olduğuna ilişkin yirmi yıllık kanıtı görmezlikten gelmiş ve onu, sonradan düşününce başarı olasılığı pek az olan üzücü bir yüzleştirmeye maruz bırakmıştım. Yerine koyacak hiçbir şey inşa etmeden savunmalarını soyup almıştım.

Belki Thelma bu noktada kendisini benden korumakta haklıydı. Belki, "biraz daha tedavi hastayı öldürecekti" demekte haklıydı. Her şeyi hesaba katarsak Thelma'yla Harry'nin eleştirisini hak

etmiştim. Aynı zamanda kendimi mesleki açıdan da mahcup duruma düşürmüştüm. Birkaç hafta önce bir öğretim konferansında Thelma'nın psikoterapisini anlatırken hayli ilgi uyandırmıştım. Şimdi ise önümüzdeki haftalarda meslektaş ve öğrencilerin bana, "Anlat bize. Her şey nasıl gitti?" diye sormaları olasılığını düşününce ürperiyordum.

Umduğum gibi, Thelma üç hafta sonraki randevusuna gelmedi. Ona telefon ettim ve kısa fakat kayda değer bir konuşmamız oldu. Thelma hastalar dünyasını terk etme niyetini ödünsüz bir biçimde tekrar doğrulamakla birlikte bu kez sesinde daha az kin sezdim. Yalnızca terapiye olan ilgisini yitirmekle kalmayıp artık ona daha fazla gerek de duymadığını kendiliğinden söyledi: kendisini çok daha iyi hissediyordu, üç hafta öncesinden kesinlikle çok daha iyi! Sonra, dün Matthew'u görmesinin ona ölçüsüz yardımı olduğunu da öylesine söyleyiverdi.

"Ne? Matthew mi? Nasıl oldu bu?" diye sordum.

"Ah, onunla kahve içerken hoş bir konuşmamız oldu. Sohbet etmek için ayda bir filan buluşmaya karar verdik."

Meraktan çıldırma raddelerinde, onu sıkı bir sorguya çektim. Önce bana takılarak yanıt verdi ("Size hep söylüyordum ya, buna ihtiyacım vardı benim"). Sonra benim artık kişisel sorular sorma hakkım olmadığını açıkça belirtti. Nihayet daha fazla bir şey öğrenemeyeceğimi anladım ve ona son kez veda ettim. Usulü bozmayarak, eğer bir gün fikrini değiştirecek olursa terapist olarak yardıma hazır olduğumu da söyledim. Ama görünüşe bakılırsa Thelma'da benim tedavi tarzım için bir daha hiç istek uyanmadı ve ondan bir daha haber almadım.

Altı ay sonra, araştırma ekibi Thelma'yla mülakat yaptı ve o bir dizi psikolojik testi uyguladı. Son araştırma raporu çıktığında, hemen Thelma Hilton vakasına ilişkin değerlendirmeye baktım.

Özet olarak, T.H. 70 yaşında evli bir Kafkasyalı kadın olup beş ay süreyle haftada bir kez uygulanan terapi sonucunda önemli ölçüde iyileşme göstermiştir. Hatta bu çalışma kapsamındaki yirmi sekiz yaşlı denek arasında, en olumlu sonuç bu hastadan alınmıştır.

Depresyonu önemli ölçüde azalmıştır. Başlangıçta son derece yüksek olan intihar eğilimi, artık bir risk olarak kabul edilmeyebileceği noktaya düşmüştür. Özsaygısı artmış ve buna bağlı olarak diğer birçok ölçekte de – anksiyete, hipokondriya, psikotizm ve obsesyon – önemli derecede iyileşme gözlenmiştir.

Araştırma ekibi bu etkileyici sonuçları veren terapinin niteliği konusunda tam bir berraklığa ulaşamamıştır çünkü hasta terapinin ayrıntıları hakkında anlaşılmaz bir biçimde ketum davranmaya devam etmektedir. Görünüşe göre terapist, derin içgörü ya da kişilik değişmesinden ziyade rahatlama sağlamayı amaçlayan, pragmatik, belirtilere yönelik bir tedavi planını başarıyla uygulamıştır. Buna ilaveten etkili biçimde bir sistem yaklaşımı kullanmış ve terapi sürecine hem hastanın eşini hem de (hastanın uzun süredir yabancılaşmış olduğu) çok eski bir arkadaşını katmıştır.

Çarpıcı laflar! Nedense bana pek az teselli verdiler.

"Tecavüz Yasal Olsaydı..."

"Hastanız iğrenç bir mahluk, ben de bunu ona dün geceki grupta söyledim – tam bu kelimelerle." Psikiyatri ihtisası yapan genç bir öğrenci olan Sarah, bu noktada duraklayıp, sıkıysa eleştir der gibi dik dik yüzüme baktı.

Besbelli olağanüstü bir şey olmuştu. Bir öğrencinin ofisime dalarak zerrece üzülüp sıkılmadan – hatta mağrur ve meydan okur bir tavırla – bana hastalarımdan birine sözlü saldırıda bulunduğunu söylemesi her gün rastlanan bir olay değildir. Özellikle de hasta ilerlemiş kanseri olan bir hastaysa.

"Sarah, lütfen oturup bana olayı anlatır mısın? Bir sonraki hastam gelmeden birkaç dakikam var."

Sarah soğukkanlılığını korumaya çabalayarak söze başladı: "Carlos ömrümde tanıdığım en kaba, en aşağılık insan!"

"E biliyorsun, benim favorim de sayılmaz. Onu sana havale etmeden söylemiştim bunu."

Carlos'u bireysel terapide yaklaşık altı aydır görüyordum ve birkaç hafta önce terapi grubuna alması için onu Sarah'ya havale etmiştim. "Ama devam et. Sözünü kestiğim için özür dilerim."

"Pekâlâ, biliyorsunuz Carlos'un genellikle nahoş bir tavrı var – kadınları, kendisi bir köpek, onlar da kösnül dişi köpeklermiş gibi kokluyor ve grupta olup biten başka hiçbir şeyle ilgilenmiyor. Dün gece Martha – grupta hemen hemen dilsiz gibi davranan, gerçekten kırılgan ve tam sınırda genç bir kadın – geçen yıl tecavüze uğraması hakkında konuşmaya başladı. Bunu daha önce kimseyle paylaştığını sanmıyorum, hele de bir grupla. Öyle korkmuştu. öyle şiddetle hıçkırıyor ve söylemekte o kadar sıkıntı çekiyordu ki, inanılmaz derecede acı veren bir şeydi bu. Herkes onun konuşmasını kolaylaştırmaya çalışıyordu, ben de, doğru ya

da yanlış, üç yıl önce tecavüze uğradığımı grupla paylaşmamın Martha'ya yardımcı olacağını düşündüm..."

"Bunu bilmiyordum, Sarah."

"Başka hiç kimse de bilmiyordu!"

Sarah burada durdu ve hafifçe gözlerini sildi. Bana bunu anlatmasının onun için güç olduğunu görebiliyordum, ama bu noktada hangisinin onu daha fazla yaraladığından emin olamıyordum: bana tecavüze uğrayışını anlatması mı yoksa gruba fazlasıyla açılmış olması mı? (Benim bu programda grup terapisi öğretmeni oluşum da onun durumunu güçleştiriyor olmalıydı.) Yoksa en çok bana henüz anlatmadığı şeyler mi tedirgin ediyordu onu? Bu konuda renk vermemeye karar verdim.

"Peki sonra?".

"A, işte o zaman şu sizin Carlos harekete geçti."

Şu *benim* Carlos? Ne gülünç, diye düşündüm. Sanki benim çocuğummuş da ben onun için hesap vermek zorundaymışım gibi. (Öte yandan Sarah'ya onu alması için ısrar etmiş olduğum da bir gerçekti: grubuna kanserli bir hastayı sokmak konusunda gönülsüzdü. Ama grubunun beş kişiye inmiş olduğu ve yeni üyelere ihtiyaç duyduğu da bir gerçekti.) Onu hiç bu kadar mantıksız – ve kafa tutar bir havada – görmemiştim. Daha sonra bu davranışından çok utanmasından korkuyordum, bu bakımdan en ufak bir eleştiri imasıyla durumu daha da kötüleştirmek istemedim.

"Ne yaptı?"

"Martha'ya olayla ilgili birçok soru sordu – ne zaman, nerede, ne, kim. Başlangıçta bunlar kadının konuşmasına yardımcı oldu ama ben kendi uğradığım saldırıdan söz eder etmez Martha'yı bırakıp aynı soruları bana sormaya başladı. Sonra ikimize de daha mahrem ayrıntıları sormaya girişti. Saldırgan giysilerimizi yırtmış mıydı? İçimize mi boşalmıştı? Zevk almaya başladığımız bir an olmuş muydu? Her şey öylesine sinsice olup bitmişti ki grup onun bundan zevk aldığını sezmeye başlayana kadar belli bir süre geçmişti bile. Martha ve ben umurunda bile değildik onun, o yalnızca kendi cinsel keyfinin peşindeydi. Ona karşı daha çok merhamet duymam gerektiğini biliyorum – ama öyle aşağılık biri ki o!"

"Olay nasıl bitti?"

"Grup nihayet uyandı ve onun duyarsızlığını yüzüne vurmaya başladı ama o hiçbir pişmanlık belirtisi göstermedi. Hatta daha da saldırganlaşarak Martha'yı ve beni (ve tüm tecavüz kurbanlarını) olayı fazla abartmakla suçladı. 'Nedir bu yaygara?' diye sordu ve sonra cazip bir kadının tecavüzüne uğramaktan şahsen hiç de şikâyetçi olmayacağını iddia etti. Gruba son sözü, gruptaki herhangi bir kadından gelecek bir tecavüz girişimini memnuniyetle karşılayacağını söylemesi oldu. İşte o zaman ben de, 'Eğer bunu aklın kesiyorsa beyinsiz cahilin birisin!' dedim."

"Terapi açısından yaptığın müdahalenin ona iğrenç mahluk demek olduğunu sanıyordum?" Bu Sarah'nın gerginliğini azalttı ve ikimiz de gülümsedik.

"O da olur! Gerçekten soğukkanlılığımı kaybetmiştim."

Destekleyici ve yapıcı kelimeler aradım ama niyetlendiğimden daha ukalaca şeyler döküldü ağzımdan. "Unutma Sarah, çoğu kez bu tür aşırı durumlar eğer dikkatlice ele alınıp işlenirse sonunda önemli dönüm noktaları olabilirler. Terapide yaşanan her şeyden yararlanılabilir. Gel bunu onun için bir öğrenme deneyimine dönüştürmeye çalışalım. Yarın onunla buluşacağım ve bu konuda çaba harcayacağım. Ama senin de kendine dikkat etmeni istiyorum. Biriyle konuşmak istersen ben buradayım – bugün daha sonra ya da bu hafta içinde herhangi bir zaman olabilir."

Sarah teşekkür etti ve bu konuda düşünmek için zamana ihtiyacı olduğunu söyledi. Ofisimden çıkarken, kendi sorunları hakkında başka biriyle konuşmaya karar verse bile yine de daha sonra, biraz yatıştığı zaman, onunla görüşmeye çalışıp bu olayı onun için de bir öğrenme deneyimine dönüştürüp dönüştüremeyeceğimizi görmek istediğimi düşündüm. Korkunç bir şey yaşamıştı ve duygularını paylaşıyordum ama bana öyle geliyordu ki grupta terapiyi kendi çıkarına kullanmaya çalışmakla hata etmişti. Bu konu üzerinde önce kendi kişisel terapisinde çalışmış olması daha iyi olurdu diye düşünüyordum, sonra grupta yine de bundan söz etmeyi seçse bile – ki bu kuşkuluydu – bunu ilgili bütün taraflar açısından daha olumlu bir biçimde ele alabilirdi.

O sırada bir sonraki hastam içeri girdi ve dikkatimi ona yönelttim. Ama Carlos'u ve onunla bir sonraki seansı nasıl çekip çevirmem gerektiğini düşünmekten kendimi alamıyordum. Onun

aklımı meşgul etmesi olağandışı bir şey değildi. Çünkü Carlos olağandışı bir hastaydı ve onu birkaç ay önce görmeye başladığımdan beri onun hakkında her hafta birlikte geçirdiğimiz birkaç saatten çok daha fazla düşünüyordum.

"Carlos dokuz canlı bir kedi, ama artık dokuzuncu canının sonuna geliyor galiba." Onu psikiyatrik tedavi için havale eden onkolog tarafından bana söylenen ilk şeydi bu. Carlos'un nadir rastlanan, ağır ilerleyen ve kötü huylu olmasından çok hacmi nedeniyle sorunlar yaratan bir lenfoması olduğunu anlatarak sürdürmüştü sözlerini. On yıldır tümör tedaviye iyi yanıt vermişti ama şimdi akciğerlerini sarmış olup yavaş yavaş kalbine saldırmak üzereydi. Doktorların seçenekleri tükeniyordu: ona en yüksek dozda radyoterapi uygulamışlar ve kemoterapi ilaçları kodeksinin sonuna gelmişlerdi. Ne kadar dürüst olmaları gerektiğini soruyorlardı bana. Carlos kös dinler görünüyordu. Onun kendi kendisiyle ne kadar dürüst olmak istediğinden emin değillerdi. Ama biliyorlardı ki Carlos giderek derin bir depresyona sürükleniyor ve destek alabileceği hiç kimsesi de yok gibi görünüyordu.

Carlos gerçekten de yalnızdı. On yedi yaşındaki oğlu ve kızı – Güney Amerika'da eski karısıyla birlikte yaşayan çift yumurta ikizleri – dışında Carlos, otuz dokuz yaşında, kendisini dünyada gerçekten yapayalnız bulmuştu. Ailenin tek çocuğu olarak Arjantin'de büyümüştü. Annesi doğumda ölmüş ve babası da yirmi yıl önce şimdi Carlos'u öldürmekte olan türden lenfomaya yenik düşmüştü. Hiç yakın arkadaşı olmamıştı. "Onlara zaman ihtiyacım var?" demişti bana bir defasında. "Bir tek dolar, bir iş, ya da bir orospu için seni boğazlamayacak birine hiç rastlamadım. Kısa bir süre evli kalmıştı ve bunun dışında kadınlarla önemli bir ilişkisi olmamıştı. "Bir kadını bir defadan fazla düzmek için deli olmak gerekir!" Hayattaki hedefi, bana hiçbir utanıp sıkılma belirtisi göstermeden söylediğine göre, olabildiğince çok sayıda kadınla yatmaktı.

Hayır, ilk görüşmemizde Carlos'un karakterinde – veya dış görünüşünde – sevgi uyandıran pek bir şey bulamamıştım. Bir deri bir kemikti, bedeni yumrularla doluydu (dirseklerinde, boynunda, kulaklarının arkasında, şişkin lenf düğümleri göze çarpı-

yordu) ve kemoterapinin bir sonucu olarak bütün saçları dökülmüştü. Dokunaklı kozmetik çabaları – geniş kenarlı bir panama şapka, kalemle çizilmiş kaşlar ve boyundaki şişleri gizlemek için kullanılan bir eşarp – görünüşüne o istenmeyen dikkati biraz daha çekmeye yarıyordu yalnızca.

Çöküntü içinde olduğu besbelliydi – haksız da değildi – ve kanseriyle on yıllık çetin savaşımından acı ve bezgin bir tonda söz ediyordu. Söylediğine göre lenfoması onu adım adım öldürüyordu. En büyük bölümünü – enerjisini, gücünü ve özgürlüğünü (Stanford Hastanesi'nin yakınında, kendi kültüründen sürekli sürgün durumunda yaşamak zorundaydı) –öldürmüştü bile.

En önemlisi de sosyal yaşamını öldürmesiydi, bununla cinsel yaşamını kastediyordu: kemoterapi gördüğü sürece iktidarsız oluyordu; bir kemoterapi dönemi bitip de cinsel sıvıları kabarmaya başlayınca ise kelliği nedeniyle hiçbir kadınla ilişki kuramıyordu. Kemoterapiden birkaç hafta sonra saçları tekrar çıkınca bile sayı yapamadığını söylüyordu: hiçbir fahişe onu istemiyordu çünkü irileşmiş lenf düğümlerinin AIDS belirtisi olduğunu sanıyorlardı. Seks yaşamı artık tamamen kiralık sadomazoşist video bantlarını izlerken mastürbasyon yapmakla sınırlı kalmıştı.

Yalnız olduğu ve, evet, bunun bir sorun oluşturduğu doğruydu – bunu ancak ben kışkırtınca söylemişti – ama yalnızca zaman zaman kendi bedensel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar güçsüz düştüğü için. Cinsellik dışı yakın insani ilişkiden zevk alma düşüncesi ona yabancı geliyordu. Bunun bir tek istisnası çocuklarıydı ve Carlos onlardan söz ettiğinde gerçek heyecan, benim de katılabildiğim gerçek heyecan ortaya çıkıyordu. Onların da kendisini terk edeceğinden, annelerinin sonunda onları zehirlemeyi başarıp kendisine karşı çevireceğinden ya da onların kanserden tiksinip kendisinden uzaklaşacağından korktuğunu anlatırken sıska bedeninin hıçkırıklarla sarsıldığını görmek beni duygulandırmıştı.

"Sana nasıl yardımcı olabilirim Carlos?"

"Bana yardım etmek istiyorsanız... bana tatulardan[1] nefret etmeyi öğretin."

---

(1) Zırhlı kertenkele. (Ç. N.)

Bir an için Carlos benim şaşkınlığımın keyfini çıkardı, sonra görsel imgeleme – birçok kanser hastasının denediği bir tür kendi kendini tedavi etme yöntemi – üzerinde çalıştığını söyledi. Yeni kemoterapisi (onkologlar buna AD diyorlardı) için kullandığı imgeler dev boyutlarda A'lar ve D'ler – Ayılar ve Domuzlardı; kanserli sert lenf düğümleri ise kemik levhalarla kaplı tatulardı. Böylece, meditasyon seanslarında ayıların ve domuzların tatulara saldırdığını gözünde canlandırıyordu. Sorunu şuydu ki ayılarını ve domuzlarını, tatuları paralayıp yok edebilecek kadar yırtıcı yapamıyordu.

Kanserinin dehşetine ve ruhunun darlığına karşın beni Carlos'a çeken bir şey vardı. Belki ölmekte olanın ben değil o oluşunun verdiği rahatlıktan fışkıran bir cömertlikti bu. Belki çocuklarına olan sevgisi ya da ofisimden ayrılırken elimi iki eliyle birden kavrayışındaki yakarıştı. Belki de, "Bana tatulardan nefret etmeyi öğretin," deyişindeki tuhaf mizahtı.

Bu nedenle, onu tedavi edip edemeyeceğimi düşünürken, tedavide yoluma çıkabilecek engelleri küçümsemiş ve Carlos'un vahim derecede topluma karşı olmaktan çok yeterince topluma karışmadığına, muzır nitelik ve inançlarının pek çoğunun yumuşak ve değişime açık olduğuna kendimi inandırmıştım. Kararım üzerinde berrak bir biçimde düşünmemiş ve onu terapiye almaya karar verdikten sonra bile uygun ve gerçekçi tedavi hedefleri konusunda bir kesinliğe varamamıştım. Ona yalnızca kemoterapisi sırasında eşlik mi etmek durumundaydım? (Birçok hasta gibi Carlos da kemoterapi sırasında ölüm derecesinde hasta ve umutsuz oluyordu.) Ya da, eğer son safhaya giriyorsa, ölüme kadar yanında kalma yükümlülüğü altına mı girmek durumundaydım? Yalnızca yanında olup desteklemekle mi yetinecektim? (Belki de bu yeterli olacaktı. Allah bilir konuşacak başka kimsesi yoktu!) Elbette yalnızlığının nedeni kendisiydi ama ben onun bunu görmesine mi yoksa değiştirmesine mi yardımcı olacaktım? Hem şimdi mi? Ölümün eşiğinde bu tür düşünceler çok önemsiz görünüyordu. Yoksa öyle değil miydi? Carlos'un terapide daha "iddialı" bir şeyler başarmasına olanak var mıydı? Hayır, hayır, hayır! *En fazla birkaç ay daha yaşaması beklenen biriyle "iddialı" tedaviden söz etmenin ne anlamı vardı?* Böylesine uçucu

bir projeye zaman ve enerji yatırımı yapmayı kimse ister miydi? Ya ben?

Carlos benimle buluşmayı hemen kabul etmişti. Tipik alıcı tavrıyla, sigortasının ücretimin yüzde doksanını ödeyeceğini ve böyle bir kelepiri kaçıramayacağını söylemişti. Üstelik her şeyi bir kez denemek isteyen bir insandı ve daha önce bir psikiyatrla hiç konuşmamıştı. Acı veren duygu ve düşünceleri paylaşacak birinin varlığının insanı her zaman rahatlattığını söylemek dışında tedavi anlaşmamızı netleştirmemiştim. Altı kez buluşmayı ve sonra tedaviyi sürdürmeye değip değmeyeceği konusunda bir değerlendirme yapmayı önermiştim.

Carlos'un terapiden mükemmel biçimde yararlanması beni çok şaşırtmıştı; altı seans sonra sürekli tedavi için buluşmaya karar vermiştik. Her seansa tartışmak istediği bir sorunlar listesiyle geliyordu – örneğin, düşler, iş problemleri (başarılı bir mali analist olan Carlos, hastalığı sırasında da çalışmayı sürdürmüştü) Bazen bedensel rahatsızlığından ve kemoterapiye olan nefretinden söz ediyordu ama en çok kadınlar ve seks hakkında konuşuyordu. Her seansta o hafta kadınlarla olan karşılaşmalarının hepsini anlatıyordu (bunlar çoğu kez bir süpermarkette bir kadınla göz göze gelmekten öte şeyler değildi) ve her bir durumda bir ilişki kurmak için neler yapabileceği konusu akıma takılıyordu. Zihni kadınlarla o kadar meşguldü ki bedeninin en ince köşelerine sızmakta olan bir kansere yakalanmış olduğunu adeta unutuyordu. Büyük bir olasılıkla zihninin meşgul olmasının amacı da buydu: istilayı unutabilmek.

Ancak, kadınlara ilişkin saplantısı kanserinden çok daha öncesine uzanıyordu. Her zaman kadınların ardında sinsice dolaşmış ve onlara karşı cinselliği ağır basan aşağılayıcı bir tavır takınmıştı. Bu bakımdan Sarah'nın, onun gruptaki davranışlarına ilişkin anlattıkları ne kadar irkiltici de olsa beni şaşırtmamıştı. Bu tür çirkin davranışlara – ve daha da beterine – tamamen muktedir olduğunu biliyordum.

Peki ama bir sonraki seansta bu durumu onunla nasıl ele almalıydım? Her şeyden önce ilişkimizi korumak ve sürdürmek istiyordum. İlerleme kaydediyorduk ve şu anda ben onun en önemli insani bağlarından biriydim. Ama terapi grubuna devam etmesi

de önemliydi. Altı hafta önce, ona yalnızlığını kırmaya yardım edecek bir çevre sağlamak ve aynı zamanda sosyal bakımdan en nahoş bazı davranışlarını belirleyip değiştirme yolunda onu ikna ederek sosyal yaşamında ilişkiler yaratmasına yardımcı olacak bir gruba koymuştum. İlk beş hafta boyunca gruptan fevkalade yararlanmıştı ama davranışlarını çarpıcı derecede değiştirmediği takdirde grup üyelerinin tümünü, geri çevrilemez biçimde kendine yabancılaştıracaktı – tabii eğer bunu şimdiye dek zaten yapmamışsa!

Bir sonraki seansımız olaysız başladı. Carlos gruptan söz etmedi bile, bunun yerine bir kilise toplantısında henüz tanıştığı çekici bir kadın olan Ruth hakkında konuşmak istedi. (Carlos yarım düzine kadar kilisenin üyesiydi, çünkü bunların ona ideal tavlama fırsatları sağladığına inanıyordu.) Ruth'la kısaca konuşmuştu, sonra kadın eve gitmesi gerektiği için özür dileyip ayrılmıştı. Carlos güle güle demiş ama sonra ona arabasına kadar eşlik etmeyi önermediği için bulunmaz bir fırsatı kaçırdığına hükmetmişti; hatta oldukça yüksek bir olasılıkla, belki yüzde 10-15 kadar bir olasılıkla onunla evlenebileceğine de kendini inandırmıştı. Daha atik davranmadığı için kendi kendini suçlaması bütün hafta sürmüş ve kâh kendine yönelik sözlü saldırılara, kâh kendini çimdiklemek ve başını duvarlara vurmak şeklinde bedensel saldırılara dönüşmüştü.

Ruth'a ilişkin duygularının ardına düşmedim (ama öylesine mantık dışıydılar ki bu kadına bir gün tekrar dönmeye karar verdim), çünkü acilen grubu tartışmamız gerektiğini düşünüyordum. Toplantı hakkında Sarah'yla konuştuğumu söyledim ona. "Bugün grup hakkında konuşacak mıydın?" diye sordum.

"Özellikle değil, yani önemli değil. Zaten o grubu bırakacağım. Onlara göre fazla ileriyim."

"Ne demek istiyorsun?"

"Orada kimse dürüst değil, herkes oyun oynuyor. Gerçeği söyleyecek kadar cesareti olan tek kişi benim orada. Erkeklerin tümü oyunu kaybetmiş tipler – yoksa orada olmazlardı. Yüreksiz hödükler, orada oturmuş sızlanıyor ve hiçbir şey söylemiyorlar."

"Toplantıda neler olduğunu kendi bakış açından anlat bana."

"Sarah tecavüze uğrayışını anlattı, size söyledi mi bunu?"

Başımı salladım.

"Martha da anlattı. Hani şu Martha. Tanrım, tam size göre biri. Dağıtmış durumda, gerçekten hasta. Aklmdan zoru var, müsekkin alıp duruyor. Zaten, allahaşkına onun gibi insanlarla aynı grupta ne arıyorum ben? Ama dinleyin. Önemli olan şu ki bunlar tecavüze uğradıklarını anlattılar, ikisi de, ve herkes orada ağzı açık susup oturdu. Hiç değilse ben yanıt verdim. Onlara sorular sordum."

"Sarah bazı sorularının yardımcı olmak için tasarlanmışa benzemediğini söylüyor."

"Birinin onları konuşturması gerekiyordu. Üstelik ben tecavüz konusunu hep merak etmişimdir. Siz etmez misiniz? Bütün erkekler etmez mi? Nasıl yapıldığını, tecavüz kurbanının yaşadıklarını?"

"Ah, haydi Carlos, eğer bunun peşinde idiysen bir kitaptan da okuyabilirdin. Oradakiler gerçek insanlardı, bilgi kaynakları değil. İşin içinde başka bir iş vardı."

"Belki de öyleydi, kabul ediyorum bunu. Gruba girdiğimde sizin bana talimatınız grupta duygularımı dürüstçe dile getirmem gerektiği yolundaydı. İnanın bana, yemin ederim ki son toplantıda gruptaki tek dürüst kişi bendim. Tahrik olmuştum, itiraf edeyim. Sarah'nın düzülmesini düşünmek harikulade tahrik edici. Ben de katılıp o memeleri elleyebilmek için neler vermezdim! Onunla çıkmamı engellediğiniz için sizi affetmiş değilim." Carlos altı hafta önce gruba ilk katıldığında uzun uzadıya Sarah'ya - daha doğrusu onun göğüslerine – olan çılgınca tutkusundan söz ediyor ve onun kendisiyle çıkmak isteyeceğine inanıyordu. Carlos'un grupta benimsenmesine yardımcı olmak için ilk birkaç toplantıda uygun sosyal davranışlar konusunda biraz eğitmiştim onu. Sarah'ya cinsel bir yaklaşımın hem yararsız hem de yakışıksız olacağına onu güçlükle ikna etmiştim.

"Ayrıca, erkeklerin tecavüz olayından tahrik oldukları bir sır değil ki. Gruptaki öbür erkeklerin bana gülümsediğini gördüm. Şu porno endüstrisine bakın! Tecavüz ya da kölelikle ilgili kitaplara ve video bantlarına iyice baktınız mı hiç? Gidin bakın! Tenderloin'deki porno mağazalarına bir uğrayın – eğitiminize katkısı olurdu.

O tür şeyleri birileri için basıyorlar – oralarda bir pazar olmalı. Size doğruyu söyleyeceğim, *eğer tecavüz yasal olsaydı, ben de denerdim* – ara sıra."

Carlos burada durdu ve, kendinden hoşnut, bana sırıttı – yoksa kolumu dirseğiyle dürtme anlamında şehvetli bir yan bakış, mütecaviz erkekler birliğinde yanında yer almam için bir çağrı mıydı bu?

Birkaç dakika süreyle seçeneklerimi belirlemeye çalışarak sessizce oturdum. Sarah'yla aynı fikirde olmak kolaydı: gerçekten de Carlos'un ahlakı bozuk gibiydi. Ama bunun kısmen kabadayılık olduğuna ve içinde daha iyi, daha soylu bir şeylere ulaşmanın bir yolu olduğuna inanıyordum. Son birkaç kelimesine, şu "ara sıra"ya ilgi ve şükran duyuyordum. Neredeyse sonradan aklına gelmiş gibi eklenen bu kelimelerde bir nebze sıkılganlık ya da utanç belirtisi var gibiydi.

"Carlos, gruptaki dürüstlüğünle gururlanıyorsun – ama gerçekten dürüst müydün? Yoksa yalnızca kısmi ya da kolaycı bir dürüstlük müydü bu? Doğru, gruptaki öbür erkeklerden daha açık davranmıştın. Gerçek cinsel duygularından bazılarını dışa vurmuştun. Bu duyguların ne kadar yaygın oldukları konusunda da haksız değilsin: porno endüstrisi bütün erkeklerin sahip olduğu dürtülere hitap eden bir şeyler sunuyor olmalı.

"Ama tümüyle dürüst mü davranıyorsun? Ya içinde sürüp giden ama dışarı vurmadığın tüm diğer duygular? Bir tahminde bulunayım: Sarah ve Martha'ya, uğradıkları tecavüz hakkında 'nedir bu yaygara' derken kendi kanserini ve sürekli karşı karşıya bulunduğun durumu düşünüyor olabilir miydin? Hayatını tehdit eden bir şeyle *tam şu anda* yüzleşmek, bir iki yıl önce olup bitmiş bir şeyle yüzleşmekten çok daha güçtür.

"Belki de gruptan biraz ilgi istiyorsun, ama böyle kabadayıca davranırsan onu nasıl elde edebilirsin? Kanser olduğundan henüz söz etmedin onlara." (Carlos'u kanser olduğunu gruba açıklaması için sıkıştırıyordum ama o bunu erteleyip duruyordu: kendisine acımalarından korktuğunu ve kadın üyelerle gerçekleşebilecek cinsel fırsatları baltalamak istemediğini söylüyordu.)

Carlos sırıttı. "İyi bir denemeydi, doktor! Söyledikleriniz çok akla yakın. Kafanız iyi çalışıyor. Ama dürüst olacağım – kanser

düşüncesi aklımın köşesinden bile geçmedi. İki ay önce kemoterapiyi kestiğimizden beri bazen günlerce kanseri düşünmüyorum. Onu unutmak, ondan kurtulmak, bir süre için normal bir yaşam sürebilmek – harika değil mi?"

İyi bir soru, diye düşündüm. Unutmak iyi miydi? Pek emin değildim. Carlos'u görmekte olduğum aylar boyunca, düşündüğü şeyleri not etmek suretiyle kanserinin seyrini şaşırtıcı bir kesinlikle çizebildiğimi keşfetmiştim. Ne zaman kanseri kötüye gitse ve ölümle etkin biçimde yüzleşse, yaşam önceliklerini yeniden düzenliyor ve daha düşünceli, daha sevecen, daha bilge oluyordu. Öte yandan, iyileşmeye yüz tuttuğu zaman, kendi devimiyle kamışının hükmüne giriyor ve belirgin biçimde kabalaşıp sığlaşıyordu.

Bir zamanlar gazetede bir karikatür görmüştüm. Tıknaz, şaşkın bir küçük adam, "Ansızın, kırk elli yaşlarında bir gün her şey berraklaşıverir," diyordu. "...Ve sonra, yine bulanır." Bu karikatür tam Carlos'a uygundu, bir farkla ki onun bir tane değil, *yinelenen* berraklık dönemleri vardı – ve bunlar hep bulanıp gidiyordu. Çoğu kez, ölümünün ve ölümün getirdiği "berraklığın" sürekli bilincinde kalmasını sağlayacak bir yol bulabilsem, yaşamla ve diğer insanlarla olan ilişkisinde önemli değişiklikler yapmasına yardımcı olabileceğimi düşünüyordum.

Bugünkü ve birkaç gün önce gruptaki aldatıcı konuşma tarzından belliydi ki kanseri yine bir durgunluk döneminde yd ve ölüm, kendisine eşlik eden bilgelikle birlikte, akl dan çok uzaktı.

Başka bir taktik denedim. "Carlos, sen gruba gelmeden önce sana grup terapisinin ardındaki temel inanışı açıklamaya çalışmıştım. Grupta cereyan eden her şeyin terapideki çalışmamıza yardımcı olmak için kullanılabileceğini uygulamıştım, hatırladın mı?" Carlos başını salladı.

Konuşmayı sürdürdüm: "Ve grupların en önemli prensiplerinden birinin, grubun minyatür bir dünya olması olduğunu – grupta yaratığımız ortamın, seçtiğimiz hayat tarzını yansıttığını? Grupta her birimizin *gerçek hayatındaki sosyal dünyanın aynısını kurduğunu* söylediğimi hatırlıyor musun?"

Yine başını salladı. Dinliyordu.

"Şimdi, grupta başına gelenlere bak! Yakın ilişkiler kurabileceğin bir grup insanla başladın. Ve başladığın zaman ikimiz de senin ilişkileri geliştirme yolları üzerinde çalışman gerektiği konusunda anlaşmıştık. Gruba bu nedenle başlamıştık zaten, hatırladın mı? Ama şimdi, topu topu altı hafta sonra, bütün üyeler ve sizlerle çalışan terapistlerden en az bir tanesi sana fena halde bozulmuş durumda. Ve bunu sen yaptın. Grubun *içinde* de grubun *dışında* yaptığını yaptın! Bana dürüstçe yanıt vermeni istiyorum: Tatmin oldun mu? Başkalarıyla ilişkilerinden beklediğin bu mu?"

"Doktor, söylediklerinizi gayet iyi anlıyorum, ama tartışmanızda bir sakat nokta var. Gruptaki insanlar zerrece umurumda değil, zerrece. Onlar gerçek insanlar değil. Hiçbir zaman böyle çuvallamış kimselerle ilişki kurmayacağım. Fikirlerinin benim için hiçbir anlamı yok. Onlara daha fazla yaklaşmak *istemiyorum* ki."

Başka durumlarda da Carlos'un böyle tamamen kapandığına tanık olmuştum. Bir iki hafta içinde daha makul olacağını sanıyordum ve bu bakımdan normal koşullarda sabırlı davranabilirdim. Ama bir şeyler çabucak değişmediği takdirde ya gruptan çıkacaktı ya da gelecek haftaya kadar grubun diğer üyeleriyle ilişkilerini onarılmaz biçimde koparmış olacaktı. Bu sevimli olaydan sonra bir başka grup terapistini onu kabul etmeye ikna edebileceğimden hayli kuşkulu olduğumdan, sebatla direndim.

"Bu öfkeli ve yargılayıcı duyguları işitiyorum ve senin onları gerçekten hissettiğini biliyorum. Ama Carlos, bir an için onları parantez içine al ve başka bir şeyle temasa geçip geçemeyeceğini gör. Sarah da Martha da büyük bir acı içindeydiler. Onlar hakkında başka ne gibi duygular yaşadın? Önemli ya da baskın duygulardan değil, bunlar dışında yaşadığın anlık duygulardan söz ediyorum."

"Neyin peşinde olduğunuzu biliyorum. Benim için elinizden geleni yapıyorsunuz. Size yardımcı olmak isterdim ama bir şeyler uyduruyor olurdum. Bana duygular mal ediyorsunuz. Burası, bu oda, gerçeği söyleyebileceğim tek yer ve gerçek şu ki, gruptaki o iki orospuyla her şeyden çok yapmak istediğim şey onları düzmek! Tecavüz yasal olsaydı yapardım dediğim zaman samimiydim! Ve nereden başlayacağımı da biliyorum!"

Büyük bir olasılıkla *Sarah*'yı kastediyordu ama sormadım. Yapmak istediğim son şey onunla bu tartışmaya girmekti. Belki de ikimizin arasında iletişimi güçleştiren bir tür önemli Oedipus rekabeti vardı. Carlos, sanki ikimizi Sarah için birbirimize rakip olarak görüyormuş gibi, ona yapmak istediklerini bana canlı tabirlerle anlatmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Kendisini daha önce Sarah'ya çıkma teklif etmekten caydırma nedenimin onu kendime saklamak olduğuna inandığını biliyordum. Ama bu tür bir yorum şimdi tamamen yararsız olacaktı: Carlos çok fazla kapanmıştı ve savunmadaydı. Eğer ona ulaşacaksam daha dayanılmaz bir şey kullanmam gerekecekti.

Geriye kalan tek düşünebildiğim yaklaşım, ilk seansımızda görmüş olduğum o bir tek duygu patlamasına ilişkindi – bu o kadar yapay ve basit bir taktikti ki yol açacağı şaşırtıcı sonucu tahmin biie edemezdim.

"Pekâlâ Carlos, hayal ettiğin ve savunduğun şu ideal toplumu düşünelim – tecavüzün yasallaştığı toplumu. Şimdi birkaç dakika için kendi kızını düşün. Onun için bu toplumda – yasal tecavüze açık durumda, cinsel açlık duyup on yedi yaşındaki kızlara zor kullanarak sahip olmaya kalkışan herkes için bir tatmin aracı olarak – yaşamak nasıl bir şey olurdu?"

Carlos ansızın sırıtmaktan vazgeçti. Gözle görülür biçimde irkildi ve "Bunu onun için istemezdim," dedi yalnızca.

"Ama kurduğun bu dünyada onun yeri ne olacaktı? Manastıra mı kapanacaktı? Ona yaşayabileceği bir yer sağlamak zorundasın: babaların yaptığı budur – çocukları için bir dünya kurarlar. Sana daha önce hiç sormamıştım – kızın için gerçekten ne istiyorsun?"

"Onun bir erkekle sevgi dolu bir ilişkisi ve sevgi dolu bir ailesi olmasını istiyorum."

"Ama babası bir tecavüz dünyasını savunurken bu nasıl olabilir? Onun sevgi dolu bir dünyada yaşamasını istiyorsan o dünyayı kurmak da sana düşer – ve bunun için işe kendi davranışlarınla başlaman gerekir. Kendi yasanın dışında kalamazsın – her ahlak sisteminin temelinde bu vardır."

Seansın tonu değişmişti. Artık ne oyun kalmıştı ne de kabalık. Alabildiğine ciddileşmiştik. Kendimi terapistten çok felsefe ya da

din öğretmeni gibi hissediyordum, ama izlenecek doğru yolun bu olduğunu biliyordum. Hem bunlar daha önce söylemem gereken şeylerdi. Carlos sık sık kendi istikrarsızlığıyla dalga geçerdi. Bir defasında çocuklarıyla, yemek sırasında (yılda birkaç kez onu görmeye gelirlerdi) yaptığı bir sohbeti keyifle anlatışını anımsıyorum. Kızının flört ettiği her erkeği tanıyıp onaylamak istediğini söylemişti. Sonra oğlunu işaret ederek, "*Sana* gelince," demişti, "elde edebileceğin her karıyı alabilirsin!"

Şimdi dikkatini çekmiş olduğumdan hiç kuşkum yoktu. Nirengi yoluyla kaldıraç gücümü artırmaya karar verdim ve aynı konuya başka bir yönden yaklaştım:

"Peki Carlos, şu anda aklıma başka bir şey geldi. İki hafta önce düşünde gördüğün yeşil Honda'yı hatırlıyor musun? Haydi onu tekrar gözden geçirelim."

Carlos düşler üzerinde çalışmaktan hoşlanıyordu ve bu düşü ele alıp kızı hakkındaki üzücü tartışmayı bırakmaya çoktan gönüllüydü.

Düşünde bir araba kiralamak için bir kiralık oto acentasına gittiğini görmüştü, ama hazırda yalnızca – en sevmediği arabalar olan – Honda Civic arabalar vardı. Mevcut birkaç renk arasından kırmızıyı seçmişti. Ama park yerine çıktığında mevcut tek arabanın yeşil – en sevmediği renk – olduğunu görmüştü! Bir düşün en önemli niteliği taşıdığı duygudur ve bu düş zararsız içeriğine karşın dehşet doluydu: Carlos'u uyandırmış ve onu saatlerce kaygılar içinde bırakmıştı.

İki hafta önce bu düş konusunda fazla yol alamamıştık. Anımsadığıma göre Carlos kiralık oto servisindeki dişi görevlinin kimliğine ilişkin çağrışımlara dalmıştı. Ama ben bugün bu düşü farklı bir ışıkta görüyordum. Carlos yıllar önce yeniden doğuş konusunda güçlü bir inanç geliştirmişti; bu inanç ona ölüme ilişkin korkularından hayırlı bir kurtuluş sunuyordu. İlk buluşmalarımızdan birinde kullandığı mecazlardan biri, ölümün yalnızca bedenini bir başka bedenle değiştirmek olduğuydu – tıpkı eski bir arabayı değiştirmek gibi. Şimdi ona bu benzetmeyi anımsatacaktım.

"Farz edelim ki, Carlos, bu düş yalnızca arabalarla ilgili bir düş olmanın ötesinde. Elbette ki bir araba kiralamak korkutucu bir eylem değil; bir karabasana dönüşüp seni bütün gece uyku-

suz bırakacak bir şey değil. Sanırım bu düş, ölüm ve gelecekteki yaşam hakkında ve senin ölümü ve yeniden doğuşu bir araba değiş tokuşuyla kıyaslayan sembolünü kullanıyor. Ona bu şekilde bakarsak düşün taşıdığı güçlü korkuya daha çok anlam verebiliriz. Alabileceğin tek arabanın yeşil bir Honda Civic olmasından ne çıkarıyorsun?"

"Yeşilden de Honda Civic'lerden de nefret ederim. Bundan sonraki arabam bir Maserati olacak."

"Ama eğer arabalar bedenlerin düşteki sembolleriyse, neden bir sonraki yaşamında hepsinden fazla nefret ettiğin bedeni ya da yaşamı alacaksın?"

Carlos'un yanıt vermekten başka seçeneği yoktu. "Ne yaptığına ya da şimdiki hayatını nasıl yaşadığına bağlı olarak hak ettiğini alırsın. Yukarı çıkabilir ya da aşağı inebilirsin."

Artık bu tartışmanın nereye varacağını anlamış ve terlemeye başlamıştı. Onu sık bir orman gibi kuşatan kabalığı ve alaycılığı, kendisine yaklaşanları her zaman şoka uğratıp caydırmıştı. Oysa şimdi şok geçirme sırası kendisindeydi. İçinin en derin yerindeki iki tapınağını istila etmiştim: çocuklarına olan sevgisi ve yeniden doğuşa ilişkin inançları.

"Devam et, Carlos, bu önemli – bunu kendine ve kendi yaşamına uygula."

Carlos her bir kelimeyi ağır ağır ısırıp kopardı. "Bu düş benim doğru yaşamadığımı söylüyor."

"Aynı fikirdeyim, sanırım düşün söylediği bu. Doğru yaşamaya ilişkin düşüncelerini biraz daha anlat."

Herhangi bir dini sistemde iyi bir yaşamı oluşturan şeyler – sevgi, cömertlik, koruma, soylu düşünceler, iyilik arayışı, yardımseverlik – hakkında tumturaklı laflar edecektim ama hiçbirine gerek kalmadı. Carlos bana amacıma ulaşmış olduğumu bildirdi: başının dönmeye başladığını ve bir günde çok fazla şeyi ele almış olduğumuzu söyledi. Bu konuda hafta boyunca düşünmek üzere zaman istedi. Hâlâ on beş dakikamız kaldığına işaret ederek başka bir cephede biraz çalışma yapmaya karar verdim.

Bu seansta açmış olduğu ilk konuya döndüm: bir kilise toplantısında kısaca tanışmış olduğu Ruth adlı kadınla bulunmaz bir fırsatı kaçırdığı inancı ve ona arabasına kadar yürüyerek eşlik et-

memiş olması nedeniyle kafasını taştan taşa vurması ve kendini suçlaması. Bu mantıksız inancın işlevi apaçıktı. Çekici bir kadın tarafından arzulanıp sevilmeye, umutlanabilecek kadar yakın olduğuna inanmaya devam ettiği sürece başkalarından farksız olduğu, ciddi bir sorunu olmadığı, görünümünün bozulmadığı ve ölümcül bir hastalığı olmadığı inancını sürdürebilirdi.

Geçmişte bu yadsımasını kurcalamamıştım. Genellikle bir savunmayı, çözümden daha fazla sorun yaratmadığı ve yerine önerilecek daha iyi bir şey bulunmadığı sürece baltalamamakta yarar vardır. Yeniden doğuş konusu bu duruma bir örnektir: ben şahsen bunu ölümü yadsımanın bir biçimi olarak görüyorduysam da, bu inanç Carlos'a (ve dünya nüfusunun büyük bir bölümüne) çok yardımcı oluyordu; bu durumda onu baltalamak şöyle dursun her zaman desteklemiş olup bu seansta da Carlos'a yeniden doğuşun tüm içeriğine tutarlı bir biçimde dikkat etmesi için ısrarda bulunarak bu inancına tekrar destek vermiş oluyordum.

Öte yandan, yadsıma sisteminin birtakım daha az yararlı bölümlerini sorgulamanın zamanı gelmişti.

"Carlos, Ruth'a arabasına kadar eşlik etmiş olsaydın, yüzde 10-15 olasılıkla onunla evlenebileceğine gerçekten inanıyor musun?"

"Her şey çorap söküğü gibi gidebilirdi. İkimizin arasında bir şeyler vardı. Bunu hissettim ben. Bildiğimi biliyorum!"

"Ama bunu her hafta söylüyorsun – süpermarketteki kadın, düşçinin resepsiyon memuru, sinemadaki biletçi. Sarah'yla bile bunu hissettin. Bak şimdi, sen ya da herhangi bir erkek, kaç kez bir kadınla arabasına kadar yürümüş ve onunla evlenmemiştir?"

"Peki, peki, belki yüzde bire ya da yarıma daha yakındı ama yine de bir şans vardı – eğer ben böyle bir hödük olmasaydım. Onu arabasına kadar geçirmeyi önermek aklıma bile gelmedi!"

"Kendini hırpalamak için seçtiğin şeylere bak! Carlos, dobra dobra konuşacağım. Söylediklerinin hiçbir anlamı yok. Ruth hakkında bana bütün söylediğin – ki onunla yalnızca beş dakika konuşmuşsun – onun yirmi üç yaşında, iki küçük çocuklu ve yakınlarda boşanmış bir kadın olduğu. Gerçekçi olalım – senin dediğin gibi, dürüst olunacak yer burası. Ona sağlığın hakkında ne söyleyeceksin?"

"Onu daha iyi tanıyınca gerçeği anlatacağım – kanser olduğumu, hastalığın şimdi kontrol altında olduğunu, doktorların onu tedavi edebildiğini."

"Sonra?"

"Doktorların ne olacağından emin olmadıklarını, her gün yeni tedavi yöntemleri keşfedildiğini, hastalığın gelecekte tekrarlayabileceğini."

"Doktorlar sana ne söyledi? Tekrarlayabilir mi dediler?"

"Haklısınız – eğer bir tedavi bulunmazsa gelecekte tekrarlayacak."

"Carlos, gaddarlık etmek istemiyorum, ama tarafsız olmaya çalış. Kendini Ruth'un yerine koy – yirmi üç yaşında, iki küçük çocuğu var, güç bir dönem geçirmiş, muhtemelen kendisi ve çocukları için sağlam bir destek arıyor, kanser hakkında bilgisi ve korkusu yalnızca halktan biri kadar – sen onun aradığı türden bir güvence ve desteği temsil ediyor musun? Sağlığını kuşatan belirsizliği kabul etmeye hazır mı? Kendisini sana hastabakıcılık etmek zorunda kalabileceği bir duruma sokma riskine girmeye hazır mı? Kendisine, seni senin istediğin tarzda tanıma, seninle bir ilişkiye girme izni vermesi ihtimali gerçekten ne kadar olabilir?"

"Herhalde milyonda bir bile değil," dedi Carlos, mahzun ve yorgun bir sesle.

Ona gaddarca davranıyordum, ama gaddar *olmama* seçeneği, yani sadece onun nabzına göre şerbet vermek ve gerçeği görme yeteneğinden yoksun olduğunu sessizce kabul etmek daha da gaddarca olurdu. Ruth hakkındaki hayali, kendisinin hâlâ bir başkası tarafından dokunulabileceğini, sevilebileceğini hissetmesine olanak veriyordu. Arkasından göz kırpıp alay etmektense onunla mücadeleye girişmek isteyişimin, kendimce ona dokunmak ve onu sevmek olduğunu anlayacağını umut ediyordum.

Tüm kabadayılığı uçup gitmişti. Carlos yumuşak bir sesle sordu, "Peki bu beni nereye getirir?"

"Eğer şimdi gerçekten istediğin yakınlıksa, o zaman evlenecek bir kadın bulma konusundaki bu telaşından kurtulmanın zamanı geldi. Aylardır senin bu konuda dövünüp durmanı izliyorum. Sanırım kendini biraz rahat bırakmanın zamanıdır. Güç bir kemote-

rapi döneminden henüz çıktın. Dört hafta önce bir şey yiyemiyor, yataktan kalkamıyor, durmadan kusuyordun. Epey kilo kaybettin, şimdi gücünü yeniden kazanıyorsun. Şu anda bir eş bulmayı ummaktan vazgeç, kendine bu kadar yüklenme. Makul bir hedef belirle – bunu sen de benim kadar yapabilirsin. Dikkatini iyi bir sohbet üzerinde yoğunlaştır. Zaten tanıdığın kişilerle dostluğunu derinleştirmeye çalış."

Carlos'un dudaklarında bir tebessümün şekillenmeye başladığını gördüm. Bir sonraki cümlemin ne olacağını sezmişti: *"Ve başlamak için gruptan daha iyi bir yer olabilir mi?"*

O seanstan sonra Carlos artık aynı insan değildi. Bir sonraki randevumuz, en yakın grup toplantısından bir gün sonraydı. Carlos ilk olarak grupta ne kadar iyi davrandığına inanamayacağımı söyledi. Artık en yardımcı ve duyarlı üye olduğu konusunda böbürlendi. Akıllıca bir kararla gruba kanserinden söz ederek kendini sıkıntıdan kurtarmıştı. İddiasına göre – ve haftalar sonra Sarah da bunu doğrulayacaktı – davranışları öyle çarpıcı bir değişime uğramıştı ki artık grubun diğer üyeleri onun desteğine güvenir olmuştu.

Bir önceki seansımızdan övgüyle söz ediyordu. "Geçen seans şimdiye kadar olanların en iyisiydi. Keşke her seansımız öyle olabilse. Ne konuştuğumuzu tam hatırlamıyorum ama değişmeme çok yardımcı oldu."

Söylediklerinden birini özellikle ilginç bulmuştum.

"Neden bilmem, ama gruptaki erkeklerle bile farklı bir ilişki içindeyim. Hepsi de benden yaşlı ama, gülünç değil mi, onlara kendi oğullarımmış gibi davrandığım duygusuna kapılıyorum!"

Geçen seansımızın içeriğini unutmuş olması beni hiç rahatsız etmiyordu. Konuştuklarımızı unutması, bunun karşıtı olan olasılıktan (hastalarda daha yaygın görülen bir seçim), yani konuşulanları eksiksiz olarak anımsamak ama hiç değişmeden kalmaktan çok daha iyiydi.

Carlos giderek artan bir hızla düzeliyordu. İki hafta sonraki seansa, o hafta içinde iki önemli içgörü kazandığını bildirerek başladı. Bu içgörülerden o kadar gurur duyuyordu ki o a birer ad vermişti. Birincisine, (notlarına göz atarak) "Herkesin kalbi var" demişti. İkincisi ise, "Ben ayakkabılarım değilim" idi.

Önce, "Herkesin bir kalbi var" cümlesini açıkladı. "Geçen hafta grup toplantısı boyunca üç kadın bekârlığın ne kadar güç olduğu, yalnızlık, anne ve babaları için tuttukları yas, karabasanlar gibi konulara ilişkin birçok duygularını paylaşıyorlardı. Neden bilmiyorum, ama birdenbire onları farklı bir biçimde gördüm! Benim gibiydiler! Onlar da yaşarken benimle aynı sorunlarla karşılaşıyorlardı. Eskiden kadınların hep Olimpos Dağı'nın tepesinde önlerinde bir dizi erkekle oturup, bu yatak odama, bu değil, diye erkekleri ayıkladıklarını hayal ederdim!

"Ama o anda," diye sürdürdü Carlos. "çırılçıplak kalplerini görür gibi oldum. Göğüs duvarı yok olmuştu, kaburga kemiklerinden duvarlarıyla, kare şeklinde mavi-kırmızı bir oyuk ve ortada karaciğer renginde, parlayan ve güm güm atan bir kalp bırakarak eriyip gitmişti. Bütün hafta boyunca herkesin çarpan kalbini gördüm ve kendi kendime, 'Herkesin bir kalbi var, herkesin bir kalbi var,' deyip durdum. Herkesin – resepsiyonda çalışan şekilsiz bir kamburun, yerleri temizleyen yaşlı bir kadının, hatta birlikte çalıştığım adamların bile – kalbini görüyorum!"

Carlos'un sözleriyle içimi öylesine bir sevinç sardı ki gözlerim yaşlarla doldu. Sanırım o da bunu gördü ama beni mahcup etmemek için bir şey söylemedi ve acelevle bir sonraki içgörüye geçti: "Ben ayakkabılarım değilim."

Geçen seansımızda Carlos'un işyerinde yapacağı bir konuşmayla ilgili büyük korkusunu konuşmuştuk. İnsanların önünde konuşmakta oldum olası çok güçlük çekiyordu. herhangi bir eleştiriye dayanılmaz derecede duyarlı olduğundan, söylediğine göre çoğu kez konuşmasının herhangi bir tarafını sorgulayan herkese birçmca karşı saldırıda bulunarak kendini maskara ediyordu.

Onun kişisel sınırlarını gözden kaybetmiş olduğunu anlamasına yardım etmiştim. Doğal olarak, demiştim, insan benliğinin merkezine yapılan bir saldırıya karşı koyar ne de olsa bu durumda insanın hayatta kalması söz konusudur Ama Carlos'un kişisel sınırlarını işini de kapsayacak biçimde genişletmiş olduğunu ve bunun sonucunda da işinin herhangi bir tarafının yumuşak bir eleştirisine bile sanki öz varlığına ölümcül bir saldırı, yaşamına yöneltilen bir tehditmiş gibi tepki göstердiğini belirtmiştim.

Carlos'u kendi benliğiyle çevresel nitelik ya da etkinlikleri birbirinden ayırt etmeye zorlamıştım. Sonra da benlik dışı kısımlarla özdeşleşmekten vazgeçmesi gerekiyordu: bunlar sevdiği ya da yaptığı ya da değer verdiği şeyleri temsil edebilirlerdi ama onun *kendisi*, öz varlığı değillerdi.

Bu model Carlos'un ilgisini çekmişti. Bu yalnızca onun işyerindeki savunma halini açıklamakla kalmıyor, Carlos aynı zamanda bu "özdeşleşmeme" modelini genişleterek bedenine de uygulayabiliyordu. Bir başka deyişle, bedeni tehlikede olduğu halde kendisi, yaşamsal özü sapasağlamdı.

Bu yorum Carlos'un kaygısını büyük ölçüde hafifletmiş ve geçen hafta yaptığı konuşma harikulade berrak ve savunmadan uzak olmuştu. Carlos hiç bu kadar iyi bir iş yapmamıştı. Konuşması boyunca beyninde dönen küçük bir mantra[1] çarkı mırıldanıp durmuştu: "Ben işim değilim." Konuşmasını bitirip patronunun yanına oturduğu zaman da mantra sürüp gitmişti: "Ben işim değilim. Konuşmam değilim. Giysilerim değilim. Bunların hiçbiri değilim." Ayak ayak üstüne atmış ve gözü aşınıp yıpranmış ayakkabılarına takılmıştı: "Ve ben ayakkabılarım da değilim." Sonra patronuna, "Ben ayakkabılarım değilim" diye ilan etmek için ayak parmaklarını ve ayaklarını sallayarak adamın dikkatini çekmeyi umut etmişti.

Carlos'un iki içgörüsü – ardından gelecek birçok içgörünün ilk ikisi – bana ve öğrencilerime birer armağandı. Her biri farklı bir terapi yöntemiyle üretilmiş olan bu iki içgörü, özet olarak bir insanın başkalarıyla ilişkisine odaklanan grup terapisinden alabilecekleriyle, kendi iç dünyasıyla ilişkisine odaklanan bireysel terapiden alabilecekleri arasındaki farkı açıklıyordu. Öğrettiklerimi açıklamak için Carlos'un canlı içgörülerinden pek çoğunu hâlâ kullanırım.

Kendisine kalan birkaç aylık yaşam süresince Carlos çevresine bir şeyler verme yolundaki seçimini sürdürdü. Kanser hastaları için bir "kendi kendine yardım" grubu (bunun bir "son durak" meyhanesi olduğuna ilişkin bir espriyi de ihmal etmeyerek) oluş-

(1) Hinduizm ve Budizm'de bir tür mistik nakarat. (Ç. N.)

turdu ve kiliselerinden birinde bazı kişilerarası beceri gruplarında grup liderliğini üstlendi. Artık onu en fazla destekleyenlerden biri olan Sarah, gruplarından birine konuşmacı olarak davet edildi ve Carlos'un sorumlu ve yetkili liderliğine tanık oldu.

Ama Carlos hepsinden fazla, çocuklarına bir şeyler verdi ve onlar da babalarındaki değişmeyi fark ederek yakınlarda bir üniversiteye bir dönem için kaydolduklarında onun yanında kalmayı tercih ettiler. Harikulade cömert ve destekleyici bir babaydı. Bir insanın ölümle yüzleşme şeklinin büyük ölçüde anne ve babasının ortaya koyduğu örnekle belirlendiğini hep hissetmişimdir. Ana babaların çocuklarına verebilecekleri son armağan, örnek olmak suretiyle, onlara ölümü vakarla karşılamayı öğretmektir – bu bağlamda Carlos olağanüstü bir erdem dersi verdi. Ölümü o karanlık, boğuk, fesat gizliliğindeki ölümlerden değildi. Yaşamının son anına dek hastalığı hakkında o ve çocukları birbirlerine karşı dürüst oldular ve Carlos hastalığından söz ederken gözlerini şaşılaştırıp dudaklarını büzerek bir at gibi burnundan "lenfooooooomma" dediğinde hep birlikte kıkır kıkır güldüler.

Ama hiç kimseye, bana ölmeden az önce sunduğu armağandan daha büyük bir armağan vermedi; bu armağan, ölüme mahkûm hastalar için "iddialı" terapi çabalarının mantıklı ya da uygun olup olmadığı sorusunu sonsuza dek yanıtlayan bir armağandı. Onu hastanede görmeye gittiğimde artık kımıldayamayacak kadar güçsüzdü, ama başını kaldırdı, elimi kavrayıp sıktı ve "Teşekkür ederim," diye fısıldadı. "Hayatımı kurtardığınız için teşekkür ederim."

Şişman Bir Hanım

Dünyanın en iyi tenisçileri oyunlarındaki zayıflıkları gidermek için günde beş saat antrenman yaparlar. Zen ustası sonsuz zihinsel sükûnetin, balerin ise kusursuz dengenin ardına düşer ve bir rahip hiç durmadan vicdanını sorgular. Her mesleğin sınırları içinde, o mesleği uygulayanların mükemmellik arayabileceği bu olasılık bölgesi vardır. Bir psikoterapist için bu bölgeden, bu asla tamamlanıp mezun olunamayan bitmez tükenmez kendini düzeltme programından, meslekte kontr-transferans diye söz edilir. *Transferans* ile hastanın hatalı biçimde terapiste bağladığı ("transfer ettiği") ama gerçekte daha önceki ilişkilerden kaynaklanan duygular kastedilirken, kontr-transferans bunun tam tersi olan, yani terapistin hastaya karşı beslediği, benzer türde mantık dışı duyguları kapsar. Kimi zaman kontr-transferans çarpıcı boyutlardadır ve derinlemesine terapiyi olanaksız kılar: bir Yahudi'nin bir Nazi'yi ya da bir zamanlar cinsel saldırıya uğramış bir kadının bir cinsel saldırganı tedavi ettiğini düşünün. Ama daha ılımlı bir biçimde, kontr-transferans her psikoterapi sürecine kurnazca sokuluverir.

Betty'nin ofisime girdiği gün, yüz elli beş santimlik boyu, yüz yirmi kiloluk hantal gövdesiyle ofisimdeki modern ve zarif koltuğa doğru yöneldiğini gördüğüm anda, büyük bir kontr-transferans sınavının beni beklemekte olduğunu anlamıştım.

Şişman kadınlar bana hep itici gelmiştir. Onları iğrenç bulurum: gülünç badi badi yürüyüşlerini, bedenlerinin dış hatlardan yoksunluğunu – göğüslerin, kalçaların, omuzların, çene çizgilerinin, elmacık kemiklerinin, *her şeyin*, bir kadında görmek istediğim her şeyin bir et çığı içinde bulanıp gitmesini iğrenç bulurum. Giysilerinden de nefret ederim – çuval gibi biçimsiz giysiler veya da-

ha da beteri, fıçı gibi uyluklarını saran kaskatı fil gibi blucinler. Bu kadınlar o bedeni ne cesaretle gözümüze sokar gibi sergiliyorlar?

Bu esef verici duyguların kaynağı mı? Araştırmayı hiç düşünmemiştim. O kadar derinlere uzanıyorlardı ki onları bir önyargı gibi görmemiştim hiç. Ama benden bir açıklama istenseydi, herhalde yaşamımın ilk dönemini dolduran ve annemin de dahil olduğu – başrolü oynadığı – şişman, mütehakkim kadınlar ailesini gösterebilirdim. Ailemde sürekli bir hastalık olan şişmanlık, Amerika'da doğmuş gayretli ve hırslı bir ilk kuşak ferdi olarak, benim Rus *ştetl*'ının[1] tozunu ayağımdan sonsuza dek silkip atmaya karar verdiğim zaman geride bırakmak zorunda olduğum şeylerin bir parçasıydı.

Başka tahminlerde de bulunabilirim. Ben her zaman, belki pek çok erkekten daha fazla, kadın bedenine hayranlık duymuşumdur. Hayır, yalnızca hayranlık duymak değil, onu her türlü nedenin ötesinde bir düzeye ve hedefe yüceltmiş, idealleştirmiş, karşısında adeta kendimden geçmişimdir. Şişman kadınlara, benim arzumun kutsallığına saygısızlık ettikleri, aziz tuttuğum her güzel çizgiyi şişirip kötüye kullandıkları için mi içerliyorum? Benim tatlı yanılsamamı sıyırıp atarak dibindeki eti – öfkeli, saldırgan eti – açığa çıkardıkları için mi?

Irk ayırımının belirgin olduğu Washington D.C.'de, bir zenci mahallesinin ortasındaki tek beyaz ailenin tek oğlu olarak büyüdüm. Sokaklarda siyahlar beyaz olduğum için, okulda ise beyazlar Musevi olduğum için saldırırdı bana. Ama neyse ki her zaman şişmanlık vardı, şişko çocuklar, koca popolar, dalga geçilenler, atletizm takımlarına en son seçilenler, atletizm pistini koşarak tamamlayamayanlar. Benim de nefret edecek birine ihtiyacım vardı. Belki de bunu orada öğrenmişimdir.

Tabii bu önyargımda yalnız da değilim. Kültürel pekiştirme her yerde var. Şişman bir hanım için kim nazik bir söz söyler? Ama bendeki hor görme tüm kültürel normlara baskın çıkıyordu. Meslek hayatımın başlarında, hastalarımdan herhangi birinin işlediği *en az* iğrenç suçun tek ve basit bir cinayet olduğu bir azami

(1) Ruslara özgü bir tür çizme. (Ç. N.)

güvenlik cezaevinde çalışmıştım. Yine de hastaları kabul etmekte, anlamaya çalışmakta ve onlara destek olma yolları aramakta pek güçlük çekmemiştim.

Ama şişman bir hanımı yemek yerken gördüğüm zaman insani anlayış merdiveninde birkaç basamak aşağı inerim. Yemeği önünden çekip almak isterim. Yüzünü dondurmanın içine bastırmak isterim. "Tıkınmayı bırak artık! Yeterince yemedin mi allahaşkına?" Çenelerini kapatıp telle bağlamak isterim!

Zavallı Betty, koltuğuma doğru masumca ilerleyip gövdesini yavaşça yerleştirirken, kıvrımlarına çekidüzen verirken ve ayakları tam yere değmeden oturduğu yerden başını kaldırıp bana umutla bakarken – çok şükür, çok şükür ki – bunların hiçbirini bilmiyordu.

Neden, diye düşündüm, ayakları yere değmiyor? O kadar da kısa boylu değil ki. Koltukta yüksekte oturuyordu, sanki kendi kucağında oturuyormuş gibiydi. Uylukları ve kalçaları çok şişkin olduğundan ayakları yere ulaşmak için daha uzun bir yol katetmek zorunda kalıyor olabilir miydı? Bu bilmeceyi çabucak kafamdan sildim – ne de olsa bu insan benden yardım istemeye gelmişti. Bir an sonra kendimi *Mary Poppins* filmindeki küçük şişman çizgi film karakterini – "supercalifragilisticexpialidocious" şarkısını söyleyen kadını – düşünürken buldum, çünkü Betty bana onu anımsatıyordu. Bir gayret, onu da kafamdan sildim. Ve böylece sürüp gitti: onunla geçen tüm saat, ona dikkatimi bütünüyle verebilmek için kafamdan aşağılayıcı düşünceleri birbiri ardından silme egzersizinden ibaretti. *Fantasia*'da sihirbazın çırağı olan Mickey Mouse'un, dikkatimi çelen düşüncelerimi süpürüp uzaklaştırdığını hayal ettim ve sonunda dikkatimi Betty'ye vermek için o imgeyi de süpürüp uzaklaştırmak zorunda kaldım.

Her zamanki gibi, demografik sorularla başlayarak yönümü belirlemeye giriştim. Betty, yirmi yedi yaşında ve bekâr olduğunu, merkezi New York'ta bulunan büyük bir mağazalar zincirinin halkla ilişkiler bölümünde çalıştığını ve yeni bir mağazanın açılışında yardımcı olmak üzere üç ay önce, on sekiz aylık bir süre için Kaliforniya'ya gönderildiğini söyledi.

Tek çocuk olarak Teksas'ta, küçük yoksul bir çiftlikte büyümüştü, babasının on beş yıl önce ölümünden beri annesi orada

yalnız yaşıyordu. Betty iyi bir öğrenciydi, eyalet üniversitesine gitmiş, Teksas'ta bir büyük mağazada çalışmaya başlamış ve iki yıl sonra New York'taki şirket merkezine nakledilmişti. Kilosu her zaman normalin üstündeydi ama büyüme çağının sonlarında göze çarpacak derecede şişmanlamıştı. Aşırı rejimlerle 20-25 kilo kaybettiği birkaç kısa dönem dışında, yirmi bir yaşından bu yana doksan kiloyla yüz yirmi kilo arasında dolanıp durmuştu.

Sadede gelip standart açış sorumu sordum: "Derdin nedir?"

"Her şey," diye yanıtladı Betty. Hayatında hiçbir şey yolunda gitmiyordu. Hatta, dediğine göre, bir hayatı da yoktu. Haftada altmış saat çalışıyordu, Kaliforniya'da hiçbir arkadaşı, hiçbir sosyal hayatı, hiçbir faaliyeti yoktu. Hayatı, olduğu kadarıyla, New York'taydı ama şu anda naklini istemek, iş arkadaşları arasında popüler olmayışı nedeniyle zaten tehlikede olan mesleğinin sonu olurdu. Şirketi ona başlangıçta sekiz yeni elemanla birlikte üç aylık yoğun bir eğitim vermişti. Betty ne performansı ne de terfileri açısından o sekiz sınıf arkadaşı kadar başarılı olmayışı konusunda kaygılanıyordu. Dediğine göre banliyöde möbleli bir dairede, çalışmak, yemek ve on sekiz ayını doldurana dek günleri saymak dışında hiçbir şey yapmadan yaşıyordu.

New York'ta yirmi dört ay kadar süreyle gittiği bir psikiyatr olan Dr. Farber, onu antidepresan ilaçlarla tedavi etmişti. Betty ilaçları almaya devam ettiği halde pek bir yararını görmemişti: derin bir çöküntü içindeydi, her akşam ağlıyor, ölmüş olmayı diliyor, bölük pörçük uyuyor ve her zaman sabaha karşı dört beş sularında uyanıyordu. Evin içinde sıkıntılı sıkıntılı dolanıyor ve tatil günü olan pazarları hiç giyinmiyor ve bütün günü televizyonun karşısında tatlı şeyler yiyerek geçiriyordu. Bir hafta önce Dr. Farber'a telefon etmişti, o da benim adımı vererek danışmak için aramasını önermişti.

"Hayatında mücadele ettiğin şeyleri biraz daha anlat bana," dedim.

"Boğazıma hâkim olamıyorum," dedi Betty kıkırdayarak. Sonra, "Boğazıma hiçbir zaman hâkim olamadığımı söyleyebilirsiniz ama şimdi *gerçekten* olamıyorum," diye ekledi. "Geçen üç ay içinde yaklaşık on kilo aldım ve giysilerimin çoğuna sığamıyorum."

Bu beni şaşırtmıştı, giysileri öylesine şekilsiz, öylesine sonsuz

derecede esnek görünüyordu ki onların da ötesine geçilmesini hayal edemiyordum.

"Tam bu sırada gelmeye karar vermenin başka nedenleri?"

"Geçen hafta baş ağrılarım için bir doktora gitmiştim, o da bana tansiyonumun tehlikeli derecede yüksek, 11-22 civarında olduğunu ve mutlaka kilo vermeye başlamam gerektiğini söyledi. Altüst olmuş gibiydi. Onu ne kadar ciddiye alacağımı bilemiyorum – Kaliforniya'da herkes öyle sağlık delisi ki. Adam muayenehanesinde bile blucin ve koşu ayakkabılarıyla dolaşıyor."

Betty bütün bunları neşeli bir sohbet havasında anlatıyordu, sanki başka birinden söz ediyormuş gibi, sanki ikimiz yağmurlu bir pazar öğle sonrası yatakhanede dedikodu yapan üniversite öğrencileriymişiz gibi. Beni de havaya sokmak için dürtmeye çalışıyordu. Fıkralar anlatıyordu. Şiveleri taklit etme yeteneği vardı; kalender Marin County doktorunun, Çinli müşterilerinin, Orta Batılı patronunun taklitlerini yapıyordu. Seans süresince yirmi kez gülmüş olmalıydı, onunla birlikte gülmeye zorlanmayı acımasızca reddedişim, görünüşe göre hiçbir şekilde şevkini kırmıyordu.

Bir hastayla tedavi bağlantısına girme işini her zaman çok ciddiye alırım. Birini tedavi için kabul ettiğim anda kendimi o insana destek olmaya hasrederim: hastanın iyileşmesi için gerekli olan bütün zamanı, bütün enerjiyi harcamaya ve en önemlisi, hastayla yakın ve yapmacıksız bir ilişki kurmaya.

Ama Betty ile bir ilişki kurabilir miydim? Açık söylemek gerekirse bana tiksinti veriyordu. Kat kat etlerin altındaki yüzünü bulabilmek için çaba harcamam gerekiyordu. Budalaca yorumları da aynı derecede can sıkıcıydı. İlk saatimizin sonuna geldiğimizde kendimi sinirli ve bezgin hissediyordum. Onunla yakınlaşabilir miydim? Yakınlaşmayı *daha az* istediğim tek bir insan bile düşünemiyordum. Ama bu Betty'nin değil *benim* sorunumdu. Meslekte yirmi beş yıl çalıştıktan sonra artık değişmemin zamanı gelmişti. Kontr-transferans sorunu Betty'nin şahsında bana meydan okuyordu ve işte bu tam nedenle orada ve o anda, onun terapisti olmayı önerdim.

Kuşkusuz tekniğini geliştirmeyi amaçlayan bir terapisti kimse eleştiremez. Ama, tedirgin bir merakla düşünüyordum, ya hastanın hakları? Yakışıksız kontr-transferans lekelerini ovup çıkarma-

ya çalışan bir terapistle kendi dallarında mükemmeli arayan bir balerin ya da Zen ustası arasında bir fark yok mudur? Ters vuruşla servis karşılama tekniğini geliştirmek başka şeydir, becerilerini kırılgan, tedirgin bir insanı incitme pahasına bilemeye çalışmak başka şeydir.

Bu düşüncelerin hepsi aklımdan geçti ama onların safdışı bırakılabileceğini düşündüm. Betty'nin, bana bir terapist olarak kişisel becerilerimi geliştirme fırsatını sunduğu bir gerçekti. Öte yandan, elde edeceğim herhangi bir gelişmeden gelecekteki hastalarımın yararlanacağı da bir gerçekti. Üstelik insanın hizmetindeki profesyoneller her zaman canlı hastalar üzerinde uygulama yapmışlardır. Başka seçenek yoktur. Bir örnek verecek olursak, öğrencilerin klinik stajları olmadan tıp öğrenimi varlığını nasıl sürdürebilirdi? Dahası, merak duygularını ve coşkularını karşılarındakilere aktaran sorumlu, acemi terapistlerin çoğu kez mükemmel terapi ilişkileri kurduklarına ve olgun bir profesyonel kadar etkin olabildiklerine her zaman tanık olmuşumdur.

İlişkidir iyileştiren, ilişkidir iyileştiren, ilişkidir iyileştiren – mesleki tespihimdir bu benim. Bunu sık sık öğrencilere söylerim. Ve bir hastayla ilişki kurma yolu hakkında başka şeyler de söylerim – koşulsuz olumlu bakış, yargılamadan kabul, samimi bağlantı, duygudaşlığa dayanan anlayış. Fakat Betty'yi ilişkimiz aracılığıyla nasıl iyileştirebilecektim? Ne kadar içten, duygudaş, kabul edici olabilecektim? Ne kadar dürüst? Bana, ona karşı duygularımı sorduğunda nasıl yanıt verecektim? Umudum, Betty ile ben onun terapisinde (bizim terapimizde) ilerledikçe benim de değişmemdi. Şimdilik bana öyle geliyordu ki Betty'nin sosyal etkileşim tarzı, terapist-hasta ilişkisinin derinlemesine analizine gerek bırakmayacak kadar ilkel ve yüzeyseldi.

Betty'nin dış görünüşünün, kişiler arası ilişkilerdeki nitelikleriyle – yani birkaç şişman kadında rastlamış olduğum zihinsel çeviklik ya da katıksız canlılık gibi niteliklerle – bir şekilde dengeleneceğini gizliden gizliye umut etmiştim, fakat heyhat, bu gerçekleşmeyecekti. Onu daha iyi tanıdıkça, daha da sıkıcı ve yüzeysel buluyordum.

İlk birkaç seans boyunca Betty, işyerinde müşteriler, iş arkadaşları ve patronlarla ilgili olarak karşılaştığı sorunları sonu gel-

mez ayrıntılarla anlattı. Sık sık, için için homurdanmama karşın, özellikle basmakalıp bir konuşmayı, rollerden birkaçını oynayarak – bundan hep nefret etmişimdir – canlandırıyordu. Yine bezdirici ayrıntılarla, işyerindeki bütün çekici erkekleri ve onlarla birkaç cümle alışverişinde bulunmak için çevirdiği ufacık, dokunaklı dolapları anlatıyordu. Yüzeyin altına dalmak için benim tarafımdan gelen tüm çabalara direniyordu.

Başlangıçtaki geçici "kokteyl gevezeliğimiz" yalnızca belirsiz bir biçimde uzayıp gitmekle kalmıyor, bu saflığı aşsak bile hep yüzeyde kalacağımıza – buluştuğumuz sürece kilolar, rejimler, ufak tefek iş yakınmaları ve bir aerobik sınıfına katılmama nedenleri hakkında konuşmaya mahkûm olduğumuza – ilişkin güçlü bir duygu uyandırıyordu içimde. Tanrım, başımı nasıl bir derde sokmuştum ben?

Bu ilk seanslara ilişkin notlarımın her birinde şu tür cümleler vardı: "Sıkıcı bir seans daha"; "Bugün üç dakikada bir saate baktım"; "Ömrümde gördüğüm en sıkıcı hasta"; "Bugün neredeyse uyuyacaktım – uyanık kalmak için koltuğumda dimdik oturmak zorunda kaldım"; "Bugün neredeyse koltuğumdan düşecektim".

Sert ve rahatsız bir sandalyeye geçmeyi düşünürken, birdenbire Rollo May'e terapiye gittiğim sırada onun dik arkalıklı tahta bir sandalyede oturma alışkanlığında olduğunu anımsadım. Bel sorunu olduğunu söylemişti ama daha sonra, onu gayet iyi tanıdığım yıllar boyunca bir bel sorunundan söz ettiğini hiç duymamıştım. Yoksa o da *beni* ...?

Betty Dr. Farber'dan hoşlanmadığını çünkü onun seans sırasında sık sık uyuyakaldığını söylemişti. Şimdi nedenini biliyordum! Dr. Farber'la telefonda konuştuğumda elbette bu şekerlemelerden söz etmemişti ama Betty'nin terapiden yararlanmayı öğrenememiş olduğunu kendiliğinden söylemişti. Betty'yi neden ilaca başlatmış olduğunu anlamak güç değildi; biz psikiyatrlar terapide bir ilerleme kaydedemeyince çoğu kez bu yola başvururuz.

Nereden başlamalı? Nasıl başlanmalı? Tutunacak bir yer bulmaya çabalıyordum. Kilosunu konu ederek başlamak anlamsızdı. Betty terapinin kilo vermeyi ciddi olarak düşünebileceği noktaya gelmesine yardım edeceğini umduğunu ama şu anda bu nokta-

dan çok uzak olduğunu derhal ve açıkça söylemişti. "Moralim bu kadar bozuk olduğu zaman beni ayakta tutan tek şey yemek."

Ama dikkatimi depresyonu üzerinde yoğunlaştırdığım zaman da, bunun şu andaki yaşam koşullarına uygun bir tepki olduğuna ilişkin ikna edici bir savunma yapıyordu. On sekiz ay boyunca gerçek yaşamından – evinden, sosyal faaliyetlerinden, arkadaşlarından – koparılıp Kaliforniya'nın kişisellikten uzak bir banliyösünde, küçük, möbleli bir eve tıkılıp kalınca, kim depresyona girmezdi?

O zaman onun yaşam durumu üzerinde çalışmasına yardım etmeye kalkıştım ama pek az ilerleme kaydedebildim. Betty'nin bir sürü yıldırıcı açıklaması vardı. Kolayca arkadaş edinemiyordu, dediğine göre hiçbir şişman kadın yapamazdı bunu. (Bu noktada ikna edilmeye ihtiyaç duymuyordum.) Kaliforniya'da insanların kendi dar klikleri vardı ve yabancılara açık değillerdi Betty'nin sosyal ilişkileri yalnızca işyerindeydi ve orada da iş arkadaşlarının çoğu onun denetçi rolüne içerliyordu. Üstelik bütün Kaliforniyalılar gibi sörf ve paraşüt delisiydiler. Onu bunları yaparken görebiliyor muydum? Betty'nin bir sörf tahtası üzerinde yavaş yavaş sulara gömülmesi hayalini kafamdan silip haklı olduğunu teslim ettim – bunlar onun sporları değil gibi görünüyordu.

Soruyordu, başka ne seçenek vardı? Bekârlar dünyası şişman insanlar için çekilmez bir yerdi. Bu noktayı kanıtlamak için bir ay önceki bir çaresizlik randevusunu – ki yıllardır tek randevusu olmuştu bu – anlattı. Yerel bir gazete olan *The Bay Guardian*'ın kişisel ilanlar bölümündeki bir ilana yanıt vermişti. Erkekler tarafından verilen ilanların çoğu açık seçik bir biçimde "ince" bir kadın belirlemesini yaptığı halde bir tanesi bunu yapmamıştı. Betty telefon edip George adında bir erkekle bir akşam yemeği için sözleşmişti. George ondan saçına bir gül takmasını ve kendisiyle o civardaki bir restoranın barında buluşmasını istemişti.

Betty'nin anlattığına göre, onu görür görmez George'un suratı asılmıştı ama gerçekten George olduğunu itiraf edip yemek boyunca da bir centilmen gibi davrandığı için sonsuza dek hakkını vermek gerekirdi. Betty George'dan bir daha hiç haber almadığı halde onu sık sık düşünüyordu. Çünkü geçmişte bu tür birkaç gi-

rişiminde, onu herhalde uzaktan görüp hiç konuşmadan çekip giden erkekler tarafından boşuna bekletilmişti..

Biraz çaresizlik içinde, Betty'ye yardımcı olma yolları aradım. Belki de (olumsuz duygularımı gizleme çabasıyla) kendimi fazla zorladım ve başka seçenekler önermek gibi acemice bir hata yaptım. Sierra Club'ı düşünmüş müydü? Hayır, uzun yürüyüşler için yeterince dayanıklı değildi. Ya da ona birtakım sosyal ilişkiler sağlayabilecek olan Overeaters Anonymous'u?[1] Hayır, gruplardan nefret ediyordu. Diğer öneriler de benzer bir akıbete uğradı. Başka bir yol olmalıydı.

Terapiye dayanan tüm değişimlerin ilk adımı sorumluluk yüklenmektir. Eğer insan içinde bulunduğu rahoş duruma ilişkin hiçbir sorumluluk hissetmiyorsa, o durumu nasıl değiştirebilir? Betty'nin durumu tam tamına böyleydi: problemi tümüyle dışlıyordu. Onu kendi yaratmamıştı: iş nakli, ya da kısır Kaliforniya kültürü, ya da kültürel olayların eksikliği, ya da atletik sosyal manzara, ya da toplumun şişmanlara karşı takındığı berbat tavırdı sorumlu olan. Tüm çabalarıma karşın, Betty kendi mutsuz yaşam koşullarına kişisel bir katkısı olabileceğini kabul etmiyordu.

Ah evet, yemekten vazgeçip kilo kaybetse dünyanın ona farklı davranabileceğini düşünsel düzeyde kabul edebiliyordu. Ama bu ondan çok uzaktı, çok uzun vadeliydi ve yemesi de kendi denetiminin çok dışında gibiydi. Bunların yanı sıra, onu sorumluluktan kurtaran diğer savunmaları da sıralıyordu: genetik etkenler (ailesinin her iki tarafında da batırı sayılır derecede şişmanlık vardı) ve şişman insanlarda – daha düşük metabolik taban hızlarından başlayıp önceden belirlenmiş, programlanmış, etkilenmesi hemen hemen olanaksız beden ağırlığına kadar uzanan – fizyolojik anormallikleri ortaya koyan yeni araştırmalar. Hayır, bu böyle olmayacaktı. Er geç onun kendi görünümü için sorumluluk almasına yardım etmek zorundaydım ama bunu şu anda başarma olanağını göremiyordum. Daha yakın ve dolaysız bir şeyle başlamak zorundaydım. Bildiğim bir yol vardı.

---

(1) Bir araya gelip deneyimlerini ve umutlarını paylaşarak aşırı yeme hastalığından kurtulmaya çalışan kişilerin kurduğu bir dernek. (Ç. N.)

Bir psikoterapistin tek ve en değerli pratik aracı "süreç" odağıdır. *Süreci, içeriğin* karşıtı olarak düşünün. Karşılıklı bir konuşmada içerik, söylenen asıl kelimelerden, tartışılan somut konulardan oluşur; oysa süreç, içeriğin *nasıl* ifade edildiği ve bu ifade tarzının konuşmaya katılan bireylerin ilişkisi hakkında neler ortaya koyduğudur.

Benim yapmam gereken, içerikten uzaklaşmak – örneğin Betty'ye basit çözümler bulmaya çalışmaktan vazgeçmek – ve dikkatimi süreç üzerinde – birbirimizle nasıl bir ilişki içinde olduğumuza – yoğunlaştırmaktı. Ve ilişkimizin bir tek belirgin niteliği vardı: *can sıkıntısı*. İşte kontr-transferans tam bu noktada durumu karmaşıklaştırıyordu: Sıkıntının ne kadarının benim sorunum olduğunu, herhangi bir şişman kadınla ne kadar sıkılacağım konusunu berraklığa kavuşturmam gerekiyordu.

Bu durumda sakınarak ilerledim – çok fazla sakınarak. Olumsuz duygularım beni yavaşlatıyordu. Bu duyguları gözle görünür biçimde açığa vurmaktan çok korkuyordum. Daha çok sevdiğim bir hastayla asla bu kadar uzun bir süre beklemezdim. Kendimi harekete geçmek için dürtüyordum. Eğer Betty'ye yardımcı olacaksam duygularımı ayıklamak, duygularıma güvenmek ve onlara dayanarak hareket etmek zorundaydım.

Gerçek şuydu ki karşımda çok sıkıcı bir hanım vardı ve onu münasip bir biçimde bu gerçekle yüzleştirmem gerekiyordu. Başka her şey – şimdiki yaşantısında arkadaşsız oluşu, güç bir bekârlar ortamı, banliyölerin dehşeti – için sorumluluk almayı reddedebilirdi ama beni sıkmasının sorumluluğunu reddetmesine izin verimeyecektim.

Sıkıcı kelimesini söylemeye dilim varmıyordu – fazlasıyla belirsiz ve aşağılayıcıydı bu. Oysa benim kesin ve yapıcı olmam gerekiyordu. Kendime Betty'yi tam ne bakımdan sıkıcı bulduğumu sordum ve iki tane apaçık nitelik belirledim. Her şeyden önce, hiçbir zaman kendisiyle ilgili mahrem bir şey açıklamıyordu. İkincisi, şu lanet olası kıkırdaması, zoraki neşesi, gereğince ciddi olma konusundaki gönülsüzlüğü vardı.

Onu incitmeden bu niteliklerin farkına varmasını sağlamak güç olacaktı. Genel bir stratejide karar kıldım: temel konumum, benim ona daha çok yaklaşmak istediğim, ancak onun davranış

özelliklerinin bunu engellediği şeklinde olacaktı. Davranışlarına ilişkin herhangi bir eleştiri bu çerçevede ortaya konulunca, kolay kolay gücenmeyeceğini düşünüyordum. Olsa olsa onu daha iyi tanımak isteyişime memnun olabilirdi. Onun kendisini açığa vurmayışından başlamaya karar verdim ve özellikle uyutucu bir seansın sonuna doğru ok yaydan çıktı.

"Betty, bunu senden niçin istediğimi daha sonra açıklayacağım, ama bugün yeni bir şey denemeni istiyorum. Bugün birlikte geçirdiğimiz saat boyunca kendini ne kadar açığa vurduğun konusunda kendine birden ona kadar bir not verir misin? On, hayal edebileceğin en önemli açıklama olsun, bir ise, diyelim ki sinemada kuyrukta beklerken yabancılara yapabileceğin türden bir açıklama olsun."

Bir hata. Betty neden sinemaya tek başına gitmeyeceğini açıklamak için dakikalar harcadı. İnsanların hiç arkadaşı olmadığı için kendisine acıyacaklarını düşünüyordu. Yanlarında oturarak kendilerini sıkıştırması ihtimalinden duydukları dehşeti hissediyordu. Onun bir tek dar sinema koltuğuna sıkışıp sıkışamayacağını görmek için bakarlarken yüzlerinde beliren merakı, şaşkınlığı görüyordu. Konudan daha da uzaklaşmaya – konuşmayı uçak koltuklarına ve o kendi koltuğunu arayarak yürürken, oturan yolcuların yüzlerinin korkudan nasıl beyazlaştığına kadar yaymaya – başlayınca sözünü keserek isteğimi tekrarladım ve "bir" notunu "işyerinde rasgele bir sohbet" olarak tanımladım.

Betty kendisine bir "on" vererek yanıtladı isteğimi. Çok şaşırmıştım (bir "iki" ya da "üç" bekliyordum) ve bunu ona söyledim. Değerlendirmesini, bana daha önce kimseyle paylaşmadığı şeyleri söylediği gerekçesine dayanarak savundu: örneğin, bir defasında bir mağazadan bir dergi aşırmış olduğunu ve bir restorana ya da sinemaya yalnız gitmekten korktuğunu söylemişti.

Aynı senaryoyu birkaç kez yineledik. Betty muazzam risklere girdiği konusunda ısrar ediyor, ben de ona, "Betty," diyordum, "sen kendine 'on' veriyorsun, ama bende hiç öyle bir duygu uyanmadı. Bana açılarak gerçek bir riske girdiğin duygusunu yaşamadım."

"Bunları hiçbir zaman kimseye anlatmadım. Örneğin, Dr. Farber'a."

"Bunları bana anlatırken kendini nasıl hissediyorsun?"

"İyi hissediyorum."

"*İyi* dışında kelimeler kullanabilir misin? Bu şeyleri ilk kez söylemek ürkütücü ya da özgürleştirici olmalı!"

"Normal geliyor bu. Sizin profesyonelce dinlediğinizi biliyorum. Bir sakıncası yok ki. Kendimi normal hissediyorum. Ne istediğinizi bilmiyorum."

"Benim profesyonelce dinlediğimden nasıl o kadar emin olabilirsin? Hiç kuşkun yok mu?"

Aman ha, dikkat! Vermeye hazır olduğumdan fazla dürüstlük vaat edemezdim. Benim olumsuz duygularımı ortaya sermemle asla başa çıkamazdı. Betty herhangi bir kuşkunun varlığını reddetti ve bu noktada Dr. Farber'ın onu dinlerken uyuyakaldığını söyleyerek benim kendisiyle çok daha ilgili göründüğümü de ekledi.

Ondan ne istiyordum? *Kendi* açısından pek çok şeyi açığa vuruyordu. Gerçekten bildiğimden emin olmam gerekiyordu. Açıklamalarının ne gibi bir özelliği vardı ki ben böyle kayıtsız kalıyordum? Birden fark ettim ki her zaman başka bir yerde, başka bir zaman olup biten şeyleri anlatıyordu. Kendisini, ikimizin paylaştığı şimdiki zamanda ortaya koyamıyor ya da koymak istemiyordu. Bu nedenle ona ne zaman burada-ve-şimdi yaşadığı duyguları sorsam, "Normal" ya da "İyi" gibi kaçamaklı yanıtlar veriyordu.

Betty hakkındaki ilk önemli keşfim bu oldu: bu kız umarsızca yalnızdı ve ancak asıl özel hayatının başka bir yerde yaşanmakta olduğu masalından güç alarak ayakta kalabiliyordu. Arkadaşları, tanıdık çevresi burada değil başka yerlerde. New York'ta, Teksas'ta, geçmişteydi. Aslında, önem taşıyan her şey başka yerdeydi. İşte ilk kez o zaman, Betty için orada da "burada" olmadığından kuşkulanmaya başladım.

Bir şey daha vardı: eğer bana daha önce kimseye açılmadığı kadar açılıyor idiyse, o zaman yakın ilişkilerinin niteliği neydi? Betty, kolaylıkla konuşulabilen biri olarak tanındığını söyleyerek yanıt verdi. Dediğine göre o ve ben aynı işi yapıyorduk: herkesin terapistiydi o. Pek çok arkadaşı olduğunu ama hiç kimsenin *onu* tanımadığını ekledi. Alameti farikası, iyi dinlemesi ve eğlendirici olmasıydı. Böyle düşünmekten nefret ediyordu ama klişe doğruydu: neşeli şişman kadındı o.

Bu doğal olarak Betty'yi sıkıcı bulmamın diğer önemli nedenine götürüyordu beni: Betty bana ihanet ediyordu – yüz yüze konuşmalarımızda hiçbir zaman gerçek değildi, tümüyle yapmacıktan ve sahte neşeden ibaretti.

"Neşeli olmak, ya da daha doğrusu öyleymiş gibi yapmak konusunda söylediklerin gerçekten ilgimi çekti. Sanırım benimle birlikteyken de neşeli olmaya kararlısın, kendini kesinlikle adamışsın buna."

"Hmmm, ilginç bir teori, Dr. Watson."

"Bunu ilk buluşmamızdan beri yapıyorsun. Bana umutsuzluk yüklü bir yaşamdan söz ediyorsun, ama bunu şen şakrak bir 'ne eğleniyoruz değil mi?' havasında yapıyorsun."

"Ben böyleyim işte."

"Sen böyle neşeli olunca ben de senin ne kadar acı çekmekte olduğunu gözden kaçırıyorum ama."

"Acının içinde yuvarlanıp durmaktan iyidir."

"Ama buraya yardım almak için geliyorsun. Beni eğlendirmek senin için neden bu kadar gerekli?"

Betty kızardı. Karşı çıkışımla sarsılmış görünüyordu; gövdesinin içine gömülerek geri çekildi. Alnını minik bir mendille silip zaman kazanmaya çalıştı.

"Betty, bugün ısrarlı olacağım. Eğer beni eğlendirmeye çalışmaktan vazgeçseydin ne olurdu?"

"Biraz eğlenmekte ne kötülük olduğunu göremiyorum. Neden her şeyi bu kadar... bu kadar... bilmiyorum. her zaman öyle ciddisiniz ki. Hem, ben buyum, böyleyim ben. Neden söz ettiğinizi anladığımdan da emin değilim. Sizi eğlendirmemle neyi kastediyorsunuz?"

"Betty, bu çok önemli, şimdiye kadar girmiş olduğumuz en önemli konu bu. Ama haklısın. Önce tam olarak ne demek istediğimi bilmen gerekir. Senin için bir sakıncası yoksa, şu andan itibaren gelecekteki seanslarımızda sözünü kesip ne zaman beni eğlendirdiğini – bunun gerçekleştiği anda – gösterebilir miyim?"

Betty kabul etti – bunu kolay kolay reddedemezdi: şimdi elimin altında müthiş özgürleştirici bir araç vardı. Artık ne zaman kıkırdasa, bıdalaca bir şiveyle konuşsa, ya da beni eğlendirmeye veya bazı şeyleri hafife alıp dikkati dağıtmaya kalkışsa, anında

(tabii ona yeni anlaşmamızı anımsatarak) sözünü kesmeye iznim vardı.

Üç dört seans içinde Betty ilk defa olarak yaşamından hak ettiği ciddiyetle söz etmeye başlarken, "eğlendirici" davranışları da ortadan kayboldu. Diğer insanların kendisiyle ilgilenmesi için eğlendirici olmak zorunda olduğunu düşünüyordu. Bu odada bunun tersinin geçerli olduğunu söyledim: beni ne kadar eğlendirmeye çalışırsa ondan o kadar uzaklaştığımı ve ilgimin azaldığını hissediyordum.

Ama Betty başka nasıl olabileceğini bilmediğini söylüyordu: ondan tüm sosyal repertuarını kaldırıp atmasını istiyordum. Kendini açığa vurmak mı? Kendini açığa vuracak olursa ne gösterecekti? İçeride hiçbir şey yoktu. İçi boştu. (Terapi ilerledikçe *boş* kelimesi giderek daha sık ortaya çıkacaktı. Psikolojik "boşluk", yeme bozuklukları olanların tedavisinde sık rastlanan bir kavramdır.)

Bu noktada onu elimden geldiğince destekliyordum. *Şimdi*, diyordum, riske giriyorsun. *Şimdi* kendini açığa vurma cetvelinde sekize ya da dokuza yükseliyorsun. Farkı hissedebiliyor muydu? Çabucak kavramıştı. Bir uçaktan paraşütsüz atlıyormuş gibi bir korku hissettiğini söylüyordu.

Artık daha az sıkılıyordum. Saate daha seyrek bakıyor, seans sırasında ara sıra, eskiden olduğu gibi katlanmak zorunda olduğum dakikaları saymak için değil, yeni bir konuyu açmak için yeterli süre kalıp kalmadığını görmek için zamanı kontrol ediyordum.

Kafamdan Betty'nin görünüşü hakkındaki küçültücü düşünceleri silmem de gerekmiyordu. Artık gövdesine dikkat etmiyor, bunun yerine gözlerine bakıyordum. Hatta içimde ilk duygudaşlık kıpırtılarını da şaşırarak fark ediyordum. Betty gittiği bir barda iki cahil çiftçinin ona arkadan sokulup inek gibi böğürerek alay ettiklerini anlattığında onun adına müthiş öfkelenmiş ve bunu ona söylemiştim.

Betty'ye karşı yeni duygularım ona olan ilk tepkimi anımsayıp utanmama yol açıyordu. Hoşgörüsüz ve insanlık dışı bir tavırla bağlantı kurmuş olduğum bütün diğer şişman kadınları düşündükçe irkiliyordum.

Bütün bu değişimler ilerleme kaydettiğimize alametti: Betty'nin yalnızlığını ve yakınlık için duyduğu açlığı başarıyla ele alı-

yorduk. Ona, başka bir insanın onu tamamen tanıyabileceğini ve yine de sevebileceğini göstermeyi umuyordum.

Betty artık kesinlikle terapiye sardırmıştı. Seanslar arasında konuşmalarımız üzerinde düşünüyor, hafta boyunca benimle uzun hayali konuşmalar yapıyor, buluşmalarımızı sabırsızlıkla bekliyor ve iş gezileri randevularını kaçırmasına neden olduğunda öfke ve düşkırıklığı yaşıyordu.

Ama aynı zamanda anlatılamaz bir biçimde daha çok kederleniyor, daha fazla hüzün ve kaygıdan söz ediyordu. Bu gelişmeyi değerlendirme fırsatının üstüne atladım. Bir hasta ne zaman terapistle ilişkisine ilişkin belirtiler geliştirmeye başlarsa, o zaman terapi gerçekten başlamış sayılır ve bu belirtilerin araştırılıp soruşturulması da ana konulara giden yolu açar.

Betty'nin kaygısı, terapiye fazla bağlı ya da bağımlı olma korkusuyla ilgiliydi. Seanslarımız yaşamındaki en önemli şey haline gelmişti. Haftalık "dozunu" almazsa ne olacağını bilmiyordu. Bana öyle geliyordu ki, benden değil bir "dozdan" söz etmesi yakınlığa karşı hâlâ direniyor olmasını gösteriyordu. Bu noktada yavaş yavaş onunla yüzleşmeye giriştim.

"Betty, senin için önemli olmama izin vermenin ne tehlikesi var?"

"Emin değilim. Ürkütücü geliyor, size haddinden fazla ihtiyaç duyacakmışım gibi. Benim için hep orada olacağınızdan emin değilim. Bir yıl içinde Kaliforniya'dan ayrılmak zorunda olduğumu unutmayın."

"Bir yıl uzun bir süre. Yani her zaman benimle olamayacağım için mi şimdi benden kaçıyorsun?"

"Biliyorum, anlamı yok bunun. Ama Kaliforniya konusunda da aynı şeyi yapıyorum. New York'u seviyorum ve Kaliforniya'yı sevmek istemiyorum. Burada arkadaş edinip burayı sevmeye başlarsam bırakıp gitmek istemeyeceğimden korkuyorum. Bir de, 'Neden zahmete gireyim?' gibi bir duygu yaşamaya başlıyorum. Burada o kadar kısa bir süre için bulunuyorum ki. Geçici dostlukları kim ister?"

"Bu yaklaşımın sakat tarafı, sonunda kendini insansız bir yaşamın içinde bulman. Belki de içindeki boşluk duygusu kısmen bundan kaynaklanıyor. Şöyle ya da böyle her ilişki bitmek zorun-

da. Ömür boyu garanti diye bir şey yok. Güneşin batışını görmekten üzüntü duyduğun için doğuşunu izlemekten zevk almayı reddetmek gibi bir şey bu."

"Bunu böyle söylediğiniz zaman çılgınca görünüyor, ama benim yaptığım bu işte. Yeni bir insanla tanışıp ondan hoşlandığımda hemen ona veda etmenin nasıl bir şey olacağını hayal etmeye başlıyorum."

Bunun önemli bir konu olduğunu ve ona tekrar döneceğimizi biliyordum. Otto Rank, yaşama karşı bu tutumu harikulade bir anlatımla özetlemişti: "Ölüm borcundan kaçınmak için yaşam kredisini reddetmek."

Betty şimdi tuhaf bir paradoksa dayanan kısa süreli bir depresyona girmişti. Aramızdaki etkileşimin yakınlığı ve açıklığı onu canlandırıyordu; ama kendine bu duygunun tadını çıkarma izni vereceğine daha önceki yaşamının yakınlıktan ne denli yoksun olduğunun bilincine vararak hüzünleniyordu.

Bu durum bana önceki yıl tedavi etmiş olduğum bir başka hastayı – kırk dört yaşında, fazlasıyla sorumlu, vicdanlı bir doktor hanımı – anımsatıyordu. Bir akşam, bir karı koca tartışmasının ortasında, alışık olmadığı kadar çok içmiş, kendini kaybederek tabakları duvara fırlatmış ve attığı limonlu pastayla kocasını kılpayı ıskalamıştı. Kendisini iki gün sonra gördüğümde suçlu ve kederli bir hali vardı. Onu avutma çabasıyla, denetimi kaybetmenin her zaman bir felaket olmadığını anlatmaya çalışmıştım. Ama sözümü kesip benim yanlış anladığımı söylemişti: hiç suçluluk hissetmiyor, tersine denetimi elden bırakıp birtakım gerçek duygularını dışa vurmak için kırk dört yaşına kadar beklemiş olmasının pişmanlığını yaşıyordu.

Yüz yirmi kilo olmasına karşın, yemesi ve kilosu hakkında Betty ile pek seyrek konuşuyorduk. Annesiyle ve yemesini denetlemeye çalışan diğer arkadaşlarıyla olan destansı (ve şaşmaz biçimde verimsiz) mücadelelerden çok söz etmişti. Ben bu rolden kaçınmaya kararlıydım; bunun yerine, yolundaki engellerin kaldırılmasına yardımcı olabilirsem Betty'nin bedenine özen göstermek için kendi isteğiyle harekete geçeceği varsayımına güveniyordum.

Şimdiye kadar, onun yalnızlığını ele alarak başlıca engelleri temizlemiştim: Betty'nin depresyonu dağılmış ve kendisine bir

sosyal yaşam kurduğu için artık yemeğe tek doyum kaynağı olarak bakmamaya başlamıştı. Ama rejime başlama kararını verebilmesi, ancak kilo vermeye ilişkin kaygılarıyla yüzleşmesinden sonra gerçekleşecekti. Bu şöyle oldu:

Betty birkaç ay terapi gördükten sonra, bireysel terapinin yanı sıra bir terapi grubunda da çalışırsa ilerlemesinin hızlanacağı kararına varmıştım. Bir defa, gelecekteki zorlu rejim günlerinde onu ayakta tutacak destekleyici bir topluluk kurmanın akıllıca bir şey olacağından emindim. Ayrıca, bir terapi grubu Betty'ye terapimizde ele almış olduğumuz kişilerarası sorunları – gizleme, eğlendirme ihtiyacı, verecek hiçbir şeye sahip olmadığı duygusu – araştırma fırsatı verecekti. Betty çok korkmakla ve başlangıçta önerime direnmekle birlikte, sonunda cesaretle razı olup ihtisasını yapmakta olan iki psikiyatrın yönettiği bir terapi grubuna girmişti.

İlk grup toplantılarından biri hayli olağandışı bir seans olmuştu; Betty gibi bana bireysel terapiye de gelen Carlos (bkz. "Tecavüz Yasal Olsaydı .."), gruba şifa bulmaz bir kanser hastası olduğunu açıklamıştı. Betty'nin babası, Betty on iki yaşındayken kanserden ölmüştü; o zamandan beri Betty bu hastalıktan müthiş korkuyordu. Üniversitede başlangıçta tıp öğrenimi için hazırlık programını seçmiş, ama sonra kanser hastalarıyla temas korkusuyla bundan vazgeçmişti.

O seansı izleyen birkaç hafta içinde, Carlos'la temas Betty'de o kadar fazla kaygı yaratmıştı ki onu birkaç âcil seansta görmek zorunda kalmış ve gruba devam konusunda ikna etmekte güçlük çekmiştim. Baş ağrıları (babası beyin kanserinden ölmüştü), sırt ağrıları ve nefes darlığı gibi rahatsız edici fiziksel belirtiler peyda etmişti ve kendisinin de kanser olduğu saplantısı onu yiyip bitiriyordu. Doktora gitme fobisi olduğundan (bedeninden duyduğu utanç nedeniyle fiziksel bir muayeneye pek seyrek izin veriyordu ve hiç nisai muayeneden geçmemişti) onu sağlığı konusunda rahatlatmak güç oluyordu.

Carlos'un ürkütücü kilo kaybına tanık olmak, Betty'ye babasının şişman bir adamken on iki aylık bir süre içinde büzüşerek, kocaman kıvrımlarla dökülen pörsük bir deriyle sarılmış bir iskelete dönüşmesini izleyişini anımsatmıştı. Mantıksız bir düşünce olduğunu kabul etmekle birlikte, Betty babasının ölümünden beri

kilo kaybının kendisini kansere karşı savunmasız bırakacağına inanmış olduğunun farkına vardı.

Saç dökülmesi konusunda da çok duyarlıydı. Gruba ilk katıldığında, kemoterapi sonucu saçları dökülmüş olan Carlos bir yarım peruk takıyordu, ama gruba kanser olduğunu açıkladığı gün toplantıya dazlak haliyle gelmişti. Betty dehşete kapılmıştı; babasının dazlak hayali – beyin ameliyatı için tıraş edilmişti – geri gelmişti. Aynı zamanda kendisinin de daha önceki ağır rejimlerde hayli saç kaybına uğradığında ne kadar korktuğunu da anımsıyordu.

Bu rahatsız edici duygular Betty'nin kilo sorunlarını büyük ölçüde şiddetlendirmişti. Yemek onun yalnızca tek doyum yolu olmakla, yalnızca boşluk duygusunu hafifleten bir yöntem olmakla kalmıyor, zayıflık yalnızca babasının ölümünün acısını anımsatmıyor, Betty aynı zamanda bilinçaltında, kilo kaybının *kendi* ölümüyle sonuçlanacağını da hissediyordu.

Betty'nin şiddetli kaygıları giderek yatıştı. Daha önce bu konuları hiç açıkça konuşmamıştı: belki salt bu boşalım onu rahatlatmıştı; belki kendi düşüncelerinin kendi üzerindeki büyüsel niteliğini tanıması onun için yararlı olmuştu; belki de birtakım dehşet verici düşünceler, günışığında sakin, mantıklı bir biçimde konuşulunca duyarlıklarını yitirmişlerdi.

Bu süre boyunca Carlos özellikle yardımcı olmuştu. Betty'nin anne ve babası son ana kadar babasının hastalığının ciddiyetini yadsımışlardı. Bu tür büyük yadsımalar hayatta kalanlara her zaman çok zarar verir; Betty ne babasının ölümüne hazırlanabilmiş ne de onunla vedalaşma fırsatını bulabilmişti. Oysa Carlos yazgısına çok farklı bir yaklaşımın örneğini veriyordu: yürekli ve akılcıydı, hastalığına ve yaklaşan ölümüne ilişkin duygularını açıkça ortaya koyuyordu. Ayrıca Betty'ye karşı özellikle nazikti – belki onun benim hastam olduğunu bildiği için, belki Betty onun cömert ("herkesin bir kalbi var") dönemine rastladığı için, belki de yalnızca şişman kadınlara her zaman zaafı olduğu için (bunu da, üzülerek söylüyorum ki, daima sapkınlığının fazladan bir kanıtı olarak görmüştüm).

Betty kilo kaybetme yolundaki engellerin yeterince kalktığını hissediyor olmalıydı, çünkü esaslı bir seferberliğin başlamak üze-

re olduğuna ilişkin su götürmez belirtiler sergiliyordu. Hazırlıklarının kapsamı ve karmaşıklığı konusunda hayrete düşüyordum.

Önce, benim çalıştığım klinikte bir yeme bozukluğu programına kaydoldu ve onların karmaşık bir bedensel araştırma (hâlâ nisai muayeneyi reddediyordu) ve bir dizi psikolojik testi kapsayan zorlu protokolünü tamamladı. Sonra, evini yiyeceklerden – tüm teneke kutulardan, tüm paketlerden, tüm şişelerden – temizledi. Farklı sosyal faaliyetler için planlar yaptı: öğlen ve akşam yemeklerini safdışı bırakmanın insanın sosyal takvimini zora soktuğunu söylüyordu. Bir dans grubuna (bu hanımda yürek var, diye düşündüm) ve haftalık bir bowling ligine katılması – söylediğine göre çocukluğunda babası onu sık sık bowlinge götürüyordu – beni hayli şaşırttı. Elden düşme bir egzersiz bisikleti alıp televizyonunun önüne koydu. Sonra eski dostlarıyla vedalaştı – son Granny Goose Hawaii usulü patates cipsi, son Mrs. Fields çikolatalı kurabiyesi, ve en zoru, son kez o incecik bal tabakasıyla kaplı yuvarlak çörekleri.

Hatın sayılır bir iç hazırlık da vardı; Betty "iç kararlılığını topladığını" söylemek dışında bunu anlatmakta güçlük çekiyor ve rejime başlamak için uygun zamanı bekliyordu. Ben sabırsızlanıyor ve kendimi, yürüyerek, pozdan poza girerek, homurdanarak kendini hazırlayan heybetli bir Japon sumo güreşçisinin hayaliyle eğlendiriyordum.

Ansızın, başladı! Bir sıvı Optifast rejimine girdi, hiç katı besin almıyor, her sabah kırk dakika bisiklete biniyor, her öğleden sonra beş kilometre yürüyor ve haftada bir kez bowlinge ve dansa gidiyordu. Yağlı kılıfı çözülmeye, cüssesi erimeye başladı. Kocaman sarkık et parçaları yerinden kopuyor ve sanki içtiği sıvılarla sürüklenip gidiyordu. Çok geçmeden kilolar dereler halinde akıp gitmeye başladı – haftada bir, bir buçuk, iki, bazen iki buçuk kilo.

Betty her seansa bir gelişme raporuyla başlıyordu: beş kilo verildi, sonra on, on iki, on dört. Yüz on kiloya, sonra yüz beşe, sonra yüze düştü. Şaşılacak kadar hızlı ve kolay görünüyordu bu iş. Onun adına çok seviniyor ve her hafta çabalarını vargücümle övüyordum. Ama o ilk haftalarda, içimden yükselen acımasız bir sesin de farkındaydım: "Aman Yarabbi, eğer bu kadar hızlı kilo kaybediyorsa, kimbilir şimdiye dek ne çok ziftlenmiş olmalı!"

Haftalar geçiyor, seferberlik sürüyordu. Üç ay sonra Betty doksan beş kilo geliyordu. Sonra doksan, yani başlangıç kilosundan otuz kilo az! Sonra seksen beş. Muhalefet sertleşiyordu. Bazen bir hafta aç gezip de bunu karşılayacak bir kilo kaybı olmayınca gözyaşları içinde ofisime geliyordu. Her kilo ona karşı koyuyor ama Betty rejimini bozmuyordu.

Korkunç aylardı bunlar. Betty her şeyden nefret ediyordu. Yaşamı bir işkenceydi – o iğrenç sıvı gıda, egzersiz bisikleti, açlık spazmları, televizyondaki şeytani McDonald's hamburger reklamları, ve kokular, her yerdeki kokular: sinemada patlamış mısır, bowling salonunda pizza, alışveriş merkezinde ayçöreği, Fisherman's Wharf'ta yengeç. Dünyada kokulardan arınmış hiçbir yer yok muydu?

Her gün kötü bir gündü. Hayatında hiçbir şey ona zevk vermiyordu. Yeme bozukluğu kliniğindeki zayıflama grubunda diğerleri pes etmişti, ama Betty inatla asılıyordu. Ona olan saygım artmıştı.

Ben de yemek yemeyi severim. Çoğu kez gün boyu özel bir yemeği sabırsızlıkla beklerim ve iştahım kabardığında hiçbir engel beni Çin lokantasına ya da dondurmacıya gitmekten alıkoyamaz. Ama Betty'nin işkencesi sürdükçe, yerken suçluluk duymaya başladım – sanki ona ihanet ediyormuşum duygusuna kapılıyordum. Ne zaman bir pizza, bol soslu spagetti, salçalı bir Meksika yemeği veya çikolatalı pastayla dondurma, ya da Betty'nin sevdiğini bildiğim herhangi bir özel yiyeceği yemeye otursam aklıma Betty geliyordu. Onu, elinde konserve açacağı, önünde Optifast sıvısından oluşan akşam yemeğiyle düşündüğümde ürperiyordum. Bazen onun hatırı için ikinci porsiyonlardan vazgeçiyordum.

Tesadüfen bu dönemde ben de kendime tanıdığım üst ağırlık sınırını geçip üç haftalık bir rejime girdim. Rejimlerim esas itibarıyla dondurma ve patates kızartmasını kesmekten ibaret olduğundan, Betty'ye bir sempati orucunda onunla el ele verdiğimi pek söyleyemezdim. Ama yine de bu üç hafta boyunca onun yaşadığı yoksunluğu daha yoğun bir biçimde hissettim. Şimdi bana nasıl ağlaya ağlaya uyuyakaldığını söylediğinde etkileniyordum. İçinde, "Besle beni! Besle beni!" diye uluyan aç çocuğu anlatırken içim sızlıyordu.

Seksen iki. Yetmiş yedi. Kırk üç kiloluk bir ağırlık kaybı. Artık Betty'nin ruh hali çılgınca değişiyordu ve ben onun için giderek daha fazla kaygılanıyordum. Ara sıra (özellikle daha küçük beden giysiler için alışverişe çıktığında) gurur ve coşku dolu kısa dönemler yaşıyordu, ama genel olarak öyle derin bir bedbinlik içindeydi ki tek yapabildiği her sabah kalkıp işe gitmekti.

Zaman zaman alınganlaşıyor ve bana birtakım eski yakınmalar getiriyordu. Onu başımdan atmak, ya da en azından yükü paylaşıp ondan kısmen kurtulmak için mi bir terapi grubuna havale etmiştim? Neden yeme alışkanlıkları hakkında daha çok şey sormamıştım? Ne de olsa yemek onun yaşamıydı. Onu sevmek yemesini sevmekti. (Aman dikkat, yaklaşıyor.) Tıp öğreniminin onun için mümkün olmayışının nedenlerini (yaşı, dayanıksızlığı, tembelliği, önceden alınması gereken derslerden az sayıda almış olması ve maddi sorunları) saydığında neden ona hak vermiştim? Olası bir meslek olarak hemşireliği önermemi küçümseyici bir davranış olarak gördüğünü şimdi söylüyor ve beni, "Bu kız tıp öğrenimi için yeterince zeki değil – bari hemşire olsun!" demekle suçluyordu.

Zaman zaman da huysuzlaşıyor ve gerileme belirtileri gösteriyordu. Örneğin bir defasında, terapi grubunda neden pasifleştiğini sorduğumda yalnızca ters ters bakmış ve yanıtlamayı reddetmişti. Kafasından tam ne geçtiğini söylemesi için sıkıştırınca da cansız ve tekdüze bir çocuk sesiyle, "Bir kurabiye vermezseniz sizin için hiçbir şey yapmam," demişti.

Bu çökkün dönemlerinden biri sırasında çok canlı bir düş görmüştü:

> *İnsanların yasal olarak intihar etmeye gittikleri, Mekke gibi bir yerdeydim. Yakın bir kız arkadaşımla birlikteydim ama kim olduğunu anımsamıyorum. O, derin bir tünelden aşağıya atlayarak intihar edecekti. Ona cesedini bulup getireceğime söz verdim, ama sonra bunu yapmak için çevremde her çeşit ölü ve çürüyen gövdelerle bu korkunç tünelden aşağıya sürünerek inmem gerekeceğini fark ettim ve bunu yapamayacağımı düşündüm.*

Bu düşe ilişkin çağrışımlar yaparken, Betty düşü gördüğü günün daha erken saatlerinde bütün bir gövdeyi silkip atmış oldu-

ğunu düşündüğünü söylemişti: kırk üç kilo kaybetmişti ve işyerinde yalnızca kırk üç kilo gelen bir kadın vardı. O sırada, kaybettiği "gövde" için bir otopsi bağışı yapmayı ve bir cenaze töreni düzenlemeyi hayal etmişti. Betty bu dehşet verici düşüncenin, arkadaşının cesedini tünelden bulup getirme şeklindeki düş imgesinde yansıdığını tahmin ediyordu.

Düşün imgeleri ve derinliği, Betty'nin ne kadar yol katetmiş olduğunu kuşkuya yer bırakmadan anlatmıştı bana. Birkaç ay öncesinin kıkırdayıp duran yüzeysel genç kadınını anımsamak güçtü. Şimdi her seansın her dakikasında tüm dikkatimi ona veriyordum. Boş gevezeliğiyle beni ve benden önceki psikiyatrını öylesine sıkmış olan o kadından bu düşünceli, doğal ve duyarlı insanın çıkabileceğini kim hayal edebilirdi?

Yetmiş beş. Şimdi başka türlü şeyler de çıkıyordu ortaya. Bir gün ofisimde Betty'ye baktım ve ilk kez bir kucağı olduğunu fark ettim. Bir kez daha baktım. Hep orada mıydı acaba? Belki de artık ona daha çok dikkat ediyordum. Ama sanmıyordum: bedeninin dış çizgileri, çenesinden ayak parmaklarına kadar, pürüzsüzce küreseldi hep. Birkaç hafta sonra bir göğsün, bir çift göğsün kesin belirtilerini gördüm. Bir hafta sonra bir çene çizgisi, sonra bir çene, bir dirsek. Tümü oradaydı - bütün bu süre içinde, orada gömülü durumda, bir insan, hoş bir kadın vardı demek!

Başkaları da, özellikle erkekler, bu değişimi fark etmişlerdi ve artık sohbet sırasında ona dokunuyor, onu dürtüyorlardı. İşyerinde bir adam ona arabasına kadar yürüyerek eşlik etmişti. Kuaförü bedavadan bir baş masajı yapmıştı. Patronunun, göğüslerini süzdüğünden emindi.

Bir gün Betty, "Yetmiş iki," diye ilan etti ve bunun "bakir bölge" olduğunu ekledi – yani lise yıllarından beri yetmiş üçün altına hiç inmemişti. Benim yanıtım – "bakir olmayan bölgeye" girme konusunda kaygılanıp kaygılanmadığını sormak – pek parlak bir espri olmamakla birlikte seks hakkında önemli bir tartışmayı da başlatmış oldu.

Betty her ne kadar canlı bir cinsel fantezi dünyasına sahiptiyse de hiçbir zaman bir erkekle bedensel bir teması olmamıştı – ne bir kucaklaşma, ne bir öpüşme, hatta ne de şehvetli bir el atma. Betty seksi her zaman şiddetle arzulamış ve toplumun şişmanlara

karşı tavrının onu cinsel hüsrana mahkûm etmesine öfke duymuştu. Ancak şimdi, cinsel davetlerin gerçekleşebileceği bir kiloya yaklaşırken, ancak şimdi, düşleri tehditkâr erkeklerle (karnına kocaman bir derialtı iğnesi batıran maskeli bir doktor, karnındaki kocaman bir yaranın kabuğunu soyan kösnül bir adam) dolup taşarken, seksten çok korktuğunu fark ediyordu.

Bu konuşmalar bir ömür boyu erkekler tarafından reddedilmeye ilişkin acı yüklü bir anılar selini salıvermişti. Betty hiç çıkma teklifi almamış ve hiçbir okul dansına ya da partiye gitmemişti. Sırdaş rolünü çok iyi oynuyordu ve pek çok arkadaşına düğünlerini planlamada yardımcı olmuştu. Şimdi hemen hepsi evlenip gitmişti ve Betty seçilmemiş gözlemci rolünü sonsuza dek oynayacağını artık kendisinden gizleyemiyordu.

Çok geçmeden, seksten daha derinlere inip onun temel cinsel kimliğine uzandık. Betty babasının gerçekte bir erkek evlat istemiş olduğunu ve o doğduğunda sessiz bir düşkırıklığı yaşadığını duymuştu. Bir gece, yitirilmiş bir erkek ikiz kardeş hakkında iki düş gördü. Düşlerden birinde kendisi de kardeşi de kimlik rozetleri takmışlardı ve onları sürekli birbirleriyle değiştokuş ediyorlardı. Bir başka düşte Betty onun işini bitiriverdi: erkek ikizi kalabalık bir asansöre güçbela sıkışıp biniyor, kendisi ise (hacmi nedeniyle) sığamıyordu. Sonra asansör düşüyor, bütün yolcular ölüyor ve Betty kardeşinin kalıntılarını ayırmaya çalışarak orada kalakalıyordu.

Başka bir düşte babası ona "O Bir Hanımefendi" adlı bir at veriyordu. Betty ondan her zaman bir at istemişti ve düşünde yalnızca o çocukluk dileği gerçekleşmiyor, aynı zamanda babası onu resmen bir hanımefendi olarak vaftiz ediyordu.

Cinsel deneyim ve Betty'nin cinsel kimliği hakkındaki konuşmalarımız öylesine ıstırap veren bir boşluk duygusu ve o kadar çok kaygı yaratmıştı ki, Betty birkaç kez ölçüsüzce kurabiye ve çörek yemişti. Artık bir miktar katı besin alma izni vardı – günde bir öğün diyet TV yemeği – ama bu Betty'ye yalnız-sıvı rejimini uygulamaktan daha güç geliyordu.

Önünde tehditkâr bir karaltı gibi beliren önemli bir sembolik işaret vardı – ellinci kilonun kaybı. Hiçbir zaman ulaşılamayacak olan bu özel hedefin güçlü cinsel anıştırmaları vardı. Bir defa,

Carlos aylar önce Betty'ye yarı şaka yarı ciddi, elli kilo verdiği zaman onu bir hafta sonu Hawaii'ye götüreceğini söylemişti. Ayrıca Betty rejim öncesi zihinsel hazırlığının bir parçası olarak, elli kilo kaybettiği zaman, gazete ilanına yanıt verdiği kişi olan George ile temasa geçip onu yeni bedeniyle şaşırtmak ve onun centilmence davranışını cinsel lütuflarıyla ödüllendirmek için kendi kendine ant içmişti.

Kaygısını azaltma çabasıyla, ölçülü olması ısrarında bulunuyor ve sekse daha ılımlı adımlarla yaklaşmasını, örneğin, erkeklerle konuşarak zaman geçirmesini; kendini cinsel anatomi, cinsel davranışlar ve mastürbasyon gibi konularda eğitmesini öneriyordum. Okuması için kitaplar salık veriyor, bir hanım jinekoloğa gitmesi ve bu konuları kız arkadaşları ve terapi grubuyla araştırması için ısrar ediyordum.

Bu hızlı kilo kaybetme dönemi süresince bir başka olağanüstü olay da cereyan ediyordu. Betty duygusal geriye dönüşler yaşıyor ve terapi seansının büyük bir bölümünü, gözyaşları içinde, irkiltici canlılıkta anılardan söz ederek geçiriyordu. Bunlar New York'a taşınmak üzere Teksas'tan ayrıldığı gün, ya da üniversite mezuniyeti, ya da annesine kendisinin lise mezuniyetine katılamayacak kadar çekingen ve korkak olduğu için duyduğu öfke gibi şeylerdi.

Önce bu geriye dönüşler ve onlara eşlik eden aşırı ruh hali değişmeleri düzensiz ve gelişigüzel olaylar gibi görünüyordu, ama birkaç hafta sonra, Betty bunların tutarlı bir düzen izlediğini fark etti: kilo kaybederken, *yaşamının o belli bir kilodayken cereyan etmiş olan önemli sarsıntılarını ya da çözümlenmemiş olaylarını yeniden yaşıyordu*. Bu durumda yüz yirmi kilodan aşağıya doğru inişi, onu zaman içinde geriye doğru fırıldak gibi göndererek yaşamının duygusal bakımdan yüklü olaylarından tekrar geçiriyordu: Teksas'tan ayrılıp New York'a gidiş (95 kilo), üniversite mezuniyeti (seksen altı kilo), tıp öncesi programı bırakma kararı (ve babasını öldüren kanserin tedavisini bulma düşünden vazgeçmesi) (81 kilo), lise mezuniyetindeki yalnızlığı – öbür kızları ve babaları kıskanışı, mezuniyet balosu için bir kavalye bulamayışı – (77 kilo), ortaokul mezuniyeti ve o mezuniyette babasının yokluğunu çok hissedişi (72 kilo). Bilinçaltının ne harika bir karıştı!

Betty'nin bedeni, aklının çoktan unutmuş olduğu şeyleri anımsamıştı.

Babasına ilişkin anıları, bu geriye dönüşlerin içine işlemişti. Ne kadar yakından bakarsak, her şeyin bizi ona, onun ölümüne ve Betty'nin o sıradaki ağırlığı olan altmış sekiz kiloya götürdüğünü o kadar açık bir biçimde görüyorduk. Betty o kiloya yaklaştıkça giderek kederleniyor ve zihni babasına ilişkin anılar ve duygularla dolup taşıyordu.

Çok geçmeden seansların tümünü babasından söz ederek harcamaya başladık. Her şeyi eşeleyip aydınlığa çıkarmanın zamanı gelmişti. Betty'yi anılara daldırdım ve babasının hastalığı, ölümü, onu hastanede son yoklayışındaki görünüşü, cenazesinin ayrıntıları, kendisinin cenazede giydiği giysiler, papazın konuşması, cenazeye katılan insanlar hakkında anımsayabildiği her şeyi dile getirmesi için teşvik ettim.

Betty ile daha önce babası hakkında konuşmuştuk ama konuşmalarımız hiçbir zaman bu denli yoğun ve derin olmamıştı. Betty, kaybını daha önce hiç hissetmediği gibi hissetti ve iki haftalık bir dönem boyunca hemen hemen sürekli ağladı. Bu dönemde haftada üç kez buluştuk ve ona gözyaşlarının kaynağını anlaması için yardımcı olmaya çalıştım. Kısmen kendi kaybı için, ama büyük ölçüde babasının yaşamını bir trajedi olarak gördüğü için ağlıyordu: babası hiçbir zaman istediği (ya da Betty'nin onun için istediği) öğrenimi yapamamıştı, emekli olmasından hemen önce ölmüş ve özlediği serbestlik yıllarının tadını hiç çıkaramamıştı. Yine de, Betty'nin de dikkatini çektiğim gibi, babasının yaşantısına ve faaliyetlerine ilişkin anlattıkları – geniş ailesi ve sosyal çevresi, arkadaşlarıyla günlük tartışma seansları, toprak sevgisi, deniz kuvvetlerinde geçen gençliği, öğle sonraları balık tutması – onun kendisini tanıyan ve seven insanlar arasında yaşadığı dopdolu bir yaşamın resmini çiziyordu.

Babasının yaşamını kendisininkiyle kıyaslaması için ısrar ettiğimde, Betty kederinin bir kısmının yanlış yerde olduğunu fark etti: trajik biçimde amacına ulaşmamış olan, babasınınki değil kendi yaşamıydı. Öyleyse yasının ne kadarı kendisinin tüm gerçekleşmemiş umutları içindi? Bu soru Betty için özellikle acı yüklüydü, çünkü sonunda bir jinekoloğa gitmiş ve bir endokrin dü-

zensizliği nedeniyle hiçbir zaman çocuk sahibi olamayacağını öğrenmişti.

Bu haftalar boyunca terapinin açığa çıkardığı acılar nedeniyle kendimi çok gaddar hissediyordum. Her seans bir ateşten gömlekti ve çoğu kez Betty ofisimden fena halde sarsılmış olarak ayrılıyordu. Şiddetli panik nöbetleri yaşamaya ve pek çok rahatsız edici düş görmeye başladı; kendi deyimiyle gecede en az üç kez ölüyordu. İlkgençlik döneminde, babasının ölümünden az sonra başlayıp ara ara tekrarlanan iki tanesi dışında, düşlerini anımsayamıyordu. Düşlerden birinde tuğlalarla örülüp kapatılmakta olan küçük bir hücrede felce uğramış bir halde yatıyordu. Öbüründe, başucunda yanan ve ruhunu simgeleyen bir mumla bir hastane yatağında yatıyordu. Alev söndüğü zaman öleceğini biliyor ve onun giderek küçülmesini izlerken kendini çaresiz hissediyordu.

Babasının ölümü hakkında konuşmak belli ki kendi ölümüne ilişkin korkuları uyandırmıştı. Betty'den ölüm konusunda ilk deneyimleri ve kafasında gelişen ilk kavramlar hakkında konuşmasını istedim. Bir çiftlikte büyüdüğü için ölüme yabancı değildi. Annesinin tavukları öldürmesini izler, boğazlanan domuzların cıyaklamasını duyardı. Dokuz yaşındayken büyükbabasının ölümüyle fevkalade sarsılmıştı. Annesinin dediğine göre (Betty bana bunu hiç anımsamadığını söylüyordu) anne ve babası ona yalnızca yaşlı insanların öldüğü yolunda temin etmiş ama Betty bu kez de haftalarca yaşlanmak istemediğini yineleyerek ve annesiyle babasına defalarca kaç yaşında olduklarını sorarak başlarının etini yemişti. Ama kendi ölümünün kaçınılmazlığına ilişkin gerçeği kavrayışı ancak babasının ölümünden kısa bir süre sonra olmuştu. O anı tam tamına anımsıyordu.

"Cenazeden birkaç hafta sonraydı, hâlâ okula gitmiyordum. Öğretmen kendimi ne zaman hazır hissedersem o zaman dönmemi söylemişti. Daha önce dönebilirdim, ama o kadar çabuk dönmek doğru olmazmış gibime geliyordu. İnsanlar benim yeterince üzgün olmadığımı sanırlar diye tasalanıyordum. Evin arkasındaki tarlalarda yürüyordum. Dışarısı soğuktu – soluğumu görebiliyordum; toprak topaklandığı, kabarık saban izleri donduğu için yürümekte güçlük çekiyordum. Yerin altında yatan babamı ve

onun kimbilir ne kadar üşüdüğünü düşünürken birdenbire yukarıdan gelen bir sesin bana, 'Sıra sende!' dediğini duydum."

Betty durup bana baktı. "Deli olduğumu mu düşünüyorsunuz?"

"Hayır, daha önce söylemiştim, öyle bir yeteneğin yok senin."

Gülümsedi. "Bu hikâyeyi kimseye anlatmadım. Hatta onu unutmuştum, bu haftaya kadar yıllardır unutmuştum."

"Bana bu konüda güvenmeye istekli olduğunu bilmek hoş bir duygu. Anlattıkların önemli görünüyor. 'Sıradaki' olmak konusunda bir şeyler daha söyler misin?"

"Sanki babam artık beni korumak için orada değilmiş gibiydi. O bir bakıma benimle mezarın arasında duruyordu. O orada olmayınca sırada ben vardım." Betty omuzlarını kısıp ürperdi. "Bunu düşündüğümde hâlâ ürktüğüme inanabilir misiniz?"

"Ya annen? Bütün bunların içinde o neredeydi?"

"Size daha önce de söylediğim gibi, gerilerde, ta geri planda. Yemek pişirir ve beni beslerdi – bu konuda gerçekten iyiydi – ama güçsüzdü, onu koruyan bendim. Araba kullanamayan bir Teksaslı'nın varlığına inanabilir misiniz? Ben araba kullanmaya on iki yaşındayken, babam hastalandığında başladım, çünkü annem korkuyordu."

"O halde sana siper olan hiç kimse yoktu."

"İşte o zaman karabasanlar başladı. Şu mum hakkındaki düş – onu en az yirmi kez görmüş olmalıyım."

"O düş bana daha önce kilo kaybetme korkun hakkında, baban gibi kanserden ölmemek için kilolu kalmak gerektiği hakkında söylediklerini düşündürüyor. Mumun alevi şişman kalırsa yaşıyorsun."

"Belki, ama biraz zorlama bir ilinti gibi görünüyor."

Terapistin hemen atılıp bir yorum yapmasının, böyle iyi bir yorum bile yapsa anlamsız oluşuna iyi bir örnek daha diye düşündüm. Diğer herkes gibi hastalar da en çok kendilerinin keşfettiği bir gerçekten yarar sağlarlar.

Betty devam ediyordu: "Ve o yıl bir ara otuzuma varmadan öleceğim duygusuna kapıldım. Biliyor musunuz, galiba buna hâlâ inanıyorum."

Bu konuşmalar onun ölümü yadsıma mekanizmasını baltalıyordu. Kendini tehlikede hissetmeye başlamıştı. Her zaman – araba sürerken, bisiklete binerken, karşıdan karşıya geçerken – başına bir şey geliverecekmiş gibi tetikteydi. Ölümün kaprisli, uçarı niteliği kafasını meşgul ediyordu. "Her an gelebilir," diyordu, "onu en az beklediğim sırada" Babası yıllarca para biriktirmiş ve Avrupa'ya ailece yapacakları bir gezi planlamıştı ama hareket tarihinden kısa bir süre önce beyninde bir tümör çıkmıştı. O, ben, herhangi biri, herhangi bir anda devrilip gidebilirdik. Bir insan bu düşünceyle nasıl başa çıkardı, *ben* nasıl başa çıkıyordum?

Artık kendimi Betty'nin yanında tamamen "varolmaya" hasretmiş olarak, onun hiçbir sorusundan kaçınmamaya çalışıyordum. Ona ölümle uzlaşmada kendi çektiğim güçlükleri anlattım; ölüm gerçeği değiştirilemese de insanın ona karşı tavrının büyük ölçüde etkilenebileceğini söyledim. Gerek kişisel, gerekse mesleki deneyimlerim sonucunda, ölüm korkusunun daima yaşamlarını dolu dolu yaşamamış olduklarını hissedenlerde en fazla olduğu inancına varmış bulunuyordum. İşte iyi işleyen bir formül: yaşanmamış yaşam ya da gerçekleştirilmemiş potansiyel ne kadar fazlaysa kişinin ölüm kaygısı da o kadar büyük olur.

Bana öyle geliyordu ki, Betty yaşamın içine girip dolu dolu yaşamaya başladığında ölüm dehşeti de – tümü değil, bir kısmı – kaybolacaktı. (Hepimizde ölüme ilişkin bir miktar kaygı kalır. Kendini tanımanın bedelidir bu.)

Bazen de Betty benim onu böyle marazi konular üzerinde düşünmeye zorlayışımdan kaynaklanan öfkesini dile getiriyordu. "Ne diye ölüm hakkında düşünelim? O konuda hiçbir şey yapamayız ki!" Onun, *ölüm gerçeği* bizi mahvetse de *ölüm fikrinin* bizi kurtarabileceğini anlamasına yardımcı olmaya çalışıyordum. Bir başka deyişle, ölümün bilincinde oluşumuz yaşama farklı bir bakış açısı getirebilir ve bizi önceliklerimizi yeniden düzenlemeye teşvik edebilirdi. Carlos bu dersi öğrenmişti – ölüm döşeğinde hayatının kurtarılmış olmasından söz ederken demek istediği buydu.

Bana öyle geliyordu ki Betty'nin ölümün bilincine varmaktan öğrenebileceği önemli bir ders, yaşamın *şimdi* yaşanması gerektiğiydi; süresiz olarak ertelenemezdi o. Betty'nin yaşamaktan kaçınma yollarını önüne sermek güç değildi: başkalarına bağlanma

konusundaki isteksizliği (çünkü ayrılıktan korkuyordu); yaşamın çok büyük bir bölümünden dışlanmasına yol açan aşırı yemesi ve şişmanlığı; çabucak geçmişe ya da geleceğe kayarak yaşanan andan kaçınması. Bu örüntüleri değiştirmesinin kendi gücü dahilinde olduğunu savunmak da zor değildi – hatta değiştirmeye başlamıştı bile: o gün benimle nasıl bir ilişki içinde olduğunu düşünün!

Betty'yi yasının içine dalmaya teşvik ettim; bu duygunun her yönünü araştırıp dile getirmesini istiyordum. Tekrar tekrar aynı soruyu sordum: "Kimin için, ne için yas tutuyorsun?"

"Sanırım aşk için yas tutuyorum," diye yanıtladı Betty. "Babam beni kollarında tutmuş olan tek erkekti. Bana beni sevdiğini söyleyen tek erkek, tek kişiydi. Bunun tekrar yoluma çıkacağından emin değilim."

Bir zamanlar girmeye asla cesaret edemeyeceğim bir bölgeye girmekte olduğumuzu biliyordum. Bir yıldan az bir süre önce Betty'ye bakmanın bile benim için kolay olmadığını anımsamak güçtü. Bugün ona kesinlikle sevecen duygular beslediğimi hissediyordum. Bir yanıt bulabilmek için zorlandım, yine de vermek istediğimden azdı bu.

"Betty, sevilmek tümüyle şans ya da kader değil. Onu etkileyebilirsin – sandığından da fazla. Şimdi sevgiye birkaç ay önce olduğundan çok daha açıksın. Farkı görebiliyorum, hissedebiliyorum. Şimdi daha iyi görünüyorsun, daha iyi ilişki kurabiliyorsun, çok daha yaklaşılabilir ve ulaşılabilir durumdasın."

Betty artık bana karşı olumlu duygularını daha çok açığa vuruyor, kendisinin bir doktor ya da psikolog olmasını ve ikimizin bir araştırma projesi üzerinde yan yana çalışmasını konu alan uzun hayallerini benimle paylaşıyordu. Benim kendisinin babası olmuş olabilmemi dilemesi, yasının ona her zaman çok azap çektirmiş olan son bir cephesine götürdü bizi. Babasına olan sevgisinin yanı sıra olumsuz duyguları da vardı: ondan utanıyordu, görünüşünden (aşırı şişmandı), hırs ve eğitim eksikliğinden, sosyal inceliklerden habersiz oluşundan utanıyordu. Bunları söylerken Betty çözülüp hıçkırıklara boğuldu. Bu konuda konuşmak öyle güç ki, diyordu. Çünkü kendi babasından utanıyor olmaktan çok utanıyordu.

Bir yanıt ararken ilk analistim Olive Smith'in otuz yılı aşkın bir süre önce bana söylediği bir şeyi anımsadım. (Sanırım bunu iyi anımsayışımın nedeni, onunla geçirdiğim altı yüz saat içinde bana söylediği tek uzaktan uzağa kişisel – ve en yararlı – şey oluşuydu.) Annem hakkında birtakım korkunç duyguları dile getirmiş olmak beni fena halde sarsmıştı ve Olive Smith kanepenin üzerine doğru eğilip tatlılıkla, "Bizim yaradılışımız böyle galiba," demişti.

Sevgiyle bağrıma bastığım bu sözleri şimdi, otuz yıl sonra, bir armağan gibi Betty'ye aktardım. Yıllar onların onarım gücünü hiç aşındırmamıştı: Betty derin bir soluk verdi, sakinleşerek koltuğunun arkasına yaslandı. İyi eğitim görmüş yetişkinlerin eğitim görmemiş işçi ana babalarıyla ilişki kurmalarının ne kadar güç olduğunu şahsen bildiğimi de ekledim.

Betty Kaliforniya'daki bir buçuk yıllık görev süresinin sonuna yaklaşıyordu. Terapiyi bırakmak istemiyordu ve şirketinden Kaliforniya'da kalma süresinin uzatılmasını istedi. Bu olmayınca Kaliforniya'da başka bir iş aramayı düşündü ama sonunda New York'a dönmeye karar verdi.

Terapiyi kesecek zaman mıydı bu – önemli konular üzerindeki çalışmaların tam orta yerinde ve Betty hâlâ yetmiş kilo barikatının ötesinde konaklamış durumdayken! Önce zamanlamanın bundan daha kötü olamayacağını düşündüm. Ama daha düşünceli bir anımda, Betty'nin sınırlı zaman çerçevemize karşın değil, *bu nedenle* terapiye böyle derinlemesine dalmış olabileceğini fark ettim. Psikoterapide Carl Rogers'e ve ondan önce Otto Rank'a kadar uzanan ve önceden belirlenmiş bir bitiş tarihinin, çoğu kez terapinin etkinliğini artırdığını kabul eden uzun ömürlü bir gelenek vardır. Betty terapi süresinin sınırlı olduğunu bilmeseydi, örneğin kilo vermeye başlamak için ihtiyaç duyduğu iç kararlılığa ulaşması çok daha fazla zaman alabilirdi.

Üstelik, daha da ileriye gidip gidemeyeceğimiz hiçbir surette açık değildi. Terapinin son aylarında Betty ortaya yeni sorunlar çıkarmaktansa zaten açmış olduğumuz sorunları çözmeye daha çok ilgi duyuyor gibi görünüyordu. Terapiyi New York'ta sürdürmesini salık verip uygun bir terapistin adını önerdiğim zaman kaçamaklı davrandı ve devam edip etmeyeceğinden emin olmadığını, belki de yaptığı kadarının yeterli olduğunu söyledi.

Betty'nin daha ileri gitmeyebileceğine ilişkin başka belirtiler de vardı. Aşırı yememekle birlikte artık rejim yapmıyordu. Dikkatimizi yetmiş iki kiloluk yeni ağırlığını korumak üzerinde yoğunlaştırdık ve bu amaçla Betty gardrobunu tamamen yeniledi.

Bir düş, terapideki bu kritik noktayı aydınlatıyordu:

> *Boyacılar evimin dış pervazlarını boyayacaklardı. Ama çok geçmeden evin her tarafına yayıldılar. Her pencerede boya tabancalı bir adam vardı. Çabucak giyinip onları durdurmaya çalıştım. Evin dışını tamamen boyuyorlardı. Evin her yerinden, döşeme tahtalarının arasından ince dumanlar çıkıyordu. Yüzüne çorap geçirmiş olan bir boyacının evin içine boya püskürttüğünü gördüm. Ona yalnızca dış pervazların boyanmasını istediğimi söyledim. İçerisini ve dışarısını, her şeyi boyamak için emir aldığını söyledi. "Bu duman ne?" diye sordum. Bakteriler olduğunu söyledi ve mutfağa girip öldürücü bakteriler ürettiklerini ekledi. Korkmuştum ve tekrar tekrar, "Ben yalnızca dış pervazları boyatmak istemiştim," deyip duruyordum.*

Terapinin başlangıcında Betty gerçekten de yalnızca dış pervazları boyatmak istemişti ama sonra evinin derinliklerindeki yeniden yapılanma çalışmalarına doğru amansızca çekilmişti. Üstelik boyacı-terapist evinin içine ölüm – babasının ölümünü, kendi ölümünü – püskürtmüştü. Betty şimdi yeterince uzağa gitmiş olduğunu söylüyordu; durma zamanı gelmişti.

Son seansımız yaklaştıkça giderek artan bir rahatlama ve coşku hissediyordum – sanki sezdirmeden bir şeyden kurtuluyormuşum gibi. Psikoterapinin aksiyomlarından biri de, insanın bir diğerine beslediği önemli duyguların daima şu ya da bu kanaldan – sözlü değilse yazılı olarak – aktarıldığıdır. Anımsayabildiğim kadar uzun bir süredir öğrencilerime, bir ilişkideki önemli bir şeyin hasta ya da terapist tarafından sözü edilmiyorsa, o zaman başka hiçbir önemli şeyin de konuşulmayacağını öğretmişimdir.

Oysa bu terapiye Betty hakkında yoğun olumsuz duygularla başlamıştım – onunla hiç konuşmadığım onun hiç farkına varmadığı duygularla. Yine de kuşkusuz önemli konular konuşmuş-

tuk. Kuşkusuz, terapide ilerleme kaydetmiştik. "İlmihali" çürütmüş müydüm? Psikoterapide "mutlak" hiçbir şey yok muydu?

Son üç saatimizi Betty'nin yaklaşan ayrılığımıza ilişkin sıkıntıları üzerinde çalışmaya hasrettik. Terapinin en başında korktuğu şey başına gelmişti: kendini bırakıp bana derin duygularla bağlanmıştı ve işte şimdi beni kaybedecekti. Bana güvenmiş olmasının anlamı neydi? En başta söylediği gibiydi her şey: "Ne bağlanma, ne ayrılık."

Bu eski duyguların yeniden ortaya çıkması beni yıldırmıyordu. Birincisi, terapinin sonu yaklaştıkça hastalarda geçici bir gerileme görülmesi kaçınılmazdır. (Demek mutlak olan bir şey var!) İkincisi, terapide sorunlar hiçbir zaman bir defada tümüyle çözülmez. Tersine, terapist ve hasta kaçınılmaz bir biçimde, öğrenilenleri düzeltmek ve pekiştirmek için tekrar tekrar geri dönerler – hatta tam da bu nedenle psikoterapi çoğu kez "sikloterapi" diye adlandırılır.

Betty'nin umutsuzluğuna ve benden ayrıldığı anda tüm çalışmamızın sıfıra ineceği inancına odaklanıp ona gelişmesinin bende ya da herhangi bir dış nesnede yer almayıp kendisinin bir parçası, kendisiyle birlikte götüreceği bir parçası olduğunu anımsatmaya çalışıyordum. Örneğin, eğer bana güvenebilmiş ve daha önce hiç kimseye açılamadığı kadar açılabilmişse, o zaman bu deneyimi ve onu tekrarlama yeteneğini içinde taşıyordu. Bu noktayı kuşkuya yer bırakmadan anlatabilmek için son seansımızda kendimden örnek vermeyi denedim.

"Durum benim için de aynı, Betty. Buluşmalarımızı özleyeceğim. Ama ben de seni tanımamın sonucunda değiştim..."

Betty, gözleri yerde, ağlıyordu ama sözlerimi duyunca hıçkırmayı kesti ve umutla bana doğru baktı.

"Ve bir daha karşılaşmayacak da olsak, o değişimi hep koruyacağım."

"Ne değişimi bu?"

"Şey, sana sözünü ettiğim gibi...ee...şişmanlık sorununa ilişkin fazla bir mesleki deneyimim olmamıştı..." Betty'nin gözlerini düşkırıklığıyla indirdiğini fark ettim ve kişisellikten bu denli uzak bir tavır takındığım için kendimi sessizce azarladım.

"Yani, demek istediğim şu ki, daha önce kilolu hastalarla çalışmamıştım ve onların sorunlarını takdir etmede yeni bir..."

Betty'nin ifadesinden gitgide daha derin bir düşkırıklığına gömüldüğünü görebiliyordum. "Demek istediğim şu ki, şişmanlığa karşı tavrım çok değişti. Başladığımızda ben şahsen şişman insanların yanında kendimi rahat hissetmiyordum..."

Betty olağanüstü aksi bir tavırla sözümü kesti. "Ho! ho! ho! 'Rahat hissetmiyordum' – bu pek hafif kalmıyor mu? İlk altı ay boyunca bana hemen hemen hiç bakmadığınızı biliyor musunuz? Ve tam bir buçuk yıl boyunca bana hiç – bir kez bile – dokunmadığınızı? El sıkışmak için bile!"

Yüreğim burkuldu. Tanrım, haklıydı! Ona gerçekten hiç dokunmamıştım. Farkına varmamıştım bunun. Ve sanırım ona pek sık bakmıyordum da. Dikkat edeceğini ummamıştım!

"Biliyorsun," diye kekeledim, "psikiyatrlar genellikle dokunmazlar hastalarına..."

"Siz daha fazla yalan kıvırmadan ve burnunuz Pinokyo gibi uzayıp gitmeden sözünüzü keseyim bari." Betty benim kıvranışımla eğleniyor gibiydi. "Size bir ipucu vereyim. Hatırlarsanız, ben Carlos'la aynı gruptayım ve biz gruptan sonra sık sık çene çalıp sizden söz ederiz."

Eyvah, işte şimdi köşeye sıkışmıştım. Bunu beklemiyordum doğrusu. Carlos, şifa bulmaz kanseriyle, öylesine yalnızdı ve kendini öylesine dışlanmış hissediyordu ki özellikle iş edinip ona dokunarak destek olmaya karar vermiştim. Her seanstan önce ve sonra elini sıkıyor ve ofisimden ayrılırken genellikle elimi omzuna koyuyordum. Bir defasında, kanserin beynine atladığını öğrendiğinde ağlarken onu kollarımda tutmuştum.

Ne söyleyeceğimi bilemiyordum. Betty'ye Carlos'un özel bir vaka olduğunu, buna ihtiyaç duyduğunu söyleyemezdim. Tanrı biliyor ya onun da ihtiyacı vardı buna. Kızardığımı hissettim. İtiraf etmekten başka seçeneğim olmadığını görüyordum.

"Ne diyeyim, kör noktalarımdan birine parmak basıyorsun! Şu bir gerçek – ya da daha doğrusu, gerçekti – ki, ilk buluşmaya başladığımızda bedenini itici buluyordum."

"Biliyorum. Biliyorum. Pek incelikle gizleyemiyordunuz."

"Söyle bana, Betty, madem ki bunu biliyordun – sana bakmadığımı ya da seninle rahat olmadığımı görüyordun – neden burada kaldın? Neden bana gelmekten vazgeçip başka birini bulma-

dın? Etrafta bir sürü psikiyatr var." (Güç bir durumdan kurtulmak için soru sormak gibisi yoktur!)

"Şöyle, en az iki neden düşünebiliyorum. Birincisi, unutmayın ki buna alışkınım. Daha fazla bir şey bekliyor değilim. Bana herkes öyle davranır. İnsanlar görünüşümden nefret eder. Hiç kimse bana dokunmaz. Kuaförüm başıma masaj yaptığında, hatırlarsınız, bunun için şaşırmıştım. Ve siz yüzüme bakmamakla birlikte, en azından söyleyeceğim şeylerle ilgileniyordunuz – hayır hayır, bu doğru değil – o kadar neşeli olmaktan vazgeçersem *söyleyebileceğim* ya da *belki söyleyeceğim* şeylerle ilgileniyordunuz. Aslında yararlı oluyordu bu. Hem uyumuyordunuz da. Bu bakımdan Dr. Farber'a kıyasla daha iyiydiniz."

"İki neden olduğunu söylemiştin."

"İkinci neden sizin neler hissettiğinizi anlayabilmemdi. Siz ve ben çok benzeşiyoruz. Beni Overeaters Anonymous'a gitmem için dürtüp durduğunuzu hatırlıyor musunuz? Başka şişmanlarla tanışmak – arkadaşlar edinmek, flörtler bulmak için?"

"Evet, hatırlıyorum. Gruplardan nefret ettiğini söylemiştin."

"Ha, bu doğru. Gruplardan nefret ederim. Ama gerçeğin tümü bu değildi. *Gerçek* neden şu ki, şişman insanlara tahammül edemem ben. Midemi bulandırırlar. Onlarla birlikte görülmek istemem. Bu durumda aynı şeyleri hissettiğiniz için size nasıl yüklenebilirim?"

Saat artık bitirmek zorunda olduğumuzu söylediğinde ikimiz de koltuklarımızın ucundaydık. Alışverişimiz beni soluksuz bırakmıştı ve ona son vermekten nefret ediyordum. Betty'yi görmekten vazgeçmek istemiyordum. Onunla konuşmayı, onu tanımayı sürdürmek istiyordum.

Ayrılmak üzere ayağa kalktık ve ona elimi, iki elimi birden uzattım.

"Ah hayır! Hayır, kucaklaşmadan olmaz! Kendinizi bağışlatmanın tek yolu bu."

Kucaklaştığımız zaman onu kollarımla tamamen sarabildiğimi fark ederek şaşırdım.

"Yanlış Çocuk Öldü"

Birkaç yıl önce, sevilen kişilerin yitirilmesine ilişkin bir araştırma önerisi hazırlarken, yerel bir gazetede çıkan kısa bir makalemin sonunda şu mesaj vardı:

> Dr. Yalom, araştırmasının ilk, planlama aşamasında, acılarının üstesinden gelememiş olan kişilerle mülakat yapmak arzusundadır. Görüşmek isteyen gönüllülerin 555-6352 numarayı aramaları rica olunur.

Randevu için telefon eden otuz beş kişi arasında ilk arayan Penny olmuştu. Sekreterime otuz sekiz yaşında ve boşanmış olduğunu, kızını dört yıl önce kaybettiğini ve hemen kabul edilmesinin kendisi için önemli olduğunu söylemişti. Haftada altmış saat taksi sürücüsü olarak çalışmakla birlikte, mülakat için gece ya da gündüz herhangi bir saatte gelebileceğini vurgulamıştı.

Yirmi dört saat sonra karşımda oturuyordu. Güçlü kuvvetli, adaleli bir kadındı: yıpranmış, hırpalanmış, mağrur – ve titreyen – bir kadın. Feleğin çemberinden geçmiş olduğu anlaşılıyordu. Bana 1930'ların şimdi çoktan ölmüş olan, kabadayı tavırlı film yıldızı Marjorie Main'i anımsatmıştı.

Penny'nin bir bunalım içinde olması, ya da öyle olduğunu söylemesi, beni bir çıkmaz karşısında bıraktı. Onu tedavi etmem olanaksızdı; yeni bir hasta alabilecek boş saatim yoktu. Zamanımın her dakikası bir araştırma projesi önerisini tamamlamaya adanmıştı ve destek fonu için son başvuru tarihi hızla yaklaşıyordu. O sırada hayatımın birinci önceliği buydu; gönüllüler için bu nedenle ilan vermiştim. Üstelik üç ay sonra bir yıl süreyle izne ayrılacağımdan doğru dürüst bir psikoterapi süreci için yeterli zaman da yoktu.

Herhangi bir yanlış anlamaya meydan vermemek için, terapi konusunu derhal aydınlatmanın en iyi yol olduğuna karar verdim. Bunu Penny ile fazla derine inmeden, hatta ona kızının ölümünden dört yıl sonra benimle neden derhal görüşmeye ihtiyacı olduğunu bile sormadan önce yapmalıydım.

Bu durumda ona kaybı konusunda iki saat süreyle benimle konuşmak üzere gönüllü olarak geldiği için teşekkür ederek söze başladım. Ona, başlamayı kabul etmeden önce bu mülakatların terapi değil araştırma amaçlı olacağını bilmesinin önemli olduğunu söyledim. Hatta, konuşmanın rahatlatması olasılığı olsa da aynı zamanda onu geçici olarak sarsması olasılığı bulunduğunu da ekledim. Eğer yine de terapinin gerekli olduğunu düşünürsem, bir terapist seçmekte kendisine memnuniyetle yardımcı olacaktım.

Durakladım ve Penny'ye baktım. Söylediklerim beni tamamen tatmin etmişti: kendimi korumaya almış ve herhangi bir yanlış anlamayı önleyecek kadar açık konuşmuştum.

Penny başını salladı. Koltuğundan kalktı. Bir an için telaşa kapıldım çünkü çıkıp gideceğini sanmıştım. Ama yalnızca uzun kot eteğini düzeltti, tekrar yerine oturdu ve sigara içip içemeyeceğini sordu. Bir kül tablası uzattığımda sigarasını yaktı ve güçlü, boğuk bir sesle konuşmaya başladı: "Konuşmaya ihtiyacım var, tamam, ama terapiye gücüm yetmez. Meteliksizim. Eyalet kliniğinde, biri henüz öğrenci olan iki ucuz terapiste gittim. Ama benden korktular. Hiç kimse bir çocuğun ölümü hakkında konuşmak istemiyor. On sekiz yaşındayken bir alkol kliniğinde eskiden bir alkolik olan bir danışmana gitmiştim – o kadın iyiydi, doğru soruları sormuştu. Belki çocuğunu kaybetmiş olan bir psikiyatr gerek bana! Belki de gerçek bir uzmana ihtiyaç duyuyorum. Stanford üniversitesine çok saygım var. Gazetedeki hikâyeyi görünce bunun için üstüne atladım. Kızımın Stanford'a gideceğini düşünürdüm hep -- eğer yaşasaydı."

Dosdoğru yüzüme bakıyor ve dobra dobra konuşuyordu. Harbi kadınlardan hoşlanırım, Penny'nin tarzı da hoşuma gitmişti. Ben de biraz daha kabadayıca konuşmaya başladığımı fark ettim.

"Konuşmana yardım edeceğim. Güç sorular da sorabilirim. Ama parçaları toplamak için ortalıkta olmayacağım."

"Tamam. Siz yalnızca başlamama yardım edin. Ben kendi başımın çaresine bakarım. On yaşında evin anahtarını taşıyan çocuklardandım."

"Tekâlâ, beni neden derhal görmek istediğinden başla. Sekreterim çaresizlikten çılgına dönmüş gibi konuştuğunu söyledi. Ne oldu?"

"Birkaç gün önce arabamla işten eve dönerken – gece bir sularında biter işim – birden kendimi kaybettim. Uyandığımda yolun yanlış tarafında gidiyor ve yaralı bir hayvan gibi bağırıyordum. Karşıdan gelen bir vasıta olsaydı bugün burada olmazdım."

Böyle başlamıştık. Bu kadının yaralı bir hayvan gibi bağıran hayali beni sarsmıştı ve onu kafamdan silmek birkaç dakikamı aldı. Sonra soru sormaya başladım. Penny'nin kızı Chrissie dokuz yaşındayken löseminin nadir rastlanan bir türüne yakalanmış ve dört yıl sonra, on üçüncü yaş gününden bir gün önce ölmüştü. Bu dört yıl boyunca Chrissie okula devam etmeye çalışmış ama bu sürenin hemen hemen yarısını yatakta geçirmiş ve üç dört ayda bir de hastaneye kaldırılmıştı.

Chrissie'nin kanseri de, tedavisi de son derece ıstıraplıydı. Hastalığının dört yılı boyunca birçok kemoterapi uygulaması hayatını uzatmış ama her defasında onu saçsız ve hastalıktan perişan halde bırakmıştı. Defalarca o ıstıraplı kemik iliği alma işlemi yapılmış ve o kadar çok kan alınmıştı ki sonunda kan alacak damar bulunamaz olmuştu. Hayatının son yılında doktorları kana kolaylıkla ulaşabilmek için damar içine sürekli bir kateter yerleştirmişlerdi.

Ölümü korkunçtu, diyordu Penny – ne kadar korkunç olduğunu tasavvur edemezsiniz. Bu noktada hıçkırmaya başladı. Güç sorular sorma sözüme sadık kalarak Chrissie'nin ölümünün ne kadar korkunç olduğunu anlatması için ısrar ettim.

Penny benim onu başlatmamı istemişti ve şans eseri ilk sorum güçlü bir duygu selini salıvermişti. (Daha sonra öğrenecektim ki nereyi yoklarsam yoklayayım Penny'nin içinde derin acılara ulaşacaktım.) Chrissie sonunda zatürreeden ölmüştü: Kalbi ve ciğerleri iflas etmişti; soluk alamamış ve kendi sıvılarıyla boğulmuştu.

En kötüsü de – Penny hıçkırıklar arasında anlatıyordu – kızının ölümünü anımsayamayışıydı: Chrissie'nin son saatlerini bel-

leğinden silmişti. Tüm anımsadığı o gece kızının yanında uyuyakalması – Chrissie'nin hastanede kaldığı dönemlerde Penny onun yanında portatif bir karyolada uyuyordu – ve çok sonra Chrissie'nin yatağının başucunda, ölmüş kızını kollarıyla sarmış durumda oturuyor olmasıydı.

Penny suçluluk duygusu hakkında konuşmaya başladı. Chrissie'nin ölümü sırasındaki davranış tarzını kafasından atamıyordu. Kendini bir türlü bağışlayamıyordu. Sesi yükseldi, kendini daha çok suçlar bir tonda konuşmaya başladı. Beni ihmaline inandırmaya çalışan bir savcı gibiydi.

"İnanabiliyor musunuz," diyordu, "Chrissie'min öldüğünü *ne zaman* ve *nasıl* öğrendiğimi bile anımsayamıyorum."

Bu utanç verici davranışından kaynaklanan suçluluk duygusunun, Chrissie'nin gitmesine bir türlü izin veremeyişinin, acısının dört yıldır donup kalmış olmasının tek nedeni olduğundan emindi ve çok geçmeden beni de bunun doğruluğuna inandırdı.

Araştırma tasarılarımı sürdürmeye kararlıydım: kronik yas hakkında olabildiğince bilgi edinmek ve planlı bir mülakat protokolü oluşturmak. Yine de, belki yapılması gereken çok fazla terapi olduğundan, araştırmayı unuttuğumu ve adım adım terapi havasına girdiğimi fark ediyordum. Esas sorun suçluluk duygusu gibi göründüğünden, iki saatlik mülakatın kalan süresinde Penny'nin suçluluk duygusu hakkında olabildiğince çok şey öğrenmeye çalıştım.

"Suçun nedir?" diye sordum. "Neyle itham ediliyorsun?"

Kendine yönelik başlıca suçlaması, Chrissie'nin yanında gerçek anlamda bulunmamış olmasıydı. Kendi deyimiyle bir sürü hayal oyunu oynamıştı. Chrissie'nin öleceğine inanma iznini kendine hiç vermemişti. Doktor ona Chrissie'nin ödünç alınmış bir süreyi yaşadığını, bu hastalıktan hiç kurtulan olmadığını anlattıysa da, Chrissie'nin hastaneye son yatışında artık fazla yaşayamayacağını açık açık söylediyse de, Penny Chrissie'nin bir daha iyileşmeyeceğine inanmayı reddetmişti. Doktor son zatürreeden, karışılmaması gereken bir lütuf olarak söz ettiğinde içi öfkeyle dolup taşmıştı.

Aslında Chrissie'nin öldüğünü dört yıl sonra, şimdi bile kabul etmiş değildi. Daha bir hafta önce bir mağazanın ödeme kuyru-

ğunda "uyanıp" kendini elinde Chrissie için hediye olarak aldığı doldurulmuş bir hayvanla bulmuştu. Ve onunla mülakatımın bir yerinde, Chrissie önümüzdeki ay on yedi yaşında "olacaktı" yerine "olacak" dedi.

"Bu o kadar büyük bir suç mu?" diye sordum. "Umut etmeyi sürdürmek bir suç mu? Hangi anne çocuğunun ölmek zorunda olduğuna inanmak ister?"

Penny, Chrissie'ye olan sevgisini değil kendini ön plana alarak hareket etmiş olduğunu söyledi. Nasıl mı? Chrissie'nin korkuları ve duyguları hakkında konuşmasına hiç yardım etmemişti. Chrissie, ölmek hakkında, öyle bir şey olmuyormuş gibi davranmayı sürdüren bir anneyle nasıl konuşabilirdi? Sonuç olarak Chrissie kendi düşünceleriyle yalnız kalmaya zorlanmıştı. Kızının yanında uyumasının ne önemi vardı? Gerçekte onun için orada değildi. Bir insana olabilecek en kötü şey yalnız başına ölmekti ve o kızının böyle ölmesine izin vermişti.

Sonra Penny bana yeniden doğuşa derin bir inancı olduğunu söyledi, bu inanç ilkgençlik çağında bedbaht ve yoksulken ve hayatta aldatılmış olduğu düşüncesi ona ancak ve ancak bir başka şansı olacağı umuduyla avunabilecek kadar çok azap verirken başlamıştı. Penny bir dahaki sefere daha şanslı – belki daha zengin – olacağını biliyordu. Chrissie'nin daha sağlıklı ve mutlu bir başka yaşama doğru ilerliyor olduğunu da biliyordu.

Ne var ki, Chrissie'nin ölmesine yardım etmemişti. Hatta Penny, Chrissie'nin ölmesinin bu kadar uzun sürmesinin *kendi* kabahati olduğuna inanıyordu. Chrissie, annesinin hatırı için ıstırabını uzatıp kurtuluşunu geciktirerek orada kalmıştı. Penny, Chrissie'nin yaşamının son saatlerini anımsamamakla birlikte, söylemesi gerekeni söylemediğinden, "Git! Git! Gitme zamanın geldi. Benim için burada daha fazla kalmak zorunda değilsin," demediğinden emindi.

Oğullarımdan biri ilkgençlik çağındaydı ve Penny konuşurken onu düşünmeye başladım. Ben bunu yapabilir miydim, elini bırakıp ölmesine yardım edebilir miydim.

Ona, "Git! Gitme zamanı geldi," diyebilir miydim? Işıltılı yüzü gözlerimin önünden geçti ve anlatılmaz bir keder dalgası benliğimi sardı.

"Hayır!" diyerek silkindim. Herhalde diğerleri, yani ona yardım edemeyen terapistler de böyle bir duygu seli içinde boğulup gitmişlerdi. Penny ile çalışabilmek için kendimi akıl direğine bağlamam gerekeceğini görüyordum.

"Şu halde, duyduğuma göre başlıca iki şey için kendini suçlu hissediyorsun. *Birincisi*, Chrissie'nin ölmek hakkında konuşmasına yardım etmediğin için, *ikincisi* de onun yeterince erken bırakmadığın için."

Penny analitik ses tonumla toparlandı ve hıçkırıkları kesildi.

Psikoterapide hiçbir şey kesin bir özetten, özellikle içinde bir liste olan bir özetten daha fazla sahte güven uyandıramaz. Kendi sözlerim beni yüreklendirmişti: problem ansızın daha berrak, daha aşina, çok daha denetlenebilir görünüyordu. Çocuğunu kaybetmiş biriyle daha önce hiç çalışmamış olmakla birlikte, yasının büyük bir bölümü suçluluğa indirgenebildiği için ona yardım edebilmem gerekirdi. Suçluluk ve ben eski ahbaplardık, hem kişisel hem de mesleki bakımdan.

Daha önce Penny bana Chrissie'yle yakın bir ilişki içinde olduğunu, her gün mezarını ziyaret ettiğini ve günde bir saat mezarın bakımını yapıp Chrissie'yle konuştuğunu anlatmıştı. Penny Chrissie için o kadar çok dikkat ve enerji harcıyordu ki sonunda evliliği bozulmuş ve kocası iki yıl kadar önce temelli çekip gitmişti. Penny onun gidişinin farkına bile varmadığını söylüyordu.

Chrissie'nin anısını canlı tutmak için odasını hiç bozmamış, bütün giysilerini ve eşyalarını alışılagelmiş yerlerinde bırakmıştı. Tamamlanmamış son ev ödevi bile masasının üzerinde duruyordu. Yalnızca bir tek şey değişmişti: Penny Chrissie'nin yatağını kendi odasına almıştı ve her gece bu yatakta uyuyordu. Sonraları, çocuklarını kaybetmiş daha çok anne babayla yaptığım mülakatlarda bu davranışın ne kadar yaygın olduğunu öğrenecektim. Ama o zamanki saflığımla, bunu çok aşırı, doğal olmayan, düzeltilmesi gereken bir şey olarak görmüştüm.

"Öyleyse şimdi Chrissie'ye tutunarak, kendi yaşamına devam etmeyerek mi suçunla başa çıkmaya çalışıyorsun?"

"Onu unutamıyorum. Biliyorsunuz, şalter gibi açıp kapatamazsınız bunu."

"Onu salıvermek unutmakla aynı şey değil ki – hem hiç kimse senden şalter açıp kapamanı istemiyor." Artık Penny'ye hemen karşılık vermenin önemli olduğuna inanıyordum: ben katı davranınca o da kendini çabuk topluyordu.

"Chrissie'yi unutmak onu hiç sevmediğimi söylemek gibi bir şey. İnsanın kendi kızına olan sevgisinin yalnızca geçici, solup giden bir şey olduğunu söylemek gibi bir şey. Ben onu unutmayacağım."

"Unutmak istememek, şalteri kapatmanın istenmesinden farklı bir şey." Benim unutmakla salıvermek arasında yaptığım ayrıma kulak asmamıştı ama üzerinde durmadım. "Chrissie'yi salıvermeden önce bunu *istemen* gerekir, buna *hazır olman* gerekir. Bunu birlikte anlamaya çalışalım. Bir an için Chrissie'ye, böyle tercih ettiğin için tutunduğunu farz et. Bu sana ne sağlar?"

"Neden söz ettiğinizi anlamıyorum."

"Pekâlâ anlıyorsun! Haydi söyle bana. Chrissie'ye tutunmakla eline ne geçiyor?"

"Ölürken, bana ihtiyacı varken onu terk ettim. Onu bir daha hiç terk etmeyeceğim."

Gerçi henüz anlamıyordu ama Penny, Chrissie'yle birlikte kalma kararlılığı ile yeniden doğuş inançları arasında uzlaşma kabul etmez bir çelişki içinde kilitlenip kalmıştı. Yası da böylece sıkışıp kalmış, kilitlenmişti. Belki bu çelişkiyle yüzleşirse yeniden yas tutmaya başlayabilirdi.

"Penny, Chrissie'yle her gün konuşuyorsun. Chrissie nerede? Nerede yaşıyor?"

Penny'nin gözleri faltaşı gibi açıldı. Daha önce hiç kimse ona böyle pervasız sorular sormamıştı. "Öldüğü gün onun ruhunu eve geri getirdim. Onu arabada yanımda hissedebiliyordum. Önce benim çevremde kaldı, bazen evde, odasında oluyordu. Daha sonra mezarlıkta onunla her zaman temas kurabiliyordum. Genellikle benim hayatımda neler olup bittiğini biliyordu, ama arkadaşları ve ağabeyleri hakkında bilgi almak istiyordu. Bütün arkadaşlarıyla temasımı sürdürüyordum ki ona haberlerini verebileyim." Penny durakladı.

"Ya şimdi?"

"Şimdi solup gidiyor. Bu iyi bir şey. Onun başka bir yaşama tekrar doğmuş olduğu anlamına gelir."

"Bu yaşamını anımsar mı?"

"Hayır. Başka bir yaşamın içinde. Geçmişteki yaşamları anımsamak hakkmdaki zırvalara inanmıyorum."

"O halde bir sonraki yaşamına gidebilmek için özgür olması gerekiyor, oysa senin onu bırakmayan bir tarafın var."

Penny bir şey söylemedi. Yalnızca bana bakakaldı.

"Penny, sen acımasız bir yargıçsın. Kendini Chrissie ölmek üzereyken onu salıvermeme suçundan yargılamış ve kendinden nefret etmeye mahkûm etmişsin. Ben şahsen senin kendini fazla insafsızca yargıladığını düşünüyorum. Başka türlü davranabilecek anne babayı göster bana. Ben söyleyeyim, eğer benim çocuğum ölüm döşeğinde olsaydı, ben yapamazdım bunu. Ama daha da kötüsü, hükmün çok sert olması – seni bu denli zora sokması. Evliliğini suçluluk duygun ve matemin çökertmiş gibi görünüyor. Hele hükmün *süresi!* Aklımı gerçekten başımdan alan bu işte. Dört yıl olmuş. Daha ne kadar uzayacak? Bir yıl daha? Dört yıl? On? Yoksa yaşam boyu mu?"

Kendisine ne yapmakta olduğunu görmeşine nasıl yardım edebileceğime karar vermeye çalışarak düşüncelerimi toparladım. Penny kıpırtısız oturuyordu, kucağındaki kül tablasında için için yanan bir sigara vardı; gri gözleri bana dikilmişti. Adeta soluk almıyor gibiydi.

Konuşmayı sürdürdüm: "Burada oturup buna bir anlam vermeye çalışıyordum ve şimdi aklıma bir fikir geldi. Sen kendini dört yıl önce bir kez, Chrissie ölürken yaptığın bir şey için cezalandırmıyorsun. *Sen kendini şimdi yapmakta olduğun bir şey için cezalandırıyorsun,* tam şu anda bile yapmayı sürdürdüğün bir şey için. Onu salıvermiyorsun, başka bir yere ait olduğunu bildiğin halde onu bu yaşamda tutmaya çabalıyorsun. Onu salıvermek onu terk etmenin ya da onu sevmemenin belirtisi değil, tam tersi, onu gerçekten sevmenin – başka bir yaşama gitmesine *izin verecek kadar* sevmenin – belirtisi."

Penny bana bakmaya devam ediyordu. Konuşmuyordu ama söylediklerimden etkilenmiş görünüyordu. Sözlerimin güçlü olduğunu hissediyor ve onunla birlikte sessizlik içinde oturmanın

en iyisi olduğunu biliyordum. Ama başka bir şey daha söylemeye karar verdim. Belki de ölçüyü kaçırıyordum.

"O ana dönsene, Penny, o Chrissie'yi salıvermen gereken ana, o belleğinden sildiğin ana. O an nerede şimdi?"

"Ne demek istiyorsunuz? Anlayamıyorum."

"Yani, nerede? Nerede yaşıyor?"

Penny zorlanmaktan ya da sorguya çekilmekten biraz tedirgin ve kaygılı görünüyordu. "Nereye varmak istediğinizi bilmiyorum. Geçti o. Geçip gitti."

"Bir anısı var mı? Chrissie'de? Bu yaşamın tüm izlerini unuttuğunu söylüyorsun, değil mi?"

"Tamamen geçip gitti. O anımsamıyor, ben anımsamıyorum. Öyleyse...?"

"Öyleyse sen hiçbir yerde varolmayan bir an – bir 'hayalet an' – için kendine işkence etmeyi sürdürüyorsun. Böyle yapan başka birini bilsen, sanırım bunun budalalık olduğunu söylerdin."

Şimdi dönüp bu konuşmaya baktığımda, sözlerimin büyük ölçüde safsatadan ibaret olduğunu görüyorum. Ama o anda karşı konulmaz ve derin oldukları duygusunu vermişlerdi. Bir tür kaldırım bilgeliğiyle her zaman her şey için bir yanıtı olan Penny, yine öylece suskun, sanki şoktaymış gibi oturuyordu.

İki saatimizin sonuna geliyorduk. Penny daha fazla zaman istemediği halde tekrar buluşmak zorunda olduğumuz açıktı. Çok fazla şey olup bitmişti: ona bir saat daha vermemek mesleki açıdan sorumsuzluk olurdu. Penny önerim karşısında şaşırmış görünmedi ve bir hafta sonra aynı saatte dönmeyi derhal kabul etti.

Donmuş tabiri – birçok kişinin kronik yastan söz ederken kullandıkları mecaz – çok yerindedir. Beden katıdır; yüz gergindir; beyin soğuk, yinelenen düşüncelerle tıkalıdır. Penny donmuştu. Yüzleşmemiz sıkışmış buzu kıracak mıydı? Bu konuda iyimserdim. Neyin serbest kalacağını tahmin edememekle birlikte, hafta boyunca hayli çalkantı olacağını umuyor ve Penny'nin bir sonraki ziyaretini büyük bir merakla bekliyordum.

Penny seansın başında kendini koltuğa atıp konuşmaya başladı, "Sizi gördüğüme gerçekten sevindim! Ne haftaydı ama!"

Zoraki bir neşeyle devam ederek bana iyi haberin geçen hafta kendini daha az suçlu ve Chrissie'yle daha az ilgili hissetmesi ol-

duğunu söyledi. Kötü haber ise büyük oğlu Jim'le birbirlerine girmiş olmaları ve bunun sonucu olarak bütün haftayı öfke ve ağlama nöbetleri arasında gidip gelerek geçirmiş olmasıydı.

Penny'nin hayatta olan iki oğlu vardı: Brent ve Jim. İkisi de okuldan ayrılmışlar ve ciddi belalara doğru sürükleniyorlardı. On altı yaşındaki Brent, bir ev soygununa karıştığı için bir ıslahevindeydi; on dokuz yaşındaki Jim ise fazla miktarda uyuşturucu kullanıyordu. Söz konusu kavga, son seansımızdan bir gün sonra Penny'nin Jim'in son üç aydır mezarlık parseli için ödemelerini yapmadığını öğrenmesiyle başlamıştı.

Mezarlık parseli? Yanlış duymuş olmalıydım, Penny'den söylediğini tekrarlamasını istedim. Evet, "mezarlık parseli" demişti. Beş yıl kadar önce, Chrissie'nin henüz hayatta olduğu fakat giderek direncini yitirdiği sırada, Penny pahalı bir mezarlık parseli için – "bütün aileyi bir arada tutmaya" yeterli büyüklükte bir parsel olduğunu (sanki bu her şeyi açıklayacakmış gibi) söylüyordu – bir kontrat yapmıştı. Ailenin her ferdi – Penny, kocası Jeff ve iki oğlu – Penny'nin yoğun baskıları sonucunda, ödemeleri yedi yıla yayılacak olan bedelin bir parçasını üstlenmeye razı olmuştu.

Ama verdikleri söze karşın, parselin tüm mali yükü Penny'nin omuzlarına biniyordu. Jeff iki yıl önce çekip gitmişti ve, ölü ya da diri, Penny ile hiçbir ilişkisi olsun istemiyordu. Şimdi hapiste olan küçük oğlunun kendi payına düşen ödemeleri sürdüremeyeceği ortadaydı (daha önce okul sonrasında çalıştığı işten küçük bir miktar katkıda bulunmuştu). Ve şimdi de Jim'in kendisine yalan söylediğini ve ödemelerini yapmadığını öğrenmişti.

Büyüme süreci içinde belli ki yeterince sorunları olan bu iki delikanlının kendi mezarları için ödeme yapmalarına ilişkin bu tuhaf beklenti hakkında bir yorum yapmak üzereydim ki, Penny haftanın sinir bozucu olaylarını anlatmaya devam etti.

Jim'le çatışmasından sonraki gece, besbelli uyuşturucu satıcıları olan iki adam kapıya gelip Jim'i görmek istemişlerdi. Penny onlara oğlunun evde olmadığını söyleyince adamlardan biri ona, Jim'e borcu olan parayı ödemesini yoksa evine dönmeyi unutabileceğini söylemesini buyurmuştu: çünkü döneceği bir ev kalmayacaktı ortada.

Ha, şimdi, dediğine göre Penny için evinden daha önemli hiçbir şey yoktu. Sekiz yaşındayken babası öldükten sonra annesi, Penny ve kız kardeşleriyle evden eve en az yirmi kez taşınmış, çoğu kez kirayı ödemedikleri için çıkarılıncaya kadar en çok iki üç ay oturmuşlardı. Penny o zaman bir gün ailesi için gerçek bir yuva sahibi olmaya yemin etmiş ve bu yemini yerine getirebilmek için çılgınca çalışmıştı. Aylık ipotek ödemeleri yüksekti ve Jeff gittikten sonra bütün yükü kendisi taşımak zorunda kalmıştı. Şimdi uzun saatler boyunca çalıştığı halde ödemeleri ucu ucuna karşılayabiliyordu.

Bu bakımdan bu iki adam yanlış kapı çalmışlardı. Onlar gittikten sonra Penny birkaç dakika kapıda sersemlemiş durumda kalakalmıştı; ardından parasını parsel ödemeleri yerine uyuşturucuya harcadığı için Jim'e küfrü basmıştı; ondan sonra da, kendi deyimiyle "kendini tamamen kaybetmiş" ve hışımla adamların peşine düşmüştü. Adamlar çoktan gazlayıp gitmişlerdi ama Penny motoru güçlendirilmiş koca pikabına atlayıp anayolda son hızla onları izleyerek arabalarına toslayıp yoldan çıkarmaya kalkışmıştı. Birkaç kez yanlarına yanaşmış ve adamlar ancak sürdükleri BMW'yi saatte yüz elli kilometrenin üstünde bir hızla gazlayarak kaçabilmişlerdi.

Penny daha sonra tehdidi (tabii anayoldaki kovalamadan söz etmeden) polise bildirmiş ve geçen hafta boyunca evi sürekli polis gözetimi altında tutulmuştu. Jim o gece daha sonra eve gelmiş ve olan biteni öğrendikten sonra birkaç parça giysiyi telaşla sırt çantasına tıkıştırıp şehri terk etmişti. Penny o geceden beri ondan hiç haber almamıştı. Davranışına ilişkin hiçbir pişmanlık belirtisi göstermemekle birlikte – tersine hikâyeyi anlatmaktan tat alıyor gibiydi – daha derinlerde çalkantılar vardı. O gece daha geç saatlerde huzursuzluğu artmış, iyi uyuyamamış ve şu çarpıcı düşü görmüştü:

> *Eski bir kurum binasının içinde odaları araştırıyordum. Sonunda bir kapıyı açtım ve bir platformun üzerinde sergileniyormuş gibi duran iki küçük oğlan gördüm. Benim oğullarıma benziyorlardı ama kız gibi uzun saçları vardı ve kız elbiseleri giymişlerdi. Ancak, her şey yanlıştı: elbiseleri kirli, arkaları öne çevrik ve tersyüz olmuş durumdaydı. Ayakkabıları yanlış ayaklara giyilmişti.*

Çok etkilenmiştim; bu kadar çok umut verici ipucuyla nereden başlayacağımı bilemiyordum. Önce Penny'nin herkesi bir arada tutmak, çocukken hiç sahip olmadığı sarsılmaz aileyi yaratmak için duyduğu çılgınca isteği ve bunun bir eve ve bir mezarlık parseline sahip olma yolundaki canhıraş kararına nasıl yansıdığını düşündüm. Şimdi ise apaçıktı ki merkez çatırdıyordu. Penny'nin planları ve ailesi darmadağın olmuştu: kızı ölmüş, kocası gitmişti, bir oğlu hapisteydi, öbürü ise saklanıyordu.

Yapabildiğim tek şey düşüncelerimi Penny ile paylaşmak ve acısına katılmaktı. O düş üzerinde, özellikle iki küçük çocukla ilgili son bölüm üzerinde çalışmak için yeterli zaman ayırabilmeyi çok istiyordum. Hastaların terapiye getirdiği ilk düşler, özellikle zengin ve ayrıntılı olanlar, çoğu kez derinlemesine aydınlatıcı niteliktedir.

Penny'den düşteki temel duyguları anlatmasını istedim. Ağlayarak uyandığını fakat düşün acıklı bölümünü tam olarak kestiremediğini söyledi.

"Ya o iki küçük oğlan?"

Penny, çocukların giyinişinde – ayakkabılar yanlış ayaklarda, giysiler kirli, tersyüz olmuş – dokunaklı, hatta acıklı bir şeyler olduğunu söyledi. Ya kız elbiseleri? Ya uzun saçlar ve kız elbiseleri? Penny, belki de oğlanları doğurmasının bir hata olduğunu söylemek dışında bundan bir anlam çıkaramadı. Acaba onların kız olmasını mı istiyordu? Chrissie ideal bir çocuktu, iyi bir öğrenci, güzel, müziğe yetenekli. Tahminimce Chrissie Penny'nin gelecek için umuduydu: aileyi yoksulluk ve suç yazgısından kurtarabilecek olan oydu.

"Evet," diye hüzünle sürdürdü Penny, "bu düş tam benim oğullarım hakkında – yanlış giyimli, yanlış ayakkabılı. Her şeyleri yanlış – hep öyle oldu. Dertten başka bir şey olmadılar. Üç çocuğum vardı: biri bir melekti, öbür ikisine gelince, şuraya bakın – biri hapiste, öbürü bir uyuşturucu bağımlısı. Üç çocuğum vardı – *ve yanlış çocuk öldü.*"

Penny soluğunu tutup eliyle ağzını örttü. "Bunu daha önce düşünmüştüm ama hiç yüksek sesle söylememiştim."

"Kulağa nasıl geliyor?"

Başını önüne eğdi, neredeyse kucağına değecek kadar. Gözyaşları yanaklarından kot eteğinin üzerine sel gibi akıyordu. "İnsanlık dışı."

"Hayır, tam tersi. Yalnızca insani duygular işitiyorum ben. Belki pek hoş değiller ama bizim yaradılışımız böyle galiba. Senin durumunda ve senin üç çocuğunla, hangi ana baba yanlış çocuğun öldüğünü hissetmezdi? Ben şahsen kesinlikle öyle hissederdim!"

Ona nasıl bundan daha fazlasını verebileceğimi bilmiyordum, ama beni duymuş olduğuna ilişkin bir belirti göstermiyordu, bu yüzden sözlerimi tekrarladım. "Senin durumunda olsaydım ben de aynı şeyleri hissederdim."

Başını önünden kaldırmadı ama belli belirsiz salladı.

Üçüncü saatimiz biterken Penny benimle terapide değilmiş gibi davranmanın artık anlamı kalmamıştı. Bu bakımdan bunu ona açıkça söyledim ve altı kez daha buluşup olabildiğince çok şey yapmaya çalışmamızı önerdim. Diğer bağlantılar ve seyahat planları nedeniyle altı haftadan fazla buluşmamızın mümkün olmadığını vurguladım. Penny önerimi kabul etti ama paranın kendisi için büyük bir sorun olduğunu söyledi. Ödemeleri birkaç aya yayılacak şekilde ayarlayabilir miydik? Onu hiçbir ücret alınmayacağı konusunda temin ettim: bir araştırma projesi çerçevesinde buluşmaya başladığımız için bu noktada sözleşmemizi gönül rahatlığıyla ansızın değiştirip ondan para alamazdım.

Aslında Penny'yi ücretsiz kabul etmeye ilişkin bir sorunum yoktu: büyük kayıplar konusunda daha çok şey öğrenmek istemiştim ve Penny mükemmel bir öğretmen çıkmıştı. Daha o saatte gelecekte tüm kayıpa uğramış kişilerle yapacağım çalışmalarda kullanabileceğim bir kavram vermişti: *eğer insan ölülerle yaşamayı öğrenecekse, önce yaşayanlarla yaşamayı öğrenmelidir.* Penny'nin yaşayanlarla – özellikle oğullarıyla ve belki de kocasıyla – ilişkileri konusunda hayli işi var gibi görünüyordu; ben de kalan altı seansı bu şekilde geçireceğimizi varsayıyordum.

Yanlış çocuk öldü. Yanlış çocuk öldü. Sonraki iki saatimiz bu acı temanın birçok çeşitlemesinden ibaret olacaktı. Penny oğullarına yönelik derin bir öfke dile getiriyordu – yalnızca yaşam tarzları nedeniyle değil, *yaşadıkları için* duyduğu bir öfkeydi bu. Ancak

tükendiği zaman, ancak son sekiz yıldır (Chrissie'nin ölümcül bir kansere yakalandığını ilk kez duyduğundan beri) hissettiklerini söylemeye cüret ettikten sonra – iki oğlundan da umudunu kestiğini; Brent'in daha on altısında yardım edilemez durumda olduğunu; yıllarca Jim'in bedeninin Chrissie'ye verilebilmesi için dua etmiş olduğunu (onun bu bedene ne ihtiyacı vardı? Onu çok geçmeden uyuşturucularla, AIDS'le öldürecekti zaten. Neden onun sağlıklı bir bedeni olsun da küçücük bedenini seven Chrissie'ninki kanser tarafından kemirilip bitirilsin?) – ancak tüm bunları söyledikten sonra durabildi ve söylemiş olduğu şeyler üzerinde düşünebildi.

Ben yalnızca oturup dinliyor ve zaman zaman bunların insani duygular olduğu ve yalnızca bir insan olduğu için bunları düşündüğü konusunda onu temin ediyordum. Nihayet onun oğullarına doğru yönelmesine yardım etmenin zamanı gelmişti. Sorular sordum, önce yumuşak, sonra yavaş yavaş onu daha çok zorlayan sorular.

Oğulları hep zor muydu? Doğuştan mı zor? Yaşamlarında onları yapmış oldukları seçimlere itmiş olabilecek neler olmuştu? Chrissie ölürken neler yaşamışlardı? Ne kadar korkmuşlardı? Kimse *onlarla* ölüm hakkında konuşmuş muydu? Bir mezarlık parseli alma konusunda ne hissetmişlerdi? Chrissie'nin yanında bir parsel alma konusunda? Babalarının onları terk etmesi hakkında ne hissetmişlerdi?

Penny sorularımdan hoşlanmadı. Onu önce irkiltip sonra sinirlendirdiler. Ama sonra ailede olup bitenleri hiçbir zaman oğullarının görüş açısından düşünmediğini fark etmeye başladı. Hiçbir zaman bir erkekle olumlu bir ilişkisi olmamıştı ve bunun bedelini oğulları ödemiş olabilirlerdi. Yaşamındaki erkekleri ele aldık: Penny sekiz yaşındayken ölerek onu terk eden bir baba (kendi belleğinden silinmiş olan ama annesinin sürekli sövüp saydığı bir erkek); annesinin âşıkları – gün ağarırken ortadan kaybolan bir dizi nahoş gece insanı; on yedi yaşındayken, onu düğünden bir ay sonra terk edip giden bir ilk koca; ve sonunda onu yas tutarken terk eden ahmak, alkolik bir ikinci koca.

Kuşkusuz son sekiz yıl boyunca oğlanları ihmal etmişti. Chrissie hastayken onun yanında haddinden fazla zaman harcamıştı;

Chrissie'nin ölümünden sonra da, Penny oğulları için hâlâ ulaşılır durumda değildi: onlara karşı duyduğu, çoğu yalnızca Chrissie yerine onların hayatta olmasından doğan öfke, aralarında bir sessizlik yaratmıştı. Oğulları katılaşıp uzaklaşmışlardı, ama bir kez, duygularını mühürlemeden önce, ondan daha çok şey istediklerini söylemişlerdi: dört yıl boyunca her gün Chrissie'nin mezarına baktığı saati istemişlerdi.

Ya ölümün oğulları üzerindeki etkisi? Chrissie ölümcül bir hastalığa yakalandığı zaman oğlanlar sekiz ve on bir yaşlarındaydı. Kız kardeşlerine olanlardan korkmuş olabilecekleri; onların da üzülebileceği; kendi ölümlerinin bilincine varıp korkmaya başlayabilecekleri; Penny bu olasılıkların hiçbirini hiçbir zaman düşünmemişti.

Bir de oğullarının yatak odası sorunu vardı. Penny'nin küçük evinde üç küçük yatak odası bulunuyordu ve oğlanlar hep bir odayı paylaşırken Chrissie'nin kendine ait bir odası vardı. Kuşkusuz Chrissie hayattayken de bu düzenlemeye içerliyorlardı, ama ya şimdi, kız kardeşlerinin ölümünden sonra Penny onun odasını kullanmalarına izin vermeyince yaşadıkları öfke? Peki ya son dört yıldır Chrissie'nin vasiyetini buzdolabının üzerinde manyetik metal bir çilekle tutturulmuş olarak gördükçe ne hissediyorlardı?

Ve düşünün, Penny'nin, örneğin her yıl doğum gününü kutlamayı sürdürerek Chrissie'nin anısını yaşatma çabalarına nasıl içerlemiş olmalılardı! Peki ya *onların* doğum günleri için neler yapıyordu Penny? Soruma kızararak ve hırçın bir tavırla homurdanarak yanıt verdi: "Normal şeyleri." Beni anladığını biliyordum.

Belki Penny ile Jeff'in evliliği başarısız olmaya mahkûmdu ama nihai çözülmenin yasla hızlandırılmış olduğu da pek su götürmüyordu. Penny ile Jeff'in yas tutma tarzları farklıydı: Penny anılara gömülüyordu; Jeff ise acısını bastırmayı ve dikkatini başka şeylere vermeyi yeğliyordu. Başka konularda uyuşup uyuşmamaları bu noktada önemsiz görünüyordu: yas tutmalarında çok büyük bir uyuşmazlık vardı, her biri diğerininkiyle çatışan bir yaklaşımı yeğliyordu. Penny duvarları Chrissie'nin resimleriyle kaplarken, onun yatağında uyuyup odasını anıtsal bir havaya sokarken Jeff nasıl unutabilirdi? Jeff Chrissie'den söz etmeyi bile

reddederken; ölümünden altı ay sonra Chrissie'nin ortaokul sınıfının mezuniyetine gitmeyi reddetmişken (ki bu müthiş bir velvele koparmıştı), Penny nasıl acısının üstesinden gelebilirdi?

Beşinci seansta, yaşayanlarla daha iyi yaşamayı öğrenmek üzerindeki çalışmamız Penny'nin farklı türden bir soru sormasıyla kesintiye uğradı. Ailesi, ölmüş kızı ve iki oğlu hakkında düşündükçe, giderek şöyle düşünmeye başlamıştı: Ben ne için yaşıyorum? Tüm bunların amacı ne? Yetişkin yaşamının tümü bir tek prensiple yönlenmişti: çocuklarına kendisinin yaşamış olduğundan daha iyi bir yaşam vermek. Ama şimdi, geçen yirmi yıl için gösterecek neyi vardı? Yaşamını boşa mı harcamıştı? Ve şimdi yaşamını aynı şekilde harcamaya devam etmesinin bir anlamı var mıydı? İpotek borcunu ödemek için neden kendini öldürsündü? Geleceği olan bir şey var mıydı?

Bu durumda odağımızı değiştirdik. Penny'nin oğulları ve eski kocasıyla ilişkilerinden uzaklaşıp çocuğunu kaybeden anne babaların bir başka önemli sorunu üzerinde düşünmeye başladık: yaşamdaki anlamın kaybı. Anne veya babayı ya da çok eski bir arkadaşı kaybetmek çoğu kez geçmişi kaybetmektir: ölen kişi çok eski dönemlerin değerli olaylarının yaşayan tek tanığı olabilir. Ama bir çocuğu kaybetmek geleceği kaybetmektir: kaybedilen, kişinin yaşam projesinin ta kendisidir – ne için yaşadığı, gelecekte kendini nasıl tasarladığı, ölümü aşmayı nasıl umut edebileceğidir (insanın çocuğu aslında onun ölümsüzlük projesidir). Bu durumda, mesleki dilde, anne babanın kaybı "obje kaybı" ("obje" insanın iç dünyasının oluşumunda etkili bir rol oynamış olan kişidir) iken çocuğun kaybı "proje kaybı"dır (yaşamın yalnızca *nedenini* değil *nasılını* da ortaya koyan belli başlı, düzenleyici yaşam prensibinin kaybı). Bu durumda çocuk kaybının katlanılması en güç kayıp olmasına, birçok anne babanın beş yıl sonra hâlâ yas tutuyor olmasına, bazılarının hiçbir zaman kendilerine gelememesine şaşmamak gerekir.

Ama yaşamın amacına ilişkin araştırmamızda henüz çok fazla ilerlememişken (bu demek değildir ki ilerleme beklenebilir; amaç yokluğu bir yaşamın sorunu değil bir *yaşam* sorunudur) Penny bir kez daha yön değiştirdi. Artık onun hemen her seansta yeni bir sorun öne sürmesine alışmıştım. Başlangıçta düşündüğüm gi-

bi dakikası dakikasına uymayan, dikkatini belli bir noktada tutamayan bir insan olmasından kaynaklanmıyordu bu. Yalnızca çok katlı acısını yüreklice kat kat açıyordu. Bana daha kaç kat gösterecekti?

Bir seansa – sanırım yedinci seansımızdı – iki olay anlatarak başladı: çok canlı bir düş ve bir bilinç kaybı.

Bilinç kaybı, bir mağazada (daha önce bir kez elinde doldurulmuş bir hayvanla uyandığı mağaza) bir mezuniyet tebrik kartını sıkıca kavramış durumda ağlayarak "uyanması" idi.

Düş ise bir karabasan olmamakla birlikte çaresizlik ve kaygı yüklüydü:

> *Bir düğün yapılıyordu. Chrissie mahalleden bir çocukla – tam bir avanak – evleniyordu. Üstümü değiştirmem gerekiyordu. Bir sürü ufak odası olan kocaman, at nalı biçiminde bir evde, üstümü değiştirmeye uygun bir oda bulmak için odaları art arda deniyordum. Çabalayıp durdum ama uygun odayı bulamadım.*

Ve dakikalar sonra bunu yakından izleyen bir parça:

> *Büyük bir trendeydim. Giderek hızlanmaya başladık ve sonra gökyüzünde büyük bir yörüngeye girdik. Çok güzeldi. Bir sürü yıldız vardı. Oralarda bir yerde, belki bir altyazı olarak (anlamazdı çünkü yazılışını bilmiyorum), "evrim" kelimesi vardı – bu kelimeye ilişkin güçlü bir duygu vardı.*

Bir düzeyde düş Chrissie'yle ilişkiliydi. Bir süre düşte yaptığı kötü evlilikten söz etti. Belki de damat ölümdü, besbelli Penny'nin kızı için istemiş olabileceği bir evlilik değildi.

Ya evrim? Penny artık mezar ziyaretlerinde (şimdi haftada iki ya da üçe inmişti) Chrissie ile bir bağlantı hissetmediğini söylemişti. Belki de evrimin, Chrissie'nin gerçekten buradan ayrılıp başka bir yaşama gitmiş olduğu anlamını taşıdığını öne sürdüm.

Belki, ama Penny'nin gerek bilinç kaybında, gerekse düşünde belirgin olan hüzün için daha iyi bir açıklaması vardı. Mağazadaki bilinç kaybından sonra kendine geldiğinde, elindeki mezuniyet kartının bu aralar liseyi bitirecek olan Chrissie için değil ken-

disi için olduğuna ilişkin güçlü bir duygu yaşamıştı. Penny okulu bitirememişti ve Chrissie bunu ikisi için de yapacaktı (ve yine ikisi için Stanford'a gidecekti).

Penny, düğün ve soyunma odası arama hakkındaki düşün kendi kötü evlilikleri ve yaşamını değiştirme yolunda şimdiki çabası hakkında olduğunu düşünüyordu. Düşteki binaya ilişkin çağrışımları bu görüşü doğruluyordu: düşteki binayla ofisimin bulunduğu klinik arasında çarpıcı bir benzerlik vardı.

Ve *evrim* de Chrissie'yle değil kendisiyle ilgiliydi. Penny değişip başka bir şey olmaya hazırdı. Evrimleşip soylular dünyasında başarılı olmaya müthiş kararlıydı. Yıllarca, taksisinde müşterisi olmadığı zamanlarda kelime hazinesini genişletme, önemli kitaplar, ve sanattan anlama konusunda kendini geliştirme kasetleri dinlemişti. Yetenekli olduğunu ama on üç yaşından beri hayatını kazanmak zorunda kaldığı için yeteneklerini hiçbir zaman geliştiremediğini hissediyordu. Keşke çalışmayı bırakabilse, kendisi için bir şeyler yapabilse, liseyi bitirip üniversiteye gidebilse, aralıksız çalışsa ve oradan "yükselebilseydi" (havaya "yükselen" düş tren buydu işte!).

Penny'nin üzerinde durduğu nokta değişmeye başlamıştı. Sonraki iki seansı, Chrissie'nin trajedisinden söz etmek yerine kendi yaşamının trajedisini anlatarak geçirdi. Dokuzuncu ve son seansımıza yaklaşırken ben de son kalan inanılırlığımı da feda ederek Penny'yi tam yolculuğa çıkış gününe kadar üç saat daha görmeyi önerdim. Terapiye son vermeyi birkaç nedenle güç buluyordum: Sırt acısının büyüklüğü beni onunla kalmaya zorluyordu. Klinik durumu beni kaygılandırıyordu ve kendimi bundan sorumlu hissediyordum; haftadan haftaya, yeni malzemeler ortaya çıktıkça giderek daha fazla depresyona girmişti. Terapiden yararlanışından da etkilenmiştim: hiç bu kadar verimli çalışan bir hastam olmamıştı. Son olarak – dürüst olayım bari – her hafta yeni, heyecanlı ve hiç beklenmedik bir bölümü ortaya serilen dramın etkisiyle büyülenip kalmıştım.

Penny, Georgia'nın Atlanta şehrinde geçen çocukluğunu amansızca kasvetli ve yoksul olarak anımsıyordu. Acılaşmış, vesveseli bir kadın olan annesi, Penny ve iki kız kardeşini doyurup giydirmek için çok sıkıntı çekmişti. Babası bir mağazada dağıtım

memuru olarak makul bir kazanç sağlıyordu ama annesinin anlattıklarına inanılacak olursa, duyarsız, neşesiz bir adamdı ve Penny sekiz yaşındayken alkolizmden ölmüştü. Hiç paraları yoktu. Annesi günde on iki saat çamaşırcı olarak çalışıyor ve geceleri çoğunlukla civardaki bir barda içip erkeklerle kırıştırıyordu. Penny evin anahtarını taşıyıp evde yalnız kalmaya o sıralarda başlamıştı.

Ailenin bir daha hiç sabit bir evi olmamıştı. Ucuz ve adi apartmanlarda bir daireden bir başkasına taşınıp durmuş, çoğu kez kirayı ödemedikleri için çıkarılmışlardı. Penny on üç yaşında çalışmaya başlamış, on beşinde okulu bırakmış, on altısında alkolik olmuş, on sekizinden önce evlenip boşanmış, on dokuzunda tekrar evlenip Batı Kıyısı'na kaçmış, orada üç çocuk doğurmuş, bir ev almış, kızını gömmüş, kocasından ayrılmış ve büyük bir mezarlık parselinin peşinatını ödemişti.

Penny'nin yaşam öyküsündeki iki güçlü tema bana özellikle çarpıcı gelmişti: Biri, aldatılmış olduğu, sekiz yaşına geldiğinde her şeyin kendi aleyhinde belirlenmiş olduğuydu. Bir sonraki yaşamında kendisi ve Chrissie için en büyük arzusu alabildiğine zengin olmaktı.

Bir başka tema da "kaçış" idi, bu yalnızca somut olarak Atlanta'dan, ailesinden, yoksulluk ve alkolizm döngüsünden değil, annesi gibi "zavallı deli bir ihtiyar kadın" olma yazgısından kaçıştı: Penny kısa bir süre önce annesinin son birkaç yıl içinde birkaç kez akıl hastanesinde tedavi gördüğünü öğrenmişti

Yazgıdan kaçış – sosyal sınıf yazgısından ve kendi kişisel zavallı-deli-ihtiyar-kadın yazgısından kaçış – Penny'nin yaşamında önemli bir motifti. Delirmekten kaçıp kurtulmak için beni görmeye geliyordu. Yoksullukla başa çıkabileceğini söylüyordu. Gerçekten de Penny'nin çalışma tutkusunu körükleyen, uzun yorucu saatler boyunca çalışmasını sağlayan şey onun yazgısından kurtulma itkisiydi.

Yoksulluk ve başarısızlık yazgısından kaçma itkisiyle yalnızca daha derin bir yazgının – yaşamın kaçınılmaz bir sonu olması – duraksatıyor olmasında acı bir çelişki vardı. Penny, çoğumuzdan fazla, ölümün kaçınılmazlığıyla hiçbir zaman uzlaşamamıştı. Özde aktif bir insandı – onu anayolda uyuşturucu satıcılarının ar-

dından savrularak giderken hayal edebiliyordum – ve Chrissie'nin ölümü sırasında yüzleşmek zorunda kaldığı en güç şeylerden biri kendi çaresizliğiydi.

Penny'nin yeni ve önemli açıklamalar yapmasına alışmış olmakla birlikte, sondan bir önceki olan on birinci seansımızda patlattığı bombaya hazırlıklı değildim. Terapinin sonu hakkında konuşuyorduk ve Penny benimle buluşmaya ne kadar alıştığını ve gelecek hafta veda etmesinin ne kadar zor olacağını, beni kaybetmesinin nasıl kayıplar zincirine eklenecek bir halka daha olacağını anlatıyordu ki, laf arasında, "On altı yaşındayken ikizlerim olduğunu size hiç söylemiş miydim?" diye sordu.

Haykırmak istedim: "Ne? İkizler mi? On altı yaşında mı? Ne demek 'Size hiç söylemiş miydim?' Pekâlâ biliyorsun ki söylemedin!" Ama zamanımız yalnızca bu seansın kalan bölümü ve bir sonraki seansla sınırlı olduğundan açıklamanın yapılış tarzını görmezlikten gelip haberin kendisiyle ilgilenmek zorunda kaldım.

"Hayır, hiç söylememiştin. Anlat bakalım."

"On beşimde hamile kaldım. Okulu bu yüzden bıraktım. Çaresine bakmak için çok geç olana kadar kimseye haber vermedim ve gidip doğum yaptım. Meğer ikiz kızlarmış."

Penny duraklayarak boğazındaki ağrıdan yakındı. Belli ki bu konuda konuşmak, göstermeye yeltendiğinden çok daha güçtü.

İkizlerin ne olduğunu sordum.

"Sosyal yardım dairesi uygun bir anne olmadığımı söyledi – haklıydılar sanırım – ama ben çocuklardan vazgeçmeyi reddettim ve onlara bakmaya çalıştım ama altı ay kadar sonra onları alıp götürdüler. Birkaç kez görmeye gittim – birileri onları evlat edinene kadar. O günden beri de onlardan hiç haber almadım. Hiç öğrenmeye çalışmadım. Atlanta'yı terk ettim ve hiç geriye bakmadım."

"Onları çok düşünüyor musun?"

"Şimdiye kadar düşünmemiştim. Chrissie'nin ölümünden hemen sonra birkaç kez aklıma gelmişlerdi, ama şu son iki haftadır onları çok düşünüyorum. Nerede olduklarını, nasıl olduklarını, zengin olup olmadıklarını – evlat edinme kurumundan istediğim tek iyilik buydu – düşünüyorum. Gayret edeceklerini söylemiş-

lerdi. Şimdi gazetelerde hep bebeklerini zengin ailelere satan yoksul anneler hakkında hikâyeler okuyorum. Ama o zaman nereden bilebilirdim ki?"

O seansın kalanını ve son seansın bir bölümünü bu yeni bilginin çeşitli sonuçlarını araştırarak geçirdik. Açıklaması tuhaf bir biçimde, terapiyi sonuçlandırmamıza yardımcı oldu, çünkü tam bir daire çizerek bizi terapinin başlangıcına, şimdiye dek esrarını koruyan o ilk düşe, kız gibi giyinmiş iki küçük oğlunun bir kurumda sergilendiği düşe getirmişti. Chrissie'nin ölümü ve Penny'nin oğullarına ilişkin derin düşkırıklığı, onun kızlarından vazgeçmesinden kaynaklanan pişmanlığını alevlendirmiş, ona yalnızca yanlış çocuğun ölmediğini aynı zamanda yanlış çocukların evlat edinildiğini hissettirmiş olmalıydı.

Çocuklarından vazgeçmiş olduğu için suçluluk duyup duymadığını sordum. Penny kayıtsızca, yaptığının hem kendisi hem de onlar için en iyisi olduğu yanıtını verdi. Eğer, on altısında, iki çocuğunu yanında tutmuş olsaydı annesinin yaşadığı hayatın aynısına mahkûm olacaktı. Bu da çocukları için bir felaket olurdu; bekâr bir anne olarak onlara hiçbir şey veremezdi – bu noktada Penny'nin neden bana daha önce ikizlerden söz etmediğini daha iyi anladım. Utanıyordu, babanın kimliğini bilmediğini söylemekten utanıyordu. İlkgençlik yıllarında çok kişiyle düşüp kalkmıştı; hatta "okulun yoksul beyaz sürtüğü" (kendi deyimi) olduğundan baba on erkekten herhangi biri olabilirdi. Şimdiki yaşamında hiç kimse, kocası bile, geçmişini, ikizlerini ya da okuldaki şöhretini bilmiyordu – bu da kaçmaya çalışmış olduğu bir şeydi.

Seansın sonunda bana, "Bunu bilen tek kişi sizsiniz," dedi.

"Bunu bana anlatmak nasıl bir duygu?"

"Karışık. Size anlatma konusunda çok düşündüm. Bütün hafta kafamda sizinle konuşup durdum."

"Nasıl karışık?"

"Ürkütücü, iyi, kötü, yüksek, alçak..." Penny bunları çabucak sıraladı. Yumuşak duygulardan söz etmeye tahammülü olmadığından sinirlenmeye başlıyordu. Bunu fark etti ve yavaşladı. "Beni yargılamanızdan korktum galiba. Gelecek haftaki son seansımızı siz bana hâlâ saygı duyarken bitirmek istiyorum."

"Duymadığımı mı sanıyorsun?"

"Nereden bileyim? Bütün yaptığınız soru sormak."

Haklıydı. On birinci saatimizin sonuna geliyorduk – kendimi tutmanın zamanı değildi.

"Penny, bu konuda hiç kaygın olmasın. Seni tanıdıkça daha çok seviyorum. Hayatta yaptıkların ve üstesinden geldiklerin için sana karşı hayranlıkla doluyum."

Penny birden boşanıp ağlamaya başladı. Zamanımızın bittiğini hatırlatmak için saatini gösterdi ve yüzünü bir kâğıt mendile gömüp aceleyle ofisimden çıktı.

Bir hafta sonra, son buluşmamızda, gözyaşlarının haftanın büyük bir bölümünde devam ettiğini öğrendim. Bir önceki seanstan eve dönerken mezarlıkta durmuş, Chrissie'nin mezarının yanında otırup sık sık yaptığı gibi kızı için ağlamıştı. Ama o gün gözyaşları dinmek bilmiyordu. Yere uzanıp Chrissie'nin mezartaşını kucaklamış ve daha da şiddetle ağlamaya başlamıştı – bu kez yalnız Chrissie için değil, nihayet tüm diğerleri, tüm diğer kayıpları için.

Oğulları için, telafi edilemeyecek yıllar için, enkaza dönüşen yaşamları için ağlamıştı. Hiç tanımadığı iki kayıp kızı için ağlamıştı. Babası için – her kimse, her neyse o – ağlamıştı. Kocası için, paylaştıkları genç, umut dolu, yitik zamanlar için ağlamıştı. Yirmi yıl önce yaşamından silip attığı zavallı ihtiyar annesi ve kız kardeşleri için ağlamıştı. Ama hepsinden fazla, kendisi için ağlamıştı, düşlediği ve hiç yaşamadığı hayat için.

Az sonra zamanımız doldu. Ayağa kalktık, kapıya doğru yürüdük, el sıkıştık ve ayrıldık. Merdivenlerden inişini seyrettim. Seyrettiğimi gördü, döndü ve, "Sakın merak etmeyin," dedi. "Ben idare ederim. Unutmayın" – ve boynuna taktığı gümüş bir zinciri gösterdi – "anahtar taşıyan bir çocuktum ben."

SONSÖZ

Penny'yi bir kez daha, bir yıl sonra bir yıllık iznimden döndüğüm zaman gördüm. Çok daha iyi olduğunu görüp rahatladım. Her ne kadar idare edeceğini söylediyse de onun için çok kaygılanmıştım. Hiç bu kadar kısa bir sürede bu kadar acı verici malzemeyi açığa çıkarmaya istekli bir hastam olmamıştı. Ne de bu

kadar gürültüyle hıçkıran bir hastam. (Odası benimkinin bitişiğinde olan sekreterim, Penny'nin terapi saatinde uzun kahve molaları vermeyi alışkanlık haline getirmişti)

İlk seansımızda Penny bana, "Siz yalnızca beni başlatın. Gerisini ben hallederim," demişti. Gerçekten de öyle olmuştu. Terapimizi izleyen yıl boyunca Penny ona önermiş olduğum terapiste başvurmamış fakat kendi kendine ilerleme kaydetmeyi sürdürmüştü.

İzleme seansımızda, önceleri kilitlenmiş olan yasının daha akışkan hale geldiği belli oluyordu. Penny hâlâ tekin bir kadın değildi, ama artık şeytanları geçmişte değil şimdiki zamanda ikamet ediyordu. Şimdi Chrissie'nin ölümünü kuşatan olayları unutmuş olduğu için değil, oğullarını o şekilde ihmal etmiş olduğu için acı çekiyordu.

Aslında oğullarına karşı davranışı, değişiminin en elle tutulur kanıtıydı. Her iki oğlu da eve dönmüştü ve her ne kadar ana oğul çatışması hâlâ hükmünü sürdürüyorsa da niteliği değişmişti. Penny ve oğulları mezarlık parselinin ödemeleri ve Chrissie için doğum günü partileri hakkında kavga etmeyi bırakmış, Brent'in pikabı ödünç alması ve Jim'in bir işte dikiş tutturamaması hakkında tartışıyorlardı.

Ayrıca, Penny kendini Chrissie'den koparmayı da sürdürmüştü. Mezarlık ziyaretleri daha kısa ve daha seyrek oluyordu; Chrissie'nin giysi ve oyuncaklarının çoğunu vermiş, odasını da Brent'e devretmişti; Chrissie'nin vasiyetini buzdolabının üstünden çıkarmış, Chrissie'nin arkadaşlarına telefon etmeyi bırakmış ve Chrissie hayatta olsaydı yaşayabileceği olayları – örneğin mezuniyet balosunu ya da üniversite başvurusunu – hayal etmekten vazgeçmişti.

Penny bu badireyi atlatmıştı. Sanırım bunu baştan beri biliyordum. İlk görüşmemizi ve ona terapi önerme tuzağına düşmemek için ne kadar kararlı olduğumu anımsadım. Oysa Penny elde etmeye kalkıştığı şeye ulaşmıştı: bir Stanford profesöründen bedava terapi. Bu nasıl olmuştu? İşler kendiliğinden mi öyle o yola dökülmüştü? Yoksa ustaca bir manevraya mı kurban gitmiştim?

Ya da belki manevrayı yapmış olan bendim. Ama aslında önemi yoktu bunun. Ben de ilişkimizden kârlı çıkmıştım. Büyük ka-

yıplar konusunda bilgi edinmek istemiştim ve Penny, yalnızca on iki saat içinde, beni katmandan katmana geçirerek yasın tam çekirdeğine götürmüştü.

Önce suçluluğu araştırmıştık; hayatta kalanların pek azının kurtulabildiği bir duygudur bu. Penny bellek kaybı için ve kızıyla ölüm hakkında daha fazla konuşmamış olduğu için kendini suçlu hissediyordu. Diğerleri başka şeyler için, yeterli çabayı göstermemiş oldukları, daha erken tıbbi yardım istemedikleri, daha çok ilgilenmedikleri, daha iyi bakmadıkları için suçluluk duyarlar. Özellikle dikkatli ve düşünceli bir eş olan bir hastam, kocasının hastaneye son yatışında haftalarca yanıbaşından hemen hemen hiç ayrılmamışken, kocası onun gazete almaya gitmiş olduğu birkaç dakika zarfında öldüğü için yıllarca kendine işkence etmişti.

"Daha fazla bir şeyler yapmalıydım" duygusu, öyle sanıyorum ki, denetlenemez olanı denetlemeye yönelik temel bir isteği yansıtır. Ne de olsa, eğer insan yapılması gerekeni yapmadığı için suçluluk duyuyorsa, bundan *yapılabilecek* bir şey olduğu sonucu çıkar – bizi kandırıp ölüm karşısındaki dokunaklı çaresizliğimizden uzaklaştıran avutucu bir düşüncedir bu. Her birimiz, sınırsız bir güç ve ilerlemenin inceden inceye işlenmiş yanılsamasıyla kuşatılmış olarak, en azından orta yaş bunalımına kadar, varoluşun yalnızca iradeye dayanan ve sonsuza dek yükselen bir başarı sarmalı olduğu inancıyla yaşarız.

Bu avutucu hayal, filozofların "sınır deneyimi" tabir ettikleri önemli, geri çevrilemez bir deneyimle yıkılabilir. Tüm olası sınır deneyimleri arasında hiçbiri – Carlos'un öyküsündeki gibi ("Tecavüz Yasal Olsaydı...") – bizi kendi ölümümüzden daha güçlü bir biçimde sonlulukla ve beklenmedik bir durumla karşı karşıya getirmez (ve hiçbiri bir anda daha çarpıcı bir kişisel değişime yol açamaz).

Bir başka zorlayıcı sınır deneyimi de bizim için önemli birinin – sevilen bir eşin ya da arkadaşın – ölümüdür, bu da bizim kendi yaralanmazlığımıza ilişkin yanılsamamızı darmadağın eder. Çoğu insan için katlanılacak en büyük kayıp bir evladın ölümüdür. O zaman yaşam bütün cephelerden saldırıya geçmiş gibi olur: ana babalar harekete geçme konusundaki yetersizlikleri nedeniy-

le suçluluk ve korku duyarlar; sağlık personelinin güçsüzlüğüne ve gözle görülür duyarsızlığına öfkelenirler; Tanrının ya da evrenin adaletsizliğine verip veriştirirler (birçoğu adaletsizlik gibi görünenin gerçekte evrensel kayıtsızlık olduğunu er geç anlar). Çocuklarını kaybeden anne ve babalar aynı zamanda, kıyaslama yoluyla, kendi ölümleriyle de yüz yüze kalırlar: savunmasız bir çocuğu korumaktan aciz kalmışlardır ve günle gecenin birbirini izleyişi gibi, sıraları geldiğinde kendilerinin de korunmayacağı yolundaki acı gerçeği anlarlar. "O halde," John Donne'nin yazdığı gibi, "çanların kimin için çaldığını öğrenmeye çalışma hiç; onlar senin için çalıyor."

Penny'nin kendi ölümünden korkusu, terapimizde açıkça ortaya çıkmamakla birlikte kendini dolaylı bir biçimde belli etmişti. Örneğin, Penny "zamanın tükenmesi" konusunda çok kaygılanırdı – öğrenim görmek, tatil yapmak, ardında elle tutulur bir miras bırakmak için çok az zaman kaldığını; birlikte çalışmamızı tamamlamak için çok az zaman kaldığını düşünürdü. Ayrıca, terapinin başlarında gördüğü düşlerde de ölüm korkusunun hatırı sayılır kanıtları vardı. İki düşünde boğularak ölme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı: birincisinde suyun üzerinde yüzen entipüften kalaslara tutunurken suyun düzeyi amansızca yükseliyordu; diğerinde, evinin suda yüzen parçalarını sımsıkı tutarak beyazlar giymiş bir doktordan imdat istiyor, doktor ise onu sudan kurtarmak yerine, tutunmaya çalışan parmaklarına basıyordu.

Bu düşler üzerinde çalışırken ölüm hakkındaki kaygılarını hedef almamıştım. On iki saatlik terapi, ölüm korkusunu belirlemek, dile getirmek ve üzerinde yararlı bir çalışma yapmak için son derece kısa bir süredir. Bu bakımdan düşlerdeki malzemeyi çalışmamızda zaten ortaya çıkmış olan temaları araştırmak amacıyla kullanmıştım. Düşlerin bu tür pratik kullanımı terapide olağandır. Hastalık belirtileri gibi düşlerin de tek bir açıklaması yoktur: çok boyutlu olup birçok anlam düzeyini kapsarlar. Hiç kimse bir düşün eksiksiz çözümlemesini yapamaz, bunun yerine çoğu terapist düşlere o andaki terapi çalışmasını hızlandıracak düş temalarını inceleyerek kestirme yoldan yaklaşır.

Bu bakımdan ben de dikkatimi, Penny'nin evini kaybetmesi ve yaşamının temellerinin suyla sürüklenip gitmesi temaları üze-

rinde yoğunlaştırmıştım. Düşleri aynı zamanda bizim kendi ilişkimiz üzerinde çalışmak için de kullanmıştım. Derin bir suya dalmak oldukça yaygın bir biçimde insanın bilinçaltının derinliklerine dalmasını simgeler. Ve elbette, Penny'ye yardım etmek yerine parmaklarına basan beyazlar giymiş doktor bendim. Bunu izleyen konuşmada Penny, ilk defa olarak, benden destek ve rehberlik isteyişini ve benim ona bir hastadan çok bir araştırma deneği olarak bakma çabalarıma içerleyişini incelemişti.

Suçluluk duygusuna ve kızının anısına inatla sarılmasına akılcı bir yaklaşım uygulamıştım: onu yeniden doğuşa inancıyla davranışı arasındaki uyuşmazlıkla yüzleştirmiştim. Bu tür akla hitabeden yaklaşımlar çoğu kez etkisiz kalırsa da Penny ikna edici konuşmalara yanıt veren, temelde sağlam bir bütünlüğe sahip, çözüm üretici bir insandı.

Terapinin ikinci aşamasında, "insanın ölülerle yaşamayı öğrenmeden önce dirilerle yaşamayı öğrenmesi gerektiği" görüşünü incelemiştik. Bu sözlerin Penny'ye mi, bana mı, yoksa bir meslektaşıma mı ait olduğunu artık anımsayamıyorum, ama benim bu kavramın önemini fark etmemi sağlayanın Penny olduğundan eminim.

Birçok bakımdan bu trajedinin gerçek kurbanları Penny'nin oğullarıydı, ölen çocukların kardeşleri için çoğu kez geçerlidir bu. Bazen, Penny'nin ailesinde olduğu gibi, hayatta kalan çocuklar ana babalarının enerjisi büyük ölçüde, hem anısı yaşatılan hem de idealleştirilen çocuğa bağlandığı için zarar görürler. Hayattaki çocukların bazıları, ana babalarının zamanı ve enerjisi üzerinde hak iddia ettiği için, ölen kardeşlerine içerlerler; çoğu kez bu içerleme kendi yaşlarıyla ve ana babalarının açmazını kendilerince kavrayışlarıyla yan yana yaşar. Böyle bir birleşim, hayatta kalan çocuğun gerek suçluluk duymasına gerekse kendini değersiz ve kötü olarak algılamasına yol açan mükemmel bir formüldür.

Bir başka muhtemel senaryo da – neyse ki bu Penny'nin durumunda gerçekleşmemişti – anne ve babanın ölen çocuğun yerine hemen bir başka çocuk yapmalarıdır. Genellikle koşullar böyle bir yolun lehinde gelişir, ama bazen de çözülenden daha fazla sorun ortaya çıkar. Her şeyden önce hayattaki çocuklarla olan ilişki-

leri zedeleyebilir bu. Bunun yanı sıra, ölenin yerine konulan çocuk da, özellikle ana babanın yası hallolmadan kalırsa, zarar görür. Ana babanın, kendi yaşamlarının gerçekleşememiş amaçlarına çocuklarının ulaşacağı umudunu yüklenerek büyümek yeterince güçtür, ama ölü bir kardeşin ruhunu bedeninde taşımanın ek yükü, hassas bir süreç olan kimlik oluşturma sürecini ezici bir biçimde etkileyebilir.

Yine bir başka senaryo da ana babanın hayatta kalan çocukları aşırı korumaya almasıdır. İzleme seansında, Penny'nin bu eğilime tutsak düşmekte olduğunu öğrenmiştim: oğullarının araba sürmesinden korkuyor, onlara pikabını ödünç verme konusunda gönülsüz davranıyor ve her ikisinin de motosiklet almasına izin vermeyi sertçe reddediyordu. Ayrıca, kanser taraması için gereğinden sık tıbbi kontrolden geçmeleri konusunda ısrar ediyordu.

Oğullarına ilişkin konuşmamızda dikkatli davranmak ve Chrissie'nin ölümünün sonuçlarını onların açısından anlayıp değerlendirmesinde Penny'ye yardımcı olmakla yetinmek zorunda olduğumu hissettim. Penny'nin daha yeni yeni gevşeyen suçluluk duygusunun, onun oğulları konusundaki büyük ihmalini "keşfedip" kendisini bu yeni nesneye bağlamasını istemiyordum. Sonunda, aylar sonra, yine de oğullarıyla ilişkisinde bir suçluluk duygusu geliştirdi, ama artık o zaman buna daha iyi katlanabiliyor ve davranışlarını değiştirerek durumu düzeltebiliyordu.

Penny'nin evliliğinin yazgısı ne yazık ki bir çocuk kaybeden ailelerde çok yaygındır. Araştırmalar bir çocuğun ölümüyle gelen trajedinin bir ailenin fertlerini birbirine bağlayabileceği beklentisinin aksine, çocuğunu kaybetmiş pek çok ana babanın evliliklerinde geçimsizliğin arttığını bildirdiklerini göstermiştir. Penny'nin evliliğindeki olayların gelişmesi tipiktir: karı koca farklı – hatta tamamen zıt – tarzlarda yas tutarlar; çoğu kez birbirlerini anlamaktan ve desteklemekten âciz kalırlar ve her birinin yas tutuş tarzı etkin bir biçimde diğerininkiyle çatışarak sürtüşmeye, yabancılaşmaya ve sonunda da ayrılığa yol açar.

Terapi, yas tutan ana babalara çok şey verebilir. Çiftlerin birlikte tedavisi evlilikteki gerginliğin kaynaklarını aydınlatabilir ve her bir eşin diğerinin yas tutma tarzını kabul edip saygı göstermesine yardımcı olur. Bireysel terapi de, işlevini göremeyen yas

tutma tarzlarını değiştirmeye yardım edebilir. Genellemelerden her zaman sakınmakla birlikte, bu durumda klişeleşmiş erkek kadın tiplerinin çoğu kez geçerli olduğunu söyleyebilirim. Pek çok kadın, Penny gibi, kaybının tekrarlamalı ifadesini aşıp, yaşayanlarla, projelerle, kendi yaşamına anlam verebilecek her şeyle meşgul olmaya dönmek ihtiyacındadır. Erkeklere ise genellikle kederi (bastırmak ve ondan kaçınmak yerine) yaşayıp paylaşmaları öğretilmelidir.

Yas tutma çalışmasının bir sonraki aşamasında Penny, gördüğü iki düşün – yükselen tren ve evrim, düğün ve soyunma odası arayışı – kendisini olağanüstü önemli bir keşfe yöneltmesine izin vermişti: Chrissie için tuttuğu yas, kendisi için ve kendi gerçekleşmemiş arzuları ve potansiyeli için tuttuğu yasla karışmış durumdaydı.

İlişkimizin bitişi Penny'nin son bir keder katmanını keşfetmesine yol açmıştı. Terapinin sona ermesinden birkaç nedenle çok korkuyordu: doğal olarak benim mesleki rehberliğimi arayacak ve beni bir insan olarak özleyecekti – ne de olsa daha önce hiçbir erkeğe güvenmeye ve ondan yardım kabul etmeye gönüllü olmamıştı. Ama bunun da ötesinde, salt sona erdirme eylemi onda katlanmış olduğu ama hiçbir zaman kendine hissetme ve yasını tutma izni vermediği tüm acı veren kayıpların canlı anılarını uyandırmıştı.

Terapi sonucu Penny'de görülen değişimin büyük ölçüde kendisinden kaynaklanmış ve kendisi tarafından yönlendirilmiş olduğu gerçeğinde terapistler için önemli bir ders vardır, eğitimimin ilk dönemlerinde bir öğretmenimin benimle paylaştığı avutucu bir düşünce şuydu. "Unutma, bütün işi sen yapamazsın. Hastanın yapılması gerekenin farkına varmasına yardım etmekle yetin ve sonra onun kendi değişme ve gelişme arzusuna güven."

"Benim Başıma Geleceğini Hiç Düşünmemiştim"

Elva'yı bekleme odamda karşıladım ve birlikte ofisime kadar olan kısa mesafeyi yürüdük. Bir şey olmuştu. Bugün farklıydı Elva, yürüyüşü zahmetli, cesareti kırık, süngüsü düşüktü. Son birkaç haftadır adımlarına bir canlılık gelmişti ama bugün yine, ilk kez sekiz ay önce karşılaştığım umutsuz, ayaklarını sürüyen kadına benziyordu. O zamanki ilk sözlerini anımsıyorum: "Galiba yardıma ihtiyacım var. Hayat yaşamaya değer görünmüyor. Kocam öleli bir yıl oldu ama henüz hiçbir şey daha iyiye gitmiyor. Belki de ben yavaş öğreniyorum."

Ama Elva hiç de yavaş öğrenen biri çıkmamıştı. Terapi fevkalade iyi ilerlemişti – belki de fazla kolay yürüyordu. Onu böyle gerileten ne olabilirdi?

Elva otururken içini çekip söze başladı, "Bunun benim başıma geleceğini hiç düşünmemiştim."

Soyulmuştu. Anlatışından, sıradan bir çanta çarptırma vakası gibi görünüyordu. Hırsız kuşkusuz onu bir Monterey sahil restoranında gözüne kestirmiş ve hepsi yaşlı dullar olan üç arkadaşı adına nakit olarak hesabı ödediğini görmüştü. Sonra park yerine kadar onu izlemiş ve ayak sesleri dalgaların kükreyişinde boğularak koşmaya başlamış, hiç duralamadan çantayı çekip almış ve yakındaki arabasına atlayıvermişti.

Elva, şişmiş bacaklarına karşın yel yepelek restorana dönüp yardım istemişti ama tabii artık çok geçti. Birkaç saat sonra polisler yol kenarında bir çalıya takılmış sallanan boş çantasını bulmuşlardı.

Üç yüz dolar Elva için önemli bir paraydı ve birkaç gün kafası hep onunla meşgul olmuştu. O kaygı giderek buharlaşmış ve ar-

dında acı bir tortu bırakmıştı – "Bunun benim başıma geleceğini hiç düşünmemiştim" cümlesiyle ifade edilen bir tortu. Çantası ve üç yüz dolarıyla birlikte, Elva'nın bir yanılsaması da çarpılıp götürülmüştü – özel bir insan olduğu yanılsaması. Her zaman ayrıcalıklı bir çevrede, sıradan insanlara musallat olan nahoşluklardan, sevimsiz zahmetlerden uzak yaşamıştı. Sıradan insanlar, boyalı basının ve haber yayınlarının sürekli soyulan ya da sakatlanan kıvıl kıvıl kitleleriydi.

Soygun her şeyi değiştirmişti. Yaşamındaki rahatlık, sıcaklık, yumuşaklık çekip gitmişti; güvenliği kalmamıştı. Evi her zaman minderleri, bahçeleri, yorganları ve kalın halılarıyla onu çağırırdı. Şimdi ise her yerde kilitler, kapılar, hırsız alarmları ve telefonlar görüyordu. Köpeğini her sabah altıda yürüyüşe çıkarırdı. Ama artık sabahın sessizliğinde bir tehdit seziyordu. Köpeğiyle birlikte durup tehlikeye kulak kabartıyorlardı.

Bunların hiçbiri kayda değer şeyler değildi. Elva bir travma geçirmişti ve şimdi olağan travma-sonrası stresini yaşıyordu. Bir kazadan ya da saldırıdan sonra çoğu insan kendini güvenlikte hissetmez, irkilme eşiği alçalır ve aşırı tetikte olur. Zamanla olayın anısı aşınır ve kurbanlar yavaş yavaş eski güven duygularını kazanırlar.

Ne var ki Elva için bu basit bir saldırının ötesindeydi. Dünya görüşünde bir çatlak oluşmuştu. Sık sık, "Bir insanın gözleri, kulakları ve bir ağzı olduğu sürece onun arkadaşlığını kazanabilirim," derdi. Ama artık böyle değildi. İyiliğe, kişisel yaralanmazlığına olan inancını yitirmişti. Kendini soyulmuş, sıradan, korunmasız hissediyordu. O soygunun gerçek etkisi, yanılsamaları paramparça etmek ve kocasının ölümünü gaddarca doğrulamak olmuştu.

Elbette Albert'in ölmüş olduğunu biliyordu. Ölmüştü ve bir buçuk yılı aşkın bir süredir mezarındaydı. Elva dulların geçtiği yollardan usulünce geçmişti: kanser teşhisi; o berbat, öğürtücü, oyalayıcı kemoterapi; Carmel'i birlikte son ziyaretleri; El Camino Real'den son geçişleri; evdeki hastane yatağı; cenaze; olağan yazışmalar; sürekli azalan yemek davetleri; dullar kulübü; uzun, yalnız geceler. Eksiksiz bir ölüm felaketi.

Yine de, tüm bunlara karşın, Elva Albert'in varlığının ve buna bağlı olarak kendi güvenliğinin ve özelliğinin sürdüğü duygusunu korumuştu. "Miş gibi" yaşamaya devam etmişti, dünya güvenliymiş gibi, Albert orada, arkada garajın bitişiğindeki atölyedeymiş gibi.

Dikkat edin, gafletten söz etmiyorum. Mantık düzeyinde Elva Albert'in öldüğünü biliyordu, ama alıştığı günlük yaşamını, acıyı uyuşturan ve durumu bilenlerin dik bakışlarını yumuşatan bir hayal perdesi ardında yaşıyordu. Kırk yılı aşkın bir süre önce yaşamla, kesin kaynağı ve koşulları zamanla aşınmış ama temel niteliği açık olan bir sözleşme yapmıştı: Albert sonsuza dek Elva'ya kol kanat gerecekti. Elva tüm farazi dünyasını bu bilinçdışı önermenin üzerine kurmuştu – iyi kalpli bir babanın kanatları altında güven dolu bir dünya.

Albert bir tamirciydi. Çatı tamircisi, otomobil tamircisi, elinden her iş gelen bir işçi, bir müteahhit; her şeyi tamir edebilirdi o. Bir gazete ya da dergide fotoğrafını görüp ilgilendiği bir mobilya veya aletin aynısını atölyesinde yapmaya girişirdi. Bense bir atölyede her zaman umutsuzca beceriksiz olmuş biri olarak büyülenmiş gibi dinliyordum. Kırk bir yıl bir tamirciyle birlikte yaşamak müthiş rahatlatıcı olmalıydı. Elva'nın neden Albert'in hâlâ orada, arkadaki atölyede olduğu, karısına kol kanat gererek bir şeyler tamir ettiği duygusuna sarıldığını anlamak güç değildi. Bundan nasıl vazgeçebilirdi? Niçin vazgeçmeliydi? Kırk bir yıllık deneyimle pekişmiş olan o anı, Elva'nın çevresine onu gerçeklerden koruyan bir koza örmüştü – yani, çantasını çarptırana kadar.

Elva'yla sekiz ay önce ilk karşılaştığımda onda sevilecek pek az şey bulabilmiştim. Tıknaz, çekiciliği olmayan, yarı cüce, yarı cin, yarı kurbağa, ve bu yarıların her biri de huysuz olan bir kadındı. Yüzünü her şekle sokabilmesi karşısında şaşakalmıştım: göz kırpıyor, suratını buruşturuyor, gözlerini ya tek tek ya da çift olarak pörtletiyordu. Alnı kocaman çamaşır tahtası oluklarıyla kıpır kıpır görünüyordu. Her zaman görünür durumda olan dili hızla içeri girip çıkarken ya da ıslak, titrek, lastiğimsi dudaklarının çevresinde dolanırken, büyüklüğü çarpıcı bir biçimde değişiyordu. Onu uzun süre teskin edici ilaç kullanımı sonucunda "tardive dyskinesia" (yüz kaslarının ilaç etkisiyle anormalleşmesi)

derdine uğramış hastalarla tanıştırmayı hayal ederek kendi kendime neredeyse kahkalarla gülerek eğlendiğimi anımsıyorum. Hastalar birkaç saniye içinde fena halde içerleyecekler çünkü Elva'nın kendileriyle alay ettiğini sanacaklardı.

Ama Elva'nın asıl hoşlanmadığım tarafı öfkesiydi. Her yanından öfke akıyordu ve birlikte geçirdiğimiz ilk birkaç saat içinde, tanıdığı herkes hakkında – tabii Albert hariç – söyleyecek kötü bir şey bulmuştu. Onu artık davet etmeyen arkadaşlarından nefret ediyordu. Onu rahatlatmayan insanlardan nefret ediyordu. Onu aralarına alanlar ya da dışlayanlar onun için hep aynıydı: herkeste nefret edilecek bir şey buluyordu. Albert'in ölüme mahkûm olduğunu ona söyleyen doktorlardan nefret ediyordu. Ona sahte umut verenlerden daha da çok nefret ediyordu.

O saatler benim için güç olmuştu. Gençliğimde annemin sivri dilinden sessizce nefret ederek çok fazla saat harcamıştım. Çocukken onun nefret etmediği bir insanın varlığını icat etmeye çalışarak oynadığım hayal oyunlarını anımsıyorum: Müşfik bir teyze? Ona masallar anlatan bir dede? Onu savunan, kendinden büyük bir oyun arkadaşı? Ama hiçbir zaman birini bulamazdım. Tabii babam hariç, o gerçekte annemin bir parçası, sözcüsü, ruhu, annemin yarattığı ve (Asimov'un birinci robotlar yasasına göre) yaratıcısının aleyhine dönemeyen bir robottu. Tüm dualarıma karşın bir kez olsun – bir defacık, babacığım, ne olur – anneme haddini bildirmemişti.

Elva'yla tüm yapabildiğim, sebat etmek, onu sonuna kadar dinlemek, bir yolunu bulup seansa katlanmak ve ona destek verecek bir şey – genellikle bunca öfkeyi taşıyıp durmasının onun için ne kadar güç olması gerektiğine ilişkin yavan bir söz – bulup söylemek için bütün yaratıcılığımı kullanmaktı. Zaman zaman, adeta muzipçe, aile çevresinin diğer fertlerini soruşturuyordum. Elbette saygıya hak kazanmış birileri olmalıydı. Ama hiç kimse esirgenmiyordu. Oğlu? Elva onun asansörünün "üst kata çıkmadığını" söylüyordu. O "namevcuttu": orada olduğu zaman bile "namevcuttu." Ya gelini? Elva'nın tabiriyle, "bir HAP" – Hıristiyan Amerikalı Prenses idi o. Oğlu eve dönerken araba telefonundan karısını arayıp akşam yemeğini derhal istediğini söylerdi. Sorun yok. Yapabilirdi. Dokuz dakika, diye anımsatırdı Elva,

HAP'ın akşam yemeğini pişirmesine – mikrodalgada cüzi miktarda bir "gourmet" TV yemeğini "kotarmasına" – yeter de artardı.

Herkesin bir lakabı vardı. Kız torunu "Uyuyan güzel"in (kocaman bir göz kırpışı ve baş sallamasıyla fısıldamıştı) iki tane banyosu vardı – dikkatinizi çekerim, iki tane. Yalnızlığını hafifletmek için tutmuş olduğu kâhya kadın "Looney Tunes" idi ve o kadar ahmaktı ki sigara içtiğini gizlemek için dumanı tuvaletin deliğine üflüyordu. Azametli briç partneri "Dame May Whitey" idi (ve Dame May Whitey öbürlerinin yanında, Elva'ya göre San Francisco'nun briç oynayan nüfusunu oluşturan bütün o Alzheimerli hortlakların ve tükenmiş sarhoşların yanında, kıvrak zekâlı kalıyordu).

Ama her nasılsa, onun hıncına, benim ondan hoşlanmayışıma ve bana annemi anımsatışına karşın bu seansları tamamladık. Öfkeme katlanarak ona biraz daha yaklaştım, annemi Elva'dan çözüp ayırarak kontr-transferans sorunumu hallettim ve yavaş, çok yavaş bir şekilde ona ısınmaya başladım.

Sanırım dönüm noktası, bir gün "Vay canına! Amma yorulmuşum," diye söylenerek kendini koltuğa attığı zaman gerçekleşti. Kaşlarımın kalkmasına yanıt olarak, az önce yirmi yaşındaki yeğeniyle on sekiz delikte golf oynadığını söyledi. (Elva altmış yaşında, bir buçuk metre boyunda ve en az yetmiş beş kilo ağırlığındaydı.)

Sohbetin bana düşen tarafını elden bırakmadan şen bir tavırla, "Nasıl gitti?" sordum.

Elva öne doğru eğildi, sanki odada bulunan birini dışarıda bırakmak ister gibi elini ağzının yanında tutarak bana görülmemiş sayıda kocaman dişler gösterdi ve, "Keratanın pestilini çıkardım!" dedi.

Bu bana harikulade komik geldi ve gülmeye başladım, gözlerim yaşlarla dolana dek güldüm. Gülmem Elva'nın hoşuna gitmişti. Sonradan bana bunun Herr Doktor Profesör'ün (Demek benim lakabım da buydu!) ilk içten gelen davranışı olduğunu söyledi, ve o da benimle birlikte güldü. Bundan sonra birbirimizle mükemmel geçindik. Elva'yı – olağanüstü mizah duygusunu, zekâsını, komikliğini – takdir etmeye başladım. Yoğun, olaylı bir hayat sürmüştü. Pek çok bakımdan birbirimize benziyorduk. Benim gi-

bi o da bir kuşaktan öbürüne büyük bir sıçrama yapmıştı. Benim annem ve babam yirmi yaşlarındayken, meteliksiz Rus göçmenleri olarak Amerika'ya gelmişlerdi. Onun annesiyle babası ise yoksul İrlandalı göçmenlerdi ve Elva Güney Boston'un ucuz apartmanlarıyla San Francisco'daki Nob Hill briç turnuvaları arasındaki uçurumu aşmıştı.

Terapinin başlangıcında, Elva'yla bir saat zorlu bir çalışma demekti. Onu bekleme odasından alıp getirmeye giderken adımlarımı sürürdüm. Ama birkaç ay sonra her şey değişti. Birlikte geçireceğimiz zamanı dört gözle beklemeye başladım. Seanslarımızın hiçbiri kahkahasız geçmiyordu. Sekreterim gülümsememden o gün Elva'yı görmüş olduğumu her zaman anlayabildiğini söylüyordu.

Birkaç ay süreyle her hafta buluştuk, terapistle hasta birbirinden tat aldığı zaman genellikle olduğu gibi, terapi iyi gidiyordu. Elva'nın dulluğundan, değişen sosyal rolünden, yalnız kalma korkusundan, bedenine hiç dokunulmayışından duyduğu hüzünden söz ediyorduk. Ama her şeyden çok öfkesinden -- bunun nasıl ailesini ve arkadaşlarını ondan uzaklaştırdığından – konuşuyorduk. Yavaş yavaş kendini bıraktı; daha yumuşak ve ılımlı oldu. Looney Tunes, Uyuyan Güzel, Dame May Whitey ve Alzheimerli briç ekibi hikâyelerindeki acılık azaldı. Uzlaşmalar oldu; öfkesi geri çekildikçe ailesi ve arkadaşları yaşamında yeniden belirdiler. Öyle iyi gidiyordu ki, tam çanta çarptırma olayından önce terapiye son verme konusunu gündeme getirmeyi düşünüyordum.

Ama Elva soyulunca sanki her şeye en baştan başlıyormuş duygusuna kapıldı. Bu soygun her şeyden çok onun sıradanlığını ortaya çıkarmıştı, "Benim başıma geleceğini hiç düşünmemiştim" deyişi kişisel özelliğine olan inancını kaybedişini yansıtıyordu. Kuşkusuz kendine özgü nitelikleri ve yetenekleri, eşi benzeri olmayan geçmişi, şimdiye dek yaşamış hiçbir insanın tam tamına onun gibi olmayışı bakımından yine de özeldi. Özel oluşun akılcı yanı budur. Ama bizde (bazılarımızda diğerlerinden fazla) aynı zamanda akıldışı bir özel olma duygusu da vardır. Bu bizim belli başlı ölümü yadsıma yöntemlerimizden biridir ve aklımızın, görevi ölüm dehşetini yumuşatmak olan bölümü bizim yaralanmaz

olduğumuza ilişkin inancı üretir; yaşlılık ve ölüm başkalarının yazgısı olabilir ama bizim yazgımız değildir, biz yasanın, insan yazgısının ve biyolojik yazgının ötesinde yaşarız.

Elva çanta çarptırma olayına akıldışı görünen şekillerde tepki gösterdiyse de (örneğin, evinden çıkmaya korktuğu için yeryüzünde yaşayabilecek durumda olmadığını iddia ettiyse de), *aslında* akıldışılığın elinden alınması nedeniyle acı çektiği açıktı. O özel olma, büyülü bir gücün etkisinde olma, kuraldışı olma, sonsuza dek korunuyor olma duygusu – ona böylesine yararlı olan tüm bu aldanışlar ikna etme güçlerini ansızın yitirmişlerdi. Artık kendi yanılsamalarının ötesini görebiliyordu ve daha önce yanılsamaların kalkanı gibi koruduğu şey şimdi önünde bütün çıplaklığı ve korkunçluğuyla uzanıyordu.

Yasının yarası şimdi tamamen açığa çıkmıştı. Onu iyice açmanın, içini temizleyip doğru dürüst iyileşmesine olanak vermenin zamanı olduğunu düşündüm.

"Bunun senin başına geleceğini hiç düşünmediğini söylerken tam ne demek istediğini biliyorum," dedim. "Tüm bu belaların – yaşlanma, yitirme, ölüm – benim başıma da geleceğini kabul etmek bana da çok güç geliyor."

Elva başını salladı, kasılan alnı benim kendi hakkımda özel bir şey söylememe şaşırdığını belli ediyordu.

"Albert hayatta olsaydı bunun senin başına hiç gelmemiş olacağını hissediyorsun herhalde." Albert hayatta olsaydı o üç ihtiyar tavuğu yemeğe götürmeyeceği yolundaki küstahça yanıtını duymazlıktan geldim. "O halde bu hırsızlık onun gerçekten gitmiş olduğu gerçeğini açıkça ortaya koyuyor."

Elva'nın gözleri doldu, ama ben devam etme hakkına, yetkisine, sahip olduğumu hissettim. "Biliyorum, bunu daha önce de biliyordun. Ama senin bir parçan bilmiyordu. Şimdi onun öldüğünü gerçekten biliyorsun. Avluda değil artık. Arka taraftaki atölyede de değil. Hiçbir yerde değil. Yalnızca senin anılarında."

Elva şimdi gerçekten ağlıyordu, tıknaz gövdesi dakikalarca hıçkırıklarla sarsıldı. Daha önce bunu benim yanımda hiç yapmamıştı. Orada öylece oturmuş, "Peki *şimdi* ne yapacağım?" diye düşünüyordum. Bereket içgüdülerim bana bir ilham verdi. Gözüm çantasına – o çalınmış, hayli hırpalanmış çantaya – ilişti ve

"Şanssızlığa sözüm yok," dedim, "ama bu kadar büyük bir şeyi taşıyıp gezmekle sen de ona davetiye çıkarmıyor musun?" Elva, her zamanki kabadayılığıyla, benim tıka basa dolu ceplerime ve koltuğumun yanındaki masanın üstündeki hengâmeye dikkat çekmekten geri durmadı. Sonra çantasının "orta boy" olduğunu beyan etti.

"Biraz daha büyük olsaydı," diye yanıtladım, "onu sağa sola taşımak için bir yük vagonuna ihtiyaç duyacaktın."

"Üstelik," dedi, dalga geçmeme kulak asmadan, "İçindeki her şeye ihtiyacım var."

"Şaka ediyor olmalısın! Bir görelim bakalım!"

Elva havaya girerek çantasını kaldırıp masanın üstüne koydu, ağzını iyice açıp içindekileri boşaltmaya başladı. İlk çıkanlar üç boş yiyecek torbasıydı.

"Acil durumlar için fazladan iki taneye mi ihtiyacın var?" diye sordum.

Elva kıs kıs gülerek çantanın karnını deşmeye devam etti. Her çıkanı birlikte inceleyip tartışıyorduk. Elva, üç paket kâğıt mendilin ve on iki tane kalemin (bir de üç küçük kurşunkalem parçasının) gerçekten fuzuli olduğunu kabul etti, ama iki şişe kolonya ve üç adet saç fırçası konusunda ödün vermedi ve kocaman el feneri, kalın bloknotları ve muazzam bir deste fotoğrafına ilişkin itirazlarımı mütehakkim bir el hareketiyle safdışı bıraktı.

Her şey için didişiyorduk. Ellilik bozuk para destesi. Üç torba şeker (elbette düşük kalorili). "Elva, bunlardan ne kadar yersen o kadar zayıflayacağına mı inanıyorsun?" diye sorduğumda kıkır kıkır güldü. Bir torba dolusu kurumuş portakal kabuğu ("Öyle ya, bunların ne zaman işe yarayacağı hiç bilinmez, Elva"). Bir demet örgü şişi ("Kendilerine bir kazak arayan altı tane şiş," diye düşündüm). Bir paket hamur mayası. Kâğıt ciltli bir Stephen King romanının yarısı (Elva okuduğu bölümlerin sayfalarını koparıp atıyordu: "Saklanmaya değmezlerdi," diye açıklıyordu bunu). Ufak bir tel zımba ("Elva, çılgınlık bu!"). Üç adet güneş gözlüğü. Ve en dip köşelerde çeşitli bozuk paralar, tel raptiyeler, kıskaçlı tırnak kesiciler, zımpara kâğıdı parçaları ve kuşku uyandıracak kadar kumaş tiftiğine benzeyen bir madde.

Koca çanta nihayet her şeyini teslim edince, Elva'yla birlikte masamın üzerinde sıra sıra dizilmiş duran eşyalara hayretle bakakaldık. Çanta artık boş olduğu ve boşaltma işi sona erdiği için üzgündük. Elva bana dönüp gülümsedi ve birbirimize şefkatle baktık. Olağanüstü mahrem bir andı bu. Daha önce hiçbir hastamın yapmadığı bir şekilde bana her şeyini göstermişti. Ve ben her şeyi kabul edip daha da fazlasını istemiştim. Onu her köşeye kadar izlemiş ve yaşlı bir kadının çantasının hem bir yalnızlık hem de bir yakınlık aracı olabilmesine saygı ve hayranlık duymuştum; varoluşun ayrılmaz bir parçası olan mutlak yalnızlık ve yalnızlık gerçeğini değilse de korkusunu gideren bir yakınlık.

Dönüştürücü bir seans olmuştu bu. Yakınlık zamanımız – aşk mı desem, sevişmek mi – kurtarıcıydı. O bir saatte Elva bir terk edilmişlik konumundan bir güven konumuna ilerlemişti. Canlanmış ve kendi yakınlaşma yeteneğine bir kez daha inanmıştı.

Sanırım ömrümde verdiğim en iyi terapi saatiydi bu.

"Usulca Gitme" [1]

Nasıl yanıt vereceğimi bilemiyordum. Daha önce hiçbir hastam benden aşk mektuplarını muhafaza etmemi istememişti. Dave nedenlerini açık açık söyledi. Altmış dokuz yaşındaki erkeklerin ansızın ölüvermeleri görülmemiş bir şey değildi. Böyle bir durumda karısı mektupları bulacak ve onları okuyup acı çekecekti. Dave'in onları muhafaza etmesini isteyebileceği hiç kimsesi, bu aşk macerasını anlatmayı göze alabileceği hiçbir arkadaşı yoktu. Ya sevgilisi, Soraya? Otuz yıl önce ölmüştü. Doğum yaparken. Çocuğun kendisinden olmadığını çabucak ekledi Dave. Tanrı bilir onun Soraya'ya yazdığı mektuplara ne olmuştu!

"Onları ne yapmamı istiyorsun?" diye sordum.

"Hiç. Hiçbir şey yapmayın. Yalnızca muhafaza edin."

"Onları en son ne zaman okudun?"

"En az yirmi yıldır hiç okumadım."

"Tehlikeli görünüyorlar," diye şansımı denedim. "Hiç saklamasak daha iyi olmaz mı?"

Dave inanamıyormuş gibi baktı bana. Galiba içinden bir kuşku ürpertisi geçmişti. Gerçekten bu kadar aptal mıydım? Benim kendisine yardım edecek kadar duyarlı olduğumu düşünmekle hata mı etmişti? Birkaç saniye sonra, "O mektupları hiçbir zaman imha etmeyeceğim." dedi.

Kelimelerinde bir hırçınlık vardı, son altı aydır kurmakta olduğumuz ilişkideki ilk gerginlik işaretleriydi bunlar. Bir gaf yapmıştım; hemen daha uzlaşmacı, ucu açık bir sorgulama tarzına döndüm. "Dave, bana bu mektuplardan ve senin için ne anlam ifade ettiklerinden biraz daha söz etsene."

---

(1) Çağdaş İngiliz ozanı Dylan Thomas'ın (1914-1953) ölüm hakkında bir şiirinden alıntı. (Ç. N.)

Dave, Soraya hakkında konuşmaya başladı. Birkaç dakika içinde gerginliği kaybolmuş ve kendinden emin, rahat, kaygısız tavrı geri gelmişti. Soraya'yla bir Amerikan şirketinin Beyrut'taki şubesini yönetirken karşılaşmıştı. Ömründe fethetmiş olduğu en güzel kadındı o. *Fethetmek* onun kelimesiydi. Dave beni her zaman böyle yarı masum yarı müstehzi ifadelerle şaşırtırdı. Nasıl olur da *fethetmek* diyebilirdi? Sandığımdan daha da az mı farkındaydı kendinin? Ya da, benden çok daha ileride olması ve kendisiyle – ve benimle de – ince bir istihzayla dalga geçiyor olması mümkün müydü?

Soraya'yı sevmişti – ya da en azından o kendisine, "Seni seviyorum," demiş olduğu tek sevgilisiydi (ve sayısız sevgilisi olmuştu). Soraya'yla dört yıl süreyle *nefis gizlilikte* bir macera yaşamışlardı. (Nefis ve gizli bir macera değil, nefis gizlilikte bir macera, çünkü gizlilik – birazdan bu konuda daha çok şey söyleyeceğim – Dave'in kişiliğinin ekseniydi ve başka her şey onun çevresinde dönüyordu. Gizlilik onu tahrik ediyor, dayanılmaz bir zorunluluğa dönüşüyor ve Dave çoğu kez büyük ölçüde kişisel zararı göze alarak gizlilik peşinde koşuyordu. Birçok ilişkisi, özellikle iki eski karısıyla ve şimdiki karısıyla olan ilişkileri, hiçbir konuda açık ya da dürüst davranmaya istekli olmayışı nedeniyle bozulup hırpalanmıştı.)

Dört yıl sonra Dave'in şirketi onu dünyanın başka bir yerine atamış ve Soraya'nın ölümüne kadar geçen altı yıl içinde birbirlerini yalnızca dört kez görmüşlerdi. Ama hemen her gün mektuplaşmışlardı. Dave Soraya'nın (sayısı yüzleri bulan) mektuplarını iyi saklamıştı. Onları bazen bir dosya dolabında tuhaf kategorilere koyuyordu (suçluluk için S harfine, depresyon için D harfine – yani derin bir depresyon anında okunmak üzere – yerleştiriyordu).

Bir defasında onları üç yıl boyunca kiralık bir banka kasasında tutmuştu. Karısıyla o kiralık kasanın anahtarı arasındaki ilişkiyi merak etmiş ama sormamıştım. Gizlilik ve entrikaya olan eğilimini bildiğimden, olacakları hayal edebiliyordum: karısının kazara anahtarı görmesine olanak verip sonra da onun merakını tahrik etmek için asılsızlığı besbelli bir hikâye uyduracaktı; sonra, kadın giderek kaygılanıp meraklanınca da işlerine burnunu

soktuğu ve yakışıksız kuşkuculuğuyla kendisini sıkıştırdığı için onu hor görmeye kalkışacaktı. Dave sık sık bu tür bir senaryoyu oynuyordu.

"Artık Soraya'nın mektupları konusunda gitgide daha çok huzursuz olduğumdan onları muhafaza edip edemeyeceğinizi bilmek istedim. Bu kadar basit."

İkimiz de Soraya'nın aşk sözcükleriyle şişmiş kocaman evrak çantasına baktık – çoktan ölüp gitmiş, beyni ve aklı yok olmuş, dağılan DNA molekülleri tekrar toprağın teknesine süzülmüş ve otuz yıldır ne Dave'i ne de başka bir şeyi düşünmüş olan sevgili Soraya!

Dave bir adım geri çekilip kendisine tanık olabilir miydi acaba? Ne kadar gülünç, ne kadar dokunaklı, ne kadar putperest olduğunu görebilir miydi? Tökezleyerek ölüme yaklaşırken yalnızca bir tutam mektupla, bir resmi geçit bayrağı gibi, bir zamanlar, otuz yıl önce sevmiş ve sevilmiş olduğunu ilan eden mektuplarla avunan ihtiyar bir adam. Bu imgeyi görmek Dave'e yardımcı olur muydu? Hem kendisini, hem de mektupları aşağıladığımı hissettirmeden onun "kendine tanık olma" konumuna geçmesine yardım edebilir miydim?

Benim anlayışıma göre "iyi" bir hastayla yürütülen "iyi" terapi (bunu etkin ya da hatta, söylemek acı geliyor ama, yardım eden terapiyle değil de, derin veya içe işleyen terapiyle eşanlamlı görüyorum) temelde gerçeği arayan bir girişimdir. Acemilik dönemimde arayışım, geçmişin gerçeğine yönelikti; bir yaşamın tüm koordinatlarının izini sürüp o suretle bir insanın şimdiki yaşamını, hastalığının seyrini, güdülerini ve eylemlerini belirleyip açıklamaktı.

O kadar emindim ki. Ne haddini bilmezlik! Ya *şimdi* ne tür bir gerçeğin ardındayım? Sanırım ardına düştüğüm şey yanılsama Büyüye karşı savaşıyorum. İnanıyorum ki yanılsama çoğu kez avutup rahatlatsa da er geç ve değişmez bir biçimde ruhu zayıf düşürüp sıkıştırır.

Ama zamanlama ve yargı da vardır. Sunacak daha iyi bir şeyiniz yoksa hiçbir zaman eldekini almayın. Gerçeğin soğuğuna dayanamayacak bir hastayı çırılçıplak soymaktan sakının. Ve dinin büyüsüyle aşık atmaya kalkıp kendinizi tüketmeyin: onun dengi

değilsiniz. Dine olan susuzluk çok şiddetli, kökleri fazla derin, kültürel pekiştirilmesi fazla güçlüdür.

Ancak, ben de inançsız değilim, benim Meryem Ana duam da Sokratvari büyülü sözlerden oluşuyor: "İncelenmemiş bir yaşam, yaşanmaya değmez." Ama Dave'in inancı bu değildi. Bu bakımdan merakımı dizginledim. Dave, o bir tutam mektubunun nihai anlamını hemen hiç merak etmiyordu ve şimdi, gergin ve kırılganken, böyle bir soruşturmaya açık değildi. Hem bunun yararı da olmayacaktı – şimdi ya da belki hiçbir zaman.

Üstelik sorularımın içtenlikten uzak bir yanı da yok değildi. Dave'de büyük ölçüde kendimi görüyordum ve ikiyüzlülüğümün de bir sınırı vardı. Benim de çoktan yitirilmiş bir aşktan kalma bir çuval mektubum vardı. Ben de onları kurnazca saklıyordum (benim sistemimde, Dickens'in en sevdiğim romanı *Kasvetli Ev* için K harfinde, hayatın en kasvetli olduğu anlarda okunmak üzere). Ben de mektupları artık hiç okumuyordum. Ne zaman denesem avuntu değil acı veriyorlardı. Orada on beş yıldır hiç dokunulmadan duruyorlardı ve ben de onları imha edemiyordum.

Kendi hastam (ya da kendi terapistim) olsaydım, "Mektupların yok olduğunu, imha edildiğini ya da kaybolduğunu düşün," derdim, "Ne hissederdin? O duygunun içine dal, araştır." Ama yapamıyordum. Çoğu kez onları yakmayı düşünüyordum, ama bu düşünce her zaman anlatılmaz bir sızı uyandırıyordu. Dave'e duyduğum büyük ilginin, merak ve büyülenme dalgasının nereden geldiğini biliyordum: Dave'den benim işimi benim için yapmasını istiyordum. Ya da *bizim* işimizi *bizim* için.

Dave'de baştan beri beni çeken bir şeyler vardı. Altı ay önce ilk seansımızda, biraz hoşbeşten sonra, "Derdin nedir?" diye sormuştum.

"Artık onu kaldıramıyorum!" diye yanıtlamıştı.

Şaşırmıştım. Ona – uzun, yağsız, atletik bedenine, parlak gür siyah saçlarına ve altmış dokuz yaşını yalanlayan canlı muzip gözlerine – baktığımı ve, "Bravo!" diye düşündüğümü anımsıyorum. Babam ilk enfarktüsünü kırk sekizinde geçirmişti. İnşallah ben de altmış dokuzuma geldiğimde "onu kaldırmayı" dert edecek kadar canlı ve zinde olurum diye düşünmüştüm.

Dave'de de bende de cinselliği vurgulama eğilimi fazlaydı. Ben bunu ondan daha iyi denetliyordum ve bunun yaşamıma egemen olmasını engellemeyi çok önce öğrenmiştim. Bir de Dave'in gizlilik tutkusu bende yoktu ve her şeyi paylaştığım, karım dahil pek çok arkadaşım vardı.

Mektuplara dönelim. Ne yapmalıydım? Dave'in mektuplarını muhafaza etmeli miydim? Peki neden olmasın? Ne de olsa, bana güvenmeye istekli olması hayırlı bir işaret değil miydi? Hiçbir zaman hiç kimseye fazla güvenememişti, hele bir erkeğe, kesinlikle. Beni görmeye karar vermesinin açık nedeni iktidarsızlık olmakla beraber, terapinin asıl görevinin onun başkalarıyla ilişkilerini iyileştirmek olduğunu hissediyordum. Güvene, sır paylaşmaya dayanan bir ilişki her türlü terapi için bir ön koşuldur ve Dave'in terapisinde bu onun gizliliğe duyduğu patolojik ihtiyacı değiştirmekte yararlı olabilirdi. Mektupları muhafaza etmek aramızda bir güven bağı oluşturacaktı.

Belki de bu mektuplar bana fazladan bir güç sağlayabilirdi. Hiçbir zaman Dave'in terapiye sağlam bir biçimde yerleştiğini hissedememiştim. İktidarsızlığı konusunda iyi çalışmıştık. Taktiğim, evlilikteki uyuşmazlığa odaklanmak ve bu kadar öfke ve karşılıklı şüphenin bulunduğu bir ilişkide iktidarsızlığın bekleneceğini öne sürmek olmuştu. Kısa bir süre önce (dördüncü kez) evlenmiş olan Dave, bu evliliğini de tıpkı daha önceki evliliklerini anlattığı gibi anlatıyordu: kendini hapiste hissediyordu, karısı da telefon konuşmalarını dinleyen, mektuplarını ve özel evraklarını okuyan bir gardiyandı. Onun, kendini hapiste hissettiği ölçüde bunun kendisinin yarattığı bir hapishane olduğunun farkına varmasına yardım etmiştim. *Elbette* karısı onun hakkında bilgi edinmeye çalışıyordu. *Elbette* onun hareketlerini ve yazışmalarını merak ediyordu. Ama yaşamı hakkında en masum bilgi kırıntılarını bile paylaşmayı reddederek onun merakını kamçılayan Dave'in kendisiydi.

Dave bu yaklaşıma iyi yanıt vermiş, yaşamını ve iç dünyasını karısıyla daha fazla paylaşmak için etkileyici girişimlerde bulunmuştu. Bu davranışı kısırdöngüyü kırmış, karısını yumuşatmış, kendi öfkesini azaltmış ve cinsel yaşamını yoluna koymuştu.

Ben şimdi, tedavide bilinçdışı güdülenmeyi ele almaya yönel-

miştim. Dave bir kadın tarafından hapsedildiği inancından ne çıkar sağlıyordu? Gizlilik tutkusunu körükleyen neydi? Bir kadın ya da erkekle bir tane bile cinsellik dışı yakın ilişki kurmasını engelleyen neydi? Yakınlık özlemlerine ne olmuştu? Bu özlemler şimdi, altmış dokuzunda bile, kazılıp çıkarılabilir, canlandırılabilir ve gerçekleştirilebilir miydi?

Ama bunlar Dave'in olmaktan çok *benim* projelerim gibi görünüyorlardı. Bilinçdışı güdüleri incelemeyi bir bakıma yalnızca beni hoş tutmak için kabul etmiş olmasından kuşkulanıyordum. Benimle konuşmaktan hoşlanıyordu ama sanırım bunun asıl çekiciliği, mutlu cinsel zafer günlerini anımsama ve canlı tutma fırsatında yatıyordu. Onunla ilişkimde bir geçicilik duygusu yaşıyordum. Sürekli, çok fazla deşersem, kaygılarına çok fazla yaklaşırsam, ortadan kayboluvereceğini – bir dahaki randevusuna gelmeyeceğini ve onunla bir daha hiç bağlantı kuramayacağımı – hissediyordum.

Mektupları muhafaza edersem bir tür halat işlevi görebilirlerdi: Dave açıklara sürüklenip ortadan kaybolamazdı. En azından terapiye son verme konusunda açık davranması gerekecekti: benimle yüzleşmek ve mektupları geri istemek zorunda kalacaktı.

Ayrıca, kendimi mektupları kabul etmeye mecbur da hissediyordum. Dave aşırı duyarlıydı. Kendisini reddettiğim duygusuna kapılmasına yol açmadan mektupları nasıl reddedebilirdim? Yapılacak bir hata vahim olurdu: insanlara nadiren ikinci bir şans tanıyordu.

Ne var ki, Dave'in isteği konusunda tedirgindim. Mektuplarını kabul etmemek için geçerli nedenler düşünmeye başladım. Kabul edersem onun gölgesiyle bir antlaşma – patolojiyle bir ittifak – yapmış olacaktım. Bu talebin suç ortaklığını çağrıştıran bir yanı vardı. Aramızda iki küçük yaramaz oğlan gibi bir ilişki kuracaktık. Böyle entipüften temeller üstünde sağlam bir terapi ilişkisi kurabilir miydim?

Mektupları muhafaza etmemin Dave'in terapiye son vermesini güçleştireceği yolundaki düşüncemin saçma olduğunu çabucak fark ettim. Bu görüş açısını yalnızca bir açı – benim her zaman geri tepen budalaca, kuş beyinli, hileli manevralarımdan biri – olarak safdışı bıraktım. Açılar ya da yutturmacalar Dave'in baş-

kalarıyla doğrudan ve gerçek ilişkiler kurmasına yardımcı olmayacaktı: benim açık, dürüst bir davranış örneği vermem gerekirdi.

Ayrıca, eğer Dave terapiye son vermek isterse mektupları geri almanın bir yolunu bulabilirdi. Yirmi yıl önce gördüğüm ve terapisi ikiyüzlülükle delik deşik olan bir hastayı anımsıyorum. Çift kişilikli bir kadındı ve sahip olduğu iki kişilik (onları Utangaç ve Utanmaz diye adlandıracağım) birbirlerine karşı hilekârca bir savaşı sürdürüyorlardı. Tedavi ettiğim kişi iffet taslayan, sıkışmış bir genç kadın olan Utangaç idi; pek seyrek karşılaştığım Utanmaz ise kendinden "cinsel süpermarket" diye söz ediyor ve Kaliforniya pornografi kralıyla flört ediyordu. Utangaç sık sık "uyanıp" Utanmaz'ın, banka hesabını boşaltmış, şuh gecelikler, kırmızı dantel iç çamaşırları ve Tijuana ve Las Vegas'a geziler için uçak biletleri almış olduğunu görüp şaşkına dönüyordu. Bir gün Utangaç, tuvalet masasının üzerinde bir dünya turu uçak bileti bularak telaşa kapılmış ve Utanmaz'ın şuh giysilerini benim ofisime kilitleyerek yolculuğu engelleyebileceğini düşünmüştü. Ben de, biraz şaşkın ve her şeyi bir kez denemeye gönüllü, razı olmuş ve giysileri çalışma masamın altına saklamıştım. Bir hafta sonra bir sabah işe geldiğimde kapımın kırılıp açıldığını, odamın talan edildiğini ve giysilerin yerinde yeller estiğini görmüştüm. Hastamın yerinde de yeller esiyordu. Utangaç'ı (ya da Utanmaz'ı) bir daha hiç görmemiştim.

Ya Dave bu arada ölüverirse? Sağlığı ne denli iyi olsa da sonuçta altmış dokuz yaşındaydı. İnsanların altmış dokuz yaşında öldükleri vakidir. O zaman bu mektupları ne yapacaktım? Hem zaten onları nerede saklayacaktım ki? Beş altı kilo ağırlığında olmalıydılar. Bir an için onları kendiminkilerle birlikte gömmeyi düşündüm. Bulunmaları halinde beni de kamufle edebilirlerdi.

Ama mektupları saklamak konusunda asıl önemli sorun grup terapisiyle ilgiliydi. Birkaç hafta önce Dave'e bir terapi grubuna katılmasını önermiştim ve son üç seansta bunu uzun uzun tartışmıştık. Gizlilik tutkusu, kadınlarla her türlü ilişkiyi cinselleştirmesi, bütün erkeklere duyduğu korku ve güvensizlik – bana öyle geliyordu ki tüm bu nitelikler grup terapisinde üzerinde çalışılacak mükemmel konulardı. Benim terapi grubuma katılmaya gö-

nülsüzce razı olmuştu ve o günkü seansımız son kişisel beraberliğimiz olacaktı.

Dave'in mektupları saklamama ilişkin talebinin bu bağlamda görülmesi gerekiyordu. Önce, talebinin ardında çok yakında gruba transfer olma durumunun bulunması pekâlâ mümkündü. Kuşkusuz benimle teke tek ilişkisini kaybetmekten üzüntü duyuyor ve beni grup üyeleriyle paylaşma fikrine içerliyordu. Bu durumda benden mektupları saklamamı istemesi, özel ve kişisel ilişkimizi sürdürmenin bir yolu olabilirdi.

Dave'in ince duyarlığını tahrik etmemek için son derece dikkatli bir biçimde bu düşünceyi dile getirmeye çalıştım. Mektupları bir amaca ulaşmak için araç olarak kullandığını ima ederek onları küçültmemeye özen gösterdim. Aynı zamanda, ilişkimizi kılı kırk yararak inceliyormuşum izlenimini vermemeye de dikkat ettim: ilişkiyi besleyip büyütme zamanıydı bu.

Terapiyi yalnızca kullanmayı öğrenmek için uzun süre terapi görmesi gereken bir insan olan Dave, yorumumda bir gerçek payı olup olmadığını düşünecek yerde ona dudak büktü. Mektupları saklamamı benden şimdi istemesinin bir tek nedeni olduğunda ısrar ediyordu: karısı bugünlerde etrafı bir temizlik yapmakta olup şaşmaz ve emin adımlarla, mektupların saklanmış olduğu çalışma odasına doğru ilerliyordu.

Yanıtını yutmamıştım, ama durum yüzleşmeyi değil sabretmeyi gerektiriyordu. Üzerinde durmadım. Mektupları saklamamın terapi grubundaki çalışmasını er geç sabote edebileceği konusunda daha da çok kaygı duyuyordum. Grup terapisinin Dave için yüksek kazançlı ama yüksek riskli bir girişim olduğunu biliyor ve bu işe girmesini kolaylaştırmak istiyordum.

Kazanç büyük olabilirdi. Grup, Dave'e kişilerarası ilişkilerdeki sorunlarını belirleyebileceği ve yeni davranış tarzlarını deneyebileceği güvenli bir ortam sağlayabilirdi. Örneğin, kendini daha fazla ortaya koyabilir, diğer erkeklerle yakınlaşabilir, kadınlarla cinsel eşlerden çok insanlar olarak ilişki kurabilirdi. Dave bilinçdışında bu eylemlerden her birinin bir felaketle sonuçlanacağına inanıyordu: grup bu varsayımları çürütmek için ideal bir arenaydı.

Birçok risk arasında özellikle bir senaryo beni korkutuyordu.

Dave'in kendi hakkında önemli (ya da önemsiz) bilgileri paylaşmayı yalnızca reddedeceğini değil bunu nazlanarak ya da kışkırtıcı bir biçimde yapacağını hayal ediyordum. Grubun diğer üyeleri daha fazlasını önce rica sonra da talep edecekti. Dave buna daha da az paylaşarak yanıt verecekti. Grup öfkelenecek ve onu kendileriyle oyun oynamakla suçlayacaktı. Dave incinecek ve kendini kapana kısılmış hissedecekti. Grup üyeleri hakkındaki kuşku ve korkuları doğrulanmış olacak ve gruptan, başladığından daha da yalnız ve cesareti kırılmış bir halde ayrılacaktı.

Bana öyle geliyordu ki eğer mektupları muhafaza edersem, Dave'in gizlilik tutkusuyla, tedaviye karşıt bir biçimde suç ortaklığına girecektim. Daha gruba başlamadan benimle, diğer üyeleri dışlayan bir fesat anlaşması yapmış olacaktı.

Tüm bu düşünceleri tartarak nihayet yanıtımı seçtim.

"Dave, bu mektupların senin için neden önemli olduğunu anlıyorum ve onları emanet etmek istediğin kişi olmaktan da memnunluk duyuyorum. Ancak, deneyimlerime göre grup terapisi, gruptaki herkesin, grup lideri de dahil olmak üzere olabildiğince açık davranması halinde en iyi sonuçları verir. Grubun sana yardımcı olmasını gerçekten istiyorum ve sanırım bunu şu şekilde yapmamız en iyisi olacak: mektupları istediğin kadar uzun bir süre güvenli, kilitli bir yerde memnuniyetle saklarım, ama bir şartla, gruba bu pazarlığımızı anlatmayı kabul edeceksin."

Dave irkilmiş görünüyordu. Bunu ummamıştı. Bu hamleyi yapacak mıydı? Birkaç dakika düşünüp taşındı: "Bilmiyorum. Bu konuda düşünmem gerek. Sizi yine ararım." Evrak çantası ve evsiz kalan mektupları yedeğinde olarak ofisimden ayrıldı.

Dave mektuplar için beni bir daha hiç aramadı – en azından benim beklevebileceğim bir biçimde. Ama gruba girdi ve ilk birkaç toplantıya sadakatle katıldı. Hatta coşkusu beni şaşırtmıştı: dördüncü toplantıda bize grubun, haftasının en yüksek noktası olduğunu ve kendini bir sonraki seansa kadar olan günleri sayarken yakaladığını söyledi. Coşkusunun ardındaki neden, heyhat, kendini keşfetmenin çekiciliği değil, çekici kadın üyelerden oluşan bir dörtlüydü. Dave yalnızca onlara odaklanıyordu ve sonradan öğrendiğimize göre iki tanesiyle grup dışında sosyal bir beraberlik ayarlamaya çalışmıştı.

Beklediğim gibi, Dave grupta kendisini gayet iyi gizliyor ve hatta bu davranışı için bir başka gizlilik yanlısı üyeden, onun gibi yaşından on yıllarca genç görünen güzel ve mağrur bir kadından destek görüyordu. Bir toplantıda ondan ve Dave'den yaşlarını söylemeleri istendi. Her ikisi de, yaşlarına göre sınıflandırılmayı istemedikleri yolundaki ustaca savuşturmayla, yanıt vermeyi reddettiler. Çok eskiden (üreme organlarından "edep yerleri" diye söz edildiği dönemlerde), terapi grupları seks hakkında konuşmaya isteksizdi. Ama son yirmi yıldır gruplar seksten daha kolaylıkla söz ediyorlar ve bu kez de para mahrem bir konu haline gelmiş durumda. Binlerce grup toplantısında, güya her şeylerini ortaya döken grup üyelerinin kazançlarını açıkladıklarını henüz duymadım.

Ama Dave'in grubundaki yakıcı sır yaştı. Dave yaşı hakkında şakalar yapıyor ama onu söylememekte inatla direniyordu: gruptaki kadınlardan birinin gönlünü kazanma şansını tehlikeye atamazdı. Kadınlardan birinin ona yaşını söylemesi için baskı yaptığı bir toplantıda Dave bir değiştokuş önermişti: sırrı, yani yaşı karşılığında kadının ev telefonunun numarası.

Gruptaki direnç konusunda kaygılanmaya başlamıştım. Dave terapide yalnızca ciddi bir çalışma yapmamakla kalmıyordu; şakaları ve flörtçülüğü, terapi grubunun tüm konuşmalarını yüzeysel bir düzeye kaydırmıştı.

Ama bir toplantıda, konuşmaların tonu derin bir ciddiyet kazandı. Kadınlardan biri erkek arkadaşının çok kısa bir süre önce kansere yakalandığını öğrenmiş olduğunu açıkladı. Doktorlar bedenen kuvvetten düşmüş olmasına ve ilerlemiş yaşına (altmış üç yaşındaydı) karşın durumun umutsuz olmadığını öne sürmekle birlikte, kadın onun yakında öleceğine inanıyordu.

Dave hesabına irkilmiştim: "İlerlemiş" yaştaki o altmış üçlük adam yine de ondan altı yaş küçüktü. Ama Dave gözünü bile kırpmadı ve hatta çok daha dürüst bir biçimde konuşmaya başladı.

"Belki bu benim grupta konuşmam gereken bir şey. Bende hastalık ve ölüm fobisi var. Doktora, gerçek bir doktora" – bana muzipçe bir işaret yaparak – "gitmekten hep kaçınırım. Son muayenemi on beş yılı aşkın bir süre önce yaptırmıştım."

Bir başka grup üyesi: "Yaşın ne olursa olsun çok formunda görünüyorsun, Dave."

"Teşekkür ederim. Bunun için çaba harcıyorum. Yüzerek, tenis oynayarak ve yürüyerek, günde en az iki saat egzersiz yapıyorum. Theresa, erkek arkadaşın ve senin için üzülüyorum, ama nasıl yardım edebileceğimi bilmiyorum. Yaşlanma ve ölüm hakkında çok düşünürüm ama düşüncelerim üzerinde konuşulamayacak kadar marazi şeyler. Dürüst olmak gerekirse, hasta insanları ziyaret etmekten ya da hastalık hakkında konuşmaları dinlemekten bile hoşlanmıyorum. Doktor" – yine beni işaret ederek – "grupta her şeyi hafife aldığımı söylüyor hep – belki de bu yüzdendir!"

"Ne bu yüzdendir?" diye sordum.

"Yani, burada ciddi olmaya başlarsam yaşlanmaktan ne kadar nefret ettiğime, ölümden ne kadar korktuğuma ilişkin şeyler söylemeye başlayacağım. Bir gün size karabasanlarımı anlatırım – belki."

"Böyle korkuları olan bir tek sen değilsin, Dave. Belki herkesin aynı teknede olduğunu keşfetmek işi kolaylaştırabilir."

"Hayır, kendi teknende yalnızsın. Ölümün en korkunç yanı bu – onu yalnız yapmak zorundasın."

Bir başka üye: "Öyle bile olsa, teknende yalnız da olsan, yakınlarda inip çıkan öbür teknelerin ışıklarını görmek her zaman avutucudur."

Bu toplantıya son verirken fazlasıyla umutluydum. Bu seans bir dönüm noktası gibiydi. Dave önemli bir şey hakkında konuşuyordu, etkilenmişti, gerçek biri olmuştu ve öbür üyeler de aynı şekilde yanıt vermişlerdi.

Bir sonraki toplantıda Dave geçen seanstan sonraki gece görmüş olduğu çarpıcı bir düşü anlattı. Düş (bir gözlemci öğrenci tarafından kelimesi kelimesine kaydedilmiş şekliyle) şöyleydi:

Ölüm tüm çevremi sarmış. Ölümün kokusunu duyabiliyorum. İçine bir zarf tıkıştırılmış bir paketim var ve zarfın içinde de ölüme veya bozulmaya ya da çürümeye karşı bağışıklığı olan bir şey bulunuyor. Onu gizli tutuyorum. Paketi alıp elimle yokluyorum

ve ansızın zarfın boş olduğunu görüyorum. Buna çok canım sıkılıyor ve zarfın kesilip açılmış olduğunu fark ediyorum. Daha sonra, zarfın içinde olduğunu varsaydığım şeyi sokakta buluyorum: tabanı açılmış pis ve eski bir ayakkabı.

Bu düş beni afallatmıştı. Sık sık Dave'in aşk mektuplarını düşünüyor ve onların anlamını Dave ile araştırma fırsatını tekrar bulup bulamayacağımı merak ediyordum.

Grup terapisi yapmayı ne kadar sevsem de bu düzenin benim için önemli bir sakıncası vardır: çoğu kez varoluşa ilişkin daha derin konuların araştırılmasına olanak vermez. Bir grupta çoğu kez beni bir insanın içinin derinliklerine götürecek güzel bir patikaya özlemle bakakalır, fakat kişiler arası çalılıkları temizlemek gibi pratik (ve daha yararlı) bir görevle yetinmek zorunda kalırım. Ancak, bu düşten kendimi yoksun bırakamazdım; bu, ormanın kalbine giden yoldu. Bilinçdışı bir bilmecenin yanıtını bu kadar saydam bir biçimde gözler önüne seren bir düşe pek az rastlamışımdır.

Düşe ne anlam vereceklerini ne Dave ne de grubun diğer üyeleri biliyorlardı. Birkaç dakika bocaladılar ve sonra ben Dave'e, düşünde sır olarak tuttuğu zarf imgesine ilişkin bir çağrışımı olup olmadığını rasgele bir tarzda sorarak onları biraz yönlendirdim.

Riske girdiğimi biliyordum. Dave'i zamansız açıklamalara zorlamam ya da gruba girmeden önce kişisel çalışmamızda bana vermiş olduğu bilgileri benim açıklamam bir hata, belki de vahim bir hata olurdu. Sorumun güvenlik sınırları içinde olduğunu sanmıyordum: somut olarak düş malzemesine bağlı kalıyordum ve Dave uygun çağrışımları bulamayarak kolaylıkla işin içinden sıyrılabilirdi.

Cesaretle, ama her zamanki gibi nazlanarak, belki de bu düşün sır olarak sakladığı birtakım mektupları – "bir ilişkiye" ait mektupları – ima ettiğini söyledi. Merakı kabaran diğer üyeler ona sorular sormaya başladılar ve Dave sonunda Soraya ile geçmişteki aşk macerası konusunda ve mektuplar için uygun bir dinlenme yeri bulma sorunu hakkında birkaç şey söyledi. Macera'nın otuz yıl önce bitmiş olduğunu söylemedi. Benimle yaptığı

pazarlıktan ve benim, her şeyi grupla paylaşmayı kabul etmesi halinde mektupları onun için saklamayı önermemden de söz etmedi.

Grup – tedaviye ilişkin bir konu olmakla birlikte şu anda beni en çok büyüleyen konu olmayan – gizlilik konusuna odaklanmıştı. Üyeler Dave'in gizlenmişliğini merak ediyorlardı; bazıları onun mektupları karısından gizli tutma isteğini anlayabiliyordu ama hiç kimse onun gizlilikte aşırıya kaçmasını anlayamıyordu. Örneğin, Dave terapiye gittiğini neden karısına söylemiyordu? Terapiye gittiğini bilmesi halinde karısının kendini çok fazla tehdit altında hissedeceği, çünkü Dave'in kendisinden yakınmak için oraya gittiğini düşüneceği ve aynı zamanda her hafta grupta konuştuğu şeyler hakkında başının etini yiyerek hayatını zehir edeceği yolundaki cılız mazeretini kimse yutmuyordu.

Eğer gerçekten karısının huzurlu olmasıyla ilgileniyorsa, diyorlardı, onun her hafta nereye gittiğini bilmeyişinin ne denli daha fazla rahatsız edici olduğunu düşünün. Her hafta gruba katılmak için evden çıkarken karısına uydurduğu sakat bahanelere bakın (Dave emekliydi ve evin dışında sürekli bir işi yoktu). Ve her ay terapi faturasının ödenmesini gizlemek için çevirdiği dolaplara bakın. Tüm bu casus entrikaları ne içindi? Sigorta formları bile onun gizli posta kutusu numarasına gönderilmek zorundaydı. Üyeler Dave'in gruptaki ketumluğundan da şikâyetçiydiler. Onun kendilerine güvenmeye gönülsüz olmasıyla uzaklaştırıldıklarını hissediyorlardı. Toplantıda daha önce neden "bir ilişkiye ait mektuplar" demek zorundaydı ki?

Ona doğrudan doğruya meydan okuyorlardı: "Haydi Dave, ortaya çıkıp 'aşk mektupları' demek sana ne kadar daha pahalıya mal olurdu?"

Grup üyeleri, Tanrı onlardan razı olsun, tam yapmaları gerekeni yapıyorlardı. Düşünün, Dave'in kendileriyle ilişkisine en uygun parçasını – gizlilik temasını – seçmiş, güzelce didikliyorlardı. Dave biraz kaygılı görünse de canlandırıcı bir biçimde ilgiliydi – bugün oyun oynamıyordu.

Ama benim gözüm doymuyordu. Bu düş saf altındı ve ben kazıp çıkarmak istiyordum onu. "Düşün geri kalan bölümü hakkında herhangi bir tahminde bulunacak olan var mı?" diye sordum

"Örneğin, ölüm kokusu ve zarfın içinde 'ölüme, bozulmaya ya da çürümeye karşı bağışıklığı olan' bir şey bulunması hakkında?"

Grup birkaç dakika sessiz kaldı, sonra Dave bana dönüp, "*Siz* ne düşünüyorsunuz, Doktor?" diye sordu. "Düşüncenizi gerçekten duymak isterdim."

Yakalandığımı hissettim. Dave'in kişisel seansımızda benimle paylaştığı bazı şeyleri açığa vurmadan gerçekten de yanıt veremezdim. Örneğin, gruba Soraya'nın otuz yıl önce ölmüş olduğunu, kendisinin altmış dokuz yaşında olup kendini ölüme yakın hissettiğini, benden mektuplara bekçilik etmemi istemiş olduğunu anlatmamıştı. Ancak, bunları açıklarsam Dave kendini ihanete uğramış hissedecek ve belki de terapiyi bırakacaktı. Bir tuzağa doğru mu yürüyordum? Mümkün olan tek çıkar yol dürüst olmaktı.

"Dave, soruna yanıt vermek benim için gerçekten güç," dedim. "Düş hakkındaki düşüncelerimi, gruba girmeden önce benimle paylaştığın bilgileri açığa vurmadan anlatamam. Senin mahremiyetine çok önem verdiğini biliyorum ve güvenine ihanet etmek istemiyorum. Bu durumda ne yapayım?"

Kendimden hoşnut, arkama yaslandım. Mükemmel bir teknik! Tam öğrencilerime anlattığım gibi. Bir açmaza düşerseniz ya da birbiriyle çatışan iki güçlü duygu arasında kalırsanız, yapabileceğiniz en iyi şey açmazı ya da her iki duyguyu hastanızla paylaşmaktır.

Dave, "Lanet olsun! Haydi buyurun," dedi. "Size görüşünüz için para ödüyorum. Saklayacak hiçbir şeyim yok. Size söylediğim her şey açık bir kitaptır. Mektuplar hakkındaki konuşmamızdan söz etmemiştim, çünkü sizi güç durumda bırakmak istemiyordum. Benim sizden talebim de, sizin karşı teklifiniz de biraz çılgıncaydı."

Dave'in iznini almış olarak, ikimizin arasındaki konuşmanın esrarıyla artık kafaları karışmış olan grup üyelerine konunun arka planını vermeye giriştim: mektupların Dave için taşıdığı büyük önem, Soraya'nın otuz yıl önceki ölümü, Dave'in mektupları saklayacak yer konusundaki açmazı, onları benim saklamam yolundaki talebi ve benim, mektupları ancak gruba tüm bu işlem konusunda bilgi vermeyi kabul ettiği takdirde saklayacağım yo-

lundaki ve Dave'in şimdiye dek reddetmiş olduğu teklifim. Dave'in yaşını ya da konu dışı başka bilgileri açıklamayarak onun mahremiyetine saygılı olmaya özen gösterdim.

Sonra düşe döndüm. Düşün, mektupların Dave için neden böyle yüklü olduğu sorusuna yanıt getirdiğini düşünüyordum. Ve tabii benim mektuplarımın da neden benim için yüklü olduğuna. Ama kendi mektuplarımdan söz etmedim: cesaretimin sınırları vardır. Elbette mantığa büründürme çabalarım da yok değildir. Hastalar benim terapim için değil *kendi* terapileri için burada bulunuyorlar. Bir grupta zaman değerlidir – sekiz hasta ve yalnızca doksan dakika – ve hastalar terapistin sorunlarını dinlerlerse bu süre yerinde harcanmış olmaz. Hastalar, terapistlerinin kendi kişisel sorunlarıyla kendilerinin yüzleşip onları hallettiklerine inanmak ihtiyacındadırlar

Ama bunlar gerçekten de bahaneden ibaretti. Asıl sorun yüreksizlikti. Her zaman şaşmaz bir biçimde, çok fazla açılmaktansa çok az açılma yönünde hata yapmışımdır: ama ne zaman kendimi büyük ölçüde paylaşsam, hastalar her defasında benim de onlar gibi, insan olmanın sorunlarıyla cebelleşmek zorunda olduğumu öğrenmekten yarar sağlamışlardır.

Bu düşün ölüm hakkında bir düş olduğunu söyleyerek devam ettim. "Ölüm tüm çevremi sarmış. Ölümün kokusunu duyabiliyorum," diye başlıyordu. Ana imge zarftı, içinde ölüme ve çürümeye karşı bağışıklığı olan bir şey bulunan bir zarf. Bundan daha açık ne olabilirdi? Aşk mektupları bir tılsım, bir ölüm-yadsıma aracıydı. Yaşlanmayı defediyor ve Dave'in tutkusunu zaman içinde dondurmuyordu. Gerçekten sevilmek, anımsanmak, bir başkasıyla sonsuza dek birleşmek ölümsüz olmaktı ve varoluşun canevindeki yalnızlıktan korunmaktı.

Düşün devamında Dave zarfın kesilip açılmış ve boş olduğunu görmüştü. Neden kesilip açılmış ve boş? Belki de başkalarıyla paylaşırsa mektupların gücünü yitireceğini hissediyordu. Mektupların yaşlanmayı ve ölümü defetme yeteneğinde açıkça ve kişisel biçimde mantıksız bir şey vardı – akılcılığın soğuk aydınlığında incelendiği zaman uçup giden bir kara büyü.

Bir grup üyesi, "Ya tabanı açılmış o pis, eski ayakkabı?" diye sordu.

Bilmiyordum, ama ben daha herhangi bir yanıt veremeden başka bir üye, "Ölümü simgeliyor bu," dedi. "Ayakkabı, tabanını, yani ruhunu yitiriyor."

Elbette – *sole* değil *soul*!"[1] Bu çok güzel! Neden bunu daha önce düşünmemiştim? İlk yarıyı kavramıştım: Pis, eski ayakkabının Dave'i simgelediğini biliyordum. Birkaç durumda (örneğin, kendinden kırk yaş genç bir kadın üyeye telefon numarasını sorduğunda, grubun Dave'e neredeyse, "pis ihtiyar," diyeceğini düşünmüştüm. Dave için acıyla irkilmiş ve bu sıfatın yüksek sesle telaffuz edilmeyişine memnun olmuştum. Ama gruptaki tartışmada Dave bunu hemen üstüne alındı.

"Tanrım! Ruhu kendisini terk etmek üzere olan pis bir ihtiyar. Bu pekâlâ benim işte!" Kendi buluşuna kıs kıs güldü. Kelimelere tutkun biri olarak (birkaç dil biliyordu), *soul* ve *sole* kelimelerinin yer değiştirmesine hayran kalmıştı.

Şakacı tavrına karşın Dave'in kendisine çok acı veren şeyleri ele aldığı açıktı. Üyelerden biri ondan kendini pis bir ihtiyar gibi hissedişini onlarla biraz daha paylaşmasını istedi. Bir diğeri mektupların varlığını gruba açıklamanın ona neler hissettirdiğini sordu. Bir başkası ona herkesin yaşlanma ve çökme olasılığıyla karşı karşıya olduğunu anımsatarak onu bu duygu kümesine ilişkin daha çok şey paylaşması için sıkıştırdı.

Ama Dave konuyu kapatmıştı. O gün yapacağı tüm çalışmayı yapmıştı. "Bugün paramın karşılığını aldım. Bütün bunları hazmetmek için biraz zamana ihtiyacım var. Zaten toplantının yüzde yetmiş beşini almış bulunuyorum ve bugün diğerlerinin de biraz zaman istediğini biliyorum."

Gönülsüzce, Dave'i bıraktık ve gruptaki diğer konulara döndük. O zaman bunun nihai bir veda olacağını bilmiyorduk. Dave bir daha hiçbir grup toplantısına gelmedi. (Sonuçta benimle ya da bir başkasıyla kişisel terapiye dönme isteği de göstermedi.)

Hiç kimse benden fazla olmamak üzere herkes kendini epey sorguladı. Dave'i uzaklaştıracak ne yapmıştık? Onu çok fazla mı

---

(1) İngilizcede sole (taban) ve soul (ruh) kelimeleri aynı şekilde okunur. Bilinçaltının bu tür kelime oyunları düş simgelerine yansıyarak ilginç yorumlara yol açabilir. (Ç. N.)

soyup açıkta bırakmıştık? Budala bir yaşlı adamı akıllandırmak için çok mu acele etmiştik? Ona ihanet mi etmiştim? Bir tuzağa mı düşmüştüm? Mektuplardan söz etmemek ve düşü kendi haline bırakmak daha mı iyi olacaktı? (Düşü yorumlama çalışması başarılıydı ama hasta öldü.)

Belki ayrılmasının önüne geçebilirdik, ama bundan kuşkuluyum. Dave'in kurnazlığının, kaçınma ve yadsımasının er geç aynı sonuca yol açacağından artık emindim. Gruptan ayrılma olasılığından baştan beri şiddetle kuşkulanıyordum. (Ne var ki, peygamberliğimin terapistliğimden iyi olması bana pek az teselli vermişti.)

Her şeyden çok, üzüntü duyuyordum. Dave için, onun yalnızlığı, bir yanılsamaya tutunuşu, cesaret eksikliği, yaşamın çıplak, haşin gerçekleriyle yüzleşme konusundaki isteksizliği için üzüntü duyuyordum.

Ve sonra kendi mektuplarım hakkında hayale daldım. Eğer ("eğer"ime gülümsedim) ölseydim ve onlar bulunsaydı ne olurdu? Belki onları saklamaları için Mort'a, Jay'e ya da Pete'e vermeliyim. Neden onları yakıp kendimi tüm bu sıkıntılardan kurtarmıyorum? Neden şimdi olmasın? Hemen şimdi! Ama bunu düşünmek acı veriyor. Göğsüme bir bıçak saplanır gibi. Ama neden? Sararan eski mektuplar için bu kadar acı neden? Bunun üzerinde çalışmam gerekecek – bir gün.

İki Tebessüm

Bazı hastalar kolaydır. Ofisime değişmeye hazır durumda gelirler ve terapi kendi kendine yürür. Bazen benim harcamam gereken çaba o kadar az olur ki, sırf bu süreçte gerekli bir kişi olduğuma kendimi ve hastayı, inandırmak için bir soru sorarak ya da bir yorum öne sürerek iş yaratırım.

Marie kolay hastalardan değildi. Onunla birlikte geçen her seans büyük bir çaba gerektiriyordu. Üç yıl önce beni görmeye ilk geldiğinde, kocası öleli dört yıl olmuştu ama Marie kederinin içinde donup kalmış durumdaydı. Yüz ifadesi, düş gücü, bedeni, cinselliği – yaşamının tüm akışı – donmuştu. Terapide uzun bir süre cansız kalmıştı ve ben iki kişinin işini birden yapmak zorunda kalmıştım. Şimdi bile, depresyondan kurtulmasından uzun süre sonra, hâlâ çalışmamızda bir katılık, ilişkimizde hiçbir zaman değiştiremediğim bir soğukluk ve uzaklık vardı.

Bugün bir terapi tatiliydi. Bir uzman danışman, Marie ile mülakat yapacaktı ve ben hem onunla bir saati paylaşma hem de "izinli" olma lüksünün keyfini yaşayacaktım. Haftalardır onu bir hipnoterapistle konsültasyon konusunda sıkıştırıyordum. Marie hemen her yeni deneyime direnmesine ve hipnozdan özellikle korkmasına karşın sonunda, benim bütün seans boyunca hazır bulunmam koşuluyla, buna razı olmuştu. Bana göre hava hoştu; hatta arkama yaslanıp işi arkadaşım ve meslektaşım olan Mike C.'ye bırakma fikri hoşuma da gidiyordu.

Ayrıca, gözlemci konumunda olmak bana Marie'yi tekrar değerlendirmek için bulunmaz bir fırsat verecekti. Çünkü üç yıl içinde benim ona ilişkin görüşümün sabitleşip daralmış olması mümkündü. Belki Marie önemli ölçüde değişmişti ve ben bunun farkına varmamıştım. Belki de başkaları onu benden çok farklı

bir biçimde değerlendirecekti. Onu bir kez daha yeni bir gözle görmeye çalışmamın zamanı gelmişti.

Marie İspanyol asıllıydı ve on sekiz yıl önce Meksiko'dan göç etmişti. Meksiko'da üniversitede öğrenciyken tanışmış olduğu kocası cerrahtı ve bir akşam acil bir çağrı üzerine hızla hastaneye giderken araba kazasında ölmüştü. Olağanüstü güzel bir kadın olan Marie, uzun boylu, heykel gibi vakarlıydı; keskin hatlı çarpıcı bir burnu ve başının arkasında burulup düğümlenmiş uzun siyah saçları vardı. Kaç yaşlarındaydı? Yirmi beş tahmin edilebilirdi; belki, makyajsızken, otuz. Kırk yaşında olduğunu düşünmek imkânsızdı.

Marie'nin ürkütücü bir havası vardı; güzelliği ve azameti çoğu insanın cesaretini kırıyordu. Bense ona doğru şiddetle çekildiğimi hissediyordum. Beni duygulandırıyordu, onu rahatlatmak istiyordum, ona sarılmayı ve bedeninin kollarımın arasında çözülmesini hissetmeyi hayal ediyordum. Duyduğum çekimin gücü hakkında sık sık düşünüyordum. Marie, bana saçlarını onun gibi yapan ve ilk gençliğimin cinsel fantezilerinde önemli bir rol oynayan güzel bir teyzeyi anımsatıyordu. Belki mesele buydu. Belki de yalnızca bu görkemli kadının tek sırdaşı ve koruyucusu olmamın gururumu okşamasıydı.

Depresyonunu iyi gizliyordu. Yaşamının bittiğini hissettiğini; umutsuzca yalnız olduğunu; her gece ağladığını; kocasının ölümünden sonraki yedi yıl içinde bir erkekle değil bir ilişkisi, kişisel bir sohbeti bile olmadığını hiç kimse tahmin edemezdi.

Kaybını izleyen ilk dört yıl boyunca Marie kendini erkeklerce kesinlikle erişilmez bir konumda tutmuştu. Son iki yıl içinde, depresyonu hafifledikçe, tek kurtuluşunun yeni bir romantik ilişki olduğu sonucuna varmıştı, ama öylesine mağrur ve ürkütücüydü ki erkekler onu yaklaşılmaz bir kadın olarak görüyorlardı. Birkaç ay süreyle, yaşamın, gerçek yaşamın, insan ancak bir erkek tarafından seviliyorsa yaşanabileceği yolundaki inancına karşı çıkmaya kalkışmıştım. Onun ufuklarını genişletmesine, yeni meraklar geliştirmesine, kadınlarla ilişkilere değer vermesine yardımcı olmaya çalışmıştım. Ama inancı çok köklüydü. Sonunda bunun çürütülemeyeceğine karar vererek dikkatimi onun erkeklerle tanışıp onları cezbetmeyi öğrenmesine yardımcı olmaya çevirmiştim.

Ama tüm çalışmamız dört hafta önce, Marie'nin San Francisco'da bir tramvaydan düşüp çenesini kırması, yüz kemiklerinde ve dişlerde hasarın yanı sıra yüzünde ve boynunda derin yaralar oluşmasıyla sonuçlanan bir kazayla kesintiye uğramıştı. Marie bir hafta hastanede yattıktan sonra dişlerinin onarımı için bir çene cerrahıyla tedaviye başlamıştı. Marie'nin acıya, özellikle dişlerden kaynaklanan acıya direnci düşüktü ve çene cerrahına yaptığı sık ziyaretler ona dehşet veriyordu. Ayrıca, yüz sinirlerinden biri hasar görmüştü ve yüzünün bir yanında şiddetli, amansız ağrılar oluyordu. İlaçlar etkisiz kalmıştı ve ben hipnotik konsültasyonu bu ağrıyı hafifletmek için önermiştim.

Olağan koşullarda Marie güç bir hasta olabilirdi, ama hele kazadan sonra şaşılacak kadar direngen ve iğneleyici olmuştu.

"Hipnoz aptal ya da zayıf iradeli insanlarda sonuç verir. Onu bu nedenle mi benim için öneriyorsunuz?"

"Marie, hipnozun irade veya zekâyla hiç ilgisi olmadığına seni nasıl ikna edebilirim? Hipnotize olma yeteneği yalnızca insanın doğuştan gelme bir niteliğidir. Ne riski var bunun? Ağrının dayanılmaz olduğunu söylüyorsun – bir saatlik bir konsültasyonun seni biraz rahatlatması kuvvetle muhtemel."

"Size basit görünebilir ama ben aptal yerine konulmak istemiyorum. Hipnotizmayı televizyonda gördüm – kurbanlar geri zekâlılara benziyor. Kuru bir sahnedeyken yüzdüklerini, ya da sandalyede otururken sandalda kürek çektiklerini sanıyorlar. Bir kadının dili dışarı uğramıştı ve onu içeri sokamıyordu."

"Bu tür bir şeyin başıma geleceğini düşünseydim, ben de senin kadar kaygılanırdım. Ama televizyon hipnozuyla tıbbi hipnoz arasında dünyalar kadar fark vardır. Sana ne bekleyebileceğini tam olarak anlattım. Esas olan şu ki hiç kimse seni denetim altına almayacak. Tersine sen kendini, ağrını denetim altına alabileceğin bir zihinsel duruma sokmayı öğreneceksin. Öyle görünüyor ki hâlâ bana ve diğer doktorlara güvenmekte güçlük çekiyorsun."

"Doktorlar güvenilir olsalardı, sinir cerrahını zamanında çağırmayı akıl ederlerdi ve kocam hâlâ hayatta olurdu!"

"Bugün burada çok şey olup bitiyor, öyle çok konu var ki – ağrıların, hipnoza ilişkin kaygıların (ve hatalı görüşlerin), ve ben de dahil olmak üzere doktorlara olan öfken ve güvensizliğin –

hangisine öncelik vereceğimi bilemiyorum. Sen de böyle mi hissediyorsun? Sence bugün nereden başlayalım?"

"Doktor ben değil sizsiniz."

Ve terapi bu şekilde sürüp gitmişti. Marie kırılgan, öfkesi burnunda, bana açıkça itiraf edilmiş minnetine karşın çoğu kez alaycı ya da kışkırtıcıydı. Dikkatini hiçbir konuda toplayamıyor, hemen başka yakınmalara geçiyordu. Ara sıra kendini toparlıyor ve şirretlik ettiği için özür diliyordu, ama her defasında birkaç dakika sonra bir kez daha o öfkesi burnunda ve kendine acıyan Marie oluveriyordu. Biliyordum ki, özellikle bu kriz döneminde yapabileceğim en önemli şey ilişkimizi korumak ve onun beni uzaklaştırmasına izin vermemekti. Şu ana dek sebat etmiştim ama sabrım sınırsız değildi ve yükü Mike ile paylaşmak beni rahatlatmıştı.

Aynı zamanda bir meslektaştan destek de istiyordum. Konsültasyona ilişkin gizli güdüm de buydu. Marie'yle neler çektiğime bir başkasının da tanık olmasını, birinin bana, "Çetin bir kadın. Onunla bayağı iyi bir iş yapmışsın," demesini istiyordum. Bu muhtaç tarafım Marie'nin çıkarları doğrultusunda hareket etmiyordu. Mike'ın kolay ve pürüzsüz bir konsültasyon geçirmesini istemiyordum: Onun da benim gibi uğraşmasını istiyordum. Evet, itiraf ediyorum, bir tarafım Mike'a güçlük çıkarması için Marie'ye destek veriyordu: "Haydi Marie, yap yapacağını!"

Oysa seansın iyi gitmesi beni şaşırtacaktı. Marie iyi bir hipnotik denekti ve Mike onu ustalıkla ikna edip kendini trans haline geçirmeyi öğretti. Sonra anestetik bir teknik kullanarak Marie'nin ağrısına odaklandı. Onun kendisini dişçinin koltuğunda oturmuş novokain iğnesi olurken hayal etmesini önerdi.

"Çenenin ve yanağının gitgide uyuştuğunu düşün. Şimdi çenen gerçekten hissiz. Ona elinle dokun ve ne kadar hissiz olduğunu gör. Elini bir hissizlik deposu olarak düşün. Hissiz yanağına dokunduğunda o da hissizleşiyor ve bu hissizliği bedeninin herhangi bir yerine aktarabiliyor."

Bu noktadan hareketle Marie'nin uyuşukluğunu yüzünün ve boynunun tüm ağrılı bölgelerine aktarması kolay bir adım oldu. Mükemmel. Yüzündeki rahatlama ifadesini görebiliyordum.

Ardından Mike onunla ağrı hakkında konuştu. Önce ağrının işlevini anlattı: onun, çenesini ne kadar hareket ettirebileceği ve

ne kadar kuvvetle çiğneyebileceği konusunda bir uyarma görevi yaptığını söyledi. Bu, tahriş olmuş zedelenmiş sinirlerden kaynaklanan ve hiçbir yararı olmayan ağrının karşıtı olan gerekli, işlevsel ağrıydı

Mike'ın önerisine göre Marie'nin ilk adımı ağrıları hakkında daha çok şey öğrenmekti: işlevsel ve gereksiz ağrıyı birbirinden ayırt etmekti. Bunu yapmanın en iyi yolu doğru soruları sormaya başlamak ve ağrısını çene cerrahıyla derinlemesine konuşmaktı. Çünkü yüzünde ve ağzında olup bitenleri en iyi bilen oydu.

Mike'ın sözleri harikulade berraktı ve profesyonellikle babacanlığın en dozunda karışımıyla dile getiriliyordu. Marie ve Mike'ın bakışları bir an için birbirine kenetlendi. Sonra Marie gülümsedi ve başını salladı. Mike onun mesajı almış ve kaydetmiş olduğunu anladı.

Sonra, besbelli Marie'nin yanıtından hoşnut, son görevine döndü. Marie çok sigara içiyordu ve Mike ile konsültasyonu kabul etme güdülerinden biri de sigarayı bırakma yolunda onun yardımını sağlamaktı. Bu alanda uzman olan Mike, iyi hazırlanmış parlak bir sunuşla başladı. Üç ana noktayı vurguluyordu: Marie'nin yaşamak istemesi, yaşamak için bedenine ihtiyaç duyması ve sigaranın bedeni için bir zehir olması

Mike bunu bir örnekle açıkladı. "Köpeğinizi düşünün, ya da şu anda bir köpeğiniz yoksa çok sevilen bir köpek hayal edin. Şimdi de 'zehir' diye etiketlenmiş köpek maması kutuları düşünün. Köpeğinize zehirli köpek maması yedirmezdiniz, değil mi?"

Bir kez daha Marie ile Mike'ın bakışları kenetlendi ve bir kez daha Marie gülümseyip başını salladı. Mike hastasının durumu kavradığını bildiği halde yine de fikrini ısrarla onun kafasına sokmaya çalışıyordu: "O halde neden bedeninize, köpeğinize davranacağınız kadar iyi davranmayasınız?"

Mike, kalan sürede kendi kendini hipnotize etme konusundaki derslerini pekiştirdi ve Marie'ye, sigara isteğine otohipnozla ve yaşamak için bedenine ihtiyaç duyduğu ve onu zehirliyor olduğu gerçeğine ilişkin artan bir bilinçle yanıt vermeyi öğretti.

Mükemmel bir konsültasyon olmuştu. Mike fevkalade bir iş yapmıştı: Marie'yle iyi bir ilişki kurmuş ve tüm konsültasyon ne-

deflerine etkin bir biçimde ulaşmıştı. Marie, ondan ve birlikte yaptıkları çalışmadan besbelli hoşnut olarak ofisten ayrıldı.

Sonradan, üçümüzün paylaştığı saat hakkında düşünceye daldım. Konsültasyon beni mesleki bakımdan tatmin etmekle birlikte aradığım kişisel destek ve takdiri bulamamıştım. Elbette Mike'ın kendisinden aslında ne istediğim konusunda hiçbir fikri yoktu. Benden çok daha genç bir meslektaşıma hiç de olgunca olmayan gereksinimlerimi kolay kolay itiraf edemezdim. Ayrıca, Mike Marie'nin ne kadar çetin bir hasta olduğunu ve benim onunla insan gücünü ne denli aşan bir iş yapmış olduğumu tahmin edemezdi – Marie onunlayken, belki de sırf aksilik olsun diye, örnek bir hastayı oynamıştı.

Tabii bu düşünceler Mike ve Marie'den gizli kaldı. Sonra *onların* ikisini düşündüm – konsültasyon hakkında gizli düşünce ve görüşlerini, gerçekleşmemiş dileklerini. Bundan bir yıl sonra Mike, Marie ve ben, birlikte geçirdiğimiz süreyle ilgili olarak anımsadıklarımızı yazsaydık, acaba ne ölçüde uyuşurduk? Sanırım her birimiz, geçirdiğimiz saati bir diğerinin anlatımından tanımakta güçlük çekerdik. Ama neden bir yıl? Diyelim ki bunu bir hafta sonra yazdık? Ya da hemen bu anda? Bu saatin gerçek, kesin ve eksiksiz tarihçesini tekrar yakalayıp kaydedebilir miydik?

Hafife alınacak bir soru değildir bu. Terapistler, hastaların çok eskiden olup bitmiş olaylar hakkında vermeyi seçtikleri bilgileri temel alarak, bir yaşamı yeniden kurabileceklerine inanma alışkanlığındadırlar: ilk gelişme yıllarının can alıcı olaylarını, anne ve babayla ilişkilerin, anne ve baba arasındaki, kardeşler arasındaki ilişkilerin gerçek niteliğini, aile sistemini, yaşamın ilk dönemlerindeki korku ve zedelenmelere eşlik eden iç yaşantıları, çocukluk ve ilkgençlik arkadaşlıklarının dokusunu keşfedebileceklerine inanırlar.

Oysa tek bir saatin bile gerçekliği yakalanamıyorsa, terapistler, tarihçiler ve biyografi yazarları bir yaşamı herhangi bir kesinlik derecesine ulaşarak yeniden kurabilirler mi? Yıllar önce, bir hastamın ve benim, terapi seanslarımızdan her birine ilişkin kendi görüşlerimizi yazdığımız bir deney yürütmüştüm. Daha sonra notlarımızı karşılaştırdığımızda, zaman zaman aynı saati

anlattığımıza inanmak güç olmuştu. Neyin yararlı olduğu konusundaki görüşlerimiz bile farklıydı. Ya benim şık yorumlarım? Onları hiç duymamıştı bile! Onların yerine, söylemiş olduğum rasgele, kişisel, destekleyici sözleri anımsıyor ve onlara değer veriyordu.(1)

Böyle zamanlarda insan bir gerçeklik hakemine ya da seansın bir tür resmi, kesin imgeli enstantanesine özlem duyuyor. Gerçeğin bir yanılsama, en iyi olasılıkla katılımcıların oybirliğine dayanarak algının demokratikleştirilmesi olduğunun farkına varmak ne kadar tedirgin edici!

Eğer o saati ben özetleyecek olsaydım, özetimi özellikle "gerçek" iki "an"ın çevresinde kurardım: Marie ve Mike'ın bakışlarının kenetlendiği ve Marie'nin gülümseyip başını salladığı iki an. İlk tebessüm Mike'ın Marie'ye ağrılarını çene cerrahıyla ayrıntılı olarak konuşmasını salık vermesini izlemişti; ikincisi ise Mike'ın, Marie'nin köpeğine zehirli mama vermeyeceği hususunu kuşkuya yer bırakmaz biçimde vurgulayışını izlemişti.

Daha sonra Mike ile o seans hakkında uzun bir konuşmamız oldu. Mike mesleki açıdan bunu başarılı bir konsültasyon olarak görüyordu. Marie iyi bir hipnotik denekti ve Mike konsültasyon hedeflerinin tümüne ulaşmıştı. Ayrıca bu, iki hastayı hastaneye yatırdığı ve bölüm başkanıyla çatıştığı kötü bir haftanın ardından iyi bir kişisel deneyim olmuştu. Onun işinin ehli olarak etkin bir tarzda çalışmasını benim izlemiş olmam da onu tatmin etmişti. Benden gençti ve çalışmalarıma her zaman saygı duymuştu. Hakkında olumlu düşünmem onun için çok şey ifade ediyordu. Benim ondan istemiş olduğumu onun benden almış olması kaderin bir cilvesi gibiydi.

Ona o iki tebessümü sordum. Onları iyi anımsıyor, etki ve bağlantı anlamı taşıdıklarına inanıyordu. Konuşmasının güçlü noktalarında beliren tebessümler, Marie'nin onun mesajını anladığı ve etkilendiği anlamını taşıyordu.

Oysa Marie'yle olan uzun ilişkimin sonucunda, ben bu tebessümleri çok farklı yorumlamıştım. Mike'ın, Marie'ye çene cerrahı

(1) Bu farklı görüşler daha sonra bir kitap haline getirilip yayımlanmıştır: *Every Day Gets a Little Closer: A Twice Told Therapy* (New York: Basic Books, 1974).

Dr. Z.'den daha çok bilgi istemesini önerdiği zaman beliren ilk tebessümü ele alalım. Marie'nin bu doktorla ilişkisinin ardında öyle bir öykü vardı ki!

Marie onunla yirmi yıl önce, Meksiko'da üniversitede aynı sınıfta okurken tanışmıştı. O zamanlar Dr. Z. yorulmak bilmeden ona kur yapmaya çalışmış ama ilgisine karşılık görememişti. Marie, kocasının geçirdiği araba kazasına kadar, onunla temasını kaybetmişti. Dr. Z. de ABD'ye gelmişti ve Marie'nin kocasının kazadan sonra getirildiği hastanede çalışıyordu. Kocasının, başında ölümcül bir yarayla komada kaldığı iki hafta boyunca, Marie için bir destek ve tıbbi bilgi kaynağı olmuştu.

Marie'nin kocasının ölümünden hemen sonra Dr. Z., karısına ve beş çocuğuna karşın, Marie'ye yeniden kur yapmaya girişmiş ve ona cinsel yaklaşımlarda bulunmaya başlamıştı. Marie onu öfkeyle reddetmişti ama Dr. Z. yılmıyordu. Telefonda, kilisede ve hatta mahkemede (Marie, kocasının ölümündeki ihmali nedeniyle hastaneyi dava etmişti), göz kırpıyor ve şehvetle bakıyordu. Marie onun bu davranışlarını iğrenç buluyor ve reddedişleri giderek sertleşiyordu. Dr. Z., ancak Marie ona kendisinden tiksindiğini, dünyada bir gönül macerasına gireceği son erkek olduğunu ve eğer onu taciz etmeyi sürdürürse durumu karısına – ki korkulacak bir kadındı – bildireceğini söyleyince ısrarından vazgeçmişti.

Marie tramvaydan düştüğünde başını çarpmış ve bir saat kadar baygın kalmıştı. Olağanüstü şiddetli bir ağrıyla uyandığında kendini umutsuzca yalnız hissetmişti: hiç yakın arkadaşı yoktu ve iki kızı da Avrupa'da tatildeydi. Acil servis hemşiresi ona doktorunun adını sorduğunda, "Dr. Z.'yi arayın," diye inlemişti. Dr. Z.'nin bölgedeki en yetenekli ve deneyimli çene cerrahı olduğu konusunda herkes hemfikirdi ve Marie şansını meçhul bir cerrahla deneyemeyecek kadar tehlikeli bir durumda olduğunu hissediyordu.

Dr. Z. başlangıçtaki önemli cerrahi müdahalelerde (görünüşe göre mükemmel bir iş yapmıştı) duygularına hâkim olmuş, ama ameliyat sonrası dönemde hepsi boşanıvermişti. Alaycı, otoriter, ve sanırım sadistçe davranıyordu. Marie'nin isterikçe aşırı tepki verdiğine kendini inandırmıştı ve yeterli ağrı kesici ya da yatıştı-

rıcı ilaç yazmayı reddediyordu. Laf arasında tehlikeli komplikasyonlardan ya da yüzde kalabilecek çarpıklıklardan söz ederek Marie'yi korkutuyor ve bu denli yakınmayı sürdürmesi halinde tedaviyi bırakmakla tehdit ediyordu. Onunla ağrı kesici ihtiyacı hakkında konuştuğumda kavgacı bir tavır takınmış ve bana cerrahi ağrılar konusunda kendisinin benden çok daha fazla bilgi sahibi olduğunu hatırlatmıştı. Belki de konuşma tedavilerinden usanmış olup uzmanlık değiştokuşunda bulunmak istediğimi ima etmişti. Bu durumda Marie'ye gizlice müsekkin yazmaktan başka çarem kalmamıştı.

Marie, ağrılarından ve Dr. Z.'den (şimdi bile, ağzı ve yüzü ağrıdan zonklarken, cinsel tekliflerini kabul etmesi halinde onun kendisini daha iyi tedavi edeceğine inanıyordu) yakınırken onu uzun saatler boyunca dinlemiştim. Dr. Z.'nin muayenehanesindeki seanslar onur kırıcıydı: asistanı ne zaman odadan çıksa Dr. Z. cinsel imalarda bulunuyor ve elleri sık sık Marie'nin göğüslerine sürtünüp geçiyordu.

Marie'ye Dr. Z. ile durumunda yardımcı olmanın yolunu bulamayınca, ona doktorunu değiştirmesi için şiddetle ısrarda bulunmuştum. En azından bir başka çene cerrahına danışmasını ısrarla söylemiş ve ona mükemmel uzmanların adlarını vermiştim. Marie olup bitenlerden nefret ediyordu, Dr. Z.'den nefret ediyordu, ama her önerim bir "ama" ya da "evet ama"yla karşılaşıyordu. O hatırı sayılır ustalıkta bir "evet ama'cı" idi (meslekte aynı zamanda "yardım kabul etmeyen yakınmacı" olarak bilinir). Başlıca "amaları", işe Dr. Z. başlamış olduğundan, ağzında olup bitenleri gerçekte onun – ve bir tek onun – bilmesiydi. Marie kalıcı bir yüz ya da ağız deformasyonundan çok korkuyordu. (Dış görünüşüne her zaman çok önem vermişti, hele şimdi, bekârlar dünyasına girerken daha da fazla önem veriyordu.) Hiçbir şey – öfke, gurur, ya da göğüslerine düşmanca sürtünüşler – işlevsel ve kozmetik iyileşmesinden daha önemli olamıyordu.

Bunun yanı sıra göz önüne alınacak önemli bir durum daha vardı. Tramvay tam Marie inerken ansızın sarsılarak onun düşmesine neden olduğu için Marie belediye aleyhine bir dava açmıştı. Yaralanmasının sonucunda işini kaybetmişti ve mali durumu kritikti. Oldukça büyük bir tazminat almayı umuyor, bu ba-

kımdan da uğradığı zararın ve çektiği acıların boyutlarına ilişkin güçlü tanıklığı davanın kazanılması için çok gerekli olan Dr. Z.'yi kendi aleyhine çevirmekten korkuyordu.

Ve böylece Marie ile Dr. Z., hakaretle reddedilmiş bir cerrah, bir milyon dolarlık bir dava, kırılmış bir çene, birkaç kırık diş ve sürtünülen göğüslerden oluşan adımlarıyla karmaşık bir dansta kenetlenip kalmışlardı. İşte Mike – tabii bunların hiçbirini bilmeden – Marie'nin ağrılarını anlayabilmesi için doktorundan yardım istemesine ilişkin masum ve mantıklı önerisini bu olağanüstü arapsaçının ortasına bırakıvermişti. Ve o zaman, Marie gülümsemişti.

Marie'nin ikinci kez gülümsemesi Mike'ın aynı saflıkla sorduğu, "Köpeğinize zehirli mama yedirir miydiniz?" sorusunun yanıtıydı.

O tebessümün ardında da bir öykü vardı. Dokuz yıl önce Marie ve kocası Charles, Elmer adını verdikleri hantal, kısa bacaklı bir Alman köpeği edinmişlerdi. Elmer aslında Charles'ın köpeğiydi ve Marie köpeklerden pek hoşlanmıyordu, ama bu köpeği giderek sevmiş ve Elmer yıllarca onun yatağında uyumuştu.

Elmer yaşlanıp huysuz ve artritli bir köpek olmuş ve Charles'ın ölümünden sonra Marie'den o kadar çok ilgi istemişti ki bir bakıma ona iyilik yapmış sayılabilirdi – zorunlu meşguliyetler çoğu kez büyük kayıplara uğrayanların dostu olup yas döneminin ilk safhalarında ilgiyi başka taraflara çekmek gibi hayırlı bir iş yaparlar. (Bizim kültürümüzde bu meşguliyeti cenaze hazırlıkları ile sigorta ve veraset konularının halli için gerekli yazışmalar sağlayabilir.)

Yaklaşık bir yıllık psikoterapiden sonra Marie depresyondan çıkmış ve dikkatini yaşamını yeniden kurmaya yöneltmişti. Mutluluğa yalnızca eşleşme yoluyla ulaşabileceğine inanıyordu. Bunun dışında her şey bir başlangıçtı; başka türden arkadaşlıklar, tüm diğer deneyimler, Marie yaşamına bir erkekle yeniden başlayana dek yerinde saymanın yollarıydı yalnızca.

Ancak, Elmer Marie'yle yeni yaşamı arasında esaslı bir engel olarak yükseliyordu. Marie bir erkek bulmaya kararlıydı; oysa görünüşe göre Elmer evde erkek olarak kendisinin yeterli olduğunu düşünüyordu. Yabancılara, özellikle erkeklere hırlıyor ve

onları ısırıyordu. İdrarını huysuzca tutmaz olmuştu: dışarıdayken işemeye yanaşmıyor, eve girinceye kadar bekleyip oturma odasının halısını sırılsıklam ediyordu. Hiçbir eğitim ya da ceza sonuç vermiyordu. Eğer Marie onu dışarıda bırakırsa öyle ardı arkası kesilmez bir şekilde uluyordu ki birkaç kapı ötedeki komşular bile telefon edip bir şeyler yapması için rica ya da talepte bulunuyorlardı. Eğer Marie onu herhangi bir biçimde cezalandırırsa, Elmer diğer odalardaki halıları da sulayarak öç alıyordu.

Elmer'ın kokusu bütün eve sinmişti. Bu koku misafirlerin burnuna daha ön kapıda çarpıyor ve ne hava, ne şampuan, ne de deodorant veya parfüm Marie'nin evini temizleyebiliyordu. Evine konuk çağırmaya utandığı için Marie başlangıçta davetlere restoranlarda ağırlama yoluyla karşılık vermeye çalışmıştı. Ve giderek gerçek bir sosyal yaşamdan umudunu kesmişti.

Ben zaten köpeklere düşkün değilimdir ama bu köpek hemcinslerinin çoğundan da beter görünüyordu. Elmer'la bir kez, Marie onu ofisime getirdiğinde karşılaşmıştım – seans boyunca hırlayıp gürültülü bir biçimde üreme organlarını yalayan görgüsüz bir yaratıktı. Belki de Elmer'ın gitmesi gerektiğine orada ve o anda karar vermiştim. Onun Marie'nin yaşamını mahvetmesine izin veremezdim. Benimkini de.

Ama aşılması güç engeller vardı. Sorun Marie'nin kararlı olamayışı değildi. Daha önce apartmanı kokutup havasını bozan başka biri daha olmuştu, Marie'ye kalırsa kokmuş balıkla beslenen bir kiracıydı bu. O durumda Marie atik davranmıştı. Benim doğrudan yüzleşme tavsiyeme uymuş ve kiracı yemek pişirme alışkanlıklarını değiştirmeye yanaşmayınca da hemen hiç duraksamadan evden çıkmasını istemişti.

Ne var ki, Marie kendini Elmer'la kapana kısılmış gibi hissediyordu. Elmer Charles'ın köpeğiydi ve Charles'ın bir parçası hâlâ onda yaşıyordu. Marie'yle ben bıkıp usanmadan seçenekleri tartışıyorduk. Veterinerin geniş kapsamlı ve pahalı idrar kaçırma teşhis çalışmasının pek yararı olmamıştı. Bir evcil hayvan psikoloğu ve eğiticisine yapılan ziyaretler de sonuç vermemişti. Marie yavaş yavaş ve kederle (tabii benim suç ortaklığımla), Elmer'dan ayrılması gerektiğini anlamıştı. Bütün arkadaşlarını arayıp Elmer'ı isteyip istemediklerini sormuştu ama kimse bu köpeği ka-

bul edecek kadar aptal değildi. Marie gazeteye bir ilan vermiş fakat bedava köpek maması rüşveti bile olası bir müşteri yaratmayı başaramamıştı.

Kaçınılmaz karar yaklaşıyordu. Marie'nin kızları, arkadaşları, veteriner, tümü Elmer'ın uyutulması için onu sıkıştırıyordu. Ve tabii, perde arkasında, ben de kurnazca onu bu karara sevk ediyordum. Marie sonunda razı olmuştu. Ölüm işaretini vermiş ve kasvetli bir sabah vakti Elmer'ı son ziyareti için veterinere götürmüştü.

Aynı zamanda bir başka cephede de bir sorun ortaya çıkmıştı. Marie'nin Meksika'da yaşayan babası o kadar düşkünleşmişti ki Marie onu gelip kendisiyle birlikte oturması için davet etmeyi düşünüyordu. Bu bana Marie açısından kötü bir çözüm olarak görünüyordu çünkü Marie'nin babasını sevmemesi ve ondan korkması nedeniyle yıllardır onunla pek az iletişimi olmuştu. Hatta on sekiz yıl önce Amerika'ya göç etme kararında babasının despotluğundan kurtulma isteği önemli bir rol oynamıştı. Onu kendisiyle birlikte yaşamaya davet etme fikri, ilgi ve sevgiden çok suçluluk duygusunun uyarmasıyla ortaya çıkmıştı. Buna Marie'nin dikkatini çekerken aynı zamanda seksen yaşında, İngilizce bilmeyen bir adamı kendi kültüründen çekip almanın tavsiye edilebilirliğini de sorgulamıştım. Marie sonunda fikrimi kabul etmiş ve babasının bakımını Meksika'da bir huzurevinde sağlama yoluna gitmişti.

Ya Marie'nin psikiyatri hakkındaki görüşü? Arkadaşlarıyla sık sık şakalaşırdı, "Bir psikiyatra git. Harikadırlar. Önce kiracını evden çıkartmanı söylerler. Sonra babanı bir huzurevine koydururlar. Sonunda da sana köpeğini öldürtürler!"

Ve Mike ona doğru eğilip nazikçe, "Köpeğinize zehirli köpek maması yedirmezdiniz, değil mi?" diye sorduğunda, Marie gülümsemişti.

Bu durumda, benim açımdan Marie'nin iki tebessümü Mike ile fikir birliği anlarını belirtmiyordu, tersine, bunlar "Bir bilseydiniz..." diyen müstehzi tebessümlerdi. Mike ona çene cerrahıyla konuşmasını söylediğinde bence Marie, "Dr. Z.'yle uzun uzun konuşmak ha!" diye düşünüyor olmalıydı. "Lafa bakın! Tabii konuşacağım! İyileştiğim ve davam sonuçlandığı zaman karısıyla

ve tanıdığım herkesle konuşacağım. O alçak herifi öyle bir tefe koyup çalacağım ki kulaklarının çınlaması hiç dinmeyecek."

Ve kuşkusuz zehirli köpek maması hakkındaki tebessümde de aynı istihza vardı. Marie, "Ah, elbette ona zehirli köpek maması vermezdim," diye düşünüyor olmalıydı, "yani biraz kocayıp keyfimi bozmadığı sürece. O zaman icabına bakıverirdim – derhal!"

Bir sonraki kişisel seansımızda konsültasyon hakkında konuşurken, Marie'ye o iki tebessümü sordum. Her ikisini de gayet iyi anımsıyordu. "Dr. C. bana ağrılarım hakkında Dr. Z. ile uzun uzadıya konuşmamı önerince birdenbire çok utandım. Sizin ona Dr. Z. ve benim hakkımda her şeyi anlatmış olup olmadığınızı merak etmeye başladım. Dr. C.'den çok hoşlanmıştım. Çok çekici biri, hayatımda olmasını istediğim türden bir erkek."

"Ya tebessümün, Marie?"

"Eh, belli ki mahcup olmuştum. Dr. C. benim ahlaksız bir kadın olduğumu mu düşünecekti? Eğer bu konuda gerçekten düşünecek olursam (ki düşünmüyorum), sanırım her şey bir değiştokuşa indirgenebilir – ben Dr. Z.'nin davamdaki yardımına karşılık nabzına göre şerbet verip o ufak tefek iğrenç dokunuşlarına izin veriyorum."

"O halde tebessümün diyordu ki...?"

"Tebessümüm diyordu ki – Neden tebessümümle bu kadar ilgileniyorsunuz?"

"Devam et."

"Sanırım tebessümüm diyordu ki, "Lütfen, Dr. C., başka bir konuya geçin. Bana Dr. Z. hakkında daha fazla soru sormayın. Umarım aramızda olanları bilmiyorsunuzdur."

Ya ikinci tebessüm? İkinci tebessüm hiç de benim düşündüğüm gibi köpeğinin bakımıyla ilgili kinayeli bir işaret olmayıp büsbütün başka bir şeydi.

"Dr. C. köpekle zehir hakkında konuşup durdukça kendimi bir tuhaf hissettim. Ona Elmer'dan söz etmemiş olduğunuzu biliyordum – yoksa sözlerini açıklamak için köpek örneğini seçmezdi."

"Ve...?"

"Yani, bütün bunları söylemek kolay değil. Ama pek fazla belli etmiyorsam da – teşekkür etmeyi hiç beceremem – bu son aylarda benim için yaptıklarınızı gerçekten takdir ediyorum. Siz ol-

masaydınız başaramazdım. Size psikiyatrlarla ilgili esprimden söz etmiştim (arkadaşlarım buna bayılıyorlar): önce kiracınız, sonra babanız...daha sonra da size köpeğinizi öldürtürler!"

"O halde?"

"O halde, bir doktor olarak belki de rolünüzün sınırlarını aştınız diye düşünüyorum – size bu konuda konuşmanın güç olacağını söylemiştim. Psikiyatrların doğrudan doğruya tavsiyelerde bulunmamaları gerektiğini sanıyordum. Belki de köpekler ve babalar hakkındaki kişisel duygularınızın çığrından çıkmasına izin veriyorsunuz!"

"Ve tebessümün diyordu ki..."

"Tanrım, ne inatçısınız! Tebessümüm diyordu ki, 'Evet, evet, Dr. C., ne demek istediğinizi anlıyorum. Şimdi hemen başka bir konuya geçelim. Bana köpeğim hakkında daha fazla soru sormayın. Dr. Yalom'u zor durumda bırakmak istemiyorum.'"

Marie'nin yanıtı beni karışık duygular içinde bırakmıştı. Haklı mıydı? Kendi duygularımın işe karışmasına izin mi vermiştim? Bunun üzerinde düşündükçe gerçeğe uymadığına daha çok inanıyordum. Babama karşı her zaman sıcak duygular beslemiştim ve onu evimde yaşamaya davet etme fırsatını memnuniyetle karşılardım. Ya köpekler? Elmer'dan hoşlanmadığım doğruydu ama köpeklere olan ilgisizliğimi biliyor ve kendimi dikkatle denetliyordum. Durumu bilen herkes ona Elmer'ı başından atmasını tavsiye etmişti. Evet, onun çıkarlarını düşünerek hareket etmiş olduğumdan emindim. Bu bakımdan Marie'nin benim profesyonelliğimi korumasını kabul etmek beni rahatsız ediyordu. Sanki aramızda bir fesat anlaşması varmış, sanki saklanacak bir şeyim olduğunu kabul etmişim gibi bir durumdu bu. Öte yandan, Marie'nin aynı zamanda bana olan minnet duygularını ifade etmiş olduğunun da farkındaydım ve işte *bu* bana iyi gelmişti.

Tebessümler hakkındaki konuşmamız terapi için öyle bol malzeme çıkarmıştı ki gerçeğin farklı görünüşlerine ilişkin düşüncelerimi bir yana bırakıp Marie'ye Dr. Z. ile uzlaşma tarzından kaynaklanan kendini hor görme duygusunu araştırması için yardım etmeye giriştim. Marie aynı zamanda bana olan duygularını da geçmişe oranla daha dürüstçe inceledi: bağımlılık korkularını, minnetini, öfkesini.

Hipnoz, onun üç ay boyunca, kırılan çenesi iyileşene, dişleri üzerindeki çalışma tamamlanana ve yüz ağrıları hafifleyene kadar ağrılara dayanmasına yardım etti. Depresyondan çıktı, öfkesi azaldı; ancak, bu gelişmelere karşın Marie'yi hiçbir zaman istediğim gibi değiştiremedim. Mağrur, biraz yargılayıcı ve yeni fikirlere karşı dirençli kaldı. Buluşmaya devam ediyorduk ama giderek konuşacak daha az şey varmış gibi görünüyordu; ve nihayet, birkaç ay sonra, çalışmamızın sonuna gelmiş olduğumuz konusunda anlaştık. Marie dört yıl süreyle birkaç ayda bir, ufak tefek krizler için beni görmeye geldi ve bundan sonra da yollarımız bir daha kesişmedi.

Dava üç yıl sürüklendi ve Marie düşkırıklığı yaratacak kadar küçük bir miktara razı oldu. O zamana dek Dr. Z.'ye olan öfkesi paslanıp gitmiş ve Marie sesini onun aleyhinde yükseltme kararını unutmuştu. Sonunda yaşlıca, sevimli bir adamla evlendi. Bir daha gerçekten mutlu olup olmadığından emin değilim. Ama asla tek bir sigara daha içmedi.

SONSÖZ

Marie'nin konsültasyon seansı, bilmenin sınırlarına ilişkin bir kanıt niteliğindedir. Marie, Mike ve ben aynı saati paylaşmakla birlikte her birimiz birbirinden çok farklı ve önceden bilinemeyen deneyimler yaşamıştık. Seans üç kanatlı bir tabloydu: her bir pano, yaratıcısının perspektifini, renklerini, kaygılarını yansıtıyordu. Belki Mike'a Marie hakkında daha çok bilgi vermiş olsaydım panosu benimkine daha çok benzeyecekti. Fakat Marie'yle geçirdiğim yüz saatten neleri paylaşmam gerekirdi? Sinirlenişim? Sabırsızlığım? Marie'yle takılıp kaldığım için kendime acıyışım? Gelişmesinden duyduğum zevk? Cinsel heyecanım? Entelektüelce meraklım? Marie'nin görüşünü değiştirme, ona içeriye bakmayı, hayal kurmayı, ufuklarını genişletmeyi öğretme arzum?

Yine de, Mike ile birlikte saatler harcamış ve tüm bu bilgileri onunla paylaşmış olsaydım bile, deneyimimi yeterince aktarmış olmayacaktım. Benim ona ilişkin izlenimlerim, benim duyduğum zevk, benim sabırsızlığım, bildiğim başka duyguların hiçbirine

tam tamına benzemiyor. Kelimelerden, mecazlardan, benzerliklerden medet umuyorum ama hiçbiri tam anlamıyla işe yaramıyor; bir zamanlar aklımdan akıp geçen zengin imgelere en iyi olasılıkla güçsüzce yaklaşmaktan ileri gidemiyorlar.

Bir dizi çarpıtıcı prizma bir başkasını tanımamızı engeller. Stetoskop icat edilmeden önce bir doktor yaşamın seslerini, kulağını hastanın göğüs kafesine dayayarak dinlerdi. İki zihnin birbirine sımsıkı yapıştığını ve mikro-çekirdek değiştokuşu yapan terliksi hayvanlar gibi düşünce imgelerini doğrudan birbirlerine aktardığını düşünün: benzersiz bir birleşme olurdu bu.

Belki birkaç bin yıl sonra böyle bir birlik gerçekleşebilir – yalnızlığın nihai panzehiri, mahremiyetin nihai felaketi olur bu. Şimdilik böyle bir zihin eşlemesinin önünde aşılması güç engeller bulunuyor.

Önce imge ve dil arasındaki engel var. Zihin imgelerle düşünür ama bir başkasıyla iletişim kurmak için imgeleri düşüncelere, sonra da düşünceleri kelimelere dönüştürmek zorundadır. İmgeden düşünceye, düşünceden dile doğru bu ilerleyiş ihanetlerle doludur. Kayıplar olur: imgenin zengin, yumuşak dokusu, olağanüstü esnekliği ve yoğrulabilirliği, özel nostaljik duygusal renkleri – tümü, imgenin dile tıkıştırılmasıyla kaybolup gider.

Büyük sanatçılar imgeyi doğrudan imayla, mecazla, okurda benzer bir imge uyandırmaya yönelik dil ustalıklarıyla aktarmaya çalışırlar. Ama sonunda onlar da yaptıkları iş için kullandıkları araçların yetersizliğini fark ederler. Flaubert'in *Madame Bovary*'deki yakınmasını dinleyin:

> Gerçek şu ki ruhun doluluğu bazen dilin mutlak yavanlığı halinde taşabilir, çünkü hiçbirimiz ihtiyaçlarımızın ya da düşüncelerimizin ya da kederlerimizin tam ölçüsünü hiçbir zaman ifade edemeyiz ve insan konuşması, biz yıldızları eritecek bir müzik yapmayı özlerken, ayıların dansetmesi için üzerinde kaba vuruşlarla tempo tuttuğumuz çatlak bir dümbeleğe benzer.

Bir başkasını hiçbir zaman tamamen tanıyamayışımızın bir nedeni de neleri açığa vuracağımız konusunda seçici oluşumuzdur.

Marie, Mike'ın yardımını, ağrıyı denetlemek ve sigarayı bırakmak gibi kişisel olmayan amaçlar için istemişti ve bu durumda kendisini pek az açığa vurmakla yetinmişti. Bunun sonucunda da Mike onun tebessümlerini yanlış yorumlamıştı. Ben Marie ve onun tebessümleri hakkında daha çok şey biliyordum. Ama ben de onları yanlış anlamıştım: onun hakkında bildiklerim, onun bana kendisi hakkında anlatmak istediklerinin ve anlatabildiklerinin yalnızca küçük bir parçasıydı.

Bir defasında bir grupta, iki yıllık terapi süresince pek seyrek olarak doğrudan bana hitap eden bir hastayla çalışmıştım. Bir gün Jay, grupta söylemiş olduğu her şeyin – diğerlerine verdiği tepkilerin, kendisi hakkındaki açıklamalarının, tüm öfkeli ve sevecen sözlerinin – aslında benim için söylenmiş olduğunu ilan ederek (kendi deyimiyle "itiraf ederek") beni ve öbür üyeleri şaşırtmıştı. Jay grupta aile içindeki yaşam deneyimlerini özetleyerek babasının sevgisi için yanıp tutuştuğunu ama bunu hiçbir zaman istememiş – isteyememiş – olduğunu anlatmıştı. Grupta birçok dramda rol almış ama bunu her zaman benden ne alabileceğini düşünerek yapmıştı. Grubun öbür üyeleriyle konuşur gibi yapıyorduysa da sürekli benim onayımı ve desteğimi aradığından aslında onların *aracılığıyla* benimle konuşuyordu.

O itiraf anında kafamda kurmuş olduğum Jay tümüyle yıkılıp gitmişti. Bir hafta, bir ay, altı ay önce onu iyi tanıdığımı sanıyordum. Oysa hiçbir zaman gerçek, gizli Jay'i tanımamıştım ve itirafından sonra onu kafamda yeniden oluşturmak ve geçmiş deneyimlere yeni anlamlar yüklemek zorunda kaldım. Ama bu yeni Jay, bu giziice başkasıyla değiştirilmiş bebek, ne kadar kalacaktı? Yeni sırlar eklenmeden daha ne kadar? Bu yeni katmanı açığa vurmadan daha ne kadar? Geleceğe doğru uzanan sonsuz sayıda Jay olacağını biliyordum. "Gerçek" olanına hiçbir zaman yetişemeyecektim.

Bir başkasını tümüyle tanımaya bir üçüncü engel de paylaşan kişide değil, paylaşanın izlediği sıray: tersine çevirip dili imgeye – zihnin okuyabileceği metne – tercüme etmesi gereken öbür kişide, tanıyanda bulunur. Alıcının imgesinin göndericinin özgün zihinsel imgesine uyması çılgınca olanak dışıdır.

Çeviri hatası önyargı hatasıyla karışır. Başkalarını kendi yeğlediğimiz fikir ve *gestalt*'[1]lara uydurmak için zorlayarak çarpıtırız. Proust bu süreci çok güzel anlatır:

> Gördüğümüz yaratığın bedensel hatlarını, onun hakkında önceden biçimlendirdiğimiz tüm fikirlerle bir araya toparlarız ve onun zihnimizde oluşturduğumuz tam resminde asıl önemli yeri tutan da kesinlikle bu fikirlerdir. Bunlar sonunda yanakların kıvrımını o denli eksiksiz doldururlar, burnun çizgisini o denli kesin bir biçimde izler, sesin tonuyla o denli ahenkle karışırlar ki bu nitelikler artık saydam bir zarftan ibaret kalır ve bir yüzü her görüşümüzde ya da bir sesi her duyuşumuzda, tanıdığımız ve dinlediğimiz şeyler bizim o kişiye ilişkin kendi fikirlerimiz olur.

"Bir yüzü her görüşümüzde...tanıdığımız şey o kişiye ilişkin kendi fikirlerimizdir" – bu kelimeler hüsranla sonuçlanan birçok ilişkinin anlaşılması için bir anahtar verir bize. Hastalarımdan biri olan Dan, bir meditasyon sığınağında "trepösa" denilen bir meditasyon yöntemi uygulamıştı; iki insan birkaç dakika süreyle el ele tutuşuyor, bakışlarını kenetliyor, birbirleri üzerinde derin bir meditasyona dalıyor, sonra bu işlemi yeni eşlerle tekrarlıyorlardı. Bu tür pek çok etkileşimden sonra Dan eşler arasında açıkça ayrım yapabilmişti: bazılarıyla pek az, diğerleriyle ise güçlü bir bağ hissediyordu, bu öyle güçlü, öyle dayanılmaz bir bağdı ki Dan kendine benzeyen bir başka ruhla manevi bir bağlantıya girdiğine inanıyordu.

Dan ne zaman böyle deneyimlerden söz etse, kuşkuculuğumu ve akılcılığını baskı altında tutmak zorunda kalırdım: "Manevi bağlantı ha! Dan, burada yaşanan otistik bir ilişki. Bu insanı tanımıyorsun. Proust'un dediği gibi bu yaratığı o çok arzuladığın niteliklerle tıka basa doldurdun sen. Kendi yarattığın şeye âşık oldun."

---

(1) Gestalt: Oluşturduğu parçalar ve ilişkilerin toplamı ile açıklanamayan ve bunun üstünde bir bütünlüğü olan, görünüm ya da yapı. (Ç. N.)

Elbette bu düşünceleri hiçbir zaman açık açık söylemedim. Dan'in bu denli kuşkucu biriyle çalışmak isteyeceğini sanmıyordum. Yine de görüşlerimi birçok dolaylı yoldan aktardığıma eminim: tuhaf bir bakış, yorumların ya da soruların zamanlaması, bazı konularla büyülenirken diğerlerine ilgisiz kalışım.

Dan bu imaları algılamış ve kendi savunmasında Nietzsche'den alıntı yaparak, insanın biriyle ilk karşılaştığında onun hakkında her şeyi bildiğini, daha sonraki karşılaşmalarda ise kendini, kendi bilgeliğine körleştirdiğini söylemişti. Nietzsche benim için büyük önem taşır ve bu alıntı beni duraksatmıştı. Belki de bir ilk karşılaşmada korumalar iniktir; belki insan karşısındakine henüz ne tür bir kişilik giydireceğine karar vermemiştir. Belki de ilk izlenimler gerçekten ikinci ve üçüncü izlenimlerden daha doğrudur. Ama bu, bir diğer insanla ruhsal sohbetten çok uzak bir şeydir. Ayrıca, Nietzsche pek çok alanda bir kâhin idiyse de kişilerarası ilişkiler konusunda rehber olamazdı – ondan daha yalnız, daha yalıtılmış bir insan yaşamış mıdır hiç?

Dan haklı mıydı? Bir tür mistik kanal yoluyla öbür insan hakkında can alıcı ve gerçek bir şey mi keşfetmişti? Yoksa yalnızca kendi fikir ve arzularını bir insan profiline – yalnızca sıcak, sevecen, besleyici çağrışımlar uyandırdığı için çekici bulduğu bir profile – mi yerleştirmişti?

Treposa durumunu bir teste tabi tutamayız çünkü bu tür meditasyon sığınakları genellikle "soylu sessizlik" kuralını izlerler: hiçbir konuşmaya izin verilmez. Ama Dan birçok defa toplum içinde bir kadına rastlayıp, onunla bakışlarını kenetleyerek bir tür ruhsal birleşme yaşamıştı. Az görülür istisnalar dışında ruhsal birleşmenin bir serap olduğunu öğrenmişti. Genellikle kadın, onun aralarında bir tür derin bağ olduğu varsayımından şaşkınlığa ya da korkuya düşüyordu. Çoğu kez Dan'in bunu görebilmesi uzun zaman alıyordu. Bazen onu, gerçekliğe kendi bakışımla yüzleştirirken gaddarca davrandığımı hissediyordum.

"Dan, Diane'e karşı hissettiğin bu yoğun yakınlık... belki gelecekte bir gün bir ilişki olasılığı imasında bulunmuştur, ama gerçeklere bak. Telefon ettiğinde seni aramıyor; bir adamla yaşıyordu ve şimdi ondan ayrılırken başka birinin evine taşınma planları yapıyor. Onun sana söylediklerini dinle."

Ara sıra, Dan'in gözlerinin içine baktığı kadın da aynı ruhsal bağı hissediyor, o zaman birbirlerine âşık oluyorlardı – ama bu aşk her zaman çabucak geçip gidiyordu. Bazen acı vererek eriyip gidiyor, bazen şiddet dolu kıskanç suçlamalara dönüşüyordu. Çoğu kez ya Dan, ya sevgilisi, ya da ikisi birden depresyona giriyordu. Aşkın geçip gitmesi hangi yolu izlerse izlesin, sonuç aynıydı; hiçbiri diğerinden istediğini alamıyordu.

Şuna inanıyorum ki akılları baştan alan bu ilk karşılaşmalarda Dan ve kadın, birbirlerinde gördükleri şeyler konusunda yanılıyorlardı. Her biri kendi yalvaran, yaralı bakışının yansımasını görüyor, onu arzu ve bütünlük sanıyordu. Her biri kanadı kırık bir yavru kuştu ve başka bir kanadı kırık kuşa sarılarak uçmaya çabalıyordu. İçlerinde boşluk hisseden insanlar hiçbir zaman bir başka eksik insanla birleşerek iyileşemezler. Tersine, iki kırık kanatlı kuşun eşleşmesi hantal bir uçuşa yol açar. Uçmasına yardıma sabır yetmez; er geç birbirlerinden ayrılmalı ve yaraları ayrı ayrı sarılmalıdır.

Öbür insanın bilinemezliği yalnızca anlattığım sorunların – imge ve dilin derin yapılarının, bireyin gizlemeye ilişkin maksatlı ve maksatsız kararının, gözlemcinin kör noktalarının – değil, aynı zamanda her bireyin varlığındaki uçsuz bucaksız zenginliğin ve karmaşıklığın doğal ve gerekli bir parçasıdır. Geniş kapsamlı araştırma programları beynin elektriksel ve biyokimyasal faaliyetlerinin şifresini çözmeye çalışmakla birlikte, her bireyin deneyimlerinin akışı o denli karmaşıktır ki kulak kabartma çabasındaki yeni teknolojinin her zaman ötesinde olacaktır.

Julian Barnes, *Flaubert'in Papağanı*'nda, bir insanın bitip tükenmek bilmeyen karmaşıklığını hoş ve ilginç bir biçimde açıklamaktadır. Yazar, gerçek Flaubert'i, toplumdaki imgenin gerisindeki etten kemikten adamı keşfetmeye girişir. Geleneksel dolaysız biyografi yöntemlerinde hüsrana uğrayan Barnes, Flaubert'in özünü dolaylı yollardan, hazırlıksız yakalamaya çalışır: örneğin, onun trenlere olan ilgisini, kendini yakın hissettiği hayvanları ya da Emma Bovary'nin gözlerini betimlemek için kullandığı farklı yöntemlerin (ve renklerin) sayısını tartışır.

Tabii ki Barnes hiçbir zaman insan olarak Flaubert'in özünü yakalayamamış ve sonunda kendine daha alçakgönüllü bir görev

biçmişti. İki Flaubert müzesine – biri Flaubert'in çocukluğunu geçirdiği, diğeri bir yetişkin olarak yaşadığı evde – yaptığı ziyaretlerde, müzelerin ikisinde de, her birinin Flaubert'in *"Saf Bir Kalp"*inde göze çarpan Lulu adlı papağanın modeli olduğunu iddia ettiği, doldurulmuş birer papağan görmüştü. Bu durum Barnes'ın araştırma reflekslerini harekete geçirmişti: Tanrı'nın izniyle, gerçek Flaubert'i keşfedemese de en azından hangisinin gerçek papağan hangisinin sahtekâr olduğunu belirleyecekti.

İki papağanın dış görünüşleri yardımcı olamazdı: birbirlerine çok benziyorlardı; üstelik her ikisi de Flaubert'in yayımlanmış Lulu betimlemesine uyuyordu. Sonra, müzelerin birindeki yaşlı bekçi kendi papağanının gerçek olduğunu kanıtlamaya kalkmıştı. Papağanın tüneğinin üzerinde bir damga vardı – "Rouen Müzesi"; bekçi Barnes'a, Flaubert'in yüz yılı aşkın bir süre önce belediye müzesinin papağanını kiraladığına (ve daha sonra iade ettiğine) ilişkin bir makbuzun fotokopisini göstermişti. Çözüme yaklaştığı için coşku içinde öbür müzeye koşan Barnes, rakip papağanın tüneğinde de aynı damganın bulunduğunu görmüştü. Sonraları Flaubert'in Dostları Derneği'nin hayattaki en yaşlı üyesi, ona papağanların gerçek öyküsünü anlatmıştı. Bu iki müzenin kuruluş döneminde (Flaubert'in ölümünden çok sonra), her iki müze müdürü de ayrı ayrı, ellerinde makbuzun birer kopyasıyla belediye müzesine gitmiş ve kendi müzesi için Flaubert'in papağanını istemişti. Her iki müdürün de götürüldüğü geniş, doldurulmuş hayvan odasında, birbirinin gerçekten tıpatıp aynısı olan en az elli tane doldurulmuş papağan vardı! Her birine, "İstediğinizi seçin!" denilmişti.

Gerçek papağanı bulmanın olanaksızlığı Barnes'in "gerçek" Flaubert'in ya da "gerçek" herhangi birinin yakalanabileceği yolundaki inancına son vermişti. Ama pek çok kişi böyle bir arayışın çılgınca bir şey olduğunu hiçbir zaman keşfetmez ve yeterli bilgi olduğu takdirde bir insanı tanımlayıp açıklayabileceklerine inanmaya devam eder. Psikiyatrlar ve psikologlar arasında, kişilik tanısının geçerliliği hakkında hep bir tartışma süregelmiştir. Bazıları bu girişimin yararlarına inanır ve kariyerlerini hastalıkların daha da hassas bir biçimde sınıflandırılmasına adarlar. Diğerleri, ki ben de onların arasındayım, tanıların bu denli ciddiye alı-

nabilmesine, onların yalnızca bir belirtiler ve davranışsal özellikler kümesinden fazla bir şey olarak görülebilmesine şaşarlar. Bununla birlikte kendimizi, bir insanı tanısal bir ibare ve sayısal bir kategori halinde özetlemek için (hastanelerden, sigorta şirketlerinden, devlet dairelerinden) sürekli artan bir baskı altında bulmaktayız.

En liberal psikiyatri terimleri sistemi bile insanın varlığını zorlayıp bozmaktadır. İnsanlarla, onları kategorilere yerleştirebileceğimize inanarak ilişki kurarsak onların kategorileri aşan can alıcı yönlerini ne belirleyebilir ne de besleyip geliştirebiliriz. Güçlü kılan ilişki daima diğer kişinin hiçbir zaman tamamen tanınamayacağını varsayar. Eğer Marie'ye resmi bir tanı etiketi koymaya zorlansaydım, *DSM-IIIR*'de (cari psikiyatrik tanı ve istatistik elkitabı) salık verilen formülü izler ve altı bölümlük kesin ve resmi havalı bir tanıya ulaşırdım. Ama biliyorum ki bunun etten kemikten Marie'yle, beni her zaman şaşırtan ve kavrayışımı aşan Marie'yle, o iki tebessümlü Marie'yle, pek az ilgisi olurdu.

Üç Açılmamış Mektup

"Birincisi bir pazartesi günü geldi. O gün herhangi bir gün gibi başlamıştı. Sabahı bir yazı üzerinde çalışarak geçirdim ve öğle sularında postayı almak için bahçe kapısına kadar yürüdüm – mektupları genellikle öğle yemeğini yerken okurum. Sebebinden emin değilim ama her nedense o günün sıradan bir gün olmayacağını sezinliyordum. Posta kutusuna vardım ve...ve..."

Saul daha fazla konuşamadı. Sesi çatallaştı. Başını önüne eğdi ve kendini toplamaya çalıştı. Onu hiç daha kötü bir [illegible] görmemiştim. Çaresizlikten şişmiş yüzüyle altmış üç yaşından çok daha yaşlı görünüyordu; şiş. ürkek gözleri kızarmıştı; lekeli teni terden parlıyordu.

Birkaç dakika sonra devam etmeye çalıştı. "Postada onun gelmiş olduğunu gördüm...ben. .devam edemeyeceğim, ne yapacağımı bilemiyorum..."

Saul, ofisimde bulunduğu üç dört dakika içinde kendini derin bir tedirginliğe kaptırmıştı. Kısa ve sığ soluklarla kesik kesik, hızlı hızlı solumaya başladı. Başını dizlerinin arasına alıp soluğunu tuttu ama bir yararı olmadı. Sonra sandalyesinden kalktı ve havayı büyük yudumlarla yutarak ofisimde bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. Bu durumun biraz daha sürmesinin Saul'ün bayılmasına yol açacağını biliyordum. Keşke içine soluyabileceği bir kesekâğıdım olsaydı diye düşündüm ama elimde bu kocakarı ilacı (ki bu durumda herhangi bir başka yöntem kadar etkilidir) bulunmadığından konuşarak onu sakinleştirmeye çalıştım.

"Saul, sana hiçbir şey olmayacak. Yardım almak için bana geldin ve ben de tam bu iş için eğitilmiş bulunuyorum. Bunu birlikte halledeceğiz. Senden şunu yapmanı istiyorum. Şu kanepeye uzanıp dikkatini soluman üzerinde yoğunlaştırmakla başla. Önce de-

rin derin ve hızlı hızlı soluk alıp ver; sonra bunu giderek yavaşlatacağız. Bir tek şey üzerinde odaklanmanı istiyorum, başka hiçbir şey düşünme. Beni duyuyor musun? Yalnızca burun deliklerine giren havanın burun deliklerinden çıkan havadan daha serin olduğuna dikkat et. Hep bunu düşün. Çok geçmeden, daha ağır soluk alıp verdikçe, dışarı verdiğin havanın daha da ısındığını hissedeceksin."

Önerim umduğumdan etkili olmuştu. Saul birkaç dakika içinde gevşedi, soluması yavaşladı, panik hali kayboldu.

"Şimdi daha iyi göründüğüne göre çalışmamıza dönelim, Saul. Unutma ki biraz bilgi almaya ihtiyacım var – seni üç yıldır görmüyorum. Tam olarak ne geldi başına? Bana her şeyi anlat, bütün ayrıntıları duymak istiyorum."

Ayrıntılar harikadır. Bilgi verirler, yatıştırırlar ve yalnızlık kaygısının içine işlerler: hasta, ayrıntıları öğrendiğiniz anda onun yaşamına girdiğinizi hisseder.

Saul bana konunun geri planına ilişkin bilgi vereceğine yakın geçmişteki olayları anlatmayı sürdürüp hikâyesine kaldığı yerden devam etti.

"Mektuplarımı almış eve doğru yürürken bir yandan da her zamanki ıvır zıvır destesini – reklam broşürlerini, bağış taleplerini – karıştırıyordum. Sonra onu gördüm – Stockholm Araştırma Enstitüsü'nden gelen büyük boy, kahverengi, resmi bir zarf. Nihayet gelmişti! Haftalardır bu mektubu almaktan korkuyordum ve sonunda gelmişti ya, şimdi de onu açamıyordum." Durakladı.

"Sonra ne oldu? Hiçbir şeyi atlama."

"Galiba bir mutfak sandalyesine yığıldım ve orada öylece oturup kaldım. Sonra mektubu katlayıp pantolonumun arka cebine tıktım. Öğle yemeğini hazırlamaya başladım." Yine bir duraklama.

"Devam et. Hiçbir şeyi atlama."

"İki yumurta haşladım ve yumurta salatası yaptım. Gülünç ama yumurta salatalı sandviçler beni her zaman yatıştırmıştır. Onları yalnızca sınırlı olduğum zaman yerim – ne marul, ne domates, ne de kıyılmış kereviz veya soğan. Çok yumuşak beyaz ekmeğin üzerinde yalnızca yumurta püresi, tuz, biber, mayonez."

"İşe yaradı mı? Sandviçler seni yatıştırdı mı?"

"Onlara ulaşmam kolay olmadı. Önce, o zarf beni rahatsız ediyordu – sivri köşeleri kalçama batıyordu. Mektubu cebimden çıkardım ve onunla oynamaya başladım. Bilirsiniz – kaldırıp ışığa tutmak, ağırlığını tartmak, kaç sayfa olduğunu tahmin etmek gibi. Bir şeyi değiştireceğinden değil ya! Mesajının kısa – ve acımasız – olduğunu biliyordum.

Merakıma karşın Saul'ün hikâyeyi kendi tarzında ve kendi hızıyla anlatmasına izin vermeye karar verdim.

"Devam et."

"İşte, sandviçleri yedim. Hatta onları çocukluğumda yaptığım gibi – içindeki yumurta salatasını emerek – yedim. Ama bir yararı olmadı. Daha kuvvetli bir şeye ihtiyaç duyuyordum. Bu mektup fazla eziciydi. Sonunda onu yazıhanemin bir çekmecesine koydum."

"Açılmamış durumda mı?"

"Evet, açılmamış durumda. Ve hâlâ da açılmamış durumda. Neden açayım? İçinde ne olduğunu biliyorum. Kelimeleri okumak yalnızca yarayı daha da yarıp açacaktı."

Saul'ün neden söz ettiğini bilmiyordum. Stockholm Enstitüsü'yle olan ilişkisini bile bilmiyordum. Artık meraktan kaşınıyordum ama kaşınmamaktan tuhaf bir zevk alıyordum. Çocuklarım bana verilen bir hediyeyi elime alır almaz yırtıp açışım konusunda bana hep takılırlar. Kuşkusuz o günkü sabrım bir ölçüde olgunlaşmış olmamın bir göstergesiydi. Aceleye ne gerek vardı? Saul beni yeterince çabuk aydınlatacaktı.

"İkinci mektup sekiz gün sonra geldi. Zarfı birincinin tıpatıp aynısıydı. Onu da, yine açılmamış durumda, aynı çekmeceye, birincinin üzerine koydum. Ama onları saklamak hiçbir şeyi halletmemişti. Onları düşünmeden edemiyordum ama düşünmeye de katlanamıyordum. Keşke Stockholm Enstitüsü'ne hiç gitmeseydim!" İçini çekti.

"Devam et."

"Son birkaç haftanın büyük bir bölümünü hayallere dalarak geçirdim. Bütün bunları duymak istediğinizden emin misiniz?"

"Eminim. O hayalleri anlat bana."

"Şöyle, bazen yargılanmakta olduğumu düşünüyordum. Enstitü üyelerinin karşısına çıkıyordum – peruklu ve cüppeli oluyor-

lardı. Çok parlak bir savunma yapıyordum. Avukat istemiyor ve her suçlamayı yanıtlayışımla herkesin gözlerini kamaştırıyordum. Çok geçmeden gizleyecek hiçbir şeyim olmadığı ortaya çıkıyordu. Yargıçlar karmakarışık oluyordu. Birer birer yerlerinden kalkıp, beni kutlayan ve benden af dileyen ilk kişi olabilmek için acele ediyorlardı. Bu, hayallerin bir tanesi. Birkaç dakikalığına kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyordu. Öbürleri bu kadar iyi değil, çok marazi."

"Bana onları anlat."

"Bazen göğsümde bir sıkışma hissediyor ve bir enfarktüs, sessiz bir enfarktüs geçirdiğimi düşünüyordum. Belirtiler şunlar – ağrı yok, yalnızca solunum güçlüğü ve göğüste sıkışma. Nabzımı tutmaya çalışıyordum ama o lanet olası şeyi istediğim zaman hiç bulamıyordum. Sonunda bir vuruş hissettiğimde de bunun radyal atardamarımdan mı yoksa bileğimi sıkan parmaklarımdaki kılcal damarlardan mı geldiğini kestiremiyordum.

"On beş saniyede yaklaşık yirmi altı vuruş duyuyordum. Yirmi altı çarpı dört, dakikada yüz dört eder. O zaman yüz dördün iyi mi yoksa kötü mü olduğunu merak ediyordum. Sessiz bir enfarktüse hızlı bir nabzın mı yoksa yavaş bir nabzın mı eşlik ettiğini bilmiyordum. Björn Borg'un nabzının elli olduğunu duymuştum.

"Sonra o damarı kesip basıncı hafiflettiğimi ve kanı akıttığımı hayal ediyordum. Dakikada yüz dört vuruşla, karanlığa dalmak ne kadar sürerdi? Sonra kanı daha hızlı akıtmak için nabzımı hızlandırmayı düşünüyordum. Sabit bisikletimde çalışabilirdim! Birkaç dakika içinde nabzımı yüz yirmiye çıkarabilirdim.

"Bazen kanın bir kâğıt bardağı doldurduğunu hayal ediyordum. Her fışkırışta kanın bardağın mumlu kenarlarına sıçradığını duyabiliyordum. Belki de yüz fışkırışta bardak dolacaktı – bu yalnızca elli saniye eder. Sonra bileklerimi nasıl keseceğimi düşünüyordum. Mutfaktaki bıçak? Kara saplı küçük keskin bıçak? Ya da bir tıraş bıçağı? Ama artık o kesen tıraş bıçakları yok – yalnızca o makineye takılan jiletler var. Tıraş bıçaklarının ölüp gittiğini daha önce hiç fark etmemiştim. Ben de böyle ölüp gideceğimi düşünüyordum. Ne bir dalgacık ne bir şey. Belki de birisi olmadık bir anda beni düşünecek, tıpkı benim o soyu tükenmiş tek kenarlı tıraş bıçağını düşündüğüm gibi.

"Ancak, tıraş bıçağının soyu tükenmiş değil. Benim düşüncelerim sayesinde hâlâ yaşıyor. Biliyor musunuz, ben çocukken yetişkin olan hiç kimse şimdi hayatta değil. Bu durumda ben de, bir çocuk olarak, ölüyüm. Yakında bir gün, belki kırk yıl sonra, beni tanımış olan hiç kimse sağ kalmayacak. İşte o zaman *gerçekten* ölmüş olacağım – hiç kimsenin belleğinde varolmadığım zaman. Çok yaşlı bir insanın, bir kişiyi ya da bir grup insanı tanımış son yaşayan birey oluşu üzerinde epey düşündüm. O yaşlı insan öldüğü zaman bütün grup da ölür, yaşayan belleklerden silinir. Benim için o insanın kim olacağını merak ediyorum. Kimin ölümü beni gerçekten öldürecek?"

Son birkaç dakikadır Saul gözleri kapalı olarak konuşuyordu. Gözlerini birdenbire açıp beni yokladı: "Bunu siz istediniz. Devam etmemi istiyor musunuz? Hayli marazi şeyler bunlar."

"Her şeyi anlat, Saul. Neler yaşadığını tam olarak bilmek istiyorum."

"En kötü şeylerden biri de konuşacak hiç kimsenin, başvuracak hiçbir yerin, bir sırdaşın, bunları kendisiyle konuşmaya cesaret edebileceğim güvenilir bir arkadaşımın olmayışıydı."

"Peki ya ben?"

"Anımsayıp anımsamadığınızı bilmiyorum, ama sizi ilk kez görme kararını vermem on beş yılımı almıştı. Tekrar sizi görmeye gelmenin utancına katlanamazdım. Birlikte çok başarılı olmuştuk, yenik durumda dönmenin utancıyla başa çıkamazdım."

Saul'ün ne demek istediğini anlıyordum. Bir buçuk yıl boyunca birlikte çok verimli bir çalışma yapmıştık. Üç yıl önce terapiye son verirken ikimiz de onun gerçekleştirdiği değişimlerden büyük bir gurur duymuştuk. Son seansımız coşkulu bir mezuniyet törenıydi – eksik olan tek şey Saul'ün dışarıya, dünyaya doğru muzaffer yürüyüşüne eşlik edecek bir bandoydu.

"Bu nedenle bunun üstesinden kendi kendime gelmeye çalıştım. Bu mektupların ne anlama geldiğini biliyordum: onlar benim hüküm günüm, kişisel kıyametimdi. Sanırım altmış üç yıldır onların hemen önünde gidiyordum. Şimdi, belki de yavaşladığım için – yaşım, kilom, anfizemim – bana yetiştiler. Her zaman yargıyı geciktirme yollarım olmuştur. Onları anımsıyor musunuz?"

Başımı salladım. "Bazılarını."

"Bol bol özür diler, yerlere kapanır, ileri safhada kanser hastası olduğuma ilişkin imalarda bulunurdum (bu hiç boşa gitmezdi). Ve her zaman, başka hiçbir şey işe yaramamışsa, her zaman parasal rüşvet vardı. Sanırım elli bin dolar bu Stockholm felaketini toptan halleder."

"Fikrini değiştiren neydi? Neden beni aramaya karar verdin?"

"Üçüncü mektup. İkinciden on gün kadar sonra geldi. Her şeye, tüm planlarıma, herhangi bir kurtuluş umuduna son verdi. Sanırım gururuma da son verdi. Onu aldıktan birkaç dakika sonra sekreterinizle telefonda konuşuyordum."

Gerisini biliyordum. Sekreterim telefon ettiğini söylemişti: "Doktor beni ne zaman görebilirse. Ne kadar meşgul olduğunu biliyorum. Evet, haftaya salı gayet iyi – acil bir durum yok."

Sekreterim bana birkaç saat sonraki ikinci telefonunu söyleyince ("Doktoru rahatsız etmeyi katiyen istemiyorum, ama acaba beni *biraz* daha önce, birkaç dakika için olsun, bir araya sıkıştırabilir mi, diyordum") Saul'ün çaresizlik sinyalini tanımış ve onunla derhal bir görüşme ayarlamak için telefon etmiştim.

Sonra, son karşılaşmamızdan bu yana hayatında olup bitenleri özetlemeye girişti. Başarılı bir nörobiyolog olan Saul, üç yıl kadar önce, terapinin sona ermesinden kısa bir süre sonra, seçkin bir ödüle layık görülmüştü – İsveç'teki Stockholm Araştırma Enstitüsü'nde altı aylık bir araştırma bursu. Ödülün koşulları cömertçeydi: hiçbir şekilde sınırlandırılmamış elli bin dolarlık bir bursun yanı sıra, kendi araştırmalarını yürütmekte ve istediği kadar az ya da çok ders verip ortak çalışmalar yapmakta serbest olacaktı.

Stockholm Enstitüsü'ne vardığında ünlü bir hücre biyoloğu olan Dr. K. tarafından karşılanmıştı. Dr. K'nin etkileyici bir kişiliği vardı: kusursuz bir Oxford aksanıyla konuşuyor, yetmiş beş yılın ağırlığıyla eğilmeyi reddederek boyunun yüz doksan santimetresinin her birini dünyanın en azametli duruşlarından birini biçimlendirmek için kullanıyordu. Zavallı Saul çenesini ve boynunu zorlayarak güçbela yüz altmış beş santimetreye ulaşabiliyordu. Modası geçmiş Brooklyn aksanını başkaları sevimli de bulsa, Saul kendi sesinin tonundan irkiliyordu. Dr. K. hiç Nobel almamış olmakla birlikte (iki defasında kazananı en yakından izleyen aday olduğu gayet iyi biliniyordu), defne dallarından taç

giymeye layık olanlarla tartışmasız aynı hamurdan yoğrulmuştu. Saul ona otuz yıldır uzaktan uzağa hayranlık beslemişti ve şimdi, onun huzurunda, bu büyük adamın gözlerinin içine bakacak cesareti bulamıyordu.

Saul yedi yaşındayken anne ve babasını bir araba kazasında kaybetmiş ve bir teyzeyle enişte tarafından büyütülmüştü. O zamandan beri yaşamındaki ana motif, bir yuva, sevgi ve onaylanma için aralıksız bir arayış olmuştu. Başarısızlık onda daima korkunç yaralar açmış ve çok ağır iyileşen bu yaralar onun değersizlik duygusunu ve yalnızlığını derinden derine yoğunlaştırmıştı; başarı ise sersemletici fakat uçucu bir coşku veriyordu.

Ama Saul Stockholm Enstitüsü'ne vardığı anda, Dr. K. tarafından karşılandığı anda, hedefinin erişilebilir olduğu, nihai bir huzur için umut bulunduğu yolunda garip bir inanç duymuştu. Dr. K.'nin güçlü elini sıktığı anda Saul ikisinin, Dr. K. ile kendisinin, yan yana, tam bir işbirliği içinde çalıştığı, kurtarıcı ve kutsayıcı bir hayal görmüştü.

Birkaç saat içinde ve yetersiz bir planlamayla, kendisinin ve Dr. K.'nin, kas hücresinin farklılaşmasına ilişkin dünya literatürünü birlikte tarayıp eleştirmeleri için bir teklif ortaya koymuştu. Saul, yaratıcı bir sentez öne sürmelerini ve gelecekteki araştırmalar için en çok umut vaat eden yönleri belirlemelerini öneriyordu. Dr. K. onu dinlemiş, sakıngan bir onay vermiş ve kütüphane araştırmasını yürütecek olan Saul ile haftada iki kez bir araya gelmeyi kabul etmişti. Saul bu alelacele tasarlanmış projeye hararetle sarılmıştı; ilerleyişini Dr. K. ile birlikte gözden geçirip tamamen farklı temel araştırmalarda anlamlı örüntüler aradıkları danışma saatlerine büyük bir değer veriyordu.

Saul bu işbirliği ilişkisinin sıcaklığıyla öylesine kaptırılmıştı ki kütüphane araştırmalarının verimli olmadığının farkına varamamıştı. Bu nedenle, iki ay sonra Dr. K.'nin bu çalışmaya ilişkin düşkırıklığını ifade edip onun bırakılmasını tavsiye etmesi Saul'de bir şok etkisi yapmıştı. Hayatında asla bir projeyi yarım bırakmamıştı ve ilk tepkisi onu tek başına sürdürmeyi önermek olmuştu. Dr. K., "Size engel olamam elbette," demişti. "ama bunu tavsiyeye değer bulmuyorum. Hem ne olursa olsun, ben bu çalışmayla ilişkimi kesmek istiyorum."

Saul (bibliyografyasını 261 maddeden 262 maddeye çıkaracak) bir başka yayının, bu büyük doktorla işbirliğinin devamından çok daha az doyurucu olacağı yolunda acele bir sonuca vararak birkaç gün düşündükten sonra bir başka proje önermişti. Bir kez daha, Saul işin yüzde 95'ini yapmaya talip olmuştu. Bir kez daha, Dr. K. sakıngan bir onay vermişti. Stockholm Enstitüsü'nde kalan ayları boyunca Saul çılgınca çalışmıştı. Programını zaten verdiği derslerle ve daha genç meslektaşlara danışmanlık bağlantılarıyla haddinden fazla yüklemiş olduğundan, Dr. K. ile seanslarına hazırlanmak için geceleri uzun süre çalışmak zorunda kalıyordu.

Altı ayın sonunda proje henüz bitmemiş durumdayken, Saul Dr. K.'ye onu tamamlayıp önde gelen bir dergide yayımlanmasını sağlayacağı yolunda teminat vermişti. Saul'ün aklında, kendisinden sık sık makale isteyen, editörlüğünü eski bir öğrencisinin yaptığı bir dergi vardı. Üç ay sonra, Saul makaleyi tamamlamış ve Dr. K.'nin onayını aldıktan sonra onu dergiye vermiş, ancak on bir ay sonra, editörün kronik bir hastalık nedeniyle ciddi biçimde rahatsız olduğu, yayıncıların üzülerek derginin yayınını sürdürmeme kararını aldıkları ve bu nedenle teslim edilmiş olan tüm makaleleri iade ettikleri kendisine bildirilmişti.

Saul artık telaşa kapılarak makaleyi derhal bir başka dergiye göndermişti. Altı ay sonra – yirmi beş yılda ilk defa olarak – bir red mektubu almıştı; mektup, yazarların değerini göz önüne alarak saygılı bir ifadeyle derginin makaleyi neden yayımlayamayacağını açıklıyordu: son on sekiz ay içinde aynı literatürün yetkili kalemlerden üç eleştirisi yayımlanmıştı ve ayrıca son birkaç ay içinde yayımlanan ön araştırma raporları Saul ile Dr. K.'nin bu alanda umut vaat eden yönler konusunda ulaştıkları sonuçları desteklemiyordu. Bununla birlikte, makalenin güncelleştirilmesi, temel vurgusunun değiştirilmesi ve sonuçlarla tavsiyelerin yeniden biçimlendirilmesi halinde memnuniyetle tekrar dikkate alınacağı bildiriliyordu.

Saul ne yapacağını bilemiyordu. Dr. K.'ye şimdi, on sekiz ay sonra, makalelerinin yayımlanmak için henüz kabul edilmediğini söylemenin utancıyla yüzleşemiyor, yüzleşmek istemiyordu. Saul, Dr. K.'nin ömründe hiçbir makalesinin reddedilmemiş olduğundan emindi – yani bu bodur, saldırgan New York sahtekârıy-

la bir ekip oluşturana kadar. Saul, özellikle hücre biyolojisi gibi hızla gelişen alanlarda eleştiri makalelerinin çabuk eskidiğini biliyordu. Üstelik yayın kurullarında, derginin editörlerinin yalnızca nezaket gösteriyor olduklarını bilecek kadar deneyimi olmuştu: makale, kendisi ve Dr. K. tarafından çok fazla zaman harcanarak gözden geçirilip düzeltilmediği sürece kurtarılamazdı. Ayrıca, bu gözden geçirme işinin ülkeler arası bir yazışmayla tamamlanması güç olacaktı: yüz yüze bir işbirliği gerekliydi. Dr. K.'nin çok daha fazla öncelik taşıyan işleri vardı ve Saul onun bu beladan tamamen sıyrılmayı yeğleyeceğinden emindi.

Ve işte çıkmaz buydu: herhangi bir kararın verilebilmesi için Saul'ün olanları Dr. K.'ye anlatması gerekiyordu – ve Saul bunu yapmayı bir türlü göze alamıyordu. Bu durumda Saul, böyle durumlarda âdeti olduğu üzere, hiçbir şey yapmamıştı.

Saul'ün ilgili bir başka konuda yazdığı önemli bir makalenin yayımlanmak üzere hemen kabul edilmesi de hepsinin üstüne tuz biber ekmişti. O makalede Saul ifade edilen fikirlerin bazıları için Dr. K.'ye atıfta bulunmuş ve şimdi basılmamış olan makalelerini zikretmişti. Dergi Saul'e yeni politikalarının, bir kimseye, o kimsenin yazılı onayı olmadan atıfta bulunulmasına (ünlü adların düzmece kullanımını engellemek için) izin vermediğini bildirmişti. Aynı nedenle, basılmamış makalelerden, ortak yazarlarının yazılı onayı olmadan alıntı yapmasına da izin veremiyorlardı.

Saul çakılıp kalmıştı. Dr. K.'ye mektup yazıp – ortak çalışmalarının akıbetinden söz etmeden – kendisine atıfta bulunmak için iznini isteyemezdi. Bir kez daha, Saul hiçbir şey yapmamıştı.

Birkaç ay sonra, Saul'ün makalesi (Dr. K.'ye ve ortak çalışmalarına hiçbir atıfta bulunulmadan) kalburüstü bir nörobiyoloji dergisinde başyazı olarak çıkmıştı.

"Ve böylece," dedi Saul, derin bir iç çekişle, "bugüne gelmiş bulunuyoruz. Bu makalenin yayımlanmasından çok korkuyordum. Dr. K.'nin onu okuyacağını biliyordum. Benim hakkımda ne düşünüp ne hissedeceğini biliyordum. Onun gözünde ve tüm Stockholm Enstitüsü camiasının gözünde bir sahtekâr, bir hırsız, hırsızdan da beter biri olacağımı biliyordum. Ondan bir haber bekledim ve ilk mektubu makalenin yayımlanmasından dört hafta sonra aldım – tam zamanında – derginin İskandinavya'ya ulaş-

masına, Dr. K.'nin onu okumasına, yargılamasına, hükmünü bildirmesine tam yetecek bir süre içinde. Mektubunun Kaliforniya'da bana ulaşmasına tam yetecek bir süre içinde."

Saul burada durdu. Gözleri bana yalvarıyordu: "Devam edemeyeceğim. Bunun hepsini alıp götürün. Bu acıyı alıp götürün."

Saul'ü hiç bu kadar perişan görmemiş olmakla birlikte ona çabucak yardım edebileceğime inanıyordum. Bu bakımdan işbilir, göreve yönelik ses tonumu takınarak ne gibi planlar yaptığını, ne gibi adımlar attığını sordum. Saul duraksadı ve sonra elli bin dolarlık bursu Stockholm Enstitüsü'ne iade etmeye karar verdiğini söyledi! Daha önceki çalışmalarımızdan, onun güç durumlardan sıyrılma yolunu satın alma eğilimini onaylamadığımı bildiğinden, yanıt vermeme zaman bırakmadan aceleyle devam ederek en iyi yönteme henüz karar vermemiş olduğunu söyledi. Parayı, enstitüdeki burs süresini verimli bir şekilde kullanmamış olduğu için iade ettiğini belirten bir mektup yazmayı düşünüyordu. Bir başka olasılık da Stockholm Enstitüsü'ne doğrudan bağışta bulunmaktı – başka bir şeyle ilgili görünmeyecek bir bağış olacaktı bu. Böyle bir bağış ustaca bir hamle olabilir, diye düşünüyordu – davranışına yönelik olası eleştirileri yumuşatmak için bir tür sigorta poliçesi.

Bu planları bana açıklarken Saul'ün huzursuzluğunu görebiliyordum. Benim aynı fikirde olmayacağımı biliyordu. Hiç kimseyi gücendirmek istemiyordu ve benim onayımı da hemen hemen Dr. K.'ninkini istediği kadar istiyordu. Benimle bu kadar çok şeyi paylaşmaya istekli olduğu için rahatlamıştım – seansta şu ana dek gördüğüm tek parlak nokta buydu.

Kısa bir süre için ikimiz de sessizliğe gömüldük. Saul tükenmişti ve bitkin bir durumda arkasına yaslandı. Ben de koltuğuma gömülüp durumun muhasebesini yaptım. Bütün bu hikâye komik bir karabasandan ibaretti – Saul'ün sosyal beceriksizliğiyle bu inanılmaz belaya her adımda daha da sıkı yapıştığı bir katran bebek destanı.

Ne var ki, Saul'ün görünüşünde gülünç olan hiçbir şey yoktu. Berbat görünüyordu. Acısını her zaman önemsiz gösterirdi – hep beni "rahatsız etmekten" korkardı. Her sıkıntı işaretini onla çarparsam acısını ancak bulabilirdim: elli bin dolar ödemeye hazır

oluşu; marazi intihar düşünceleri (beş yıl önce ciddi bir intihar girişimi olmuştu); iştahsızlığı; uykusuzluğu; beni daha erken görme talebi. Tansiyonu (bana daha önce söylediğine göre) 12-19'a çıkmıştı; altı yıl önce de stresli bir dönemde, şiddetli, neredeyse öldürücü bir enfarktüs geçirmişti.

Bu bakımdan durumun ciddiyetini hafife almamam gerektiği açıktı: Saul en uç noktadaydı ve ona derhal yardım etmeliydim. Aşırı heyecanlı tepkisinin tümüyle akıldışı olduğunu düşünüyordum. Tanrı bilir o mektuplarda neler vardı – herhalde konuyla ilgisi olmayan, bilimsel bir toplantıya ya da yeni bir dergiye ilişkin bir duyuru. Ama emin olduğum bir tek şey vardı: bu mektuplar, zamanlamanın uygunluğuna karşın, Dr. K.'den ya da Stockholm Enstitüsü'nden gelen suçlayıcı mektuplar değildi ve kuşkusuz Saul onları okur okumaz sıkıntısı uçup gidecekti.

Daha ileri gitmeden önce, seçenekleri düşündüm: Çok mu aceleci, çok mu sabırsızdım? Ya benim kontr-transferansım? Saul'ün sabrımı taşırdığı gerçekti. Bir tarafım, "Bütün bu mesele gülünç," demek istiyordu. "Eve git ve şu lanet olası mektupları oku!" Belki de onunla daha önceki terapimin aşınma belirtileri göstermesi canımı sıkıyordu. İncinen kibrim mi Saul'e karşı sabırsız olmama yol açıyordu?

O gün onu bir budala gibi gördüğüm doğru olmakla birlikte, genel olarak ondan hep çok hoşlanmıştım. İlk karşılaştığımız andan beri hoşlanmıştım ondan. İlk randevumuzda söylediği şeylerden biri onu bana sevdirmişti: "Yakında elli dokuz yaşında olacağım ve bir gün Union Caddesi'nde gezinip öğle sonrasını vitrinlere bakarak geçirebilmeyi istiyorum."

Benim uğraştığım sorunların aynılarıyla uğraşan hastaların beni her zaman cezbettiğini hissetmişimdir. Bir öğle gezintisine duyulan özlemi çok iyi bilirim. Kimbilir kaç kez, San Francisco sokaklarında kaygısız bir çarşamba öğle sonrası yürüyüşünün lüksünü özlemişimdir! Oysa Saul gibi ben de, o gezintiyi olanaksız kılan bir profesyonel programın baskısı altında yaşamayı ve engellenemez bir dürtüyle durup dinlenmeden çalışmayı sürdürüyordum. Biliyordum ki ikimiz de aynı silahlı adam tarafından kovalanıyorduk.

Kendi içime baktıkça, Saul'e karşı olumlu duygularımın hâlâ

zedelenmeden durduğundan daha da emin oluyordum. İtici dış görünüşüne karşın ona sıcak duygular besliyordum. Onu kollarıma alıp korumayı hayal ettim ve bu fikir hoşuma gitti. Sabırsızlık içindeyken bile Saul'ün çıkarları doğrultusunda hareket edeceğimden emindim.

Haddinden fazla enerjik davranmanın birtakım dezavantajları olduğunun da farkındaydım. Fazla işgüzar bir terapist çoğu kez hastayı çocuklaştırır: Martin Buber'in deyimiyle, kişiye "açılması" için yol göstermek ya da yardımcı olmak yerine kendi yolunu zorla kabul ettirir. Her şeye rağmen, bütün bu krizi bir veya iki seansta halledebileceğime inanıyordum. Bu inancın ışığında aşırı işgüzarlığın tehlikeleri cılız görünüyordu.

Bunların yanı sıra (ancak sonraları, kendimi daha nesnel bir biçimde görebildiğim zaman değerlendirebildiğim gibi), Saul'ün bana meslek yaşamımın sabırsız ve yönetmeye eğilimli olduğum ve hastaların ölüm dahil her şey hakkındaki duygularıyla derhal ve tam olarak yüzleşmeleri konusunda (bu onları öldürse bile) ısrarlı davrandığım bir safhasında başvurması onun açısından şanssızlıktı. Saul beni hemen hemen Thelma'nın saplantısal aşkını (bkz. "Aşkın Celladı") dinamitlemeye giriştiğim dönemde aramıştı. Bu aynı zamanda Marvin'i, seks takıntısının aslında yolundan sapmış ölüm korkusu olduğunu görmeye zorladığım (bkz. "Sahibini Arayan Düşler") ve Dave'in, eski aşk mektuplarına bağlılığının fiziksel çöküş ve yaşlanmayı yadsımak için beyhude bir çaba olduğunu anlaması için akılsızca başının etini yediğim (bkz. "Usulca Gitme") zamandı.

Ve böylece, sonuç ne olursa olsun, dikkatimi mektuplar üzerinde yoğunlaştırmaya ve onları bir ya da en fazla iki seansta açtırmaya karar verdim. O yıllarda sık sık, hastanede kalma süreleri genellikle kısa olan hastalardan oluşan terapi gruplarını yönetiyordum. Onlarla yalnızca birkaç seans birlikte olabildiğimden, hastalara tedavi hedeflerine ulaşmaları için uygun ve gerçekçi bir gündemi süratle biçimlendirmeleri ve onu etkin bir biçimde gerçekleştirmeleri konusunda yardım etmekte ustalaşmıştım. Saul ile seansımda da o tekniklere başvurdum.

"Saul, bugün sana nasıl yardım edebileceğimi düşünüyorsun? En çok ne yapmamı isterdin?"

"Birkaç gün içinde iyi olacağımı biliyorum. Yalnızca berrak düşünemiyorum. Dr. K.'ye hemen yazmalıydım. Şimdi olup bitenlerin tüm ayrıntılarını adım adım gözden geçiren bir mektup üzerinde çalışıyorum."

"Planın bu mektubu o üç mektubu açmadan önce mi göndermek?" Saul'ün budalaca bir hareketle kariyerini mahvedeceği düşüncesi beni çok rahatsız ediyordu. Dr. K.'nin, hiçbir zaman öne sürmemiş olduğu suçlamalara karşı Saul'ün kendini savunduğu uzun mektubu okurken yüzünde belirecek şaşkınlığı hayal edebiliyordum.

"Ne yapmam gerektiğini düşünürken çoğu kez sizin mantıklı sorular soran sesinizi duyuyorum. Netice itibarıyla, adam bana ne yapabilir? Dr. K. gibi bir insan dergiye beni aşağılayan bir mektup yazar mı? Bunu yapmaya asla tenezzül etmez. Etseydi kendini de benim kadar lekelemiş olurdu. Evet, soracağınız türden soruları duyabiliyorum. Ama tamamen mantıklı bir biçimde düşünemediğimi de unutmamalısınız."

Bu sözlerde üstü örtülü ama kuşku götürmez bir serzeniş vardı. Saul her zaman insanların gözüne girmeye çalışırdı ve daha önceki terapimizin büyük bir bölümü bu niteliğin anlamı ve düzeltilmesi üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu bakımdan bana karşı güçlü bir tavır alması hoşuma gitmişti. Ama aynı zamanda bana sıkıntı içindeki insanların mantıklı düşünemeyebileceğini anımsatmak gereğini duymasına üzülmüştüm.

"Pekâlâ, öyleyse bana mantıksız senaryonu anlat."

Lanet olsun, diye düşündüm, bu pek de hoş gelmemişti kulağıma. Burada benim hiç de hissetmediğim bir yukarıdan alma vardı. Ama sözlerimi düzeltmeye zaman bulamadan Saul itaatkâr bir tavırla yanıt vermeye girişmişti. Genellikle terapide mutlaka geri dönüp bu kısa bölümün çözümlemesini yapardım ama o gün bu tür inceliklerin zamanı değildi.

"Belki bilimden vazgeçerim. Birkaç yıl önce şiddetli bir baş ağrım olmuştu ve nörolog, bunun kuşkusuz bir migren olduğunu ama küçük bir olasılıkla da bir tümör olabileceğini söyleyerek beni röntgen çektirmeye göndermişti. O zamanki tepkim, teyzemin haklı olduğu yolundaydı: temelde gerçekten bir sorunum var benim. Sekiz yaşlarındayken onun bana olan güvenini

yitirdiğini ve bana kötü bir şey olursa aldırmayacağını hissetmiştim."

Üç yıl önceki çalışmalarımızdan, onu anne ve babasının ölümünden sonra büyüten bu teyzenin amansız ve kinci bir kadın olduğunu biliyordum.

"Seni bu kadar değersiz gördüğü doğru olsaydı," dedim, "kızıyla evlenmen için sana o kadar baskı yapar mıydı?"

"Bu ancak kızı otuzuna geldiği zaman oldu. Hiçbir yazgı – benim onun damadı olmam bile – evde kalmış bir kızı olmasından daha kötü değildi."

Uyan! Ne yapıyorum ben? Saul istediğimi yaptı ve mantıksız senaryosunu beninle paylaştı ve ben o senaryonun içinde kaybolacak kadar budala olabiliyorum. Sakın dikkatini dağıtma!

"Saul, ne tür bir program içindesin? Kendini geleceğe yerleştir. Şu andan bir ay sonra, mektupları açmış olacak mısın?"

"Evet, kuşkusuz, bir ay içinde açılmış olacaklar."

İyi, diye düşündüm, bu da bir şey! Umduğumdan daha iyi. Biraz daha fazlası için uğraştım.

"Mektupları Dr. K.'ye o mektubu postalamadan önce açacak mısın? Dediğin gibi, mantıklı davranıyorum, ama ikimizden biri mantıklı olmak zorunda." Saul gülümsemedi. Mizah duygusunu tamamen yitirmişti. Şakalaşmaktan vazgeçmeliydim, artık onunla bu şekilde ilişki kuramıyordum. "Önce onları okumak mantıklı gibi görünüyor."

"Emin değilim. Kesinlikle bilmiyorum. Şunu biliyorum ki Stockholm Enstitüsü'nde bulunduğum altı ay içinde yalnızca üç gün tatil yaptım. Cumartesi ve pazarları çalıştım. Birçok defa, hatta bazıları Dr. K.'den gelen sosyal davetleri reddettim, çünkü kütüphaneden ayrılamıyordum."

Oyalamaya çabalıyor, diye düşündüm. Beni ayartmak için ufak, leziz çerezler atıp duruyor. Sakın dikkatini dağıtma!

"Ne düşünüyorsun, elli bin doları geri göndermeden önce mektupları açmış olacak mısın?"

"Açıp açmayacağımdan emin değilim."

Parayı zaten göndermiş olması da hayli muhtemel diye düşündüm, ve eğer öyle ise, çalışmamızı gerçekten tehlikeye atacak bir yalanlar ağına dolaşıp kalacak. Gerçeği öğrenmek zorundayım.

"Saul, eskiden olduğu gibi güvene dayanan bir temelden yola çıkmamız gerekiyor. Lütfen söyle bana, o parayı gönderdin mi?"

"Henüz değil. Ama dürüst olacağım – aklıma hayli yakın geliyor ve bunu herhalde yapacağım. Ancak, o kadar parayı toparlamak için önce bir miktar hisse senedi satmam gerekiyor."

"Pekâlâ, ne düşündüğümü söyleyeyim. Beni görmeye geliş nedeninin o mektupları açmak için yardım istemek olduğu açık gibi görünüyor." Burada işe biraz hile karıştırıyordum – aslında tam böyle söylenmemişti. "İkimiz de biliyoruz ki eninde sonunda, kuşkusuz gelecek ay" – biraz daha hileli yönlendirme: Saul'ün kabaca tahminini kesin bir bağlantıya dönüştürmek istiyordum – "onları açacaksın. Yine ikimiz de biliyoruz ki – senin akılcı yanına hitap ediyorum – onları açmadan önce geri alınamaz önemli adımlar atmak akıllıca bir davranış olmaz. Bana öyle geliyor ki gerçek sorular, *ne zaman* – onları ne zaman açacaksın? – ve *nasıl* – sana en iyi nasıl yardım edebilirim? – soruları.

"Bunu öylece yapıvermeliyim. Ama emin değilim. Kesinlikle bilmiyorum."

"Onları buraya getirip ofisimde açmak ister miydin?"

Acaba şimdi Saul adına mı hareket ediyordum yoksa yalnızca bir röntgenci gibi mi davranıyordum (TV'de Al Capone'un ya da *Titanic*'in kasasının açılışını seyreder gibi)?

"Onları getirip burada sizinle birlikte açabilir ve eğer yığılıp kalırsam kendimi sizin ihtimamınıza bırakabilirdim. Ama istemiyorum. Bunu bir yetişkin gibi ele almak istiyorum."

Tam isabet! Buna bir diyeceğim olamazdı. Bugün Saul'ün kendine güveni etkileyicidi doğrusu. Böyle bir direnişi ummamıştım. Ama keşke bu direniş mektuplar hakkındaki bu çılgınlığı savunmaya hizmet etmeseydi! Saul gerçekten direniyordu ama ben, doğrudan yaklaşım tercihimi sorgulamaya başlamakla birlikte, üstelemeyi sürdürdüm.

"Yoksa seni evinde ziyaret etmemi ve onları orada açmana yardım etmemi mi isterdin?" Bu incelikten yoksun baskıdan pişmanlık duyacağımdan kuşkulanıyordum ama kendimi tutamıyordum. "Ya da bir başka şekilde? Eğer birlikte geçen zamanınızı planlayabilseydin, sana yardım etmemin en iyi yolu ne olurdu?"

Saul kıpırdamadı. "Kesinlikle bilmiyorum."

Zamanımızı hemen hemen on beş dakika aşmıştık ve bir başka hastam – o da bir kriz yaşıyordu – beklemekteydi, bu yüzden seansa isteksizce son verdim. Saul hakkında (ve seçtiğim strateji hakkında) o kadar kaygı'lıydım ki onu ertesi gün tekrar görmek istedim. Ama programım dolu olduğundan iki gün sonrası için bir seans ayarladık.

Bir sonraki hastamla görüşmem sırasında Saul'ü aklımdan çıkarmakta güçlük çektim. Gösterdiği direnç beni hayretler içinde bırakmıştı. Defalarca beton bir duvara toslamıştım. O benim tanıdığım, her zaman hastalık derecesindeki uysallığıyla pek çok kişinin kendisini sömürmesine neden olan Saul'e hiç benzemiyordu. İki eski karısı, Saul'den hiç itirazsız, müthiş cömertçe boşanma tazminatları almışlardı. (Saul başkalarının talepleri karşısında kendini öylesine savunmasız hissediyordu ki son yirmi yıldır bekâr kalmayı yeğlemişti.) Öğrenciler ondan sürekli aşırı iltimaslar koparırlardı. Profesyonel danışmanlık hizmetlerine de hep az değer biçerdi (ve hep düşük ücret alırdı).

Bir anlamda ben de Saul'ün bu niteliğini sömürmüştüm (ama onun iyiliği için, diyordum kendime): beni hoşnut etmek için hizmetlerine uygun bir ücret istemeye ve kabul etmek istemediği birçok talebi reddetmeye başlamıştı. Davranışlarındaki değişim (benim sevgimi kazanmak ve korumak gibi nevrotik bir istekten de kaynaklanmış olsa), bir uyarlama sarmalı başlatmış ve diğer başka sağlıklı değişimlere yol açmıştı. Mektuplarla da aynı yaklaşımı denemiş ve Saul'ün benim ricam karşısında onları hemen açmasını beklemiştim. Ama belli ki yanlış hesap yapmıştım. Saul, bir yerlerden, bana karşı bir tavır alma gücünü bulmuştu. Hizmet ettiği amaç kendisi için bu denli yıkıcı olmasaydı, onun bu yeni gücü beni çok sevindirirdi.

Saul bir sonraki randevusuna gelmedi. Seanstan yarım saat kadar önce sekreterime telefon edip belini incittiğini ve yataktan kalkamadığını söylemişti. Onu hemen aradım fakat ancak telesekreterine ulaşabildim. Beni araması için mesaj bıraktım ama saatlerce hiç ses çıkmadı. Tekrar telefon edip hastaların karşı konulmaz bulduğu bir mesaj bıraktım: beni aramasını isteyen çünkü ona söyleyecek çok önemli bir şeyim olduğunu bildiren bir mesaj.

Saul o akşam daha sonra aradığında, sesinin karanlık ve uzak tınısı beni telaşlandırdı. Belini incitmediğini biliyordum (nahoş yüzleşmelerden çoğu kez hastalık numaralarıyla kaçınırdı) ve o da benim bunu bildiğimi biliyordu; ama sesinin kesin tonu şaşmaz bir biçimde artık benim bu konuda söz hakkım olmadığı işaretini veriyordu. Ne yapmalıydı? Saul için korkuyordum. Acele ve düşüncesizce kararlar hakkında kaygılanıyordum. İntihar konusunda kaygılanıyordum. Hayır, onun terapiyi sona erdirmesine izin vermeyecektim. Onu tuzağa düşürüp beni görmesini sağlayacaktım. Bu rolden nefret ediyordum – ama başka çare göremiyordum.

"Saul, sanırım yaşamakta olduğun acının derecesini tam kestiremedim ve mektupları açman konusunda sana çok fazla baskı yaptım. Nasıl çalışmamız gerektiği hakkında daha iyi bir fikrim var. Ama kesin olan şu ki, seansları kaçırabileceğimiz bir zaman değil bu. Sen buraya gelip gidebilecek kadar iyileşene dek seni evinde ziyaret etmeyi öneriyorum."

Saul tabii ki bir sürü sakınca ileri sürerek itiraz etti, tahmin edilebilir sakıncalardı bunlar: tek hastam o değildi, fazlasıyla meşguldüm, zaten artık kendini daha iyi hissediyordu, acil bir durum yoktu, çok yakında ofisime gelebilecekti. Ama ben de onun kadar inatçıydım ve caydırılmayı reddediyordum. Nihayet ertesi sabah erkenden beni evinde kabul etmeye razı oldu.

Ertesi gün Saul'ün evine giderken kendimi keyifli hissediyordum. Neredeyse unutulmuş bir role dönmüştüm. Bir ev ziyareti yapmayalı çok olmuştu. Tıp öğrenciliği günlerimi, Güney Boston'da ev ziyaretlerindeki asistanlığımı, çoktan ölüp gitmiş hastaların yüzlerini, İrlandalılar'ın oturduğu ucuz apartmanların kokularını – lahana, bayatlık, dünün birası, yatak lazımlıkları, yaşlanan et – düşündüm. Vizitelerimde gördüğüm, iki bacağı da kesilmiş, ihtiyar, gedikli bir şeker hastasını düşündüm. Sabah gazetesinden seçilip okunmuş yeni bir habere dayanarak beni sınava çekerdi: "En fazla şeker hangi sebzede bulunur? Soğanda! Bilmiyor muydun? Bugünlerde sizlere tıp fakültesinde ne öğretiyorlar?"

Saul'ün evine vardığımda, soğanda gerçekten de çok şeker bulunup bulunmadığını düşünüyordum. Ön kapı bana söylemiş ol-

duğu gibi aralıktı. Eğer yatağa mahkûmsa kapıyı kimin aralık bırakacağını sormamıştım. En iyisi Saul'ün bana olabildiğince az yalan söylemesi olduğuna göre, gerek beli, gerekse nasıl bakıldığı konusunda pek az soru sormuştum. Yakınlarda oturan evli bir kızı olduğunu bildiğimden, laf arasında, ihtiyaçlarıyla onun ilgilendiğini varsaydığımı ima etmiştim.

Saul'ün yatak odası çok sadeydi: sıvalı çıplak duvarlar ve ahşap bir zemin, ne bir süsleme çabası, ne aile resimleri, ne de bir estetik duygusunun (ya da bir kadının varlığının) izi. Saul sırtüstü, hareketsiz yatıyordu. Telefonda sözünü ettiğim yeni tedavi planı hakkında pek az merak belirtisi gösterdi. Hatta o kadar mesafeli görünüyordu ki ilk yapmam gereken şeyin ilişkimizi kollamak olduğuna karar verdim.

"Saul, salı günü mektuplar hakkında, bir cerrahın büyük, tehlikeli bir çıban hakkında hissettiğini sandığım şeyleri hissettim." Saul geçmişte cerrahı kıyaslamalara yatkınlık gösterirdi, onlarla (araştırma kariyerine karar vermeden önce gitmiş olduğu) tıp fakültesinden aşinalığı vardı; ayrıca oğlu da cerrahtı.

"Çıbanın yarılıp akıtılması gerektiğine ve yapmam gerekenin de seni bunun için bana izin vermeye ikna etmek olduğuna inanıyordum. Belki acele etmiştim, belki çıban henüz uç vermemişti. Belki ısının ve sistemik antibiyotiklerin psikiyatrideki eşdeğerini deneyebiliriz. Şimdilik mektupların açılmasını tartışmamızın dışında bırakalım; belli ki hazır olduğun zaman onları açacaksın." Sanki Saul resmen bir bağlantıya girmiş gibi bir aylık bir zaman çerçevesinden söz etmenin çekiciliğine karşı koyarak durakladım; hileyle yönlendirme zamanı değildi – Saul her türlü kurnazlığın ötesini görürdü.

Bana yanıt verecek yerde. Saul gözlerini kaçırarak kıpırtısız yatıyordu.

"Anlaştık mı?" diye üsteledim.

Yarım yamalak bir baş sallama.

Devam ettim: "Son birkaç gündür seni düşünüyorum." Şimdi cazip numaralar repertuarımın derinliklerine uzanıyordum! Deneyimlerime göre, terapistin randevu saatleri dışında hastayı düşünüyor olduğunu söylemesi, her zaman hiç şaşmadan hastanın ilgisini uyandırmıştır.

Oysa Saul'ün gözlerinde hiçbir ilgi kıvılcımı yoktu. İşte şimdi gerçekten tasalanmıştım, ama bir kez daha onun içine kapanışı üzerinde yorum yapmamaya karar verdim. Bunun yerine onunla bağlantı kurmanın bir yolunu aradım.

"Dr. K.'ye gösterdiğin tepkinin aşırı olduğunu ikimiz de kabul ediyoruz. Bu bana senin sık sık dile getirdiğin, hiçbir zaman hiçbir yere ait olmadığın yolundaki güçlü duyguyu anımsatıyor. Teyzenin, seni bir yetimhaneye bırakmak yerine bakımını üstlenmeyi kabul ettiği için, şanslı olduğunu sana ikide bir anımsatışını düşünüyorum."

"Beni hiçbir zaman evlat edinmediğini size hiç söylemiş miydim?" Saul ansızın yine benimle birlikteydi. Hayır, tam değil – şimdi birlikte konuşuyorduk ama yüz yüze değil, paralel olarak.

"İki kızı hastalandığında aile doktoru eve gelirdi. Ben hastalandığımda ise beni ilçe hastanesine götürür ve 'Bu yetimin tıbbi ilgiye ihtiyacı var!' diye bağırırdı."

Saul'ün nihayet, altmış üç yaşında, bir doktor tarafından evinde ziyaret edildiğinin farkına varıp varmadığını merak ediyordum.

"Yani hiçbir zaman hiçbir yere gerçekten ait olmadın, hiçbir zaman gerçekten 'evinde' değildin. Teyzenin evindeki yatağın hakkında bana anlattıklarını düşünüyorum da – her gece oturma odasında açtığın o portatif karyola."

"En geç yatan, en erken kalkan bendim. Geceleri herkes oturma odasından çıkana kadar yatağımı açamazdım, sabahları da kimse kalkıp ortalıkta dolaşmaya başlamadan önce kalkarak onu katlayıp kaldırmak zorundaydım."

Meksika'daki ikinci sınıf bir otel odası kadar sade olan yatak odasının şimdi daha çok farkına varıyor ve Wittgenstein'ın Cambridge'deki kireç badanalı çıplak hücresi hakkında okuduklarımı düşünüyordum. Sanki Saul'ün hâlâ bir yatak odası, kendisine mal etmiş olduğu, kuşku götürmez bir biçimde ona ait olan hiçbir odası yoktu.

"Acaba Dr. K. ve Stockholm Enstitüsü gerçek bir sığınağı temsil etmiyor muydu, diye düşünüyorum. Sonunda nereye ait olduğunu, her zaman aradığın yuvayı ve belki de babayı bulmuştun."

"Belki de haklısınız, doktor." Haklı olup olmadığım önemli değildi. Saul'ün saygılı davranıyor olması da önemli değildi. Konuşuyorduk – önemli olan buydu. Kendimi daha sakin hissediyordum, aşina sularda kıyıdan kıyıdan gidiyorduk.

Saul konuşmaya devam etti: "Birkaç hafta önce kitapçıda 'sahtekârlık kompleksi' hakkında bir kitap gördüm. Bu bana çok uyuyor. Ben her zaman kendimi yanlış tanıttım, her zaman kendimi bir sahtekâr gibi hissettim, her zaman foyamın meydana çıkmasından korktum."

Olağan laflardı bunlar, bu malzemeyi birçok kez tekrarlamıştık ve Saul'ün kendine yönelik kınamalarına karşı çıkma zahmetine girmedim. Bir anlamı yoktu bunun. Geçmişte sık sık öyle yapmıştım ama her şey için hazır bir yanıtı vardı. ("Hayli başarılı bir akademik kariyerin var." "İkinci sınıf bir üniversitenin üçüncü sınıf bir departmanında." "İki yüz altmış üç yayının var, ha?" "Kırk iki yıldır yayımlıyorum, yılda sadece altı tane eder bu. Üstelik çoğu üç sayfadan az. Çoğu kez aynı makaleyi beş ayrı şekilde yazdım. Hem bu rakamın içinde özetler, kitap eleştirileri ve bölümleri var – hemen hemen hiç özgün bir şey yok.")

Bunun yerine (onun hakkında olduğu kadar kendi hakkımda da konuşuyor olduğum için yetkili bir tonla), "Bu mektupların seni ömrün boyunca kovaladığını söylerken bunu demek istiyordun!" dedim. "Ne kadar başarılı olsan, üç adama yetecek kadar iş yapmış da olsan, daima eli kulağında bir yargılanma ve teşhirden korkuyorsun. Bunun zehrini nasıl giderebilirim? Bunun ortada bir suç olmadan suçluluk olduğunu görmene nasıl yardım edebilirim?"

"Benim suçum kendimi yanlış tanıtmak. Sahamda elle tutulur hiçbir şey yapmadım. Bunu ben biliyorum, şimdi Dr. K. de biliyor ve nörobiyoloji hakkında biraz bilginiz olsaydı siz de bilirdiniz. Hiç kimse benim çalışmalarım hakkında benden daha doğru hüküm verecek durumda olamaz."

Sonra, Saul huysuzlaştığı zaman ne kadar eleştirel bir havaya girdiğimi fark ettim. Neyse ki bunu tümüyle kendime saklıyordum – bir sonraki sözümü de orada saklamalıydım.

"Saul, eğer söylediğin kadar kötüysen, eğer, ısrar ettiğin gibi, tüm erdemlerden ve tüm ayırt edici akli yetilerden yoksunsan,

nasıl oluyor da verdiğin hükümlerin, özellikle kendi hakkında verdiğin hükmün eksiksiz ve kusursuz olduğunu düşünebiliyorsun?"

Yanıt yok. Geçmişte Saul'ün gözleri gülümseyip benimkilerle karşılaşırdı, ama belli ki bugün hiç de kelime oyunlarına yatkın bir ruh hali içinde değildi.

Seansı onunla bir sözleşme yaparak kapattım. Ona bu bunalımı atlatana kadar elimden gelen her şekilde yardımcı olmayı, gerektiği sürece onu evinde görmeyi kabul ediyordum. Karşılığında, ondan geri alınamayacak hiçbir karar vermemeyi kabul etmesini istedim. Ondan, kendine bir zarar vermeyeceğine, Dr. K.'ye (önce bana danışmadan) yazmayacağına, ve burs parasını Stockholm Enstitüsü'ne iade etmeyeceğine dair açıkça söz aldım.

İntihar etmeme sözleşmesi (hastanın kendini öldürme eğilimini tehlikeli derecede hissettiği zaman terapiste telefon etmeye söz verdiği, terapistin de hastanın bir intihar girişimiyle anlaşmayı bozması halinde terapiye son vermeye yemin ettiği yazılı ya da sözlü bir sözleşme) bana hep gülünç gelmiştir ("Kendini öldürürsen seni bir daha asla tedavi etmem"). Yine de hatırı sayılır ölçüde etkili olabilir ve Saul ile böyle bir sözleşme yapmış olmak bana hayli güven vermişti. Ev ziyaretlerinin de yararı vardı; her ne kadar benim için zahmetli olsalar da, Saul'ü bana borçlu duruma sokuyor ve sözleşmenin gücünü artırıyorlardı.

İki gün sonraki seans da benzer bir yol izledi. Saul elli bin doları göndermeye çok istekliydi, bense o plana muhalefetimi sebatla sürdürdüm ve onun sorunlardan çıkış yolunu satın alma eğiliminin geçmişini araştırdım.

Bana parayla ilk temasının ürpertici hikâyesini anlattı. On yaşından on yedi yaşına kadar Brooklyn'de gazete satmıştı. Saul'ün pek seyrek sözünü ettiği, kaba, ters bir adam olan enişteşi ona bir metro girişinde bir yer ayarlamıştı ve onu her sabah beş buçukta oraya bırakıp üç saat sonra da okula götürmek üzere alıyordu – Saul'ün sürekli 10-15 dakika geç kalmasının ve her okul gününe bir azarla başlamasının önemi yoktu.

Saul her ne kadar yedi yıl boyunca kazancının her kuruşunu teyzesine vermişse de hiçbir zaman yeterli katkıda bulunamadığını hissetmiş ve her gün kazanmak zorunda olduğu miktar için

ulaşılmaz hedefler belirlemeye başlamıştı. Bu hedeflere ulaşamadığı zaman kendini akşam yemeğinden kısmen ya da tamamen mahrum ederek cezalandırıyordu. Bu amaçla yavaş çiğnemeyi, lokmasını yanağında saklamayı ya da tabaktaki yemeğini azalmış gibi görünecek şekilde düzenlemeyi öğrenmişti. Teyzesinin ya da amcasının bakışıyla lokmasını yutmaya zorlanırsa (onun beslenmesine aldırdıklarına inandığı yoktu ya), yemeklerden sonra tuvalette sessizce kusmayı da öğrenmişti. Tıpkı bir zamanlar aileye girme yolunu satın almaya kalkıştığı gibi, şimdi de Dr K.'nin masasında ve Stockholm Enstitüsü'nde kendine sağlam bir yer satın almaya çalışıyordu.

"Çocuklarımın paraya ihtiyacı yok. Oğlum bir bypass ameliyatı için iki bin dolar alıyor ve çoğu kez günde iki tane yapıyor. Kızımın kocasının da altı haneli bir geliri var. Bu parayı daha sonra eski karılarımdan birine kaptırmaktansa şimdi Stockholm Enstitüsü'ne vermeyi tercih ederim. Elli bin dolarlık bir bağış yapmaya karar verdim. Neden olmasın? Buna gücüm yeter. Sosyal sigortadan ve üniversiteden aldığım emekli aylığı yaşamak için bana bol bol yetiyor. Havale makbuzunu saklayabilirim ve en kötü ihtimalle parayı iade ettiğime dair bu kanıtı her zaman ortaya koyabilirim. Eğer bu gerekmezse, yine sorun değil. İyi bir amaç için bu – benim bildiğim en iyi amaç."

"Önemli olan karar değil, onu nasıl ve ne zaman verdiğin. Bir şeyi yapmak istemekle onu (bir tehlikeden kaçınmak için) yapmak zorunda olmak arasında bir fark var. Sanırım sen şu anda 'yapmak zorunda olmak' tarzında hareket ediyorsun. Eğer elli bin dolar vermek iyi bir fikirse, bir ay sonra hâlâ iyi bir fikir olacak. İnan bana, Saul, fazla stres altında olduğun ve (senin de belirttiğin gibi) tamamen mantıklı hareket edemediğin bir sırada en iyisi, geri alınamaz kararlar vermemektir. Senden yalnızca zaman istiyorum, Saul. Yalnızca bu bağışı şimdilik ertele, bunalım geçene kadar, mektuplar açılana kadar."

Bir kez daha başını kabul anlamında salladı. Bir kez daha elli bin doları göndermiş olduğundan ve bana söylemek istemediğinden kuşkulanmaya başladım. Ona uymayacak bir davranış olmazdı bu. Geçmişte, onu sıkıntıya sokabilecek şeyleri paylaşmakta o kadar güçlük çekerdi ki her seansın son on beş dakikasında,

ondan bir hamle yapmasını ve terapi saatinin daha önceki bölümünde saklamış olduğu sırları benimle paylaşmasını açıkça istediğim bir "sırlar" zamanı tesis etmiştim.

Saul ve ben birkaç seans bu minval üzre devam ettik. Sabah erkenden evine gidiyor, gizemli bir biçimde aralık bırakılmış kapıdan giriyor ve Saul'ün, her ikimizin de uydurma olduğunu bildiğimiz bir hastalıkla yamyassı yattığı yatağının yanında terapi yapıyordum. Ama çalışmamız iyi gidiyor gibiydi. Onunla geçmiştekinden daha az ilgilenmekle birlikte, terapistlerin geleneksel olarak yapmaları gerekeni yapıyordum: örüntüleri ve anlamları açıklıyordum; Saul'ün, mektupların kendisi için neden ölüm kalım niteliği taşıdığını, onların nasıl yalnızca güncel bir mesleki talihsizliği değil de ömür boyu süren bir kabul edilme ve onaylanma arayışını simgelediğini anlamasına yardım ediyordum. Arayışı o kadar çılgınca, ihtiyacı o kadar acilidi ki, kendi kendini bozguna uğratıyordu. Örneğin, bu durumda Dr. K.'nin onayına bu denli umutsuzca muhtaç olmasaydı, bir başkasıyla birlikte çalışan herhangi bir insanın yapacağını yaparak – sadece diğer yazarı, ortak çalışmalarındaki tüm gelişmelerden haberdar ederek – bütün bu sorundan kaçınabilirdi.

Bu örüntülerin daha erken dönemlerdeki gelişmelerini izleyip çıkardık. Belli sahneler (her zaman "en geç yatan, en erken kalkan" çocuk; yeterince gazete satmamışsa lokmasını yutmak istemeyen genç; "Bu yetimin tıbbi ilgiye ihtiyacı var" diye haykıran teyze), yoğunlaşmış imgeler – Foucault onlara *episthemes* adını vermişti – olup tüm bir yaşamın örüntülerini billurlaşmış bir biçimde temsil ediyordu.

Ne var ki Saul, geleneksel bakımdan doğru terapiye yanıt vermiyor, her seansta biraz daha umutsuzluğa gömülüyordu. Duygusal tonu cansızlaşıyor, yüz hatları donuklaşıyor ve Saul giderek daha az bilgi vermeye talip oluyordu – tüm mizah duygusunu ve oran kavramını yitirmişti. Değersizlik duygusu dev boyutlara ulaşmıştı. Örneğin, seanslardan birinde ben ona Stockholm Enstitüsü'ndeki bursiyerlere ve genç öğretim üyelerine ne kadar çok karşılıksız ders vermiş olduğunu anımsatırken, bu parlak genç öğrencilere yapmış olduklarının sahasını yirmi yıl geriye götürmekten başka bir işe yaramadığını söylemişti! O konuşur-

ken tırnaklarımı inceliyordum ve başımı kaldırırken yüzünde şakacı bir ifade görmeyi umarak gülümsemiştim. Ama ortada bir şaka olmadığını anlayınca ürpermiştim: Saul ölümüne ciddiydi.

Çalmış olduğu araştırma fikirleri, mahvetmiş olduğu yaşamlar, yıkılan evlilikler, sınavlarda haksız yere bırakılmış (ya da geçirilmiş) öğrenciler hakkında bitmez tükenmez, ipe sapa gelmez konuşmaları giderek sıklaşıyordu. Kötülüğünün kapsamı ve yaygınlığı tabii ki tehditkâr bir üstünlük duygusunun kanıtıydı ki bunun altında da daha derin bir değersizlik ve önemsizlik duygusu vardı. Bu konuşma sırasında ihtisas dönemimde bana havale edilen hastalardan birini anımsadım – kırmızı yüzlü, sarımtırak kızıl saçlı, psikozlu bir çiftçiydi ve Üçüncü Dünya Savaşı'nı kendisinin başlatmış olduğunu iddia ediyordu. Bu çiftçiyi – adını unutmuşum – otuz yılı aşkın bir süredir hiç düşünmemiştim. Saul'ün davranışının aklıma onu getirmesi başlı başına uğursuz bir tanısal işaretti.

Saul'ün ciddi bir iştahsızlık sorunu vardı; hızla kilo kaybetmeye başlamıştı, uykuları fazlasıyla bozulmuştu ve kendini yok etme fantezileri zihnini sürekli yıpratıyordu. Artık tedirgin, kaygılı, acı çeken bir insanı psikozlu bir hastadan ayıran kritik sınırı geçiyordu. İlişkimizdeki tehditkâr işaretler hızla çoğalıyordu. ilişkimiz insancıl niteliklerini yitiriyordu; Saul ve ben artık birbirimizle iki dost ya da müttefik olarak ilişki içinde değildik; birlikte gülümsemeyi ya da birbirimize – gerek psikolojik gerekse fiziksel olarak – dokunmayı bırakmıştık.

Saul'ü nesnelleştirmeye başlıyordum: O artık kederli, sıkıntılı bir insan değil bir "depresyon" vakasıydı – kesinlikle, *Akıl Hastalıkları Tanı ve İstatistik Elkitabı*'nın tanımıyla, kayıtsızlık, psikomotor yavaşlama, enerji kaybı, iştah ve uyku bozuklukları, paranoya ve intihar tasavvurları belirtilerini gösteren, şiddetli, tekrarlayan, melankolik tipte "önemli" bir depresyon (*DSM-III*, kod 296.33). Ne tür bir ilaç denemem ve onu hangi hastaneye yatırmam gerektiğini düşünüyordum.

Sınırı geçip psikoza giren hastalarla çalışmaktan hiçbir zaman hoşlanmamışımdır. Her şey bir yana, terapi sürecinde terapistin varlığına ve katılımına büyük değer veririm, ama şimdi Saul'le benim aramdaki ilişkinin – benim tarafımda da onunki kadar –

gizleyişlerle dolu olduğunu fark ediyordum. Onunla bel incinmesi masalı konusunda bir danışıklı dövüş içindeydim. Eğer gerçekten yatağa mahkûmsa ona kim yardımcı oluyordu? Kim ona yemek veriyordu? Ama hiç sormuyordum, çünkü böyle soruların onu daha da uzaklaştıracağını biliyordum. En iyisi ona danışmadan harekete geçmek ve çocuklarını durumdan haberdar etmek gibi görünüyordu. Elli bin dolar konusunda nasıl bir tavır almam gerekirdi acaba? Eğer Saul parayı çoktan Stockholm Enstitüsü'ne göndermişse, onlara bağışı iade etmelerini mi tavsiye etmeliydim? Ya da onu geçici olarak tutmalarını mı? Bunu yapmaya hakkım var mıydı? Ya da sorumluluğum? Bunu yapmamak görevimi ihmal etmek mi olurdu?

Hâlâ sık sık mektupları düşünüyordum (ama Saul'ün durumu o kadar ciddileşmişti ki o cerrahi "çıbanı akıtma" benzetmeme artık daha az güveniyordum). Saul'ün evinin içinden yatak odasına doğru yürürken etrafa bakınıp mektupların saklandığı yazı masasının yerini keşfetmeye çalışıyordum. Acaba ayakkabılarımı çıkarıp ayaklarımın ucuna basarak – bütün psikiyatrlarda biraz polis hafiyeliği vardır ya – o mektupları bulana, yırtıp açana ve içindekilerin yardımıyla Saul'ü tekrar akıl sağlığına kavuşturana dek ortalıkta dolaşsa mıydım?

Sekiz dokuz yaşlarındayken bileğimde oluşan bir sinir düğümünü düşünüyordum. Sevecen aile doktoru elimi usulca tutmuş muayene ediyordu – sonra ansızın, öbür elinde gizlice tuttuğu ağır bir kitabı hızla bileğime vurarak düğümü patlatmıştı. Bir anlık göz kararttıcı bir acıyla tedavi sona ermiş ve kapsamlı bir cerrahi işlemin önüne geçilmişti. Psikiyatride böyle iyilikseverce bir despotluğun yeri olabilir miydi? Sonuçlar mükemmeldi ve sinir düğümünden kurtulmuştum. Ama ben bir daha bir doktorla el sıkışmaya gönüllü olana dek yıllar geçmişti!

Eski öğretmenim John Whitehorn, bana "psikoz" tanısının terapi ilişkisinin niteliğine bakarak konulabileceğini öğretmişti: eğer terapist, artık hastayla kendisini, hastanın akıl sağlığını iyileştirmek için birlikte çalışan müttefikler olarak algılayamıyorsa, hastanın "psikozlu" kabul edilmesi gerektiğini belirtmişti. Bu kıstasa göre Saul psikozluydu. Artık benim görevim, ona o üç kapalı mektubu açması veya haklarına daha iyi sahip çıkan biri olması

ya da kendine bir öğle gezintisi ikram etmesi için yardım etmek değildi: onu hastanenin dışında tutmak ve kendini öldürmesine engel olmaktı.

Ben böyle bir çıkmaz içindeyken umulmadık bir şey oldu. Bir ziyaretimden önceki akşam, Saul'den belinin daha iyi olduğu, artık yürüyebildiği ve benimle randevusu için ofisime geleceği mesajını aldım. Onu gördükten sonra birkaç saniye içinde, o tek kelime bile söylemeden, son derece değişmiş olduğunu fark ettim. eski Saul birdenbire tekrar benimle birlikteydi. Umutsuzluk içinde boğulan, insanlığını, gülmesini, benlik bilincini yitirmiş olan adam gitmişti. Haftalardır, pencerelerine ve duvarlarına çılgınca vurup durduğum bir psikoz içinde hapsolmuş durumdaydı. Şimdi, umulmadık bir biçimde, onu kırıp dışarı çıkmış ve kendiliğinden tekrar bana katılmıştı.

Bunu yalnızca bir tek şey yapabilir, diye düşündüm. Mektuplar!

Saul beni uzun süre merakta bırakmadı. Bir gün önce bir meslektaşı telefonla arayarak ondan bir burs başvurusunu incelemesini istemişti. Konuşurlarken, arkadaşı laf arasında Dr. K. hakkındaki haberi duyup duymadığını sormuştu. Saul, korku içinde, son birkaç haftadır yatağa mahkûm olduğunu ve hiç kimseyle teması olmadığını söylemişti. Meslektaşı, Dr. K.'nın bir akciğer ambolisi sonucunda aniden öldüğünü söylemiş ve ölümünün çevresindeki olayları anlatmaya başlamıştı. Saul onun sözünü kesip haykırmamak için kendini güç tutmuştu: "Yanında kimin bulunduğu, nasıl öldüğü, nereye gömüldüğü, anma töreninde kimin konuştuğu umurumda bile değil! Bunların hiçbiri umurumda değil! Bana yalnızca *ne zaman* öldüğünü söyle!" Sonunda, Saul ölümün tam tarihini öğrenmiş ve, hızlı bir hesapla, Dr. K.'nin dergi kendisine ulaşamadan ölmüş ve böylece Saul'ün makalesini okuyamamış olduğunu belirlemişti. Saul'ün ne mal olduğu ortaya çıkmamıştı! Mektupların verdiği dehşet duygusu bir anda kaybolmuş ve Saul onları yazı masasından çıkarıp okumuştu.

Birinci mektup Stockholm Enstitüsü'nde doktora sonrası çalışmaları yapan ve Saul'den bir Amerikan üniversitesinde öğretim üyeliği için başvurusunu destekleyen bir mektup yazmasını isteyen bir bursiyerden geliyordu.

İkinci mektup Dr. K.'nin ölümüne ve cenaze töreninin programına ilişkin sade bir duyurudan ibaretti. Stockholm Araştırma Enstitüsü'nün geçmişteki ve şimdiki tüm bursiyerlerine ve öğretim üyelerine postalanmıştı.

Üçüncü mektup Dr. K.'nin dul eşinden gelen kısa bir nottu ve kadın, Saul'ün şimdiye kadar Dr. K.'nin ölümünü duymuş olduğunu varsaydığını yazıyordu. Dr. K. Saul'den her zaman sitayişle söz etmişti ve eşi, Dr. K.'nin masasının üzerinde bulduğu bu bitmemiş mektubu onun Saul'e göndermesini isteyeceğini biliyordu. Saul merhum Dr. K.'nin elyazısıyla yazılmış kısa notu bana uzattı:

"Aziz Profesör C.,

On iki yıldır ilk kez ABD'ye bir seyahat planlıyorum. Seyahat programıma, orada olmanız ve beni görmek istemeniz halinde, Kaliforniya'yı da dahil etmek istiyorum. Sohbetlerimizi çok özledim. Her zamanki gibi burada kendimi çok yalnız hissediyorum – Stockholm Enstitüsü'nde profesyonel mesai arkadaşlığı hemen hemen yok gibi. Ortak girişimimizin belki en mükemmel çabamız olmadığını ikimiz de biliyoruz, ama benim için önemli olan bunun bana, çalışmalarınızı otuz yıl boyunca izleyip saygı duyduktan sonra, sizi şahsen tanıma fırsatını vermiş olmasıdır.

Bir başka ricam da ..."

Mektup burada kesiliyordu. Belki de satırların gerisinde orada olmayan şeyler okuyordum, ama bana öyle gelmişti ki Dr. K. de Saul'de bir şey arıyordu, onun için tıpkı Saul'ün onda aradığı onay kadar can alıcı olan bir şey. Ama bu tahmin bir yana, şu kadarı kesindi: Saul'ün tüm felaket kehanetleri yalanlanmıştı; mektubun tonu su götürmez biçimde kabul edici, hatta sevecen ve saygılıydı.

Saul bunu kaydetmekte gecikmemiş ve mektubun derhal sağaltıcı bir etkisi olmuştu. Depresyonu, tüm meşum "biyolojik" belirtileriyle birlikte birkaç dakika içinde kaybolmuştu ve Saul şimdi son birkaç hafta içindeki düşünüş ve davranışlarını egosu-

na yabancı ve tuhaf olarak görmeye başlamıştı. Ayrıca, eski ilişkimizi süratle yeniden kurmuştu: bir kez daha bana karşı sıcak duygular besliyor, onu terk edip gitmediğim için teşekkür ediyor ve son birkaç haftadır bana bu kadar zorluk çıkarmış olduğu için üzüntüsünü dile getiriyordu.

Sağlığı yerine gelen Saul, terapiye hemen son vermeye hazırdı, ama iki kez daha gelmeyi kabul etti – bir sonraki hafta ve bir ay sonra. Bu seanslar boyunca, olup bitenlerden bir anlam çıkarmaya çalıştık ve gelecekteki olası stresli durumlara uygun stratejik bir yanıtı ayrıntılarıyla planladık. Onun beni rahatsız etmiş olan tüm yönlerini araştırıp inceledim – intihar eğilimleri, görkemli bir kötülük duygusu, uykusuzluğu ve iştahsızlığı. İyileşmesi dikkate değer bir biçimde güvenilir görünüyordu. Bundan sonra yapabileceğimiz başka bir şey yok gibiydi, biz de ayrıldık.

Sonraları, Saul Dr. K.'nin duygularını o kadar hatalı değerlendirmişse, belki benim duygularımı da yanlış yorumlamıştır diye düşündüm. Acaba onu ne kadar çok sevdiğimi, zaman zaman işini unutup Union Caddesi'nde bir öğle sonrası yürüyüşünün keyfini çıkarmasını ne kadar çok istediğimi fark etmiş miydi hiç? Benim de ona katılmayı ve belki birlikte çabucak bir cappuccino içmeyi ne kadar çok istediğimi fark etmiş miydi?

Bunları Saul'e hiç söylememiş olmaktan pişmanlık duyuyorum. Bir daha hiç karşılaşmadık; üç yıl sonra, öldüğünü öğrendim. Kısa bir süre sonra da, bir partide Stockholm Enstitüsü'nden henüz dönmüş olan bir genç adamla tanıştım. Bir yıllık bursu ile ilgili uzun sohbetimiz sırasında, bir zamanlar Saul adında bir dostumun da orada tatminkâr bir ikameti olmuş olduğundan söz ettim. Evet, Saul'ü tanımıştı. Aslında, garip bir biçimde, kendisinin bursu da kısmen "Saul'ün üniversiteyle Stockholm Enstitüsü arasında tesis ettiği iyi niyet" sayesinde gerçekleşmişti. Saul'ün, vasiyetinde Stockholm Enstitüsü'ne elli bin dolarlık bir miras bıraktığını duymuş muydum acaba?

Terapide Tek Eşlilik

"Ben bir hiçim. Bir süprüntü parçası. Bir sürüngen. Bir sıfır. İnsan kamplarının dışındaki çöplüklerde sinsice dolanıyorum. Tanrım, bir ölsem! Ölmüş olsam! Safeway otoparkında yamyassı ezilmiş ve sonra bir yangın hortumunun suyuyla sürüklenip gitmiş olsam. Geride hiçbir şey kalmadan. Hiçbir şey. 'Bir zamanlar Marge White adında bir hiç vardı' diye tebeşirle kaldırıma yazılmış sözler bile."

Marge'ın gece yarısı telefonlarından biri daha! Tanrım, bu telefonlardan nefret ediyordum! Hayatıma zorla girildiği için değil – bunu beklemeyi öğrenmiştim: etkinlik alanıyla birlikte gider bu. Bir yıl önce Marge'ı bir hasta olarak ilk kez kabul ettiğim zaman, telefonlar olacağını biliyordum; onu görür görmez başıma gelecekleri sezmiştim. Derin sıkıntı belirtilerini tanımak için fazla deneyim gerekmiyordu. Sarkan başı ve omuzları "depresyon" diyordu; kocaman gözbebekleri, kıpır kıpır elleri ve ayakları "kaygı" diyordu. Ona ilişkin tüm diğer şeyler – çok sayıda intihar girişimi, yeme bozuklukları, babası tarafından erken yaşta cinsel istismar, aralıklı psikotik düşünme, yirmi üç yıllık terapi – "sınırda" diye bağırıyordu; orta yaşlı, huzur arayan bir psikiyatrın yüreğine dehşet salan kelimeydi bu.

Otuz beş yaşında bir laboratuvar teknisyeni olduğunu; on yıldır terapiye gittiği psikiyatrın kısa bir süre önce başka bir şehre yerleştiğini; umutsuzca yalnız olduğunu; er ya da geç, bu yalnızca bir zaman sorunuydu, kendini öldüreceğini söylemişti bana.

Seans boyunca hırsla sigara içmişti; çoğu kez iki üç nefes çektikten sonra sigarayı öfkeyle söndürüyor, sadece birkaç dakika sonra bir tane daha yakıyordu. Seans süresince yerinde oturamamış, üç kez kalkıp bir aşağı bir yukarı yürümüştü. Birkaç dakika-

lığına odamın karşı köşesinde yere oturmuş ve bir Feiffer karikatür karakteri gibi kıvrılıp kalmıştı.

İlk dürtüm, ne olursa olsun çekip gitmek, çok uzaklara gitmek – ve onu bir daha görmemekti. Bir mazeret bul, herhangi bir mazeret: zamanım tamamen doldu, birkaç yıl için yurtdışına gidiyorum, tam gün bir araştırma kariyerine başlıyorum. Ama çok geçmeden ona bir randevu daha veren sesimi duydum.

Belki de güzelliğiydi aklımı çelen; şaşılacak kadar beyaz, kusursuz yüzünü perçemlerle çerçeveleyen simsiyah saçlarıydı. Ya da bu benim bir öğretmen olarak mesleğime karşı taşıdığım yükümlülük duygum muydu? Son zamanlarda kendime, bir yandan öğrencilere psikoterapi yapmalarını öğretmeyi sürdürürken bir yandan da, dürüstlükle, güç hastaların tedavisini nasıl reddedebileceğimi sormaktaydım. Sanırım Marge'ı pek çok nedenle bir hasta olarak kabul etmiştim; ama bunu her şeyden fazla, utanç nedeniyle yaptığıma inanıyorum, kolay yaşamı seçmenin, bana en çok ihtiyaç duyan hastalardan kaçınmanın utancı nedeniyle.

Bu durumda bunun gibi imdat telefonları geleceğini ummuştum. Kriz üstüne kriz çıkacağını ummuştum. Bir noktada onu hastaneye yatırmaya gerek duyacağımı da ummuştum. Neyse ki bundan kaçınabilmiştim – koğuş personeliyle şafak sökerken yapılan toplantılar, talimatların yazılması, başarısızlığımın aleni teslimi, her gün ayaklarımı sürüyerek hastaneye gidişler. Yalanıp yutulan koskoca zaman parçaları!

Hayır, nefret ettiğim ne hayatıma zorla girilmesi, hatta ne de telefonların verdiği rahatsızlıktı: yalnızca konuşma tarzımızdı. Bir defa Marge her kelimede kekeliyordu. Kafası karıştığı zaman hep kekelerdi – kekeler ve yüzünü çarpıtırdı. Onu, güzel yüzünün bir yanı çarpılma ve spazmlarla korkunç derecede çirkinleşmiş olarak gözümde canlandırabiliyordum. Sakin, durulmuş olduğu zamanlarda Marge ile yüz spazmları hakkında konuşmuş ve bunların bir tür kendini çirkinleştirme çabası olduğuna karar vermiştik. Cinselliğe karşı apaçık bir savunma olan bu spazmlar, dışarıdan ya da içeriden cinsel bir tehdit olduğu zaman ortaya çıkıyorlardı. Bu yorum pek de işe yaramıştı doğrusu – bir gergedana çakıl taşları atmak gibi: sırf *seks* kelimesinin telaffuzu, spazmları davet etmeye yeterli olmuştu.

Kekelemesi her zaman canımı sıkardı. Acı çektiğini bilirdim ama yine de, "Haydi Marge!" demekten için kendimi güç tutardım, "Devam etsene! Bir sonraki kelime ne olacak?"

Ama bu telefonların en kötü yanı benim beceriksizliğimdi. Marge beni sınıyordu ve ben hep yetersiz çıkıyordum. Geçen yıl beni yirmi defa böyle telefonla aramıştı ve bir defasında bile ona ihtiyaç duyduğu yardımı vermenin yolunu bulamamıştım.

O geceki sorun, *Stanford Daily*'de karım hakkında bir yazı görmüş olmasıydı. Karım, on yıl sonra, Stanford Kadın Araştırmaları Merkezi'nin yöneticiliğinden ayrılıyordu ve kampus gazetesi onu göklere çıkarmıştı. Bu yetmiyormuş gibi Marge o akşam, son derece berrak konuşan, genç ve çekici bir kadın filozofun verdiği bir halk konferansına gitmişti.

Marge kadar kendinden nefret eden pek az insan tanımışımdır. Onda bu duygular hiç kaybolmuyor ama en iyi zamanlarında yalnızca arka plana çekilip geri gelmek için uygun bir işaret bekliyorlardı. Kendi yaşındaki başka bir kadının herkesçe alkışlanan başarısından daha güçlü bir işaret de yoktu: o zaman, kendine olan nefreti onu dalga dalga sarıyor ve Marge her zamankinden daha ciddi bir biçimde intiharı düşünüyordu.

Rahatlatıcı sözler bulmaya çabaladım. "Marge, neden kendine bunu yapıyorsun? Hiçbir şey yapmamış, hiçbir şey başaramamış olmaktan, yaşamaya layık olmamaktan söz ediyorsun, ama ikimiz de biliyoruz ki bu bir ruh halinden ibaret. Gerçeklikle hiç ilgisi yok! İki hafta önce kendini ne kadar harika hissettiğini hatırlasana. Dış dünyada değişen hiçbir şey yok ki. Sen şimdi de tıpatıp o zaman olduğun kişisin!"

Doğru yoldaydım. Dikkatini çekmiştim. Dinlediğini duyabiliyordum ve devam ettim.

"Bu kendini başkalarıyla olumsuz bir tarzda kıyaslama işi sana her zaman zarar verir. Bak, kendini biraz rahat bırak. Kendini belki de tüm üniversitedeki en parlak konuşmacı olan Profesör G. ile kıyaslamayı seçme. Hayatında onurlandırıldığı o bir tek günde karımı seçme. Kendine işkence etmek istiyorsan, kendini olumsuz bir biçimde kıyaslayabileceğin birini bulmak her zaman mümkün. Bu duyguyu biliyorum, ben de aynı şeyi yaptım.

"Bak, neden bir kez olsun senin sahip olduklarına sahip olmayan birini seçmiyorsun? Sen her zaman başkalarına merhamet beslemişsindir. Evsizler için yaptığın gönüllü çalışmaları düşün. Bundan hiç pay çıkarmıyorsun kendine. Başkalarını zerrece umursamayan biriyle kıyaslasana kendini. Ya da neden o yardım ettiğin evsiz insanlardan biriyle kıyaslamayasın? Bahse girerim ki hepsi kendilerini seninle olumsuz bir biçimde kıyaslıyorlardır."

Kapanan telefonun sesi, anında fark ettiğim şeyi doğruladı: Muazzam bir hata yapmıştım. Benim bu gafımla tam ne yapacağını bilecek kadar iyi tanıyordum onu: gerçek duygularımı açığa vurduğumu, kendisinin ancak yeryüzündeki en talihsiz insanlarla olumlu yönde kıyaslanabilecek kadar umutsuz bir durumda olduğunu düşündüğümü söyleyecekti.

Bu fırsatı kaçırmadı ve bir sonraki terapi saatimize – neyse ki ertesi sabahtı – tam bu duyguyu dile getirerek başladı. Sonra üşütücü bir ses ve kesik kesik bir ritimle bana kendisi hakkındaki "gerçekleri" aktararak konuşmasını sürdürdü.

"Otuz beş yaşındayım. Hayatım boyunca hep akıl hastasıydım. On iki yaşımdan beri psikiyatrlara gidiyorum ve onlarsız hiçbir şey yapamıyorum. Geri kalan ömrümde de hep ilaç almam gerekecek. Umut edebileceğim en iyi şey bir akıl hastanesinin dışında kalmak. Hiçbir zaman sevilmedim. Hiçbir zaman çocuklarım olmayacak. Bir erkekle hiçbir zaman uzun süreli bir ilişkim olmadı ve olması umudu da yok. Arkadaş edinme yeteneğinden yoksunum. Doğum günümde hiç kimse telefon etmez. Bana çocukluğumda tecavüz eden babam öldü. Annem ise acılaşmış, deli bir kadın ve ben her gün ona biraz daha benziyorum. Ağabeyim hayatının büyük bir bölümünü bir akıl hastanesinde geçirdi. Hiçbir yeteneğim, hiçbir özel becerim yok. Hep süfli bir işte çalışacağım. Hep yoksul olacağım ve aylığımın çoğunu hep psikiyatrik tedaviye harcayacağım."

Durdu. Bitirdiğini sanıyordum ama bunu anlamak kolay değildi çünkü bir hayal gibi konuşuyordu – tekin olmayan bir durgunluk içindeydi, dudakları dışında hiçbir yeri, soluğu, ya da elleri, ya da gözleri, ya da hatta yanakları, hareket etmiyordu.

Birdenbire, hâlâ son bir enerji spazmı kalmış kurgulu bir oyuncak gibi, tekrar başladı: "Bana sabırlı olmamı söylüyorsu-

nuz. Bana hazır olmadığımı – terapiyi bırakmaya hazır olmadığımı, evlenmeye hazır olmadığımı, bir çocuğu evlat edinmeye hazır olmadığımı, sigarayı bırakmaya hazır olmadığımı – söylüyorsunuz. Bekledim. Bütün ömrümü bekleyerek geçirdim. Artık çok geç, yaşamak için çok geç artık."

Bu nakarat boyunca gözümü kırpmadan oturdum ve, bir an için, etkilenmeyişimden utanç duydum. Ama duyarsızlık değildi bu. Bu nakaratı daha önce de duymuştum ve onu ilk kez söylediğinde nasıl altüst olduğumu, duygudaşlık ve kedere garkolup Hemingway'in deyimiyle "sulu-düşünen bir Yahudi psikiyatr" kimliğine büründüğümü anımsıyordum.

Daha da beteri, çok daha beteri (ve bunu itiraf etmek hiç de kolay değil), *onunla aynı fikirdeydim*. "Gerçek vaka dosyasını" o kadar dokunaklı ve inandırıcı bir biçimde sunmuştu ki tamamen ikna olmuştum. *Gerçekten* ciddi biçimde özürlüydü. Herhalde *hiç* evlenmeyecekti. *Gerçekten* uyumsuzdu. Başkalarına yakın olma yeteneğinden *gerçekten* yoksundu. Belki yıllarca, belki de her zaman terapiye ihtiyaç duyacaktı. Umutsuzluğunun ve karamsarlığının o denli derinlerine çekilmiştim ki intiharın cazibesini kolayca anlayabiliyordum. Onu rahatlatacak hemen hiçbir söz bulamıyordum.

Bu nakaratın depresyon ürünü propagandadan ibaret olduğunu anlamam, bir sonraki seansımıza kadar geçen bir haftamı almıştı. Konuşan onun depresyonuydu ve ben de buna inanacak kadar aptaldım. Tüm şu çarpıtmalara bakın, *söylenmemiş* olduğu şeylere bakın. Marge olağanüstü zeki, yaratıcı, gayet çekici bir kadındı (suratını çarpıtmadığı zaman). Onu görmeyi, onunla birlikte olmayı dört gözle bekliyordum. Çektiği acılara karşın daima özveride bulunmuş, kendini topluma hizmete adamış olması bende saygı uyandırmıştı.

Bu durumda şimdi nakaratı tekrar duyunca, onun bu ruh halini nasıl değiştirebileceğimi düşündüm. Geçmişte benzer durumlarda ağır bir depresyona girmiş ve haftalarca o durumda kalmıştı. Derhal harekete geçerek onun büyük bir dertten kaçınmasına yardımcı olabilirdim.

"Konuşan senin depresyonun, Marge, sen değilsin. Depresyona her gömülüşünde tekrar tırmanıp yukarı çıktığını anımsa.

Depresyonun iyi bir yanı – *tek* iyi yanı – her zaman sona ermesidir."

Çalışma masama doğru yürüdüm, onun dosyasını açtım ve topu topu üç hafta önce, yaşama karşı coşku doluyken yazmış olduğu bir mektubun bazı bölümlerini yüksek sesle okudum:

"...Harika bir gündü Jane ile birlikte Telegraph Avenue'den aşağı doğru yürüdük. Eski elbise mağazalarında 1940'ların gece elbiselerini denedik. Birtakım eski Kay Starr plakları buldum. Golden Gate Köprüsü'nde koştuk, Greens Restoran'da kahvaltı ettik. San Francisco'da hayat varmış sonuç olarak. Size hep kötü haberleri veriyorum – bazı iyi şeyleri de paylaşmayı düşündüm. Perşembeye görüşmek üzere..."

Ama açık pencereden içeriye esen ılık bahar rüzgârlarına karşın, ofisimde kış hüküm sürüyordu. Marge'ın yüzü donmuştu sanki. Gözlerini duvara dikmişti ve beni hemen hiç duymuyor gibi görünüyordu. Yanıtı buz gibiydi: "Benim bir hiç olduğumu düşünüyorsunuz. Benden kendimi evsizlerle kıyaslamamı isteyen sözlerinize bakın. Değerimin bu kadar olduğunu düşünüyorsunuz."

"Marge, bunun için özür dilerim. Telefonda yararlı olma konusunda ortalamam pek yüksek değildir Beceriksizce bir çabaydı o. Ama inan bana, amacım yardımcı olmaktı. O sözü söyler söylemez bir hata olduğunu fark etmiştim."

Bunun yararı olmuş gibiydi. Marge'ın soluğunu bıraktığını duydum. Gergin omuzları gevşedi, yüzü çözüldü, başı belli belirsiz bana doğru döndü.

Ona birkaç santim yaklaştım. "Marge, sen ve ben daha önce de krizler geçirdik, kendini tıpkı şimdiki kadar berbat hissettiğin dönemlerdi onlar Geçmişte neyin yararı oldu? Ofisten kendini girdiğinden daha iyi hissederek çıktığın zamanları anımsıyorum. Farkı yaratan neydi? Sen ne yapmıştın? Ben ne yapmıştım? Gel bunu birlikte düşünelim."

Marge ilk önce bu soruyu yanıtlayamadı ama ona ilgi gösterdi. Daha fazla çözülme belirtileri. boynunu çıkardattı ve uzun siyah saçlarını bir yana savurup sonra da parmaklarıyla taradı. Aynı soruyla defalarca başının etini yedim ve sonunda bu soru üzerinde birlikte çalışan araştırmacılara dönüştük.

Marge, dinlenmenin kendisi için önemli olduğunu, acılarını anlatacağı benden başka hiç kimsesi, ofisim dışında hiçbir yeri olmadığını söyledi. Bir depresyonu hızlandıran olayları dikkatle incelememizin de ona yardımcı olduğunu biliyordu.

Çok geçmeden haftanın tüm tedirgin edici olaylarını birer birer gözden geçirmeye başlamıştık. Bana telefonda anlattığı stresler dışında başka şeyler de olmuştu. Örneğin, çalıştığı üniversite laboratuvarının tam günlük bir toplantısında, profesyonel ve akademik personel belirgin bir biçimde, onu umursamaz bir tavır sergilemişti. Marge'ın duygularını paylaştım ve onun durumunda – karım dahil – pek çok kişinin olduğunu duyduğumu söyledim. Ona karımın, Stanford'un öğretim üyeleri dışındaki elemanlarına sınırlı ayrıcalıklar tanıma ve pek az saygı gösterme eğiliminden rahatsız olduğu sırrını verdim.

Marge yeterince başarılı olmayışı ve otuz yaşındaki patronunun kendisinden çok daha başarılı oluşu konusuna döndü.

"Neden," diye düşünceye daldım, " bu olumsuz kıyaslamaların ardına düşeriz? Bu öylesine kendini cezalandırıcı, öylesine sapkın bir şey ki – ağrıyan bir dişi gıcırdatır gibi." Ona benim de kendimi pek çok durumda başkalarıyla olumsuz biçimde kıyaslamış olduğumu söyledim (Belirli ayrıntılar vermedim. Belki de vermeliydim. Ona eşitim gibi davranmış olurdum.)

Özsaygıyı düzenleyen bir termostat mecazını kullandım. Onunki işlevini iyi yapmıyordu: bedeninin yüzeyine fazla yakındı. Özsaygısını dengede tutmuyor, tersine dış olayların etkisiyle çılgınca dalgalanıyordu. İyi bir şey olduğunda kendini harika hissediyordu; birinden bir eleştiri gelsin, günlerce keyfi kaçıyordu. Termostatı pencerenin fazla yakınına konulmuş bir sistemle evini ısıtmaya çalışmak gibiydi bu.

Seans bittiğinde bana kendini ne denli daha iyi hissettiğini söylemesi gerekmiyordu: ofisten ayrılırken soluk alıp verişinde, yürüyüşünde, gülümseyişinde görebiliyordum bunu.

Bu iyilik devam etti. Marge mükemmel bir hafta geçirdi ve bana gece yarısı kriz telefonları gelmedi. Onu bir hafta sonra gördüğümde neredeyse içi içine sığmıyor gibiydi. Her zaman birini neyin iyileştirdiğini anlamanın, neyin kötüleştirdiğini belirlemek

kadar önemli olduğuna inanmışımdır, bu bakımdan ona bu farkı neyin yarattığını sordum.

"Her nasılsa," dedi Marge, "son saatimiz her şeyi tersine çevirdi. Beni o kadar kısa bir süre içinde o dehşetten çekip çıkarmış olmanız hemen hemen bir mucize. Psikiyatrım olduğunuz için gerçekten memnunum."

İçten komplimanından son derece hoşlanmakla birlikte her iki düşünce de beni rahatsız etmişti: şu esrarengiz "her nasılsa" ve benim bir mucize yaratıcısı olarak görülmem. Marge bu tabirler çerçevesinde düşündüğü sürece iyileşemezdi çünkü yardımın kaynağı ya kendisinin dışında ya da kavrayışının ötesindeydi. Benim bir terapist olarak görevim (bir anne veya babanınkinden pek farklı olmayarak) kendimi kullanım dışı bırakmak – hastanın kendi kendisinin ana babası olmasına yardım etmekti. Ben onu iyileştirmek istemiyordum. Onun kendi kendisini iyileştirme sorumluluğunu almasına yardım etmek istiyordum ve istiyordum ki bu iyileşme süreci ona olabildiğince berrak görünsün. İşte bu yüzden onun "her nasılsa"sından rahatsız olmuş ve bunu araştırmaya girişmiştim.

"Son saatimizde sana yardımcı olan şey tam olarak neydi?" diye sordum. "Hangi anda kendini daha iyi hissetmeye başladın? Gel izini birlikte sürerek keşfedelim şunu."

"Bir tanesi şu evsizler konusundaki konuşmayı ele alışınızdı. Sizi sürekli cezalandırmak için kullanabilirdim onu – hatta geçmişte bunu psikiyatrlara yaptığımı biliyorum. Ama siz doğal bir biçimde niyetinizin ne olduğunu ve beceriksizce davranmış olduğunuzu söyleyince, bunun için öfke nöbetleri geçiremeyeceğimi anladım."

"Sözlerim senin bana bağlı kalmana olanak vermiş gibi görünüyor. Seni tanıdığımdan beri en sürekli depresyonda olduğun zamanlar, herkesle bağlarını koparıp gerçekten yalnız olduğun zamanlardı hep. Burada önemli bir mesaj var – hayatını insanlarla dolu tutman hakkında." Seans boyunca ona yardımcı olan başka neler olduğunu sordum.

"Beni tersine çeviren asıl şey – yani gerçekten yatışmaya başladığım an – karınızın ve benim iş hayatında benzer sorunlarımızın olduğunu söylediğiniz andı. Ben öylesine iğrenç, öylesine itici

olduğumu, karınızın ise öylesine kutsal olduğunu hissediyordum ki ikimizden aynı solukta söz edilemezdi. Bana onunla benim aynı sorunları paylaştığımız sırrını vermeniz bana biraz saygınız olduğunu kanıtlıyordu."

İtiraz etmek, ona her zaman saygı duyduğumu söylemek üzereydim ki sözümü kesti. "Biliyorum, biliyorum – bana saygı duyduğunuzu sık sık *söylüyordunuz*, beni sevdiğinizi *söylüyordunuz*, ama yalnızca sözlerdi bunlar. Hiçbir zaman gerçekten inanmamıştım onlara. Bu kez farklıydı, sözlerin ötesine geçmiştiniz."

Marge'ın söyledikleri beni çok heyecanlandırmıştı. Yaşamsal sorunlara kendince bir parmak basma tarzı vardı. "Sözlerin ötesine" geçmek, *buydu* önemli olan. Ne söylediğim değil ne *yaptığımdı*. Bu aslında hasta için bir şey yapmaktı. Karımla ilgili bir şeyi paylaşmak, Marge için bir şey yapmaktı, ona bir armağan vermekti. *Söz değil eylemdi tedavi eden!*

Bu fikir beni o kadar kamçılamıştı ki onun üzerinde daha fazla düşünebilmek için seansın sonunu zor edecektim. Ama şimdi dikkatimi yeniden Marge'a vermek durumundaydım. Daha anlatacakları vardı bana.

"Bir de bana durmadan geçmişte neyin yardımcı olduğunu sormanız çok yararlı oldu. Sorumluluğu bana yükleyip durdunuz, seansın sorumluluğunu almamı sağladınız. İyi oldu bu. Genellikle haftalarca depresyonda kalıp surat asarım; ama siz, birkaç dakika içinde, beni ne olduğunu bulup çıkarmam için çalıştırmaya başladınız.

"Hatta sırf şu 'Geçmişte ne yardımcı oldu?' sorusunu sormanız bile yardımcı oldu, çünkü bana iyileşebilmemin bir yolu olduğu konusunda güvence veriyordu. Aynı zamanda, yanıtlarını bildiği sorular hakkında bana tahminler yaptıran bir büyücü rolüne girmeyişinizin de yardımı oldu. Bilmediğinizi itiraf edip beni sizinle birlikte araştırmaya davet etmeniz hoşuma gitti."

Kulaklarıma müzik gibi geliyordu bu! Marge ile bir yıllık çalışmam boyunca bir tek gerçek kuralım olmuştu – ona eşitim gibi davranmak. Onu nesneleştirmemeye, ona acımamaya ya da aramızda bir eşitsizlik uçurumu yaratacak herhangi bir şey yapmamaya çalışmıştım. Bu kuralı elimden geldiğince izlemiştim ve şimdi onun yararlı olmuş olduğunu işitmek güzel bir duyguydu.

Psikiyatrik "tedavi" projesi kendi içinde tutarsızlıklarla doludur. Bir kişi, yani terapist, başka birini "tedavi" ettiği zaman, daha en baştan tedavi çiftinin, yani terapi ittifakını oluşturan iki kişinin, eşit ya da tam müttefik olmadığı kabul edilmiştir; biri sıkıntı içinde ve çoğu kez şaşkın durumdayken diğerinin profesyonel becerilerini kullanarak bu sıkıntı ve şaşkınlığın gerisinde yatan sorunları birbirinden ayırıp nesnel bir biçimde incelemesi beklenir. Dahası, hasta olan tedavi edene bir ödeme yapar. *Tedavi* kelimesi bile eşitsizlik ima eder. Bir insanı eşiti gibi "tedavi etmek," terapistin o insan sanki kendisinin eşitiymiş gibi davranarak alt etmesi ya da gizlemesi gereken bir eşitsizlik ima eder.

Bu durumda Marge'a eşitim gibi davranmakla yalnızca ona (ve kendime) sanki eşitmişiz gibi rol mü yapıyordum? Belki de terapiyi, hastaya yetişkin muamelesi yapmak şeklinde anlatmak daha doğru olur. Bu akademik bir kılı kırk yarma gibi görünebilir, ama Marge'ın terapisinde, beni onunla ya da herhangi bir hastayla nasıl bir ilişki kurmak istediğim konusunda çok berrak düşünmeye zorlayan bir şey gerçekleşmek üzereydi.

Üç hafta kadar sonra, yani benim terapi eyleminin önemini keşfedişimden üç hafta sonra, olağanüstü bir şey oldu. Marge ve ben sıradan bir seansın ortasındaydık. Marge berbat bir hafta geçirmişti ve bana bazı ayrıntıları anlatıyordu. Cansız görünüyordu, eteği buruşmuş ve çarpılmıştı, saçları bakımsızdı, yüzünde cesaretsizlik ve bitkinlik çizgileri vardı.

Ağıtının ortasında birdenbire gözlerini kapadı – bu kendi başına olağandışı bir şey değildi, çünkü seans sırasında sık sık otohipnotik bir duruma girerdi. Çok önceden bu tuzağa düşmemeye – bu durumdayken onun ardından gitmemeye – karar vermiştim, tersine onu dışarı çağırırdım. "Marge," dedim ve cümlenin gerisini söylemek üzereyken: "Lütfen geri gelir misin?" Ama o anda ağzından yabancı ve içlü bir sesin çıktığını duydum: "Siz beni tanımıyorsunuz."

Haklıydı. Konuşan kişiyi tanımıyordum. Ses o kadar farklı, o kadar güçlü, o kadar yetkiliydi ki, bir an için odaya başka kimin girmiş olabileceğini görmek için etrafıma bakındım.

"Sen kimsin?" diye sordum.

"Ben! Ben!" Ve sonra dehşetle bir Marge ayağa fırlayıp odada

mağrur bir tavırla dolaşarak kitaplıklara dikkatle bakmaya, tabloları düzeltmeye, mobilyalarımı incelemeye başladı. Bu Marge idi, ama Marge değildi. Giysileri dışında her şeyi değişmişti – tavrı, yüzü, özgüveni, yürüyüşü.

Bu yeni Marge yaşam dolu, taşkınca ama hoş bir şekilde işveliydi. O yabancı, tam kontralto ses, "Madem bir musevi entelektüeli pozundasınız, bari ofisinizi öyle biri gibi döşeyin," diye buyurdu. "Kanepenin örtüsü Goodwill mağazasından – eğer kabul etselerdi – ve şu duvar panosu hızla çürüyor – bereket! Ve şu Kaliforniya sahilinden fotoğraflar. Psikiyatrların ev fotoğraflarından gına geldi artık!"

Kıvrak zekâlı, inatçı, çok seksiydi. Marge'ın monoton sesinden ve amansız sızlanmasından bir an soluk alabilmek ne ferahlatıcıydı! Ama tedirgin olmaya başlıyordum; bu hanımdan çok fazla hoşlanmıştım. Lorelei hikâyesini[1] düşündüm ve oyalanmanın tehlikeli olacağını bildiğim halde yine de bir süre onunla kaldım.

"Neden geldin?" diye sordum. "Neden bugün?"

"Zaferimi kutlamak için. Biliyorsunuz, ben kazandım."

"Neyi kazandın?"

"Bana aptal rolü yapmayın. Ben o değilim, biliyorsunuz! Söylediğiniz her şey haaaaarika değil. Marge'a yardım edeceğinizi mi düşünüyorsunuz?" Yüzü harikulade değişkendi, kelimeleri bir Victorian melodramının hain karakterlerinden beklenecek sınırsız istihzayla dökülüyordu dudaklarından.

Alaycı, şeytanca bir tavırla devam etti. "Onu otuz yıl terapide tutabilirdiniz, ama yine de ben kazanırdım. Bir yıllık çalışmayı bir günde yıkabilirim. Gerekirse onun kaldırımın kenarından hareket halindeki bir kamyonun önüne inmesini sağlayabilirim."

"Ama neden? Bundan ne elde edersin? O kaybederse sen de kaybedersin." Belki onunla kalmam gerekenden fazla kalıyordum. Onunla Marge hakkında konuşmak yanlıştı. Marge'a haksızlık oluyordu bu. Ama bu kadının güçlü, neredeyse dayanılmaz bir çekiciliği vardı. Kısa bir süre için üzerimde bir bulantı dalgası

(1) Bir Alman masalında şarkılarıyla gemicileri oyalayıp ölüme sürükleyen deniz kızı. (Ç. N.)

hissettim, sanki gerçeğin bir yırtığından gözetliyormuşum, yasak bir şeye, nesnelerin doğal düzeni içinde tamamlanmış insanda görülmesi söz konusu olmayan hammaddelere, çatlaklara ve dikiş yerlerine, embriyonik hücrelere ve blastulalara bakıyormuşum gibi geldi. Tüm dikkatim ona çivilenmişti.

"Marge iğrenç biri. Onun iğrenç olduğunu biliyorsunuz. Onunla birlikte olmaya nasıl katlanabiliyorsunuz? İğrenç! İğrenç!" Ve sonra, ömrümde gördüğüm en şaşırtıcı tiyatro gösterisiyle, Marge'ı taklit etmeye başladı. Aylardır tanık olduğum her jest. Marge'ın her yüz buruşturuşu, her hareketi, kronolojik sırayla önümden geçti. İşte benimle ilk kez ürkekçe tanışan Marge. İşte ofisimin köşesinde kıvrılmış duruyor. Ve işte, kocaman, panik dolu gözlerle bana ondan umut kesmemem için yalvarıyor. İşte kendi kendine girdiği bir trans halinde, kapalı gözleri, gözlerinin REM[1] benzeri çılgınca hareketini örten kıpır kıpır gözkapaklarıyla. Ve işte yüzü Quasimodo'nunki gibi, spazmlarla korkunç bir biçimde çarpılmış, neredeyse konuşamaz durumda. İşte Marge'ın korktuğu zamanlar yapma alışkanlığında olduğu gibi koltuğunun arkasına sinmiş duruyor. İşte melodramatik ve alaycı bir tavırla karnında ve göğsünde bıçak saplanırcasına korkunç bir ağrıdan yakınıyor. İşte Marge'ın kekelemesini ve en bildik sözlerinden bazılarını alaya alıyor. "Psikiyatrım olduğunuza böööyle m-m-m-memnunum ki!" Diz çökmüş durumda: "B-b-b-beni seviyor musunuz, D-D-D-Doktor Yalom? B-b-b-beni b-b-b-bırakmayın, siz b-b-b-burada olmayınca k-k-k-k-k-kayboluyorum."

Gösteri olağanüstüydü: bir gecede birkaç rol oynamış bir aktrisin alkışlarla tekrar sahneye çağrıldığında, rollerin her birine kısaca, belki yalnızca birkaç saniye için girivererek seyircileri eğlendirişini izlemek gibiydi. (Bir an için bu tiyatroda aktrisin gerçekten aktris değil yalnızca rollerden biri olduğunu unutmuştum. Gerçek aktris, sorumlu bilinç, kuliste gizlenmiş durumdaydı.)

Virtüozca bir gösteriydi. Ama aynı zamanda "Ben" (ona başka ne ad vereceğimi bilemiyordum) tarafından ortaya konan tarif

---

(1) Rapid Eye Movements: uyku sırasında zaman zaman belirten hızlı göz hareketleri. (Ç. N.)

edilemeyecek kadar acımasız bir gösteri. Tedavisi olanaksız, umutsuz ve acıklı bir durumda olduğunu söylediği Marge'ı aşağılamayı sürdürürken gözleri alev alevdi. Marge, diyordu "Ben", otobiyografisini yazmalı ve ona (burada kıs kıs gülmeye başladı) "Acınmak İçin Doğmuş" adını vermeli.

"Acınmak İçin Doğmuş." Elimde olmadan gülümsedim. Bu *Belle Dame sans Merci*[1], müthiş bir kadındı. Rakibesini bu kadar çekici bulduğum, onun Marge'ı taklidiyle bu kadar sersemlediğim için kendimi Marge'a sadakatsizlik etmiş gibi hissediyordum.

Ansızın – ne çabuk! – gösteri bitti. "Ben" bir iki dakika için gözlerini kapadı ve tekrar açtığında o kaybolmuş, Marge dehşet içinde ağlayarak geri gelmişti. Başını dizlerinin arasına koydu, derin derin soludu ve yavaş yavaş tekrar sükûnet buldu. Birkaç dakika hıçkırdı ve sonra nihayet olanlar hakkında konuştu. (Az önce cereyan eden sahneyi gayet iyi anımsıyordu.) Daha önce hiç böyle olmamıştı – ah evet, bir zamanlar Ruth Anne adında üçüncü bir kişilik vardı – ama bugün gelen kadın daha önce hiç ortaya çıkmamıştı.

Olup bitenler beni şaşkına çevirmişti. Tek temel kuralım olan "Marge'a eşitin gibi davran", yeterli değildi artık. Hangi Marge? Şu önümde sızlanıp duran Marge mı, yoksa o seksi, pervasız Marge mı? Bana öyle geliyordu ki önemli olan benim kendi hastamla aramdaki ilişkiydi – Marge ile benim "arasındalığımız" (Buber'in sınırsız hantal tabirler deposundan bir tane). O ilişkiyi koruyamadığım, ona sadık kalamadığım takdirde terapi umudu kaybolup giderdi. "Hastaya eşitin gibi davran" şeklindeki temel kuralımı "Hastaya sadık ol" şeklinde değiştirmem gerekiyordu. Her şeyden önce, o öbür Marge'ın beni baştan çıkarmasına izin vermemeliydim.

Bir hasta, terapistin hastaya ait olan saat dışında sadakatsiz olmasını hoşgörebilir. Terapistlerin başka ilişkileri de benimsemiş olmaları ve dışarıda seansın bitmesini bekleyen başka bir hastanın varlığı kabul edilse de, çoğu kez terapide bunu söz konusu etmemek yolunda sessiz bir anlaşma vardır. Terapistle hasta, giz-

(1) Acımasız güzel kadın. (Ç. N.)

li bir suç ortaklığı içinde, ilişkileri tek eşli bir ilişkiymiş gibi davranırlar. Hem terapist hem de hasta, giren ve çıkan hastaların birbirleriyle karşılaşmamalarını gizliden gizliye umut ederler. Hatta bunu engellemek için bazı terapistler ofislerine biri girmek öbürü çıkmak için olmak üzere iki kapı yaptırırlar.

Ama hasta, seans süresince sadakat bekleme hakkına sahiptir. Benim Marge ile sözleşmem (tüm diğer hastalarımla olduğu gibi), açıkça dile getirilmese de, onunla birlikte olduğum zaman tümüyle, içtenlikle ve yalnızca onunla birlikte olacağım şeklindedir. Marge bu sözleşmenin bir başka boyutunu da aydınlatmıştı: onun en merkezi benliğiyle birlikte olmam gereğini. Ona tecavüz eden babası bu yekpare benlikle ilişki kurmak yerine, sahte, cinsel bir benliğin gelişmesine katkıda bulunmuştu. Ben o hatayı yapmamalıydım.

Kolay değildi bu. Gerçeği söylemek gerekirse "Ben"i tekrar görmek istiyordum. Onu bir saatten kısa bir sürede tanımış olmakla birlikte, ondan son derece hoşlanmıştım. Marge ile harcadığım düzinelerce saatin kasvetli arka perdesi, bu çekici hayaletin göz kamaştırıcı bir berraklıkla belirmesini sağlamıştı. Bu tür karakterler hayatta pek sık çıkmaz karşımıza.

Adını bilmiyordum ve fazla bir özgürlüğü de yoktu, ama o da ben de birbirimizi nasıl bulacağımızı biliyorduk. Bir sonraki seansta birkaç kez bana tekrar gelmeye çalıştı. Marge'ın gözkapaklarının seğirip sonra da kapandığını görebiliyordum. Yalnızca bir iki dakika daha geçince tekrar birlikte olabilecektik. Kendimi budalaca hevesli hissediyordum. Huzur veren eski anılar zihnime doluşuyordu. Karayiblerde palmiyelerle çevrili bir havaalanında bir uçağın inmesini ve sevgilimin bana katılmasını bekleyişimi anımsıyordum.

Bu kadın, bu "Ben," beni anlıyordu. Usandığımı biliyordu. Marge'ın sızlanmalarından ve kekelemesinden, paniklerinden, köşelerde kıvrılıp masaların altına saklanmasından, cılız, çocuksu sesinden usandığımı biliyordu. Gerçek bir kadın istediğini biliyordu. Marge'a yalnızca eşitmmiş gibi davrandığımı biliyordu. Eşit olmadığımızı biliyordu. Marge öylesine deli gibi hareket eder ve ben onun deliliğini hoşgörerek büyüklük taslarken nasıl eşit olabilirdik?

"Ben"in, Marge'm davranışlarının tüm bu kırpıntılarını kusarak gerçekleştirdiği tiyatro gösterisi, onun Marge'dan neler çektiğimi her ikimizin de (ve yalnızca onun ve benim) anladığımıza beni inandırmıştı. O bu filmi yaratan parlak ve güzel yönetmendi. Marge hakkında bilimsel bir makale yazabilir ya da meslektaşlarla terapinin akışı hakkında konuşabilirdim, ama onunla geçirdiğim deneyimin özünü hiçbir zaman gerçekten aktaramazdım. Anlatılması olanaksızdı bunun. Oysa "Ben" biliyordu. Tüm bu rolleri oynayabiliyorsa, onların hepsinin gerisindeki gizli, yol gösterici zekâ olmalıydı o. Onunla dilin ötesinde bir şeyi paylaşıyorduk.

Ama sadakat! Sadakat! Kendimi Marge'a adamıştım ben. Eğer "Ben" ile dost olursam bu Marge için bir felaket olurdu: bir figüran, yerine bir başkasının konulabileceği bir karakter haline gelirdi. Ve tabii "Ben"in istediği de tam tamına buydu. "Ben" bir Lorelei idi, güzel ve akıl çelici, ama aynı zamanda öldürücü – Marge'ın tüm öfkesinin ve kendinden nefretinin cisimleşmesiydi.

Bu durumda sadık kaldım ve "Ben"in yaklaştığını sezdiğim zaman – örneğin, Marge gözlerini kapayıp transa geçmeye başladığında – derhal, "Marge, geri dön!" diye bağırmak suretiyle onu sarsıp uyandırıyordum.

Bu birkaç kez olup bittikten sonra, son sınavın hâlâ önümde olduğunu fark ettim "Ben" amansızca güç topluyor ve çılgınca bana dönmeye çalışıyordu. Bu an bir kararı gerektiriyordu ve ben Marge'ın yanında kalmayı seçtim. Rakibesini ona kurban edecek, tüylerini yolacak ve onu parçalayıp lokma lokma Marge'a yedirecektim. Yedirme tekniği bir tek standart soruyu yinelemekten ibaretti: "Marge, eğer burada olsaydı, 'o' ne derdi?"

Marge'ın yanıtlarından kimileri umulmadık, kimileri aşinaydı. Bir gün onu ofisimdeki eşyaları ürkekçe gözden geçirirken görünce, "Haydi konuş, Marge," dedim, " 'onun' için konuş."

Marge derin bir soluk aldı ve sesini güçlendirdi. "Madem bir Musevi entelektüeli pozundasınız, neden ofisinizi öyle biri gibi döşemiyorsunuz?"

Marge bunu özgün bir düşünceymiş gibi söylemişti; "Ben"in söylediği *her şeyi* anımsamadığı belliydi. Gülümsemekten kendimi alamadım: "Ben" ile benim bazı sırları paylaşmamızdan hoşnuttum.

"Tüm önerilere açığım, Marge."

Birkaç iyi fikir vererek beni şaşırttı. "Dağınık masanızı ofisin geri kalanından ayırmak için bir bölme koyun, belki sarkan bir küpeçiçeği, belki dikey bir paravan. Şu sahil resmi için – eğer onu mutlaka istiyorsanız – sade, koyu kahverengi bir çerçeve alın ve hepsinden önemlisi, şu uygunsuz, tapa bezi[1] duvar panosundan kurtulun. O kadar kalabalık ki başımı ağrıtıyor. Kendimi hipnotize etmek için kullanıyordum onu."

"Önerilerin hoşuma gidiyor, Marge, ama duvar panoma fazla yükleniyorsun. Eski bir dost o. Otuz yıl önce Samoa'dan almıştım."

"Eski dostlar evde, ofiste olduğundan daha rahat edebilirler."

Bakakalmıştım. Öyle hızlıydı ki. Gerçekten Marge ile mi konuşuyordum?

İki Marge'dan bir birlik kurmayı ya da bir bileşim oluşturmayı umut ettiğimden her birinin olumlu tarafında kalmaya dikkat ediyordum. "Ben"i herhangi bir şekilde karşıma alırsam o da öcünü Marge'dan alırdı. Bu durumda, örneğin, Marge'a ("Ben"in her şeyi duyduğunu varsayıyordum) "Ben"in pervasızlığından, canlılığından, küstahlığından ne kadar hoşlandığımı anlatmaya çok çaba harcıyordum.

Ama çetin bir yol izlemem gerekiyordu. Fazla dürüst olursam Marge öbür Marge'ı ne kadar tercih ettiğimi görecekti. "Ben" zaten bu konuda Marge'a sataşmış bile olabilirdi, ama bunun bir kanıtını görmemiştim. "Ben"in, yani öbür Marge'ın bana âşık olduğundan emindim. Belki de beni davranışlarını değiştirecek kadar seviyordu! Kuşkusuz uçarı bir yıkıcılığın bende nefret uyandıracağını bilmeliydi.

İşte bu, psikoterapinin eğitim döneminde öğrenmediğimiz bir cephesidir: hastanın en kötü düşmanıyla bir aşk macerası yaşamak, ve sonra, düşmanın seni sevdiğinden emin olunca da, bu aşkı onun hastana saldırılarını etkisiz kılmak için kullanmak.

Bunu izleyen birkaç aylık terapi boyunca Marge'a sadık kalmaya devam ettim. Bazen bana Ruth Anne'den, üçüncü kişilikten

---

(1) Pasifik adalarında bazı ağaçların lifli iç kabuğu ıslatılıp ezilerek yapılan dokunmamış bir tür kumaş. (Ç. N.)

söz etmeye ya da transa geçip daha küçük bir yaşa dönmeye çalışıyordu, ama ben bu kışkırtmalardan hiçbirinin beni baştan çıkarmasına meydan vermiyordum. Her şeyden fazla, onun yanında daima "hazır" bulunmaya karar vermiştim ve ne zaman başka bir yaşa ya da role kayarak benim varlığımdan ayrılmaya kalkışsa onu derhal geri çağırıyordum.

Terapist olarak çalışmaya ilk başladığımda geçmişin değişmez ve bilinebilir olduğuna; eğer yeterince keskin zekâlıysam o ilk yanlış dönemeci, ters gitmiş bir yaşama uzanan o uğursuz patikayı keşfedebileceğime; ve bu keşfe dayanarak her şeyi yeniden düzeltebileceğime safça inanıyordum. O günlerde olsaydım, Marge'ın hipnotik durumunu derinleştirir, onu yaşça geriletir, ondan erken dönemlerdeki travmaları – örneğin, babasının tecavüzünü – araştırmasını ister ve onu duruma ilişkin tüm duyguları, korkuyu, uyanışı, öfkeyi, ihaneti, yaşaması ve boşaltması için zorlardım.

Ama yıllar geçtikçe, terapistin işinin hastayı ortak bir arkeolojik kazıya çekmek olmadığını öğrendim. Eğer bu şekilde yardım edilmiş hastalar varsa, araştırma yapıldığı ve o yanlış patika bulunduğu için değildir bu (bir yaşam hiçbir zaman yanlış bir patika yüzünden ters gitmez; ana yol yanlış olduğu için ters gider). Hayır, terapist bir hastaya geçmişi inceleyip soruşturarak değil, onun yanında sevgiyle var olarak; güvenilir ve ilgili olarak; onunla ortak faaliyetlerinin er geç kurtarıcı ve sağaltıcı olacağına inanarak yardımcı olur. Yaş geriletme ve ensest özetleme dramı (ya da terapiye ilişkin, boşalım sağlayıcı veya zihinsel herhangi bir proje) yalnızca terapinin gerçek gücü – yani ilişki – olgunlaşmaktayken, terapistin ve hastanın paylaştığı ilginç bir faaliyet olması bakımından sağaltıcıdır.

Bu bakımdan kendimi Marge'ın yanında olmaya ve sadık kalmaya adadım. Öbür Marge'ı mideye indirmeye devam ettik. Ben yüksek sesle düşünceye dalıyordum; "Bu durumda ne derdi o? Nasıl giyinir ya da yürürdü? Denesene. Bir iki dakika için sen oymuşsun gibi davransana, Marge."

Aylar geçtikçe Marge, öbür Marge'ın zararına olarak tombullaşıyordu. Yüzü yuvarlaklaşıyor, korsajı dolgunlaşıyordu. Daha iyi görünüyor, daha iyi giyiniyordu; dik oturuyordu; desenli çoraplar giyiyordu; benim aşınmış ayakkabılarıma lâf atıyordu.

Zaman zaman çalışmamızın yamyamca olduğunu düşünüyordum. Öbür Marge'ı psikolojik bir organ bankasına koymuş gibiydik. Ara sıra alıcı ortam tamamen hazır olduğunda, "Ben"in bir parçasını transplantasyon için çekiyorduk. Marge bana eşiti gibi davranmaya başlamıştı, sorular soruyor, hafiften flört ediyordu. "Bu iş bitince bensiz nasıl yapacaksınız? Eminim küçük gece yarısı telefonlarımı özleyeceksiniz."

İlk defa olarak bana kişisel sorular sormaya başlamıştı. "Bu sahaya girmeye nasıl karar verdiniz? Hiç pişman oldunuz mu? Canınız hiç sıkılır mı? Benimle birlikteyken? *Kendi* sorunlarınızı ne yaparsınız?" Benim teşvikimle, Marge öbür Marge'ın cesur tarafını kendine mal etmişti ve benim de onun sorularına açık ve saygılı olmam önemliydi. Her birini olabildiğince eksiksiz ve dürüstçe yanıtlıyordum. Yanıtlarımdan etkilenen Marge, benimle konuşmalarında giderek cesurlaşıyor fakat aynı zamanda da yumuşuyordu.

Ya öbür Marge? Acaba ondan ne kaldı şimdi? Bir çift boş sivri ökçe? Marge'ın kendine mal etmeye henüz cesaret edemediği fettan, küstah bir bakış? Hayal meyal bir Cheshire kedisi[1] tebessümü? Marge'ı öylesine parlak bir yetenekle oynayan aktris nerede? Eminim ki o yok artık: o gösteri büyük, yaşamsal bir enerji gerektiriyordu ve Marge ile ben tüm o özsuyu emip bitirmiştik artık. "Ben"in ortaya çıktığı seanstan sonra birlikte çalışmamıza aylarca devam ettiğimiz ve Marge da ben de sonunda ondan söz etmeyi bıraktığımız halde, onu hiçbir zaman unutamadım: hâlâ umulmadık zamanlarda aklıma girip girip çıkıyor.

Terapiye başlamadan önce Marge'a bir yıllık akademik izin planlarım nedeniyle en fazla on sekiz ay süresince buluşabileceğimizi bildirmiştim. Artık zaman doluyor, çalışmamız sona eriyordu. Marge değişmişti: panik nöbetleri yalnızca seyrek olarak geliyordu; gece yarısı telefonları maziye karışmıştı; kendine bir sosyal yaşam kurmaya başlamış ve iki yakın arkadaş edinmişti. Her zaman yetenekli bir fotoğrafçıydı ve şimdi, yıllardır ilk kez,

(1) Lewis Carroll'un *Alice Harikalar Diyarında* adlı yapıtındaki gülümseyen ve sonra ortada yalnızca bir tebessüm kalana dek yavaş yavaş silinip giden kedi. (Ç. N.)

fotoğraf makinesini almış, bir kez daha bu tür yaratıcı anlatımın tadını çıkarıyordu.

Çalışmamızdan hoşnuttum ama onun artık terapiyi tamamlamış olduğu düşüncesiyle kendimi kandırmıyordum, ne de son seansımız yaklaşırken eski belirtilerinin nüksettiğini görmek beni şaşırtıyordu. Hafta sonlarını tümüyle yatakta geçiriyordu; uzun ağlama nöbetlerine tutuluyordu; intihar ansızın yine çekici görünmeye başlamıştı. Son seansımızdan hemen sonra ondan şu satırları içeren hüzünlü bir mektup aldım:

> Benim hakkımda belki bir şeyler yazacağınızı hayal ederdim hep. Yaşamınızda bir iz bırakmak isterdim. "Yalnızca herhangi bir hasta" olmak istemiyorum. "Özel" biri olmak istiyorum. Bir şey olmak istiyorum, herhangi bir şey. Hiçbir şey, hiç kimse değilmişim gibi hissediyorum kendimi. Eğer yaşamınızda bir iz bırakmışsam, belki de biri, unutmayacağınız biri olabilirdim. O zaman varolurdum.

Marge, senin hakkında bir öykü yazdıysam da, bunu senin varolabilmeni sağlamak için yapmadığımı anla lütfen. Sen, ben seni düşünmeden ya da senin hakkında yazmadan da varsın, tıpkı sen benim hakkımda düşünmediğin zamanlar da benim varolmayı sürdürdüğüm gibi.

Yine de bu bir varoluş öyküsü – ama öbür Marge için, artık varolmayan Marge için yazılmış bir öykü. Onun celladı olmaya, onu sana kurban etmeye hazırdım. Ama onu unutmadım: hayalini belleğime nakşederek öcünü aldı.

Sahibini Arayan Düşler

"Her şeyin kökünde seks vardır. Sizlerin hep söylediği bu değil mi? Eh, benim durumumda haklı olabilirsiniz. Şuna bir bakın. Size migrenimle seks hayatım arasındaki bazı ilginç ilişkileri gösterecektir."

Marvin, evrak çantasından çekip çıkardığı kalın bir rulonun bir ucunu tutmamı istedi ve üzerinde son dört ayın her migreninin ve her seks deneyiminin titizlikle kaydedilmiş olduğu bir metre uzunluğunda bir çizelgeyi dikkatle açtı. Diyagramın karmaşıklığı bir bakışta anlaşılıyordu. Her migrenin şiddeti, süresi ve tedavisi mavi renkle kodlanmıştı. Her cinsel hamle kırmızıyla gösterilmiş olup Marvin'in performansına göre birle beş arasında bir değer verilerek işaretlenmişti: erken boşalmalar ayrıca kodlanmıştı, iktidarsızlık da öyle – ereksiyonu sürdürememekle ereksiyona geçememek arasında bir ayrım yapılmak suretiyle.

Bir bakışta sindirilebilecek bir şey değildi. "Özen isteyen bir çalışma," dedim. "Günlerce uğraşmış olmalısın."

"Severek yaptım. Bu işi iyi yaparım. İnsanlar biz muhasebecilerin vergi çalışmalarında hiç kullanılmayan bir grafik becerileri olduğunu unuturlar. Şu temmuz ayına bir bakın: dört migren var ve her biri ya iktidarsızlığı ya da bir veya iki değerindeki cinsel performansı izlemiş."

Marvin'in migren ve iktidarsızlık noktalarını gösteren parmağını izledim. Haklıydı korelasyon çarpıcıydı, ama ben giderek sinirleniyordum. Zamanlamam altüst olmuştu. İlk seansımıza henüz başlamıştık ve kendimi Marvin'in çizelgesini incelemeye hazır hissetmeden önce bilmek istediğim çok daha fazla şey vardı. Ama onu öylesine zorla önüme sürmüştü ki geçen temmuzun aşk artıklarının izini süren kût parmağını seyretmekten başka seçeneğim kalmamıştı.

Altmış dört yaşında olan Marvin, altı ay önce birdenbire, ömründe ilk kez fevkalade yıpratıcı baş ağrıları çekmeye başlamıştı. Başvurduğu bir nörolog Marvin'in baş ağrılarını kontrol altına almayı başaramayınca onu bana havale etmişti.

Marvin'i ilk kez yalnızca birkaç dakika önce, bekleme odamdan onu almaya gittiğimde görmüştüm. Orada sabırla oturmuş bekliyordu – kocaman, parlak krom gözlüğünün arkasından hiç kırpılmadan dikkatle bakan baykuş gözleri ve parlayan kafasıyla, dazlak, bodur, tıknaz bir adam.

Marvin'in gözlüklere özellikle meraklı olduğunu çok geçmeden öğrenecektim. Benimle el sıkıştıktan sonra koridor boyunca birlikte ofisime doğru yürürken ilk sözleri gözlüğümün çerçevesine iltifat edip markasını sormak oldu. İmalatçının adını bilmediğimi itiraf edince sanırım gözünden düştüm; sapındaki markayı okumak için gözlüğümü çıkarıp da gözlüksüz okuyamadığımı fark edince işler daha da sarpa sardı. Öbür gözlüğüm şu anda evde olduğuna göre Marvin'e istediği basit bilgiyi vermeme imkân olmadığını anlamam uzun sürmedi, bu durumda markayı okuması için gözlüğümü ona uzattım. Heyhat, o da miyoptu ve birlikte ilk dakikalarımızın bir kısmı daha onun okuma gözlüğüne geçme işlemiyle tüketilmiş oldu.

Ve şimdi de, bundan birkaç dakika sonra, onunla alıştığım tarzda bir mülakat yapamadan, kendimi Marvin'in titizce hazırlanmış kırmızılı mavili çizelgesiyle kuşatılmış bulmuştum. Hayır, bu hiç de iyi bir başlangıç değildi. Bu yetmiyormuş gibi, az önce, yakınlarda çantasını çaldırmasıyla aklı başından gitmiş olan yaşlı bir dulla hayli yoğun ve tüketici bir seans geçirmiştim. Dikkatimin bir bölümü hâlâ oradaydı ve Marvin'e hak ettiği ilgiyi gösterebilmek için kendi kendimi uyarmam gerekiyordu.

Nörologdan yalnızca kısa bir konsültasyon notu almış olduğumdan Marvin hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyordum ve o gözlüklü açılış törenini tamamladıktan sonra, "Derdin nedir?" diye sorarak başlamıştım seansa. İşte o zaman "bizlerin her şeyin kökünde seks olduğunu düşündüğümüzü" kendiliğinden öne sürmüştü.

Çizelgeyi rulo yapıp kaldırdım, Marvin'e onu daha sonra ayrıntılı olarak incelemek istediğimi söyledim ve hastalığının tüm

hikâyesini en başından anlatmasını isteyerek seansın ritmini yeniden yerleştirmeye çalıştım.

Marvin altı ay kadar önce ömründe ilk kez baş ağrıları çekmeye başladığını söyledi. Belirtiler klasik migren belirtileriydi: uyarıcı bir görsel atmosfer (yanıp sönen ışıklar) ve onu saatlerce güçsüz bırakıp çoğu kez karartılmış bir odada yatak istirahati gerektiren, tek taraflı dayanılmaz bir ağrı.

"Ve sen de cinsel performansının migreni ateşlediğine inanman için yeterli nedenlerin olduğunu söylüyorsun, öyle mi?"

"Size garip gelebilir – benim yaşımda ve konumumdaki bir erkek için – ama gerçekleri reddedemezsiniz. İşte ispatı!" Masanın üzerinde şimdi sessizce duran ruloyu gösterdi. "Son dört ayın her migreninden önceki yirmi dört saat içinde bir cinsel başarısızlık vardı."

Marvin kelimelerin üzerine basa basa, ukala bir tavırla konuşuyordu. Belli ki önceden provasını yapmıştı.

"Son bir yıldır şiddetli ruh hali değişmeleri yaşamaktayım. Kendimi iyi hissetmekle dünyanın sonu gelmiş gibi bir duyguya kapılmak arasında hızla gidip geliyorum. Ama hemen bir sonuca atlamayın." Burada daha güçlü bir vurgu için parmağını bana doğru salladı. "Kendimi iyi hissediyorum derken mani derecesinde demek istemiyorum, bana manik depresif tanısıyla lityum tedavisi uygulamaya çalışan nörologlarla geçtim o yoldan – böbreklerimi mahvetmekten başka bir işe yaramadı. Doktorların neden dava edildiğini anlayabiliyorum. Siz hiç altmış dört yaşında başlayan bir manik depresyon vakası gördünüz mü? Sizce lityum almam gerekir miydi?"

Soruları sinirime dokunuyordu. Dikkatimi dağıtıyorlardı ve nasıl yanıt vereceğimi bilemiyordum. Nöroloğunu dava ediyor muydu? Bu işe karışmak istemiyordum. Uğraşacak çok fazla şey vardı. Bir verimlilik çağrısında bulundum.

"Bu sorulara daha sonra memnuniyetle dönerim ama bugün önce şu klinik hikâyeni başından sonuna kadar dinlersek zamanımızı en iyi biçimde kullanmış oluruz."

"Haklısınız! Konuyu dağıtmayalım. Evet, söylediğim gibi, kendimi iyi hissetmekle kaygılı ve kederli – ikisi bir arada – hissetmek arasında gidip geliyorum ve baş ağrıları *her zaman* ben

çökkün durumdayken geliyor. Altı ay öncesine kadar hiç başım ağrımamıştı."

"Ya seksle depresyon arasındaki ilinti?"

"Ben de ona geliyordum..."

Dikkatli olmalıyım, diye düşündüm. Sabırsızlığım belli oluyor. Benim tarzımda değil kendi tarzında anlatacağı açık. Allahaşkına adamı itip durmaktan vazgeç!

"Ne diyordum – buna inanmakta güçlük çekeceksiniz – son on iki aydır ruh halim tümüyle seksin denetimi altında. Karımla seks iyi olursa dünya parlak görünüyor. Olmazsa, tam isabet! Depresyon ve baş ağrıları!"

"Bana depresyon halini anlat. Nasıl bir şey?"

"Sıradan bir depresyon gibi, Kendimi keyifsiz hissediyorum."

"Biraz daha anlat."

"Ne söyleyeyim? Her şey karanlık görünüyor."

"Depresyondayken neler düşünüyorsun?"

"Hiçbir şey. Sorun da bu ya. Depresyon da bu değil mi zaten?"

"Bazen insanlar depresyona girdiğinde bazı düşünceler kafalarında dolanır durur."

"Ben kendimi yerden yere vurup dururum."

"Nasıl yani?"

"Sekste her zaman başarısız olacağımı, bir erkek olarak hayatımın bittiğini hissetmeye başlarım. Depresyon bir kez bastırdı mı yirmi dört saat içinde mutlaka bir migren başlayacak demektir. Öbür doktorlar bana bir kısırdöngü içinde olduğumu söylediler. Dur bakayım, nasıl işliyordu bu? Depresyona girdiğim zaman iktidarsız oluyorum ve sonra, iktidarsız olduğum için daha çok depresyona giriyorum. Evet, tam böyle işte. Ama bilmek bunu engelleyemiyor, kısırdöngüyü kıramıyor."

"Peki ne kırıyor?"

"Altı ay sonra artık yanıtı bileceğimi sanırdınız, değil mi? Oldukça gözlemci biriyim, hep öyleydim. İyi muhasebecilere bunun için para ödenir. Ama emin değilim. Bir gün seks iyi oluyor ve her şey yoluna giriyor. Neden o gün de başka bir gün değil? Elimde bir ipucu yok doğrusu."

Ve seans böylece sürüp gitti. Marvin'in yorumu kesin fakat yeterli olmaktan uzak, biraz sinir bozucu ve klişelerle, sorularla, başka doktorların yorumlarıyla süslüydü. Olağanüstü nesnel bir tavrı vardı. Cinsel yaşamının ayrıntılarından söz etmekle birlikte hiçbir utanma sıkılma ya da daha derin bir duygu belirtisi göstermiyordu.

Bir noktada bu zorlama "hey ahbap" samimiyetinin altına inmeye çalıştım.

"Marvin, hayatının mahrem tarafları hakkında bir yabancıyla konuşmak senin için kolay olmasa gerek. Daha önce bir psikiyatrla hiç konuşmadığından söz etmiştin."

"Sorun konuların mahrem oluşuyla değil daha çok psikiyatriyle ilgili – psikiyatrlara inanmam ben."

"Bizim varolduğumuza mı inanmıyorsun?" Cılız bir espri için budalaca bir çabaydı – ama Marvin şaka yollu konuştuğumu fark etmemişti bile.

"Hayır, öyle değil. Onlara güvenim yok benim. Karım Phyllis'in de yok. Evlilikte sorunları olup psikiyatrlara giden iki çift tanıyorduk, ikisi de boşanmak için soluğu mahkemede aldı. Tetikte olduğum için beni suçlayamazsınız, değil mi?"

Saatin sonunda henüz bir tavsiyede bulunacak durumda değildim ve ikinci bir danışma saati belirledim. El sıkıştık ve Marvin ofisimden ayrılırken gitmesine sevindiğimi hissettim. Onu tekrar görmek zorunda olduğum için üzülüyordum.

Marvin sinirime dokunmuştu. Ama neden? Yüzeyselliği mi, iğneleyişi mi, parmağını bana doğru sallayışı mı, yoksa şu "siz psikiyatrlar" tonu muydu beni rahatsız eden? Nöroloğunu dava etme konusundaki imaları ve beni de olayın içine çekme çabası mı? Çok denetleyici olması mı? Seansı devralmıştı benden: önce o budalaca gözlük faslıyla, sonra da ben istesem de istemesem de o çizelgeyi elime tutuşturma kararlılığıyla. Çizelgeyi paramparça etmeyi ve her anının tadını çıkarmayı düşündüm.

Ama bu kadar sinirlenmek? Pekâlâ, Marvin seansın temposunu bozmuştu. Ne çıkardı bundan? Tok sözlüydü, derdinin tam ne olduğunu elinden geldiğince anlatmıştı bana. Kendi psikiyatri kavramına göre sıkı çalışmıştı. Çizelgesi ne de olsa yararlı sayılırdı. Benim fikrim olmuş olsaydı hoşuma giderdi. Belki de bu on-

dan çok benim sorunumdu. O kadar yaşlanmış mıydım, o kadar geri kafalı mı olmuştum? İlk saat tam istediğim gibi yürümezse huysuzlanıp ter ter tepinecek kadar alışkanlıklarına saplanmış, katı biri miydim?

O akşam arabamı eve doğru sürerken onun hakkında biraz daha düşündüm. İki Marvin vardı – insan olarak Marvin, fikir halindeki Marvin. Sinirime dokunan sıkıcı Marvin etten kemikten olanıydı. Ama bir *proje* olarak Marvin aklımı çeliyordu. Şu olağanüstü hikâyeyi düşünün: sıradan da olsa dengeli, o ana dek sağlıklı, altmış dört yaşında bir adam aynı kadınla kırk bir yıllık cinsel ilişkiden sonra ansızın, ömründe ilk kez, cinsel performansına son derece duyarlı bir hale geliyor. Çok geçmeden tüm ruh ve beden sağlığı cinsel performansına tutsak düşüyor. Olay *şiddetli* (migreni fevkalade hırpalayıcıydı); *umulmadık* (daha önce seksle ilgili olağandışı sorunları hiç olmamıştı); ve *ani* idi (tam altı ay önce olanca gücüyle patlamıştı).

Altı ay önce! Besbelli anahtar oradaydı ve ben ikinci seansa altı ay öncesinin olaylarını araştırarak başladım. O sırada Marvin'in hayatında ne gibi değişiklikler olmuştu?

"Önemli bir şey olmadı," dedi Marvin.

"İmkânsız," diye üsteledim ve aynı soruyu pek çok değişik biçimde sordum. Sonunda, altı ay önce Marvin'in emekli olma ve muhasebe şirketini satma kararını almış olduğunu öğrendim. Bu bilgi ortaya yavaş yavaş çıkmıştı, Marvin bana emeklilikten söz etmeye isteksiz olduğu için değil, bu olaya pek az önem verdiği için.

Bense başka türlü hissediyordum. İnsanın yaşamındaki evrelerin işaretleri *daima* önemlidir ve bunların pek azı emeklilikten daha fazla önem taşır. Emekliliğin, yaşam yolculuğuna ve yaşamın geçişine ilişkin, insanın tüm yaşam projesinin anlam ve önemine ilişkin derin duygular uyandırmaması mümkün müdür? Kendi içine dönüp bakanlar için emeklilik, yaşamı tekrar gözden geçirme, özetleme zamanı, fanilik ve yaklaşan ölüm bilincinin derinleşmesi zamanıdır.

Marvin için öyle değildi.

"Emekliliğe ilişkin sorunlar mı? Şaka ediyorsunuz herhalde. Bunun için çalışıyordum ben – emekli *olabilmek* için."

"İşinle ilgili hiçbir şeyin eksikliğini hissetmeyecek misin?"

"Sadece baş ağrılarının. Ve sanırım onları yanıma almanın bir yolunu bulduğumu söyleyebilirsiniz! Şu migreni kastediyorum." Marvin bir espriye rastlamış olduğu için besbelli kendinden hoşnut, sırıttı. "Ciddi söylüyorum, işimde yıllardır yoruldum ve sıkıldım. Neyi özleyeceğimi sanıyorsunuz – yeni vergi beyannamelerini mi?"

"Bazen emeklilik önemli duyguları harekete geçirir, çünkü hayatta çok önemli bir kilometre taşıdır. Bize hayatın safhalarını hatırlatır. Ne kadar zamandır çalışıyordun? Kırk beş yıl mı? Ve şimdi ansızın duruyor, yeni bir safhaya geçiyorsun. Ben emekli olduğum zaman, sanırım hayatın bir başlangıcı ve bir sonu olduğu ve benim de yavaş yavaş bir noktadan öbürüne geçmekte ve artık sona doğru yaklaşmakta olduğum gerçeği, her zamankinden çok daha açık bir biçimde kafama dank edecek."

"Benim işim parayla ilgili. Oyunun adı bu. Emeklilik aslında artık daha fazla kazanmaya gerek duymayacak kadar çok para kazandığım anlamına geliyor. Daha fazla kazanmanın ne anlamı var ki? Faiz gelirimle gayet rahat yaşayabilirim."

"Ama Marvin, tekrar çalışmamak ne anlam ifade edecek sana? Bütün ömrünce çalıştın. Hayatın anlamını çalışmakta buldun. Bana öyle geliyor ki ondan vazgeçmekte ürkütücü bir şeyler var."

"Kimin ihtiyacı var ona? Bazı arkadaşlarım faizlerinin faiziyle yaşayabilecek kadar para biriktirebilmek için kendilerini helak ediyorlar. Delilik diye buna derim ben – asıl onların bir psikiyatra gitmesi gerek."

Söylediklerimiz birbirimizin yanından geçip geçip gidiyordu. Tekrar tekrar Marvin'i kendi içine bakmaya, bir an için bile olsa kozmik bir bakış açısı edinmeye, varoluşunun daha derinlerdeki kaygılarını – fanilik, yaşlanma ve çökme duygularını, ölüm korkusunu, yaşam amacının kaynağını – belirlemeye davet ettim. Ama söylediklerimiz birbirimizin yanından geçip gidiyordu. Marvin duymazlıktan geliyor, yanlış anlıyordu. Yüzeye yapışıp kalmış gibiydi.

Bu küçük yeraltı gezilerinde tek başıma yolculuk etmekten usanarak Marvin'in ilgi alanlarının daha yakınında kalmaya karar verdim. İşi hakkında konuştuk. Çok küçük yaşlardayken an-

nesinin, babasının ve bazı öğretmenlerinin onu bir matematik dehası olarak gördüklerini öğrendim; hatta sekiz yaşındayken radyodaki "Quiz Kids" yarışma programının elemelerine katılmış fakat başarısız olmuştu. Hiçbir zaman da o ilk beklentilere uygun bir yaşam sürmemişti.

Bunu söylerken içini çektiğini duyar gibi oldum ve, "Bu senin içinde büyük bir yara açmış olsa gerek," dedim. "Ne kadar iyileşti?"

Marvin belki de benim kaç tane sekiz yaşında çocuğun "Quiz Kids"in elemelerinde başarısız olduğunu bilmeyecek kadar genç olduğumu söyledi.

"Duygular her zaman mantıklı kuralları izlemez. Hatta genellikle izlemezler."

"Her incinişimde duygularıma teslim olsaydım bugün hiçbir yere varamazdım."

"Görüyorum ki yaralar hakkında konuşmak sana çok güç geliyor."

"Yüzlerce kişiden biriydim. Büyük bir mesele değildi."

"Aynı zamanda görüyorum ki ne zaman sana yaklaşmaya çalışsam bana hiçbir şeye ihtiyacın olmadığını bildiriyorsun."

"Yardım almak için buradayım. Bütün sorularınıza yanıt vereceğim."

Dolaysız bir yaklaşımın yararı olmayacağı açıktı. Marvin'in incinebilirliğini paylaşması hayli zaman alacaktı. Geri çekilerek somut verileri toplamaya başladım. Marvin New York'ta, yoksul, ilk kuşak Musevi bir ana babanın tek çocuğu olarak büyümüştü. Küçük bir şehir üniversitesinde matematik okumuş ve kısa bir süre için lisansüstü öğrenimi düşünmüştü. Ama evlenmek için sabırsızlanıyordu – on beş yaşından beri Phyllis'le flört ediyordu – ve maddi olanakları elvermediğinden lise öğretmenliği yapmaya karar vermişti.

Altı yıl trigonometri okuttuktan sonra Marvin sıkışıp kaldığını hissetmiş ve hayatta tek önemli şeyin zengin olmak olduğu sonucuna varmıştı. Otuz beş yıl daha o cılız lise öğretmeni maaşını alma fikri katlanılır gibi değildi. Öğretmen olma kararının ciddi bir hata olduğundan emindi ve otuz yaşında bu hatayı düzeltmeye

girişmişti. Hızlı bir muhasebe kursundan sonra öğrencilerine ve iş arkadaşlarına veda etmiş ve sonunda hayli kârlı olacak olan bir muhasebe şirketi kurmuştu. Kaliforniya'da akıllıca gayrimenkul yatırımlarıyla, varlıklı bir adam olmuştu.

"Bu bizi şu ana getiriyor, Marvin. Hayatta buradan nereye gideceksin?"

"Eh, söylediğim gibi daha fazla para biriktirmenin anlamı yok. Ne çocuğum var" – burada sesi kararadı – "ne yoksul akrabalarım, ne de paramı hayırlı davalar için harcama arzum."

"Çocuk sahibi olmayışın hakkında konuşurken hüzünlü bir halin vardı."

"Geçmişte kaldı o. O zaman düşkırıklığına uğramıştım ama çok önceydi, otuz beş yıl önceydi o. Bir sürü planım var. Seyahat etmek istiyorum. Koleksiyonlarımı genişletmek istiyorum – belki de benim için çocukların yerini tutuyor onlar – pullar, politik kampanya rozetleri, eski beyzbol formaları ve *Reader's Digest*'ler."

Ardından, Marvin'in karısıyla olağanüstü uyumlu olduğunu ısrarla söylediği ilişkilerini araştırdım. "Kırk bir yıl sonra hâlâ karımın mükemmel bir hanımefendi olduğunu hissediyorum. Ondan bir gece için olsun uzak kalmayı sevmiyorum. Hatta günün sonunda onu görünce içimin ısındığını hissediyorum. Bütün gerginliğim kayboluyor. Belki de onun benim Valium'um olduğunu söyleyebilirsiniz."

Marvin'e göre cinsel yaşamları altı ay öncesine kadar harikaydı: geçen kırk bir yıla karşın parlaklığını ve ihtirasını korumuş gibi görünüyordu. Marvin'in dönemsel iktidarsızlığı başlayınca Phyllis önce büyük bir anlayış ve sabır göstermiş ama son birkaç aydır o da sinirli olmuştu. Daha birkaç hafta önce, uyarılıp uyarılıp sonra da tatmin edilmeden bırakılmaktan usandığı yolunda homurdanmıştı.

Marvin Phyllis'in duygularına çok önem veriyor ve onun canını sıktığını düşündükçe derinden derine dertleniyordu. Bir iktidarsızlık olayından sonra günlerce kara kara düşünüyor ve dengesini yeniden bulabilmek için Phyllis'ten medet umuyordu: o da bazen sadece Marvin'i hâlâ güçlü bir erkek olarak gördüğünü söyleyip güvenini tazeleyerek moralini yükseltiyordu, ama Mar-

vin genellikle bedensel rahatlatılmaya ihtiyaç duyuyordu. Phyllis onu duşta sabunluyor, tıraş ediyor, masaj yapıyor ve yumuşak penisini ağzına alıp, zonklayarak canlanana kadar şefkatle öylece tutuyordu.

İlkinde olduğu gibi ikinci görüşmede de, Marvin'in kendi öyküsüne şaşmayışı bana çok çarpıcı gelmişti. Yaşamının böylesine dramatik bir biçimde değişmiş olması; yön duygusunun, mutluluğunun, hatta yaşama arzusunun şimdi tümüyle penisinin şişkinliğini sürdürüp sürdürememesine bağlı olması konusundaki merakı neredeydi?

Artık Marvin'e tedaviye ilişkin bir tavsiyede bulunmanın zamanı gelmişti. Derinlere inen, kurcalayıp açığa çıkaran türden bir psikoterapi için iyi bir aday olacağını düşünmüyordum. Bunun birkaç nedeni vardı. Bu denli az merakı olan birini tedavi etmek her zaman güç gelmiştir bana. Merakı uyandırmada yardımcı olmak mümkünse de bu uzun ve incelikli süreç, Marvin'in kısa ve etkin bir tedavi isteğiyle uyuşmayacaktı. Geçen iki saati tekrar düşündüğümde, duygularına daha derinlemesine dalması için yaptığım her çağrıya direnmiş olduğunu da fark etmiştim. Anlamıyor görünüyordu, söylediklerimiz birbirimizin yanından geçip gidiyordu, olayların içsel anlamıyla hiç ilgilenmiyordu. Aynı zamanda, daha kişisel ve dolaysız bir biçimde dikkatini çekme girişimlerini de dirençle karşılamıştı: örneğin, ona yarası hakkında soru sorduğum ya da benim kendisine yaklaşma çabalarımı görmezlikten geldiğini belirttiğim zaman.

Davranış terapisine (davranışların somut taraflarını, özellikle evlilikte iletişimi, cinsel tavır ve uygulamaları değiştirmeye dayanan bir yaklaşım) başlaması yolundaki resmi tavsiyemi sunmak üzereydim ki Marvin, neredeyse sonradan akıma gelmiş gibi, hafta boyunca birkaç düş görmüş olduğunu söyledi.

İlk görüşmemizde düşleri hakkında sorular sormuştum ve diğer hastaların pek çoğu gibi o da her gece düş görmekle birlikte tek bir düşün ayrıntılarını anımsayamadığı yanıtını vermişti. Düşleri kaydetmek için yatağının yanında bir bloknot bulundurmasını önermiştim ama o kadar az içe dönük görünüyordu ki bunu uygulayacağından kuşkuluydum ve ikinci seansta da bu konuyu sormayı ihmal etmiştim.

Şimdi ise Marvin bloknotunu çıkarmış ve bir dizi düşü okumaya başlamıştı:

Phyllis bana iyi davranmamış olduğu için çılgına dönmüş bir haldeydi. Eve gitmek üzere ayrıldı. Ama onu izleyip oraya vardığımda, gitmişti. Onu yüksek bir dağın tepesindeki o büyük şatoda ölü bulmaktan korkuyordum. Sonra cesedinin bulunabileceği bir odanın penceresinden girmeye çabalıyordum. Yüksek, dar bir çıkıntının üzerindeydim. Daha ileri gidemiyordum ama çıkıntı o kadar dardı ki dönüp geriye de gidemiyordum. Düşmekten korkuyordum ve sonra atlayıp intihar etmekten korkmaya başladım.

Phyllis ve ben sevişmek için soyunuyorduk. Ortağım olan yüz on kiloluk Wentworth da odadaydı. Annesi de dışarıdaydı. Devam edebilmek için Wentworth'un gözlerini bağlamak zorunda kaldık. Dışarı çıktığımda gözlerini neden bağladığımız konusunda annesine ne diyeceğimi bilemedim.

Ofisimin tam ön girişinde bir çingene kampı kuruluyordu. Hepsi kir pas içindeydi – elleri, giysileri, taşıdıkları torbalar. Erkeklerin tehditkâr bir tavırla fısıldaşıp kumpas kurduklarını işitiyordum. Yetkililerin onların açıkta kamp kurmalarına neden izin verdiklerini merak ediyordum.

Evimin altındaki yer sıvılaşıyordu. Dev bir matkabım vardı ve evi kurtarmak için altmış beş ayak derinliğe kadar delmem gerekeceğini biliyordum. Delerken sert bir kaya tabakasına çarptım ve titreşimler beni uyandırdı.

Olağanüstü düşler! Nereden gelmişlerdi? Onların Marvin'in düşleri olması mümkün müydü? Başımı kaldırıp karşımda neredeyse bir başkasının oturmakta olduğunu görmeyi umarak baktım. Ama o hâlâ oradaydı; parlayan gözlük camlarının ardında boş gözleriyle, bir sonraki sorumu sabırla bekleyerek oturuyordu.

Yalnızca birkaç dakikamız kalmıştı. Marvin'e bu düşlerin herhangi bir yönüyle ilgili çağrışımları olup olmadığını sordum. Sadece omuzlarını silkti. Onun için bir muammaydılar. Ben düşlerini istemiştim, o da onları bana vermişti. İşte o kadardı.

Bu düşlere karşın, belki 8-12 seans sürebilecek bir evlilik terapisi tavsiye etmeye giriştim. Birkaç seçenek öneriyordum: her ikisini de benim görmem; onları başka birine havale etmem ya da Phyllis'i birkaç seans için bir kadın terapiste havale etmem, sonra da dördümüzün – Phyllis, Marvin, ben ve Phyllis'in terapisti – ortak seanslarda buluşmamız.

Marvin söylediklerimi dikkatle dinledi fakat yüzündeki ifade o kadar donuktu ki ne hissettiğine ilişkin en ufak bir iz bulamadım. Tepkisini sorduğumda tuhaf bir biçimde resmileşerek, "Önerileriniz üzerinde düşünüp size kararımı bildireceğim," dedi.

Düşkırıklığına mı uğramıştı? Kendini reddedilmiş mi hissetmişti? Emin olamıyordum. Bana o an için doğru tavsiyede bulunmuşum gibi geliyordu. Marvin'de akut bir işlev bozukluğu vardı ve kısa bir bilişsel-davranışsal yaklaşıma yanıt vereceğini sanıyordum. Ayrıca, bireysel terapiden yarar görmeyeceğine de inanmıştım. Her şey bunun aleyhineydi: fazla dirençliydi; meslek dilinde söylenecek olursa, "psikolojik yatkınlığı" pek azdı.

Yine de onunla derinlemesine çalışma fırsatını kaçırdığım için üzgündüm: durumundaki güdüleyici güçler beni büyülemişti. İlk izlenimimin hedefe yakın olduğundan emindim: eli kulağında emekliliğinin, fanilige, yaşlanmaya ve ölüme ilişkin çok fazla temel kaygıyı körüklemesi ve Marvin'in cinsel hâkimiyet yoluyla bu kaygıların üstesinden gelmeye kalkışması. Cinsel eyleme o kadar çok şey bağlanmıştı ki, aşırı yüklenmiş ve sonunda ezilip gitmişti.

Sorunlarının kökünde seksin yattığını söylediğinde Marvin'in tamamen yanıldığına inanıyordum; tersine, seks yalnızca daha temel kaynaklardan fışkıran kaygı dalgalarını emmeye çalışmak için devreye giren etkisiz bir araçtı. Bazen, ilk kez Freud'un bize gösterdiği gibi cinsel kaynaklı kaygılar diğer dolambaçlı yollardan ifade edilir. Belki bunun tam tersi de aynı derecede geçerlidir: *diğer kaygılar cinsel kaygı kimliğine bürünmektedir.* Dev matkap hakkındaki düş daha açık olamazdı: Marvin'in ayaklarının altındaki yer sıvılaşıyordu (temelsizlik için esin dolu bir görsel imge) ve o da penisiyle altmış beş ayak (yani altmış beş yıl) aşağıya doğru delerek bununla mücadele etmeye çalışıyordu!

Öbür düşler Marvin'in sakin dış görünüşünün altında vahşi

bir dünyanın varlığını kanıtlıyordu – ölüm, cinayet, intihar, Phyllis'e karşı öfke, kendi içinden püsküren pis ve tehditkâr hayaletlere ilişkin korkularla kaynayan bir dünya. Phyllis'le sevişeceği odadaki gözleri bağlı adam özellikle merak uyandırıyordu. Cinsel sorunları araştırırken, sevişme sırasında ikiden fazla insanın hazır bulunup bulunmadığını sormak daima önemlidir. Başkalarının – anne ve babanın, rakiplerin, başka sevgililerin hayaletlerinin – varlığı cinsel eylemi büyük ölçüde karmaşıklaştırır.

Ama hayır, davranış terapisi en iyi seçimdi. En iyisi bu yeraltı dünyasının kapağını mühürlü tutmaktı. Bu konuda düşündükçe, merakıma gem vurduğum ve hastanın çıkarları adına, kendimi düşünmeden, sistematik biçimde hareket ettiğim için daha da memnun oluyordum.

Oysa psikoterapide akılcılık ve kesinlik pek seyrek ödüllendirilir. Birkaç gün sonra Marvin telefon edip bir randevu istedi. Phyllis'in de ona eşlik edeceğini ummuştum ama tek başına geldi, kaygılı ve bitkin görünüyordu. O gün açılış töreni yoktu. Hemen sadede geldi.

"Kötü bir gün bu. Kendimi berbat hissediyorum. Ama önce, geçen haftaki tavsiyenizi minnetle karşıladığımı söylemek istiyorum. Dürüst olmak gerekirse, bana önümüzdeki üç dört yıl boyunca haftada üç dört kez sizi görmeye gelmemi tavsiye edeceğinizi ummuştum. Sorun ne olursa olsun siz psikiyatrların böyle yaptığınız konusunda uyarılmıştım. Sizi suçluyor da değilim – ne de olsa bir iş yürütüyorsunuz ve hayatınızı kazanmak zorundasınız.

"Çift olarak terapi görme tavsiyeniz bana makul geldi. Phyllis'le benim gerçekten de bazı iletişim sorunlarımız var, size geçen hafta anlattığımdan fazla. Aslında durumu olduğundan hafif gösterdim size. Yirmi yıldır ruh halimde iniş çıkışlara neden olan bazı cinsel güçlüklerim – şimdiki kadar kötü değilse de – vardı. Bu bakımdan sizin tavsiyenize uymaya karar vermiştim. Ama Phyllis işbirliğine yanaşmıyor. Bir psikiyatrı, bir evlilik terapistini, bir seks terapistini – her kimse onu – görmeyi kesinlikle reddediyor. Bugün bir defalığına gelip sizinle konuşmasını istedim ama inatla direndi."

"Neden dersin?"

"Ona geleceğim, ama önce bugün ele almak istediğim başka iki şey var." Marvin durdu. Önce soluk almak için durduğunu sandım; çok hızlı konuşmuştu. Ama aslında sakinleşmeye çalışıyordu. Başını öbür tarafa çevirdi, sümkürdü ve gizlice gözlerini sildi.

Sonra devam etti. "Hiç keyfim yok. Bu hafta gelmiş geçmiş en kötü migrenimi yaşadım ve önceki gece iğne olmak için acil servise gitmek zorunda kaldım."

"Bugün süzgün göründüğünü düşünüyordum zaten."

"Bu baş ağrıları beni öldürüyor. Ama daha da beteri, uyuyamıyorum. Dün gece gördüğüm karabasan beni sabaha karşı iki sularında uyandırdı ve bütün gece onu yeniden oynatıp durdum. Hâlâ da kafamdan atamıyorum."

"Şunu bir gözden geçirelim."

Marvin düşü öylesine mekanik bir biçimde okumaya başladı ki sözünü kesip şu eski Fritz Perls yöntemini kullanarak ondan tekrar başlamasını ve düşü tam şu anda yaşıyormuş gibi şimdiki zamanda anlatmasını istedim. Marvin bloknotunu bir kenara bıraktı ve ezbere anlatmaya başladı:

> *Uzun boylu, solgun ve çok zayıf iki adam var. Karanlık bir çayırda sessizlik içinde kayıp gidiyorlar. Tepeden tırnağa siyahlar içindeler. Yüksek siyah silindir şapkaları, uzun kuyruklu ceketleri, siyah tozlukları ve ayakkabılarıyla Kraliçe Victoria devrinin cenaze görevlilerine ya da alkol aleyhtarı hareketin işçilerine benziyorlar. Ansızın abanoz siyahı bir arabaya rastlıyorlar, arabanın içinde siyah tüllere sarılıp kundaklanmış bir kız bebek var. Tek söz söylemeden adamlardan biri arabayı itmeye başlıyor. Kısa bir mesafe gittikten sonra duruyor, arabanın çevresinden dolanıp öne doğru yürüyor ve şimdi akkor halinde parlayan bir ucu olan siyah bastonuyla eğiliyor, tülü aralıyor ve beyaz ucu metodik bir biçimde bebeğin vajinasına sokuyor.*

Düşün etkisiyle donup kalmıştım. Haşin imgeler benim zihnimde de derhal biçimlenmişti. Hayretler içinde başımı kaldırıp Marvin'e baktım; o, kendi yarattıklarının gücünden etkilenmiyor, bu gücü takdir edemiyor gibi görünüyordu. Birden aklıma bu

düşün onun düşü olmadığı, olamayacağı fikri geldi. Böyle bir düş ondan fışkırmış olamazdı: o yalnızca dudaklarının arasından düşün dile getirildiği medyumdu. Düşün sahibiyle nasıl tanışabilirdim acaba?

Gerçekten de Marvin'in tavrı bu tuhaf fikri pekiştiriyordu. Düşle hiçbir aşinalık duygusuna sahip değildi ve onunla yabancı bir metinmiş gibi ilişki kuruyordu. Onu naklederken hâlâ korku duyuyor ve düşün kötü tadını ağzından atmaya çalışıyormuş gibi başın sallıyordu.

Dikkatimi kaygı üzerinde topladım. "Bu düş neden bir karabasandı? Korkutucu olan bölümü tam neresiydi?"

"Onun üzerinde *şimdi* düşündüğümde, son bölümü – bastonun bebeğin vajinasına sokuluşu – korkunç geliyor. Ama *düşü görürken öyle değildi*. O zaman bunun dışındaki her şeydi, sessiz adımlar, karanlık, o derin uğursuzluk duygusu. Düşün tümü korku yüklüydü."

"Düşün içindeyken bastonun bebeğin vajinasına sokuluşuna ilişkin nasıl bir duygu vardı?"

"Eğer herhangi bir duygu var idiyse, o bölüm hemen hemen yatıştırıcıydı, sanki düşü sakinleştiriyormuş – ya da, daha ziyade, sakinleştirmeye çalışıyormuş gibi. Aslında öyle yapmıyordu. Bunun hiçbir tarafı bir anlam ifade etmiyor. Düşlere hiçbir zaman inanmamışımdır."

Bu düşten ayrılmak istemiyordum ama o anın gereklerine dönmek zorundaydım. Phyllis'in, artık dayanma gücünün sınırına gelmiş olan kocasına yardım için bir kez olsun benimle konuşmaya gönülsüz oluşu, Marvin'in anlattığı saf ve uyumlu evliliği yalanlıyordu. Burada Marvin'in, terapistlerin evlilik sorunlarına burunlarını sokup onları körüklediklerine ilişkin (besbelli Phyllis'in de paylaştığı) korkusu nedeniyle, incelikle ilerlemek zorundaydım ama önce Phyllis'in evlilik terapisine amansızca karşı çıktığından emin olmam gerekiyordu. Geçen hafta Marvin'in kendisini benim tarafımdan reddedilmiş hissedip hissetmediğini merak etmiştim. Belki de bu, benim onu bireysel terapide görmemi sağlamak için yapılmış bir manevraydı. Acaba Marvin Phyllis'i tedavide kendisine katılmaya ikna etmek için gerçekten ne kadar çaba harcamıştı?

Marvin, beni onun kendi bildiğinden kolay kolay şaşmadığına ikna etti.

"Psikiyatriye inanmadığını söylemiştim size, ama bu kadarla da kalmıyor. Hiçbir doktoru görmek istemiyor, on beş yıldır nisai muayeneden geçmedi. Bütün yapabildiğim dişi ağrıdığı zaman onu dişçiye götürmek."

Birdenbire, Phyllis'in katılığına başka örnekler istediğimde, bazı umulmadık şeyler boşanıverdi.

"İyisi mi size gerçeği söyleyeyim. Hem para harcayıp hem de burada oturup size yalan söylemenin anlamı yok. Phyllis'in de sorunları var. Esas derdi evden dışarı çıkmaktan korkması. Bir de adı vardı bunun. Unutmuşum."

"Agorafobi?"

"Evet, o işte. Yıllardır onu çekiyor. Evden hiçbir nedenle kolay kolay çıkmaz, yani" – Marvin'in sesi boğuldu ve gizli bir fesat tonu aldı – "başka bir korkudan kaçmadığı sürece."

"Nasıl bir başka korku?"

"Eve misafir gelmesi korkusu!"

Marvin sözüne devam ederek yıllardır – hatta on yıllardır – evlerinde misafir ağırlamamış olduklarını anlattı. Durum gerektirdiğinde - örneğin, aile fertleri şehir dışından gelmişlerse – Phyllis onlar bir restoranda ağırlamaya hazırdı: "Ucuz bir restoranda, çünkü Phyllis para harcamaktan nefret eder." Marvin onun psikoterapiye karşı olmasının bir nedeninin de para olduğunu ekledi.

Ayrıca, Phyllis Marvin'in de misafirlerini evde ağırlamasına izin vermiyordu. Örneğin, birkaç hafta önce, şehir dışından bazı misafirler politik rozet koleksiyonunu görmek istemişlerdi. Marvin Phyllis'e sormak zahmetine bile girmediğini söyledi: onun kıyameti koparacağını biliyordu. Eğer zorlasaydı, "onunla bir daha yatana kadar," diyordu, "bir ay dolusu pazar geçerdi." Sonuç olarak, daha önce pek çok kez yapmış olduğu gibi, bir günün büyük bir bölümünü, bütün koleksiyonunu ofisinde sergilemek üzere paketlemekle geçirmişti.

Bu yeni bilgiler Marvin'le Phyllis'in evlilik terapisine çok ihtiyaçları olduğunu daha da açık bir biçimde ortaya koymuştu.

Ama şimdi yeni bir durum vardı. Marvin'in ilk düşleri ilkel tasvirlerle öylesine doluydu ki, önceki hafta bireysel terapinin bu fokur fokur kaynayan bilinçdışının mührünü kırmasından korkmuş ve evlilik terapisinin daha tehlikesiz olacağını düşünmüştüm. Oysa şimdi, ilişkilerindeki bu ciddi patolojinin kanıtı karşısında, çift olarak terapinin de şeytanları serbest bırakıp bırakmayacağını merak ediyordum.

Marvin'e, her şeyi göz önünde tutarak, seçilecek tedavi yönteminin davranışa yönelik evlilik terapisi olduğuna hâlâ inandığımı tekrarladım. Ama evlilik terapisi bir çiftin katılımını gerektiriyordu ve eğer Phyllis gelmeye henüz gönüllü değilse (ki Marvin bunu hemen doğruladı), Marvin'le bir bireysel terapi denemesi yapmaya hazır olduğumu söyledim.

"Ama önceden uyarıyorum, bireysel tedavi büyük bir olasılıkla aylarca, hatta bir yıl ya da daha fazla sürecek ve bir gül bahçesi de olmayacaktır. Acı veren düşünceler veya anılar ortaya çıkabilir ve bunlar geçici olarak seni şu anda olduğundan daha rahatsız bir duruma sokabilir."

Marvin bunu son birkaç gün boyunca düşünmüş olduğunu ve hemen başlamak istediğini söyledi. Haftada iki kez buluşmayı planladık.

Her ikimizin de çekinceleri olduğu açıktı. Marvin psikoterapiye ilişkin kuşkular taşımaya devam ediyor ve bir iç yolculuğa pek az ilgi duyuyordu. Terapiyi kabul etmişti çünkü migreni onu dize getirmişti ve başka çaresi kalmamıştı. Benim de kendi hesabıma çekincelerim vardı çünkü tedavi konusunda çok karamsardım: onunla çalışmayı kabul etmiştim çünkü uygulanabilir başka bir terapi seçeneği görmüyordum.

Ama Marvin'i başka birine havale edebilirdim. Bunu yapmayışımın bir başka nedeni vardı – o ses, o şaşırtıcı düşleri yaratan varlığın sesi. Marvin'in duvarlarının arasında bir yerde gömülü biri, dışarıya acil varoluşsal mesajlar gönderip duruyordu. Bir kez daha o düşün ortamına, o zayıf adamların, o siyah çayırın ve siyah tüllü kız bebeğin sessiz ve karanlık dünyasına sürüklendim. Bastonun akkor halindeki ucunu ve seksle ilgisi olmayan, yalnızca dehşeti defetmek için beyhude bir çaba olan o cinsel eylemi düşündüm.

Merak ediyordum, maskelemek gereksiz olsaydı, düşün yaratıcısı benimle hilesiz konuşabilseydi, neler söylerdi acaba?

> "Yaşlandım. Hayatımı adadığım işin sonuna geldim. Hiç çocuğum yok ve dehşet içinde ölüme yaklaşıyorum. Karanlıktan boğuluyorum. Ölümün sessizliğinden boğuluyorum. Sanırım bir çare biliyorum. Karanlığı cinsel tılsımımla delmeye çalışıyorum. Ama bu yetmiyor."

Ama bunlar Marvin'in değil benim düşüncelerimdi. Ondan bu düşle ilişki kurmasını, onun hakkında düşünmesini ve aklına gelen her şeyi söylemesini istedim. Hiçbir şey gelmedi. Marvin yalnızca başını salladı.

"Başını hemen hiç duraksamadan hayır diye sallıyorsun. Tekrar dene. Kendine bir şans ver. Düşün herhangi bir bölümünü al ve bırak hayalin onunla gezinsin."

Hiçbir şey.

"Beyaz uçlu bastona ne anlam veriyorsun?"

Marvin, kendinden hoşnut, sırıttı. "Ben de buna ne zaman geleceğinizi merak ediyordum! Siz psikiyatrların her şeyin kökünde seks gördüğünüzü daha önce söylememiş miydim?"

Suçlaması özellikle ters düşüyordu duruma, çünkü eğer onun hakkında bir tek kanaatim varsa o da sıkıntısının kaynağının seks olmadığıydı.

"Ama bu senin düşün, Marvin. Ve senin bastonun. Onu sen yarattın, ondan ne anlam çıkarıyorsun? Ya o ölüm alametlerinden ne anlam çıkarıyorsun – cenaze görevlileri, sessizlik, karanlık, tüm o dehşet ve uğursuzluk atmosferi?"

Düşü ölüm ya da seks açısından tartışma tercihi verilince Marvin çabucak ikinciyi seçti.

"Şey, dün öğleden sonra – yani bu düşten on saat kadar önce – cereyan eden, sekse ilişkin bir olay ilginizi çekebilir. Yatakta yatmış hâlâ migrenimden toparlanmaya çalışıyordum. Phyllis geldi ve bana bir baş ve ense masajı yaptı. Sonra devam edip sırtıma masaj yaptı, sonra bacaklarıma, sonra da penisime. Beni soydu ve sonra o da bütün giysilerini çıkardı."

Bu olağandışı bir durum olmalıydı: Marvin bana cinsel ilişkiyi hemen her zaman kendisinin başlattığını söylemişti. Phyllis'in bir evlilik terapistine gitmeyi reddetme suçunun kefaretini ödemek istediğinden kuşkulanıyordum.

"Önce karşılık vermek istemedim."

"Nasıl olur?"

"Doğruyu söylemek gerekirse, korkuyordum. En kötü migrenimi henüz atlatıyordum ve başarısız olup bir migrene daha yakalanmaktan korkuyordum. Ama Phyllis penisimi emmeye başladı ve beni sertleştirdi. Onu hiç bu kadar ısrarlı görmemiştim. Sonunda, 'Haydi,' dedim, 'bu gerginlikten biraz kurtulmanın yolu iyi bir sevişme olabilir.'" Marvin durakladı.

"Neden durdun?"

"Onun kelimelerini tam tamına hatırlamaya çalışıyorum. Her neyse, sevişmeye başladık. Gayet iyi gidiyordum, ama tam gelmeye hazırlanırken, Phyllis, 'Sevişmek için gerginlikten kurtulmak dışında nedenler de vardır,' dedi. İşte bu yetti! Onu bir saniyede kaybettim."

"Marvin, Phyllis'e zamanlaması hakkında ne hissettiğini tam olarak anlattın mı?"

"Zamanlaması iyi değildir – hiçbir zaman olmamıştır. Ama ben konuşamayacak kadar sinirlenmiştim. Söyleyeceklerimden korkuyordum. Yanlış bir şey söylersem hayatını cehenneme çevirebilir – seks musluğunu büsbütün kapatabilir."

"Ne gibi bir şey söyleyebilirdin?"

"Dürtülerimden korkuyorum – öldürme ve seks dürtülerimden."

"Ne demek istiyorsun?"

"Hatırlar mısınız, yıllar önce, karısını üzerine asit dökerek öldüren bir adam hakkında bir gazete haberi vardı. Korkunç bir şey! Ama ben sık sık bu suç hakkında düşünmüşümdür. Bir kadına duyulan öfkenin nasıl böyle bir suça yol açabileceğini anlayabiliyorum."

Tanrım! Marvin'in bilinçaltı sandığımdan daha yakındı yüzeye. Böyle ilkel duygularının üzerindeki kapağı – en azından tedavinin bu kadar erken bir döneminde – kaldırmak istemediğimi anımsayarak cinayetten sekse geçtim.

"Marvin, cinsel dürtülerinden de korktuğunu söyledin. Ne demek istiyordun?"

"Cinsel itkim hep fazlasıyla güçlü olmuştur. Bunun birçok dazlak erkek için geçerli olduğunu söylemişlerdi bana. Aşırı erkeklik hormonu işareti. Doğru mu bu?"

Konuyu dağıtmasını teşvik etmek istemiyordum. Omuz silkerek soruyu geçiştirdim. "Devam et."

"Ömrüm boyunca onu dizginlemek zorunda kaldım çünkü Phyllis'in ne kadar ilişkide bulunacağımız konusunda katı fikirleri vardır. Ve bu hiç değişmez – haftada iki kez, doğum günleri ve tatillerde bazı istisnalarla."

"Bu konuda birtakım duyguların var mı?"

"Bazen. Ama bazen de sınırlamaların iyi olduğunu düşünüyorum. Onlar olmasa büsbütün çığrımdan çıkabilirim."

Tuhaf bir yorumdu bu. " 'Çığrından çıkmak' ne demek? Evlilik dışı maceraları mı kastediyorsun?"

Sorum Marvin'in üzerinde şok etkisi yapmıştı. "Phyllis'e hiçbir zaman ihanet etmedim ben! Hiçbir zaman da etmeyeceğim!"

"Peki 'çığrından çıkmak'la neyi kastediyorsun?"

Marvin'ın nutku tutulmuş gibiydi. Bana öyle geliyordu ki bu konuları daha önce hiç konuşmamıştı. Onun adına heyecanlanıyordum. Bu bir saat müthiş bir çalışma olmuştu. Devam etmesini istiyor ve yalnızca bekliyordum.

"Neyi kastettiğimi *bilmiyorum* ama zaman zaman, cinsel itkisi benimki gibi olan bir kadınla, seksi benim kadar isteyen ve ondan benim kadar zevk alan bir kadınla evli olmanın nasıl bir şey olabileceğini merak etmişimdir."

"Peki ne düşünüyorsun? Hayatın çok farklı mı olurdu?"

"Bir dakika geriye gideyim. Birkaç dakika önce *zevk almak* tabirini kullanmamalıydım. Phyllis seksten zevk alır. Yalnızca onu hiçbir zaman *ister* gibi görünmez. Daha ziyade... nasıl söylesem?...parça parça verir – eğer uslu olursam. Kendimi aldatılmış ve öfkeli hissettiğim anlar bunlar işte."

Marvin durakladı. Yakasını gevşetti, ensesini ovdu ve başını boynunun çevresinde döndürdü. Gerginliğini atıyordu, ama sanki başka hiç kimsenin dinlemediğinden emin olmak ister gibi odaya çepeçevre bakıyor olduğunu hayal ettim.

"Rahatsız görünüyorsun. Kendini nasıl hissediyorsun?"

"Sadakatsiz. Sanki Phyllis hakkında bu tür şeyleri söylememem gerekirmiş gibi. Hani neredeyse onun kulağına gidecekmiş gibi."

"Ona çok fazla güç atfediyorsun. Er geç tüm bunları bulup çıkarmamız gerekecek.

Marvin terapinin ilk birkaç haftasında canlandırıcı bir biçimde açık olmayı sürdürdü. Her şeyi hesaba katarsak, umduğumdan çok daha iyi gidiyordu. İşbirliğine hazırdı; psikiyatri hakkındaki hırçın kuşkuculuğundan vazgeçmişti; ev ödevini yapıyor, seanslara hazırlıklı geliyordu ve, kendi deyişiyle, yatırımından iyi bir kazanç sağlamaya kararlıydı. Terapiye olan güveni, umulmadık, erken bir kâr payıyla desteklendi: tedaviye başlar başlamaz baş ağrıları esrarengiz bir biçimde ve tümüyle kayboldu (ama sekse bağlı şiddetli ruh hali dalgalanmaları devam ediyordu).

Terapinin bu ilk aşamasında iki konu üzerinde yoğunlaştık: evliliği ve (Marvin'in direnmesi nedeniyle daha az derecede olmak üzere) emekliliğinin olası sonuçları. Ama çok ölçülü davranmaya dikkat ediyordum. Ameliyat alanını hazırlayan ama derin kesimlerden kaçınan bir cerrah gibi hissediyordum kendimi. Marvin'in bu konuları araştırmasını, ama çok da fazla incelememesini istiyordum – Phyllis'le kurmuş olduğu netameli evlilik dengesini bozacak (ve böylece onu derhal terapiden dışarıya sürecek) kadar ve daha çok ölüm korkusu uyandıracak (ve sonuçta daha çok migreni ateşleyecek) kadar olmamalıydı bu.

Marvin'le bu nazik, bir ölçüde somut terapiyi idare ederken, aynı zamanda da düşlerin sahibiyle büyüleyici bir sohbeti sürdürüyordum. Marvin, kendi içine yerleşmiş – ya da hapsedilmiş – bu ermiş küçük adamın varlığından ya habersizdi ya da iyi huylu bir aldırmazlık ruhu içinde onun benimle iletişim kurmasına izin veriyordu. Marvin'le ben yüzeysel alanlarda dolaşıp rasgele konuşurken, düşlerin sahibi derinlerden sürekli bir dizi mesaj gönderiyordu.

Belki de benim onunla sohbetim, amacı baltalar nitelikteydi. Belki de onunla karşılaşmam nedeniyle Marvin'in daha ağır ilerlemesine izin vermeye razıydım. Her seansa Marvin'i görme he-

yecanıyla değil, düşlerin sahibinden gelecek bir sonraki bildirinin beklentisi içinde başladığını anımsıyorum.

Bazen düşler ilk baştakiler gibi varoluş kaygılarının ürkütücü anlatımlarıydı; bazen terapide gelecek olan şeyleri sezdiren belirtilerdi; bazen terapinin altyazıları gibi, Marvin'in sakıngan sözlerinin canlı bir çevirisini sunuyorlardı.

İlk birkaç seanstan sonra umutlu mesajlar almaya başlamıştım:

Bir yatılı okulda öğretmen büyük ve boş bir tuvalin üstüne resim yapmakla ilgilenecek çocuklar arıyordu. Daha sonra bunu küçük, şişman bir oğlana – besbelli kendime – anlatıyordum. Çocuk o kadar heyecanlandı ki ağlamaya başladı.

Mesaj kuşku götürmezdi:

"Marvin, kendisine birisi – kuşkusuz sen, yani onun terapisti – tarafından her şeye en baştan başlamak için bir fırsat sunulduğunu seziyor. Yaşamını boş bir tuvale yeni baştan resmetmek için bir şans daha verilmiş olmak ne kadar heyecan verici!"

Bunu başka umut dolu düşler izledi:

Bir düğündeyim ve bir kadın bana yaklaşıp kendisinin benim çoktan unuttuğum kızım olduğunu söylüyor. Şaşırıyorum çünkü bir kızım olduğunu bilmiyordum. Kadın orta yaşlı ve parlak kahverengi tonlarda giyinmiş. Konuşmak için yalnızca birkaç saatimiz vardı. Ona yaşam koşulları hakkında sorular sordum ama bu konuda konuşamadı. Gittiği zaman üzüldüm ama yazışmaya karar vermiştik.

Mesaj:

"Marvin ilk defa olarak kızını – kendisinin dişi, yumuşak, duyarlı tarafını – keşfediyor. Büyüleniyor. Olasılıklar sınırsızdır. Onunla sürekli iletişim kurmayı düşünüyor. Belki kendisinin bu yeni keşfedilmiş adacıklarını sömürgeleştirebilir."

Bir başka düş:

Pencereden bakıyorum ve çalılıklar arasında bir gürültü duyuyorum. Bir fareyi kovalayan bir kedi bu. Fare için üzülüyorum ve dışarı çıkıp ona doğru gidiyorum. Bulduğum şey henüz gözleri açılmamış iki kedi yavrusu. Phyllis'e haber vermek için koşuyorum çünkü kedi yavrularına çok düşkündür.

Mesaj:

"Marvin şu ana dek gözlerinin kapalı olduğunu ve nihayet onları açmaya hazırlandığını anlıyor, gerçekten anlıyor. Phyllis için de heyecanlanıyor çünkü o da gözlerini açmak üzere. Ama dikkat et, Marvin senin bir kedi-fare oyunu oynuyor olmandan kuşkulanıyor."

Çok geçmeden daha başka uyarılar da aldım:

Phyllis ve ben harap bir restoranda yemek yiyoruz. Servis çok kötü. Garsonu istediğin zaman hiç ortalarda yok. Phyllis ona pis ve pasaklı olduğunu söylüyor. Yemeğin çok iyi olmasına şaşıyorum.

Mesaj:

"Marvin senin aleyhine bir dava geliştiriyor. Phyllis hayatlarından çıkmanı istiyor. İkisi için de bir tehdit oluşturuyorsun. Dikkatli ol. Bir çapraz ateşe tutulma. Yemeğin ne kadar iyi de olsa bir kadınla aşık atamazsın."

Ve sonra belirli yakınmalar getiren bir düş:

Bir kalp transplantasyonu izliyorum. Cerrah uzanmış yatıyor. Birisi onu yalnızca transplantasyon işlemiyle ilgilenmek ve kalbin vericiden alınışına ilişkin tüm o pis ve karışık olaylara ilgisiz kalmakla suçluyor. Cerrah bunun doğru olduğunu itiraf ediyor. Bu ayrıcalığa sahip olmadığını söyleyen bir ameliyathane hemşiresi vardı – o tüm pislik ve karmaşaya tanık olmak zorunda kalmıştı.

Mesaj:

"Kalp transplantasyonu tabii ki psikoterapi. (Sana şapkamı çıkarıyorum, düşlerin sahibi aziz dostum! 'Kalp transplantasyonu' – psikoterapi için ne esin dolu bir görsel simge!) Marvin senin soğuk ve ilgisiz olduğunu, onun yaşamına – bugünkü kişiliğine nasıl ulaştığına – pek az kişisel ilgi duyduğunu hissediyor."

Düşlerin sahibi bana nasıl ilerleyeceğim konusunda tavsiyede bulunuyordu. Hiç böyle bir denetçim olmamıştı. Beni o kadar büyülemişti ki, güdülerini gözden kaybetmeye başlamıştım. Benim Marvin'e yardım etmeme yardım etmek için Marvin'in vekili olarak mı hareket ediyordu? Marvin değiştiği takdirde kendisinin de onunla bütünleşmek yoluyla özgürlüğüne kavuşacağını mı umut ediyordu? Yoksa esas itibarıyla kendi yalnızlığını hafifletmek için mi benimle ilişkisini sürdürme zahmetine giriyordu?

Ama güdüleri ne olursa olsun, tavsiyeleri bilgeceydi. Haklıydı: gerçekten de Marvin'le meşgul olmuyordum! O kadar resmi bir düzeyde kalmıştık ki birbirimize adlarımızla hitap etmemiz bile yakışıksız kaçıyordu. Marvin kendini çok ciddiye alıyordu hiç şakalaşamadığım ya da takılamadığım tek hastam sayılabilirdi. Sık sık ilişkimize odaklanmaya çalışıyordum ama ilk birkaç seanstaki bazı iğneli sözler dışında ("siz psikiyatrlar her şeyin kökünde seks olduğunu düşünürsünüz" türünden) bana hiç ilgi göstermiyordu. Çok saygılı davranıyor ve bana karşı duygularına ilişkin sorularımı genellikle, hâlâ migrenden kurtulmuş durumda olduğuna göre, ne yaptığımı biliyor olmam gerektiği yolunda ifadelerle yanıtlıyordu.

Altı ayı geride bıraktığımızda Marvin'e biraz daha fazla ilgi duyuyordum ama hâlâ ona karşı derin bir sevgim yoktu. Bu çok garipti, çünkü düşlerin sahibine tapıyordum: yürekliliğine ve dağlayıcı dürüstlüğüne hayrandım. Zaman zaman düşlerin sahibinin aslında Marvin olduğunu, onun Marvin'in özündeki çekirdeğe – benliğin mutlak bilgeliğe ve öz bilgisine sahip olan halkasına – açık bir kanal sağladığını anımsatmak için kendimi dürtmek zorunda kalıyordum.

Düşlerin sahibi, benim transplantasyonu yapılacak kalbin kaynağına ilişkin karışık ayrıntılara dalmamış olduğum konusunda haklıydı: Marvin'in yaşamının ilk dönemlerindeki deneyimleri ve örüntüleri fazlasıyla ihmal etmiştim. Bu nedenle, o düşü izleyen iki seansı Marvin'in çocukluğunun ayrıntılı olarak incelenmesine hasrettim. Öğrendiğim en ilginç şeylerden biri, Marvin yedi sekiz yaşlarındayken gizli bir afetin ailesini parçalaması ve annesinin babasını yatak odasından temelli sürmesiyle sonuçlanmasıydı. Olayın mahiyeti Marvin'e hiçbir zaman açıklanmamış olmakla birlikte, şimdi, annesinin tek tük sözlerine dayanarak babasının ya sadakatsizlik ettiğini ya da ıslah olmaz bir kumarbaz olduğunu sanıyordu.

Babasının sürgününden sonra, annesinin sürekli yoldaşı olmak en küçük erkek evlat olan Marvin'e düşmüştü: annesine tüm sosyal faaliyetlerde eşlik etmek onun göreviydi. Yıllarca arkadaşlarının, annesiyle flörtüne ilişkin alaylarına katlanmıştı.

Marvin'in yeni aile görevinin babasının nezdinde popülerliğini artırmadığını söylemeye gerek yok tabii. Baba evde cılız bir varlığa, sonra da yalnızca bir gölgeye dönüşmüş, çok geçmeden de temelli buharlaşıp gitmişti. İki yıl sonra Marvin'in ağabeyi ondan iyi ve hayatta olduğunu ve ailenin onsuz daha iyi olduğundan emin olduğunu bildiren bir kart almıştı.

Belliydi ki Marvin'in kadınlarla ilişkilerinde esaslı oedipal problemlerinin temeli hazırdı. Annesi'yle ilişkisi dışarıya kapalı, uzun bir yakınlığa dayanan, fazlasıyla mahrem bir ilişkiydi ve Marvin'in erkeklerle ilişkilerinde yıkıcı sonuçlara yol açmıştı; hatta Marvin, babasının ortadan kaybolmasına elle tutulur bir biçimde katkıda bulunmuş olduğunu sanıyordu. Bu durumda, Marvin'in erkeklerle rekabette sakıngan ve kadınlara karşı aşırı çekingen olduğunu öğrenmek şaşırtıcı olmamıştı. Phyllis'le ilk gerçek randevusu, aynı zamanda son ilk randevusu olmuştu: Phyllis'le evlenene kadar sürekli bir beraberlikleri olmuştu. Phyllis ondan altı yaş küçük, aynı derecede çekingen ve karşı cinsle ilişkilerinde aynı derecede deneyimsizdi.

Geçmişin anımsanmasına ilişkin bu seanslar bana göre makul ölçüde verimli olmuştu. Marvin'in zihnini dolduran karakterlerle tanışmış ve bazı önemli, yinelenen yaşam örüntülerini belirlemiş-

tim (ve bunları onunla paylaşmıştım): örneğin, Marvin anne ve babasının yaşadığı örüntünün bir bölümünü kendi evliliğinde yeniden yaratmıştı – onun karısı da babasının karısı gibi cinsel lütufları keserek denetim sağlıyordu.

Bu malzeme kat kat açıldıkça Marvin'in şu andaki sorunlarını birbirinden çok farklı üç ayrı açıdan yorumlamak mümkün oluyordu: varoluşsal (burada odak, yaşamın önemli bir kilometre taşını geçmenin uyandırdığı ontolojik kaygı üzerindeydi); Freud'cu (burada vurgu, cinsel eylemin ilkel felaket kaygısıyla kaynaşmasıyla sonuçlanan Oedipus kaygısı üzerindeydi) ve iletişimsel (burada vurgu, dinamik evlilik dengesinin yakın geçmişin olaylarıyla altüst oluşu üzerindeydi. Yakında buna ilişkin daha fazla şey ortaya çıkacaktı).

Marvin her zamanki gibi gerekli bilgileri sağlamak için çok çalışmıştı, ama düşleri bunu talep etmiş olmakla birlikte, çok geçmeden şimdiki yaşam örüntülerinin geçmişteki köklerine olan ilgisini yitirdi. Bir defasında bu tozlu olayların başka bir çağa, neredeyse başka bir yüzyıla ait olduğunu söylemiş, kendisi dışında tüm karakterleri ölü olan bir dramı tartışmakta olduğumuzu da dalgın dalgın eklemişti.

Düşlerin sahibi çok geçmeden tarihsel akınlarımıza Marvin'in tepkisi konusunda bana bir dizi mesaj verdi:

Büyük, uzun, tekerlekli bir kutuya benzeyen garip biçimli bir otomobil gördüm. Siyahtı ve rugan gibi parlaktı. Beni etkileyen, pencerelerin yalnızca arkada bulunması ve çok çarpık olmasıydı – yani pencerelerden dışarı bakılamıyordu aslında.

Dikiz aynasıyla ilgili sorunları olan bir başka araba daha vardı. Onun da aşağı yukarı kayan bir tür filtresi olan arka pencereleri vardı ama filtre sıkışıp kalmıştı.

Büyük bir başarıyla bir konferans veriyordum. Sonra projeksiyon makinesi sorun çıkarmaya başladı. Önce makineye bir slayt koyacakken içindeki slaydı çıkaramadım. Slaytta bir erkeğin başı vardı. Sonra slaydı netleştiremedim. Daha sonra insanların kafaları ekranın önünü kapatıp durdu. Önü açık bir görünüm için bütün

konferans salonunu dolaştım ama slaydın tümünü hiç göremedim.

Düşlerin sahibinin bana gönderdiğine inandığım mesaj şuydu:

"Geriye bakmaya çalışıyorum ama iyi göremiyorum. Arka pencere yok. Dikiz aynası yok. İçinde bir baş olan bir slayt görüşü engelliyor. Geçmiş, gerçek hikâye, gerçek olayların tarihi, bir daha ele geçirilemiyor. Slayttaki baş – benim başım, benim görüşüm, benim belleğim – yolu kesiyor. Geçmişi yalnızca şimdinin gözleriyle filtre edilmiş olarak görüyorum – onu o zaman bildiğim ve yaşadığım şekliyle değil, şimdi yaşadığım gibi. Tarihsel anımsama, kafaları görüş alanından çekmek için yapılan beyhude bir alıştırma.

"Sonsuza dek yitip gitmiş olan yalnızca geçmiş değil, gelecek de mühürlü. Rugan arabanın, benim tabutum olan o kutunun ön pencereleri de yok."

Yavaş yavaş, benden nispeten az bir teşvikle, Marvin daha derin sularda dolaşmaya başladı. Belki de benim düşlerin sahibiyle konuşmalarımın kırıntılarına kulak misafiri olmuştu. Arabaya, tekerlekler üstündeki garip siyah kutuya ilişkin ilk çağrışımı, "Bir tabut değil," demek olmuştu. Banim kaşlarımın kalktığını fark ederek gülümsemiş ve, "Fazla itiraz ederek insanın kendi kendini ele verdiğini söyleyen siz psikiyatrlardan biri miydi?" demişti.

"Arabanın hiç ön penceresi yok, Marvin. Bunun üzerinde düşün. Aklına ne geliyor?"

"Bilmiyorum. Ön pencereler olmadan nereye gittiğini bilemezsin."

"Bu sana, şimdi önünde uzanan hayata, nasıl uygulanabilir?"

"Emeklilik. Biraz ağır gidiyorum ama anlamaya başlıyorum. Fakat emeklilik konusunda hiç tasalanmıyorum ki. Neden hiçbir şey *hissetmiyorum*?"

"Duygu orada. Düşlerine sızıyor. Belki onu hissetmek çok fazla acı verecek. Belki de acı, kısa devre yapıp başka şeylere atlıyor. Şunu ne kadar sık söylediğine baksana: 'Cinsel performansım konusunda neden bu kadar altüst olayım? Anlamı yok bunun.' Bi-

zim esas görevlerimizden biri de birtakım şeyleri seçip ayıklayarak duyguları ait oldukları yerlere tekrar koymaktır."

Marvin çok geçmeden yaşlanma ve ölüme ilişkin kesin ve açık içeriği olan bir dizi düş anlattı. Örneğin, düşlerinden birinde büyük, bitmemiş, beton bir yeraltı binasının içinde dolaşmıştı.

Bir düş onu özellikle etkilemişti:

> *Susan Jennings'i gördüm. Bir kitapçıda çalışıyordu. Kederli görünüyordu ve ben de ona biraz yakınlık göstermek için yanına gittim. Ona aynı şeyleri hisseden başkalarını, böyle altı kişiyi daha tanıdığımı söyledim. Başını kaldırıp bana baktı, yüzü sümük dolu iğrenç bir kafatasıydı. Dehşet içinde uyandım.*

Marvin bu düş üzerinde iyi çalıştı.

"Susan Jennings? Susan Jennings? Onu kırk beş yıl önce üniversitede tanımıştım. Şimdiye dek onu bir kez bile düşündüğümü sanmıyorum."

"Onu şimdi düşün. Aklına ne geliyor?"

"Yüzünü görebiliyorum – yuvarlak, tombul, kocaman gözlüklü."

"Sana herhangi bir kimseyi anımsatıyor mu?"

"Hayır, ama sizin ne diyeceğinizi biliyorum – bana benzediğini söylerdiniz: yuvarlak bir surat ve kocaman gözlükler."

"Ya öbür 'altı kişi'?"

"Ha, orada bir şey var, tamam. Dün Phyllis'le, ölen bütün arkadaşlarımızdan ve emeklilikten hemen sonra ölen kişiler hakkında bir gazete makalesinden konuşuyorduk. Ona bir mezunlar bülteni okuduğumu ve üniversitedeki sınıfımdan altı kişinin ölmüş olduğunu gördüğümü söyledim. Düşteki 'aynı şeyleri hisseden altı kişi' onlar olmalı. Büyüleyici!"

"Orada epey bir ölüm korkusu var, Marvin – bu düşte ve tüm diğer karabasanlarda. Herkes ölümden korkar. Korkmayan hiç kimseye rastlamadım. Ama çoğu insan yıllar boyunca dönüp dönüp onun üzerinde çalışır. Sende ise birdenbire patlamış gibi görünüyor. Bunu ateşleyenin emeklilik düşüncesi olduğunu kuvvetle hissediyorum."

Marvin en güçlü düşün altı ay önceki o ilk düş, iki zayıf adamlı, beyaz bastonlu ve bebekli düş olduğundan söz etti. O imgeler tekrar tekrar zihnine dönüyordu – özellikle Victoria dönemini anımsatan o zayıf cenaze görevlisi ya da alkol aleyhtarı işçi imgesi. Bunun belki de kendisi için bir sembol olduğunu söylüyordu: ölçülü, aşırı ölçülü olmuştu hep. Son birkaç yıldır biliyordu ki hayatı boyunca kendini duyarsızlaştırmıştı.

Marvin beni hayrete düşürmeye başlıyordu. Öyle derinlere inmeye kalkışıyordu ki adeta aynı insanla konuşmakta olduğuma inanamıyordum. Birkaç yıl önce ne olduğunu sorduğumda hiç kimseyle, Phyllis'le bile paylaşmamış olduğu bir olayı anlattı. Bir dişçinin bekleme odasında *Psychology Today* dergisinin bir nüshasını karıştırırken insanın, yaşamında önemli olmuş ve artık yaşamayan kişilerin her biriyle son bir anlamlı konuşma yapmaya çalışmasını öneren bir makale ilgisini çekmişti.

Bir gün yalnızken bunu denemişti. Babasına onu ne kadar özlediğini ve onu tanımış olmayı ne kadar istediğini söylemeyi hayal etmişti. Babası yanıt vermemişti. Karşısında o aşina hezaren salıncaklı koltuğunda oturan annesiyle son kez vedalaştığını hayal etmişti. Kelimeleri söylemişti ama onlarla birlikte hiçbir duygu gelmemişti. Dişlerini gıcırdatmış ve duygularını zorla dışarı çıkarmaya çalışmıştı. Ama hiçbir şey gelmemişti. Dikkatini *asla* kelimesinin anlamı üzerinde yoğunlaştırmıştı – onu bir daha *aśla, asla* göremeyecekti. Annesi tabutunda yatarken onu öptüğünde alnının soğukluğunu anımsayabilmek için kendini zorlarken yumruğunu çalışma masasına vurduğunu anımsıyordu. Ama hiçbir şey gelmemişti. Yüksek sesle haykırmıştı: "Seni bir daha *asla* göremeyeceğim!" Hâlâ hiçbir şey olmuyordu. İşte o zaman kendini duyarsızlaştırmış olduğunu anlamıştı.

Marvin o gün ofisimde ağladı. Tüm kaçırmış olduğu şeyler için, yaşamındaki tüm cansız yıllar için ağladı. Ne hazin, diyordu, canlanmak için şimdiye dek beklemiş olmam ne hazin. İlk defa olarak kendimi Marvin'e çok yakın hissettim. O hıçkırarak ağlarken omzunu sıkıca kavradım.

Bu seansın sonunda kendimi tükenmiş ve çok etkilenmiş hissettim. Geçit vermeyen engeli nihayet aşmış olduğumuzu düşü-

nüyordum: Marvin'le düşlerin sahibi sonunda birbiriyle kaynaşmış ve tek bir sesle konuşmuştu.

Marvin seansımızdan sonra kendini daha iyi hissetmiş ve birkaç gün sonra garip bir olay cereyan edene kadar son derece iyimser olmuştu. Phyllis'le tam cinsel ilişkiye başlarken birdenbire, "Belki de doktor haklı, belki de tüm cinsel kaygım aslında ölüm kaygısı!" demişti. Bu cümleyi bitirir bitirmez – foşşş! – ani ve zevk vermeyen bir erken boşalma olmuştu. Phyllis, onun havadan sudan seks sohbetleri için konu seçimine haliyle sinirlenmişti. Marvin derhal ona karşı duyarsızlığı ve cinsel başarısızlığı için kendini azarlamaya başlamış ve tepetaklak derin bir depresyona yuvarlanmıştı. Az sonra düşlerin sahibinden acil, telaş yüklü bir mesaj aldım:

Eve yeni mobilyalar getirmiştim ama sonra ön kapıyı kapayamıyordum. Biri oraya kapıyı açık tutacak bir düzenek yerleştirmişti. Sonra kapının dışında bagajlarıyla duran 10-12 kişi gördüm. Kötü, korkunç insanlardı bunlar, özellikle yüzü bana Susan Jennings'i hatırlatan dişsiz bir kocakarı. Aynı zamanda İki Şehrin Hikâyesi *filmindeki Madame Defarge'yi de hatırlatıyordu – hani şu giyotinde kafalar kesip düşerken örgü ören kadını.*

Mesaj:

"Marvin çok korkuyor. Çok fazla şeyin farkına çok çabuk vardı. Şimdi ölümün kendisini beklediğini biliyor. Bilincin kapısını açmış bulunuyor, ama şimdi çok fazla şeyin dışarı çıkmış ve kapının sıkışmış olmasından, onu bir daha kapayamayacağından korkuyor."

Benzer mesajları olan ürkütücü düşler hızla izledi:

Geceydi, yüksek bir yerde, bir binanın balkonunda tünemiştim. Aşağıda karanlıkta küçük bir çocuğun ağlayarak yardım istediğini duydum. Ona geleceğimi söyledim, çünkü yardım edebilecek tek kişi bendim, ama karanlığın içine doğru inmeye başlayınca merdiven giderek daraldı ve entipüften tırabzan elimde kaldı. Daha fazla ilerlemeye korktum.

Mesaj:

"Ömrüm boyunca gömmüş olduğum çok önemli parçalarım var – küçük erkek çocuk, kadın, sanatçı, anlam arayan parça. Kendimi duyarsızlaştırdığımı ve yaşamımın büyük bir bölümünü yaşanmamış olarak geride bıraktığımı biliyorum. Ama şimdi o bölgelere inemiyorum. Korku ve pişmanlıkla başa çıkamıyorum."

Ve bir başka düş:

Bir sınavdayım. Sınav kâğıdımı veriyorum ve son soruyu yanıtlamadığımı anımsıyorum. Paniğe kapılıyorum. Kâğıdı geri almaya çalışıyorum ama süre dolmuş. Oğlumla sürenin bitiminden sonra buluşmak üzere randevulaşıyorum.

Mesaj:

"Yaşamımla yapabilecek olduklarımı yapmadığımı şimdi fark ediyorum. Ders ve sınav bitti. Onu farklı yapmış olmayı isterdim. Sınavdaki son soru, neydi o? Belki başka bir şey yapmak – bir lise öğretmeni, zengin bir muhasebeci değil de – başka bir şey olmak için farklı bir yöne sapabilirdim. Ama artık çok geç, yanıtlarımdan herhangi birini değiştirmek için çok geç artık. Zaman tükendi. Keşke bir oğlum olsaydı, onun aracılığıyla kendimi ölüm çizgisinin ötesindeki geleceğe fırlatabilirdim."

Aynı gece, daha sonra:

Bir dağ yolundan tırmanıyorum. Gece vakti bir evi yeniden inşa etmeye çalışan birtakım insanlar görüyorum. Bunun yapılamayacağını biliyorum ve bunu anlatmaya çalışıyorum ama beni duyamıyorlar. Sonra arkadan birinin bana adımla seslendiğini duyuyorum. Bu bana yetişmeye çalışan annem. Bana bir mesajı olduğunu söylüyor. Birinin ölüyor olduğu mesajı bu. Biliyorum ki ölmekte olan benim. Ter içinde uyanıyorum.

Mesaj:

"Artık çok geç. Tam ölüm denizine girmeye hazırlanırken evini gece vakti yeniden inşa etmek – belirlediğin yolu değiştirmek – mümkün değil. Şimdi annemin öldüğü zamanki yaşındayım. Ona yetişiyorum ve ölümün kaçınılmaz olduğunu kavrıyorum. Geleceği değiştiremem çünkü geçmiş bana yetişip karşıma çıkıyor."

Düşlerin sahibinin bu mesajları giderek gümbür gümbür yükseliyordu. Onlara kulak vermek zorundaydım. Beni, yönümü belirlemeye ve terapide olup bitenleri tekrar gözden geçirmeye zorluyorlardı.

Marvin hızlı, belki de fazla hızlı ilerlemişti. Başlangıçta içgörüden yoksun bir adamdı: bakışını içeriye doğru yöneltemiyor, yöneltmek istemiyordu. Nispeten kısa bir dönem olan altı ay içinde muazzam keşifler yapmıştı. Gözlerinin yeni doğmuş bir kedi yavrusu gibi kapalı olduğunu öğrenmişti. İçinin derinliklerinde zengin, kalabalık bir dünya olduğunu, yüz yüze gelinirse bu dünyanın müthiş korkular getirdiğini ama aydınlanma yoluyla kurtuluşu da sunduğunu öğrenmişti.

Yüzeysel görünümler artık onu cezbetmiyordu: pul ve *Reader's Digest* koleksiyonlarının büyüsü azalmıştı. Artık gözleri yaşamın varoluşsal gerçeklerine açılmış olarak ölümün kaçınılmazlığı ve kendini kurtarma gücünden yoksun oluşuyla cebelleşiyordu.

Marvin umduğumdan daha çabuk uyanmıştı; kimbilir, belki de düşlerinin yaratıcısının sesini dinlemişti. Başlangıçta görmeye heveslıydı, ama çok geçmeden coşkunun yerini güçlü bir pişmanlık duygusu almıştı. Geçmişi ve yaklaşan kayıpları için yas tutuyordu. Her şeyden çok, yaşamının uçsuz bucaksız boşlukları için yas tutuyordu: içindeki kullanılmamış potansiyel, hiç sahip olmadığı çocuklar, hiç tanımadığı babası, hiçbir zaman aile ve dostlarla dolup taşmayan evi, gereğinden çok para biriktirmekten daha fazla anlam taşıyabilecek bir iş için. Nihayet, kendisi için, düşlerinin hapsedilmiş sahibi için, karanlıkta ağlayarak yardım isteyen o küçük oğlan için yas tutuyordu.

Gerçekte istediği hayatı yaşamamış olduğunu biliyordu. Belki bu hâlâ yapılabilirdi. Belki hâlâ hayatını büyük, boş bir tuval üzerine yeni baştan resmetmeye zaman vardı. Gizli kapıların tokmaklarını çevirmeye, meçhul bir kız evlada fısıldamaya, sır olan babaların nereye gittiğini merak etmeye başlamıştı.

Ama haddini aşmıştı. Levazım hatlarının ulaşabileceğinden daha uzaklara gitmeye kalkışmıştı ve şimdi her taraftan saldırıya uğruyordu: geçmiş alacakaranlıktı ve bir daha ele geçirilemezdi; gelecek ise tıkalıydı. Artık çok geçti: evinin inşaatı tamamlanmış, sınavı teslim edilmişti. Bilincin savak kapaklarını ardına dek açmış ama yalnızca ölüm korkusuna boğulmuştu.

Bazen ölüm korkusu, evrenselliği içinde, önemsizmiş gibi safdışı bırakılır. Ne de olsa kim ölümü bilmez ve ondan korkmaz? Oysa genel anlamda ölümü bilmek, dişlerini gıcırdatıp bir iki ürperti geçirmek başka şeydir, kendi ölümünün bilincine varıp onu iliklerine kadar hissetmek başka şey. Böyle bir ölüm bilinci çok seyrek, bazen yaşam boyunca bir ya da iki kez yaşanan bir dehşet duygusudur – Marvin'in şimdi art arda her gece yaşadığı bir dehşet duygusu.

Bu dehşet karşısında en olağan savunmalardan bile yoksundu: çocuksuz olduğundan ölümsüz üreme hücrelerinin hayaliyle avunamıyordu; onu ayakta tutacak bir dini inancı yoktu – ne bilinci koruyup sürdürecek bir öbür dünyaya, ne de her yerde her zaman hazır olan, esirgeyici bir kişisel tanrıya inanıyordu; ne de hayatta potansiyelini gerçekleştirmiş olduğunu bilmenin doyumuna sahipti. (Genel bir kural olarak, insanın yaşamışlık duygusu ne kadar az olursa ölüm kaygısı da o kadar büyük olur.) En kötüsü de, Marvin'in bu kaygının ucunu bucağını göremeyişiydi. Düşteki imge çok canlıydı: şeytanlar zihninin odasından kaçıp kurtulmuşlardı ve tehditkâr bir biçimde tam görüş alanındaydılar. Marvin ne kaçabiliyor, ne de sıkışmış olan kapıyı kapatarak onları tekrar hapsedebiliyordu.

Bu durumda Marvin ve ben bir dönüm noktasına, tam bilinçlenişin kaçınılmaz sonucu olan kritik bir noktaya ulaşmıştık. Bu, insanın dipsiz bir uçurumun önünde durup yaşamın acımasız varoluşsal gerçekleriyle – ölüm, yalnızlık, temelsizlik ve anlamsızlıkla – nasıl yüzleşeceğine karar verdiği zamandır. Tabii ki çözüm

yoktur. İnsanın yalnızca belli tavırlar arasında seçimleri vardır. "kararlı," ya da "ilgili" olmak, ya cesurca meydan okumak, ya metanetle kabul etmek, ya da akılcılıktan vazgeçip hayranlık, korku ve gizem içinde ilahi bir kudrete güvenmek.

Marvin'in ne yapacağını da, ona başka türlü nasıl yardım edebileceğimi de bilmiyordum. Her seansı, onun yapacağı seçimleri hayli merak ederek dört gözle beklediğimi anımsıyorum. Ne olacaktı? Kendi keşfinden kaçacak mıydı? Bir kez daha aldanışın yorganını tepesine çekmenin bir yolunu bulacak mıydı? Sonunda dini bir çözüme mi sarılacaktı? Yoksa Lebens felsefi çözümlerinin[1] birinde mi güç ve sığınak bulacaktı? Terapistin katılımcı-gözlemci olarak ikili rolünü hiç bu kadar yoğun bir biçimde hissetmemiştim. Şimdi duygusal bakımdan işin içine girmiş olup Marvin'e ne olacağı konusunu fazlasıyla umursamakla birlikte aynı zamanda inancın embriyolojisini incelemek için ayrıcalıklı bir konumda olduğumun da farkındaydım.

Marvin, kaygılı ve çökkün durumu sürmekle birlikte, cesaretle terapiye devam ediyordu. Ona olan saygım giderek artıyordu. Terapiye çoktan son vermiş olacağını düşünmüştüm. Hâlâ gelmesini sağlayan neydi?

Birkaç şey, diyordu Marvin. Birincisi, migreni hâlâ yoklamıyordu. İkincisi, ilk buluşmamızda ona terapide kendini daha da kötü hissedeceği zamanlar olacağı yolundaki uyarımı anımsıyordu; şimdiki kaygılı durumunun terapide bir evre olduğuna ve eninde sonunda geçeceğine ilişkin sözüme güveniyordu. Ayrıca, terapide önemli şeylerin cereyan ediyor olması gerektiğine de inanıyordu: son beş ay içinde kendisi hakkında daha önceki altmış dört yılda öğrenmiş olduğundan daha fazla şey öğrenmişti!

Ve hiç beklenmedik başka bir şey daha olmuştu. Phyllis'le ilişkisi hissedilir bir değişim geçirmeye başlamıştı.

"Eskisinden daha sık ve daha dürüstçe konuşuyoruz. Bunun ne zaman başladığından emin değilim. Sizinle buluşmaya ilk başladığımda, kısa bir konuşma heyecanı yaşamıştık. Ama asılsız bir

(1) İnsanın varoluşunu, denevimlerini ve kaygılarını, kültürel nesnellikle ele alan felsefi yaklaşım. (Ç. N.)

alarmdı bu. Sanırım Phyllis beni bir terapiste gitme gereği olmadan da konuşabileceğimize ikna etmeye çalışıyordu yalnızca.

"Ama son birkaç haftadır farklı bir durum var. Şimdi gerçekten konuşuyoruz. Phyllis'e sizinle benim her seansta neler konuştuğumuzu anlatıyorum. Hatta benim seanslardan dönüşümü kapıda bekliyor ve anlatmayı geciktirdiğim zaman – örneğin, ilginç bir sofra sohbeti olacağı için yemeğe kadar beklememizi önerirsem – canı sıkılıyor."

"Ona en önemli görünenler ne tür şeyler?"

"Hemen hemen her şey. Phyllis'in para harcamaktan hoşlanmadığını söylemiştim – indirimli satışlara bayılır. Bir kişi fiyatına iki kişilik kelepir bir terapi yakaladığımızı söyleyip şakalaşıyoruz."

"Böyle bir kelepiri sağlamak beni ancak sevindirir."

"Galiba Phyllis'i en çok etkileyen, işimle ilgili olarak sizinle yaptığımız konuşmaları, yeteneklerimle daha fazla bir şeyler yapmadığım, kendimi yalnızca paraya adadığım, dünyaya neler verebileceğimi hiç düşünmediğim için kendi kendimi ne kadar düşkırıklığına uğratmış olduğumu anlatışım oldu. Bu onu çok sarstı. Eğer bu benim için doğruysa onun için haydi haydi doğru olduğunu – hep kendini düşünerek, kendinden hiçbir şey vermeden yaşamış olduğunu – söyledi."

"Sana çok şey vermiş ama."

"Ben de ona bunu hatırlattım. Önce böyle söylediğim için teşekkür etti ama daha sonra, biraz daha sonra, pek de emin olmadığını söyledi – belki bana yardımcı olmuştu ama bazı bakımlardan da benim yolumu kesmiş olabileceğini söyledi."

"Nasıl yani?"

"Sizinle konuştuğum şeylerin hepsinden söz etti: başkalarının evimize gelmesini engelleyişi; evimizi ziyaret etmeyi isteyebilecek dostlar edinme hevesimi kırışı; seyahat etmeyi reddetmesi ve benim seyahat etmemin de önüne geçişi – bunu size hiç söylemiş miydim? Her şeyden çok da çocuksuz olduğu ve yıllar önce kısırlık uzmanı bir doktora gitmeyi kabul etmediği için pişmanlık duyuyor."

"Marvin, şaşırdım kaldım. Bu açıklık, bu dürüstlük! Siz ikiniz nasıl yapıyorsunuz bunu? Bunlar konuşulması güç, ama gerçekten güç şeyler."

Marvin sözlerini sürdürerek bu içgörüleri için Phyllis'in de bir bedel ödediğini, zorlu çalkantılar yaşadığını söyledi. Bir gece Marvin uyuyamamış ve onun odasından fısıltılar duymuştu. (Marvin'in horlaması nedeniyle ayrı odalarda uyuyorlardı.) Ayaklarının ucuna basarak içeri girdiğinde, Phyllis'in yatağının yanına diz çökmüş dua ettiğini, aynı cümleyi şarkı söyler gibi yineleyip durduğunu görmüştü: "Tanrı'nın anası beni koruyacak. Tanrı'nın anası beni koruyacak. Tanrı'nın anası beni koruyacak. Tanrı'nın anası beni koruyacak."

Marvin bu sahneden çok etkilenmişti ama bunu kelimelere dökmekte güçlük çekiyordu. Sanırım içi merhametle dolmuştu – Phyllis için, kendisi için, bütün küçük ve çaresiz insanlar için. Sanırım Phyllis'in o sözleri şarkı gibi söylemesinin bir tür büyü olduğunu anlamıştı – hepimizin yüzleşmek zorunda olduğumuz o korkunç şeylere karşı kâğıt helvası inceliğinde bir kalkan.

O gece nihayet tekrar uyuyakalmış ve daha sonra da bir düş görmüştü:

> *Geniş, kalabalık bir odada bir kaide üzerinde bir tanrıça heykeli vardı. İsa'ya benziyordu ama üzerinde uçuk turuncu renkte, dökümlü bir giysi vardı. Odanın öbür tarafında ise uzun beyaz giysili bir aktris vardı. Aktrisle heykel yer değiştirdiler. Nasıl olduysa giysilerini değiştokuş ettiler, heykel aşağı indi ve aktris kaidenin üzerine çıktı.*

Marvin nihayet bir düşü anlayabildiğini söyledi: düş, onun kadınları tanrıçalara dönüştürdüğü ve sonra onların gönlünü hoş ederse güvencede olacağına inandığı anlamına geliyordu. Phyllis'in öfkesinden her zaman çok korkmasının ve kaygılı olduğunda Phyllis'in onu seks yoluyla yatıştırarak rahatlatabilmesinin nedeni buydu.

"Özellikle oral seks – sanırım size söylemiştim, paniğe kapıldığım zaman Phyllis penisimi ağzına alır ve kötü duygularım hemen eriyip gider. Seks değil bu – siz bunu öteden beri söylüyordunuz ve artık haklı olduğunuzu biliyorum – penisim tamamen yumuşak olabiliyor. Bu yalnızca onun beni her şeyimle kabul etmesi ve içine alması. Sanki onun bir parçası olmuşum gibi."

"Ona gerçekten büyülü güçler yüklüyorsun – bir tanrıça gibi. Yalnızca bir gülümsemeyle, kucaklamayla, ya da içine almak suretiyle seni iyileştirebiliyor. Onu gücendirmemek için çok özen göstermene şaşmamalı. Ama sorun, seksin bir tür ilaca dönüşmesi – hayır, bu yeterince kuvvetli değil – seks bir ölüm kalım meselesi oluyor ve hayatta kalman bu kadınla birleşmene bağlı oluyor. Seksin güç olması çok doğal. Oysa sevecen, keyifli bir eylem olmalı o, tehlikeye karşı korunma değil. Sekse bu tür bir bakışla herkesin – kuşkusuz ben de dahil olmak üzere – iktidar sorunları olurdu."

Marvin bloknotunu çıkarıp birkaç satır yazdı. Haftalar önce ilk kez not almaya başladığında rahatsız olmuştum, ama terapiden o kadar iyi yararlanıyordu ki onun belleğini destekleyen yöntemlerine saygı duymayı öğrenmiştim.

"Bakalım bunu doğru anlamış mıyım? Sizin teorinize göre benim seks dediğim şey çoğu kez seks değil – en azından iyi seks değil – daha çok kendimi korkudan, özellikle yaşlanma ve ölüm korkusundan korumanın bir yolu. Ve iktidarsız olduğum zaman bunun nedeni benim bir erkek olarak cinsel bakımdan başarısız oluşum değil, seksten yapamayacağı şeyleri isteyişim."

"Aynen öyle. Ve bunun pek çok kanıtı var. O iki zayıf cenaze görevlisini ve beyaz uçlu bastonu gördüğün düş. Evinin altında yerin sıvılaşmasını dev matkabınla delerek önlemeye çalıştığın düş. Az önce anlattığın, Phyllis'le seks gibi görünen ama senin de belirttiğin gibi hiç de seks olmayan fiziksel bir bağlantının seni yatıştırmasına ilişkin duygular."

"Öyleyse iki sorun var. Birincisi seksten gücünün ötesinde bir şey yapmasını istiyorum. İkincisi, Phyllis'e beni iyileştirmesi ya da koruması için neredeyse doğaüstü bir güç veriyorum."

"Ve sonra, bir rastlantı sonucu onun hüzünlü nakaratını işitince her şey paramparça oluyor."

"İşte o zaman onun ne kadar zayıf olduğunu anladım – yalnız Phyllis'in değil, *bütün* kadınların. Hayır, yalnızca kadınların değil, herkesin. Benim yaptığım da tıpkı Phyllis'in yaptığıydı – büyüye bel bağlamak."

"Öyleyse sen korunmak için onun gücüne güveniyorsun ve o da büyülü bir nakaratla korunmak için yalvarıyor – bu seni nerede bırakıyor, baksana.

"Önemli olan başka bir şey daha var, Şimdi durumu bir de Phyllis'in açısından düşün: eğer o, sana olan sevgisinin etkisiyle, kendisine verdiğin tanrıça rolünü kabul ederse bu rolün onun kendi gelişmesine ilişkin olanaklara ne yaptığını düşün. Kaidesinin üzerinde durabilmek için *kendi* acısı ve *kendi* korkuları hakkında seninle hiçbir zaman konuşamıyordu – ya da bu yakınlara kadar konuşamıyordu."

"Biraz yavaş! Şunu yazayım. Bütün bunları Phyllis'e açıklamam gerekecek." Marvin şimdi çılgınca bir telaşla yazıyordu.

"O halde bir anlamda, Phyllis kendi tereddütlerini açıkça dile getirmeyerek, hissettiğinden daha güçlüymüş gibi davranarak, senin söylenmemiş dileklerine uyuyordu. Başlangıçta terapiye gelmek istemeyişinin nedenlerinden biri buydu gibi geliyor bana – bir başka deyişle, senin, onun değişmemesi yolundaki isteğini sezinlemişti. Ayrıca, ona şimdi sorarsan buraya gelebilirmiş gibi geliyor bana."

"Tanrım şimdi gerçekten aynı dalga boyundayız. Onunla bunu konuştuk bile ve Phyllis sizinle görüşmeye hazır."

Ve böylece Phyllis de terapiye katılmış oldu. Bir sonraki seansa Marvin'le birlikte geldi – hoş, zarif bir kadındı ve sırf irade gücüyle çekingenliğini yenerek üçlü seansımızda kendini cesurca ortaya koydu.

Phyllis hakkındaki tahminlerimiz oldukça isabetliydi: çoğu kez Marvin'i tedirgin etmemek için kendi yetersizlik duygularını bastırmak zorunda kalıyordu. Ve tabii Marvin sıkıntılıyken ona özellikle ihtimam göstermesi gerekiyordu – bu da demekti ki bu yakınlarda ona hemen her zaman ihtimam göstermesi gerekmişti.

Ama davranışları tümüyle Marvin'in sorunlarına tepki niteliği taşımıyordu. Aynı zamanda birçok kişisel sorunuyla, özellikle eğitim eksikliğine ilişkin acı veren duyarlığı ve entelektüel bakımdan çoğu insandan, özellikle Marvin'den aşağı olduğu inancıyla cebelleşiyordu. Sosyal olaylardan korkup kaçınmasının bir nedeni de, birinin ona, "Siz ne yapıyorsunuz?" diye sorması olasılığıydı. Uzun sohbetlerden kaçınıyordu çünkü üniversiteye gitmemiş olduğu ortaya çıkabilirdi. Ne zaman kendini başkalarıyla kıyaslasa, şaşmaz bir biçimde onların daha bilgili, daha akıllı, da-

ha çok sosyal beceriye ve özgüvene sahip ilginç insanlar olduğu sonucuna varıyordu.

"Belki de," dedim, "senin gücünü koruyabileceğin tek alan seks. Marvin'in sana ihtiyaç duyduğu ve senin üzerinde hiçbir denetim uygulayamayacağı bir yer bu."

Phyllis önce duraksayarak yanıt verdi ama sonra sözler aralıksız boşanmaya başladı. "Galiba Marvin'in istediği *bir şeyim* olması gerekiyordu. Çoğu bakımdan kendi kendine yeten bir insan. Çoğu kez ona sunacak pek başka bir şeyim olmadığını hissediyorum. Çocuğum olmadı, insanlardan korkuyorum, evin dışında hiç çalışmadım, hiçbir yeteneğim ya da becerim yok." Durakladı, gözlerini sildi ve Marvin'e, "Görüyorsun ya kafama koyarsam ağlayabiliyorum," dedi.

Tekrar bana döndü. "Marvin ikinizin konuştuğu şeyleri bana anlattığını söylemiş size. Ben de dolaylı biçimde terapide sayılırdım. Konulardan bazıları gözümü açtı, Marvin'den çok bana uygun düşüyorlardı."

"Örneğin?"

"Örneğin, pişmanlık. Bu beni gerçekten canevimden vurdu. Hayatımla ne yaptığım, ya da daha doğrusu, ne yapmadığım konusunda çok pişmanlık yaşıyorum."

O anda yüreğim Phyllis'e doğru aktı ve yardımcı olacak bir şey söyleyebilmeyi çılgınca istedim. "Geçmişe çok amansızca bakarsak pişmanlığa kapılmak kolaydır. Ama şimdi önemli olan geleceğe doğru dönmek. Değişim hakkında düşünmemiz gerek. *Olmaması* gereken, beş yıl sonra geriye bakıp bu gelecek beş yılı yaşama tarzından pişmanlık duymaktır."

Phyllis kısa bir duraklamadan sonra yanıt verdi: "Bir şeyleri farklı yapmak için fazla yaşlı olduğumu söyleyecektim Otuz yıldır böyle hissediyorum. Otuz yıl! Bütün ömrüm çok geç kaldığımı hissederek geçmiş. Ama Marvin'in şu son birkaç hafta içinde değişmesini izlemek çok etkileyici oldu. Siz farkında olmayabilirsiniz ama sırf bugün burada, bir psikiyatrın ofisinde kendi hakkımda konuşuyor olmam bile başlı başına büyük, çok büyük bir adım."

Marvin'ın değişmesinin Phyllis'i değişmeye teşvik etmesinin ne kadar şanslı bir durum olduğunu düşündüğümü anımsıyo-

rum. Terapi çoğu kez böyle işlemez. Hatta evlilikte gerginlik yaratması az rastlanan bir şey değildir: eğer hasta değişir ve eşi aynı durumda kilitlenip kalırsa evliliğin dinamik dengesi çoğu kez bozulur gider. Hasta ya gelişmekten feragat etmek ya da gelişmeyi seçip birlikteliği tehlikeye atmak zorunda kalır. Phyllis böylesine esneklik gösterdiği için minnet duyuyordum.

Konuştuğumuz son konu Marvin'in belirtilerinin zamanlamasıydı. Emekliliğin sembolik anlamının – yaşamın bu önemli kilometre taşının altındaki varoluşsal kaygının – belirtilerin başlangıcı için yeterli bir açıklama oluşturduğu yolunda kendi kendimi ikna etmiş durumdaydım. Ama Phyllis "Neden şimdi?" konusunda ek açıklamalar da getirdi.

"Eminim ne söylediğinizi biliyorsunuz ve emeklilik fikri Marvin'i sandığından daha fazla tedirgin etmiş olmalı. Ama açıkçası onun emekli olması fikri asıl beni tedirgin ediyor – ve benim canım sıkıldığında, herhangi bir şey hakkında canım sıkıldığında, Marvin de altüst oluyor. İlişkimiz böyle işliyor. Ben kaygılanırsam, hiç dile getirmesem de o bunu hisseder ve tedirgin olur. Bazen o kadar tedirgin olur ki benim tedirginliğimi alıp götürür."

Phyllis bütün bunları öylesine kolaylıkla söylemişti ki, içinde bulunduğu büyük gerginliği bir an için unutmuştum. Önceleri birkaç cümlede bir Marvin'e bakıyordu. Bunu onun desteğini almak için mi, yoksa söylemek zorunda olduklarını onun kaldırabileceği konusunda kendi kendini rahatlatmak için mi yaptığından emin değildim. Ama şimdi kendi sözlerine kapılmış, bedenini ve başını hiç kıpırdatmadan konuşuyordu.

"Peki Marvin'in emekliliği seni neden tedirgin ediyor?"

"Şimdi, bir defa Marvin için emeklilik demek seyahat demek. Size benim seyahatle ilişkim konusunda ne anlattı bilmiyorum. Gururlanacak bir şey değil bu, ama dünyanın yarı çevresini dolaşmak şöyle dursun evden ayrılmak bile epey güç geliyor bana. Aynı zamanda Marvin'in evi 'devralmasını' da dört gözle beklemiyorum doğrusu. Son kırk yıldır o bürosunu yönetti, ben de evi. Biliyorum, ev onun da evi. Aslında onun evi diyebilirsiniz – onun parasıyla alındı. Ama çeşitli koleksiyonlarımı sergileyebilmek için odaları yeniden düzenlemekten söz ettiğini duymak beni altüst ediyor. Örneğin, tam bu aralar politik kampanya rozetlerini ser-

gilemek için camdan yeni bir yemek masası yaptıracak birini arıyor. Ben politik rozetlerin tepesinde yemek yemek istemiyorum. Korkarım başımız derde girecek. Bir de..." Phyllis durdu.

"Bir şey daha söyleyecektin, Phyllis?"

"Şey, en zoru da bunu söylemek. Utanıyorum. Marvin evde oturmaya başlayınca, her gün ne kadar az şey yaptığımı görüp bana olan saygısını kaybedecek diye korkuyorum."

Marvin yalnızca onun elini tuttu. Yapılacak en doğru şey bu gibi görünüyordu. Aslında seans boyunca da derin bir duygudaşlık içindeydi. Dikkati dağıtan sorular, basmakalıp espriler, yüzeyde kalma çabaları yoktu. Seyahatin kendisi için önemli olduğunu ama karısı hazır olana dek bekleyemeyecek kadar da önemli olmadığını söyleyerek Phyllis'i rahatlattı. Ona kendisi için dünyada en önemli şeyin aralarındaki ilişki olduğunu ve hiçbir zaman kendini ona daha yakın hissetmemiş olduğunu açıkça söyledi.

Phyllis ve Marvin'le çift olarak birkaç seans daha buluştum. Yeni, daha açık iletişim tarzlarını pekiştirdim ve onlara cinsel ilişkinin bazı esasları üzerine dersler verdim: Phyllis'in Marvin'e ereksiyonunu koruması için nasıl yardım edebileceği; Marvin'in erken boşalmadan kaçınmasını nasıl sağlayabileceği; Marvin'in sekse nasıl daha az mekanik bir tarzda yaklaşabileceği ve ereksiyonunu kaybederse Phyllis'i el ya da ağız yardımıyla nasıl orgazma ulaştırabileceği gibi.

Phyllis yıllardır eve bağlı kalmıştı ve tek başına dışarı çıkmaya artık pek seyrek cesaret edebiliyordu. Bu örüntüyü değiştirmenin zamanı gelmiş gibi görünüyordu bana. Agorafobisinin anlamının ya da en azından bir anlamının artık geçerli olmadığına ve paradoksla etkilenebileceğine inanıyordum. Önce Marvin'den, Phyllis'in fobisini yenmesine yardımcı olmak için yapacağım önerilere uyma sözü aldım. Sonra ondan Phyllis'e, hiç şaşmadan iki saatte bir, eğer işyerinde ise telefon ederek, tam şu sözleri söylemesini istedim: "Phyllis, lütfen evden ayrılma. Senin benimle ilgilenmek ve korkmamı önlemek için her zaman orada olduğunu bilmeye ihtiyacım var."

Phyllis'in gözleri şaşkınlıkla açıldı, Marvin'in yüzüne inanmazlıkla baktı. Ciddi olabilir miydim?

Marvin'e bunun çılgınca göründüğünü bildiğimi söyledim ama onu talimatıma sadakatle uymaya da ikna ettim.

Marvin'in Phyllis'e evden ayrılmamasını ilk birkaç söyleyişinde, birlikte kıkırdaşmışlardı: gülünç ve yapay görünüyordu bu; Phyllis zaten aylardır evden ayrılmamıştı. Ama çok geçmeden kıkırdaşmalar yerini sinirlenmeye bıraktı. Marvin, ona aynı budalaca lafları yineleyip durmaya söz verdirdiğim için bana sinirleniyordu. Phyllis, Marvin'in benim talimatımı izlediğini bildiği halde, kendisine evde oturmasını emrettiği için ona sinirleniyordu. Birkaç gün sonra tek başına kütüphaneye, sonra alışverişe gitti ve birkaç hafta içinde de yıllardır gitmemiş olduğu kadar uzaklara gitmeyi göze aldı.

Terapide bu tür manevralara çok seyrek başvururum; genellikle bedeli fazla yüksektir – terapi ilişkisinin içtenliğini feda etmeyi gerektirir. Ama terapideki temelin sağlam olduğu durumlarda bu tür bir yaklaşım etkili olabilir ve tembihlenen davranış, belirtinin anlamını çürütür. Bu vakada Phyllis'in agorafobisi *onun* belirtisi değil, *onların* belirtisiydi ve evlilik dengesini korumaya hizmet ediyordu: Phyllis Marvin için sonsuza dek oradaydı; Marvin dünyaya atılabilir, geçimlerini sağlayabilir, ama Phyllis'in onu daima orada beklediğini bilerek kendini güvencede hissedebilirdi.

Bu yöntemi kullanışımda bir tür çelişki var gibiydi: varoluşçu yaklaşımla yönlendirici paradoks genellikle tuhaf bir çift oluşturur. Ama burada izlenen sıra doğal görünüyordu. Marvin, umutsuzluğunun derin kaynaklarıyla yüzleşmesi sonucunda kazandığı içgörüyü Phyllis'le olan ilişkisine uygulamıştı. Cesaretinin kırılmasına karşın (düşlerinde gece bir evi inşa edememek gibi sembollerle anlatılıyordu bu) yine de karısıyla ilişkisini köklü bir biçimde yeniden kurmak yolunda ilerlemişti. Şimdi Marvin de Phyllis de birbirlerinin varlığına ve gelişmesine o kadar önem veriyorlardı ki, bir hastalık belirtisini yuvasından söküp atma sürecinde içtenlikle işbirliği yapabiliyorlardı.

Marvin'in değişimi bir uyarlama sarmalı başlatmıştı: kısıtlayıcı bir rolden kurtulan Phyllis, birkaç haftalık bir sür içinde muazzam bir değişim geçirdi ve bu iyileşmeyi ertesi yıl bir başka terapistle sürdürdüğü bireysel terapide pekiştirdi.

Marvin'le ben yalnızca birkaç kez daha buluştuk. İlerlemesinden hoşnut olan Marvin, kendi deyimiyle, yatırımından iyi bir kazanç sağlamıştı. Terapiye başvurma nedeni olan migreni bir daha hiç nüksetmedi. Ruh halinde hâlâ salınmalar oluyorsa da (ve bunlar hâlâ sekse bağlıysa da) bunların şiddeti hatırı sayılır derecede azalmıştı. Marvin şimdi bu salınmaların son yirmi yıl boyunca olanlarla hemen hemen aynı olduğunu tahmin ediyordu.

Ben de çalışmamızdan tatmin olduğumu hissediyordum. Her zaman yapılabilecek daha çok şey vardır ama genel olarak ilk seansımızda tahmin edebileceğimden çok daha fazlasını başarmıştık. Marvin'in keder yüklü düşlerinin kesilmiş olması da güven vericiydi. Son birkaç haftadır düşlerin sahibinden hiç mesaj almamış olmakla birlikte bunun eksikliğini hissetmemiştim. Marvin'le düşlerin sahibi kaynaşmıştı ve şimdi onlarla bir tek kişiyle konuşur gibi konuşuyordum.

Marvin'i bir dahaki görüşüm bir yıl sonra oldu: hastalarla her zaman bir yıl sonra bir izleme seansı için randevulaşırım – hem onların yararı hem de benim aydınlanmam için. Bu arada hastaya ilk seansımızın bir bölümünün ses kayıtlarını dinletmeyi de âdet haline getirmişimdir. Marvin ilk görüşmemizin on dakikasını büyük bir ilgiyle dinledi, bana gülümsedi ve, "Bu hödük de kim?" dedi.

Marvin'in şakasının ciddi bir yanı vardı. Birçok hastadan aynı tepkiyi duymuş olduğumdan bunu değişimin geçerli bir işareti olarak görmeye başlamışım. Marvin aslında şöyle diyordu. "Ben artık farklı bir insanım. Bir yıl öncesinin Marvin'ini tanımakta güçlük çekiyorum. Eskiden yaptığım şeyler – hayatıma bakmayı reddetmek; başkalarını denetlemeye ya da sindirmeye çalışmak; başkalarını zekâmla, çizelgelerimle, ayrıntılara gösterdiğim özenle etkilemeye çalışmak – hepsi bitti. Artık yapmıyorum bunları."

Bunlar hiç de ufak tefek düzeltmeler değildir: kişilikte temel değişikliklerin belirtileridir. Ancak, öyle incelikli bir nitelik taşırlar ki çoğu araştırma-sonucu anketlerinde genellikle gözden kaçarlar.

Marvin her zamanki özenli yaklaşımıyla, terapide ele aldığımız konuları gözden geçirip değerlendiren bir yıllık izleme notla-

rıyla birlikte, hazırlıklı gelmişti. Hüküm karışıktı: bazı alanlarda değişimleri koruyup sürdürmüştü; diğerlerinde biraz geriye kaymıştı. Önce bana Phyllis'in gayet iyi gittiğini bildirdi: evden ayrılma fobisi çok düzelmiş durumdaydı. Kadınlar için bir terapi grubuna girmişti ve sosyal olaylara katılma korkusu üzerinde çalışıyordu. Belki de en etkileyici olanı, eğitim eksikliği konusundaki kaygısını, kendini çevreye uydurma yoluyla – üniversitenin öğrenci olmayanlar için açtığı birkaç yardımcı kursa kaydolarak – ele almasıydı.

Peki ya Marvin? Migreni artık yoklamıyordu. Ruh halindeki salınmalar devam ediyordu ama onu âciz bırakacak düzeyde değildi. Hâlâ dönem dönem iktidarsızdı ama bu konuyu daha az düşünüyordu. Emeklilik hakkında fikrini değiştirmişti ve şimdi yarım gün çalışıyordu, ama sahasını değiştirmişti ve daha çok gayrimenkul geliştirme ve işletme konularında – yani daha ilginç bulduğu işlerde – çalışıyordu. Phyllis'le ilişkileri hâlâ çok iyiydi ama zaman zaman karısının yeni faaliyetleri nedeniyle kendisini mağdur ve ihmal edilmiş hissediyordu.

Ya benim eski dostum, düşlerin sahibi? Ona ne olmuştu? Bana bir mesajı var mıydı? Marvin karabasanlar ya da çok etkileyici düşleri görmemiş olmakla birlikte gecelere özgü fısıltılar olduğunun farkındaydı. Buluşmamızdan bir gece önce gizem dolu kısa bir düş görmüştü. Bu düş ona bir şeyler anlatmaya çalışıyor gibiydi. Marvin belki de benim bunu anlayabileceğimi söyledi.

> *Karım, çıplak ve bacaklarını açmış, önümde duruyor. Bacaklarının oluşturduğu üçgenden uzaklara bakıyorum. Ama bütün görebildiğim, uzakta, çok uzakta, ufukta beliren annemin yüzü.*

Düşlerin sahibinden bana son mesaj:

> "Görüşüm yaşamımın ve düş gücümün kadınlarıyla sınırlanmış. Bununla birlikte yine de çok uzakları görebiliyorum. Belki de yeterli bu."

REMZİ KİTABEVİ

AŞKIN CELLADI

Saul, Stockholm'den gelen ve açamadığı üç mektuptan dolayı niye acı çekiyordu? Thelma'yı geçmişteki bir aşk macerasına bu kadar bağlayan şey neydi? Carlos'un maço fantezileri, onu yavaş yavaş öldüren kanseri kabullenmesine nasıl yardımcı oldu?

Elinizdeki bu kitapta, psikoterapist Irvin D. Yalom'un, yalnızlık, ölüm korkusu, yaşama amacını yitirme gibi, aslında hiçbirimizin tamamen kaçamayacağı temel insanlık kaygılarından rahatsız olan hastalarıyla yaptığı çalışmalardan seçtiği, on ilginç öykü bulacaksınız.

Dr. Yalom bu öyküleri aktarırken, bir insan olarak psikiyatrın terapi sürecinde karşılaştığı güçlükleri de, duygusal ve sürükleyici bir dille anlatıyor.

ISBN 975-14-0475-4